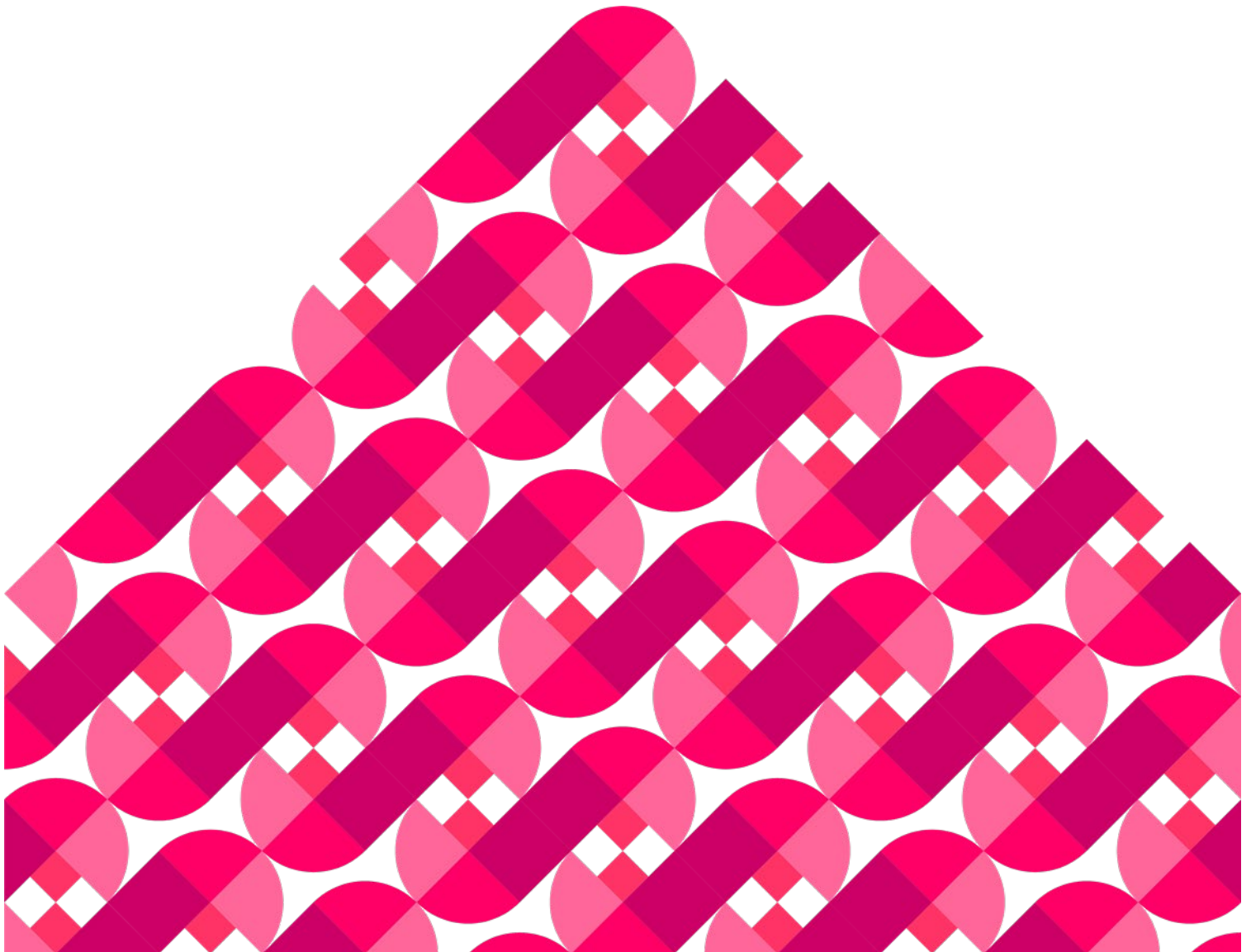

Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2023

Strategi för systematisk uppföljning av
funktionshinderspolitiken

Myndigheten för delaktighet arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar.

Myndigheten för delaktighet, 2024
Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2023

Nummer 2024:10
ISBN: 978-91-988780-0-4 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

E-post: info@mfd.se
Telefon: 08-600 84 00

Förord

För att öka takten i de offentliga aktörernas arbete inom funktionshinderspolitiken beslutade regeringen 2021 om en nationell strategi för systematisk uppföljning. Strategin är ett prioriterat verktyg för att säkerställa en förflyttning i riktning mot det funktionshinderspolitiska målet och den inriktning som riksdagen lagt fast. År 2023 var det tredje året i genomförandet av detta arbete. Myndigheten för delaktighet (MFD) har ett särskilt uppdrag att årligen följa upp resultatet av arbetet.

I mars 2024 deltog Sverige i en dialog med FN:s kommitté för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD). Syftet var att redovisa hur Sveriges arbete med att förverkliga konventionen har utvecklats. I dialogen framkom tydligt hur viktigt FN-kommittén anser att ett effektivt genomförande av den nationella strategin är. De tryckte också särskilt på vikten av att knyta ihop det nationella initiativet med det arbete och insatser som sker i kommuner och regioner. Kommittén lyfte även vikten av att synliggöra hur den nationella strategin och dess uppföljning kopplar an till FN-konventionen och dess olika artiklar.

MFD:s bild är att arbetet inom strategin går i rätt riktning, men att det finns utvecklingspotential. Fler strategimyndigheter behöver ge funktionshindersfrågorna ett större och synligare utrymme i sin verksamhet, men också redovisa resultaten av sitt arbete på ett tydligare och mer strukturerat sätt.

Under 2023 har flertalet strategimyndigheter kommit vidare i sitt arbete med bl.a. nulägesanalyser, att fördjupa sina kunskaper, och att identifiera en tydlig inriktning för sitt arbete inom strategin. Uppföljningen visar också att den särskilda styrning och krav på uppföljning som uppdraget till de strategiska myndigheterna innebär, ger resultat. I MFD:s årliga myndighetsenkät får strategimyndigheterna mätbart bättre resultat jämfört med statliga myndigheter utan strategiska uppdrag.

Vissa strategimyndigheter har utvecklat, eller påbörjat att utveckla, såväl sin uppföljning som konkreta insatser för att i ökad utsträckning inkludera personer med funktionsnedsättning som målgrupp i sitt löpande arbete. För att skapa förflyttning i relation till det funktionshinderspolitiska målet är MFD:s bedömning dock att fler strategimyndigheter med kraft och engagemang behöver ta sig an insatser som kan bidra till konkreta förändringar.

MFD anser att förberedelsen av den handlingsplan som regeringen har aviserat till 2026, kan bli ett nästa och viktigt steg för att ytterligare systematisera, operationalisera och öka takten i strategiarbetet. Handlingsplanen kan också bli ett bra tillfälle att gemensamt ytterligare förtydliga strategins koppling till genomförandet av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Mot bakgrund av resultaten i såväl årets som tidigare uppföljningar av strategin, tror MFD att det i handlingsplanen kan finnas skäl att

se över och ytterligare skruva på uppföljningen av arbetet. Det kan gälla såväl regeringens uppföljning av de respektive årsredovisningarna, som i den samlade redovisningen av strategin.

MFD:s uppföljning av levnadsvillkoren år 2023 visar att allvarliga skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och övrig befolkning består. Det rör exempelvis ekonomisk trygghet, hälsa, utbildning, arbetsmarknad, diskriminering och utsatthet för våld. Uppföljningen indikerar att den rådande ojämlikheten i kombination med annan samhällsutveckling, på vissa områden har ökat skillnaderna i jämförelse med föregående uppföljning. MFD:s uppfattning är att den nationella strategin och den kommande handlingsplanens förmåga att möta denna utveckling är avgörande för om Sverige strukturerat ska röra sig i riktning mot det nationella målet för funktionshinderspolitiken.

Personer med funktionsnedsättning är ingen homogen grupp. Uppföljningen visar att andra bestämningsfaktorer i kombination med en funktionsnedsättning har avgörande betydelse för utvecklingen av levnadsvillkor. Det innebär också att de personer med funktionsnedsättning som redan tidigare lever med särskild risk för utsatthet är bland dem som drabbas hårdast vid lågkonjunktur och ett tuffare samhällsklimat.

Stora lokala skillnader i tillämpningen av individuella stödinsatser, liksom besparingar i kommuner och regioner, leder till att många personer med stora stödbehov upplever vardagen som allt mer otrygg och oförutsägbar. Många uppger att det gör det svårare att komma ut på arbetsmarknaden, utöva fritidsaktiviteter, påbörja och slutföra studier eller yrkesutbildning.

Uppföljningen visar fortsatt att det finns oproportionerliga skillnader i förutsättningar och stöd relaterat till en persons kön. Risker att utsättas för våld är också dubbelt så hög för en person som har en funktionsnedsättning, och så mycket som tre gånger så hög för barn- och unga med funktionsnedsättning.

MFD har under året fortsatt att ha nära kontakt och dialog med de strategiska myndigheterna. Myndigheten har genomfört en strukturerad dialog med samtliga myndigheter som ingår i strategin. Målet med arbetet har varit att systematiskt identifiera vad myndigheterna planerar att göra och att identifiera hur MFD på ett strategiskt sätt kan bistå och ge stöd i deras arbete. MFD har utifrån detta identifierat såväl gemensamma stödbehov, som mer individuella behov. Med detta som utgångspunkt arbetar MFD vidare med att utveckla, revidera och paketera sina olika stöd. MFD har också ett konkret och nära samarbete med flera av strategimyndigheterna. Vi vill därför också med detta passa på att tacka för ett lärorikt och utvecklande gemensamt arbete under året.

Stockholm i mars 2024

Malin Ekman Aldén
Generaldirektör

Innehåll

1. Inledning	7
1.1. MFD har utvecklat sin uppföljning av funktionshinderpolitiken.....	8
1.2. Disposition	9
2. Sammanfattande iakttagelser av årets utveckling	10
2.1. Iakttagelser gällande levnadsvilkorens utveckling	10
2.2. Iakttagelser gällande funktionshinderspolitikens utveckling.....	16
2.3. MFD:s bedömning av indikatorer och nyckeltal år 2023	20
3. Utvecklingen inom de prioriterade samhällsområdena	21
3.1. Arbete och försörjning.....	21
3.2. Utbildning och livslångt lärande.....	33
3.3. Transport	41
3.4. Byggd miljö och samhällsplanering	48
3.5. Digitalisering	58
3.6. Offentlig upphandling	68
3.7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd	73
3.8. Kultur och fritid.....	90
3.9. Demokratisk delaktighet.....	101
3.10. Rättsväsende.....	107
3.11. Konsumentpolitik	113
3.12. Krisberedskap.....	121
4. Offentliga aktörers arbete med de fyra inriktningarna	136
4.1. Universell utformning	136
4.2. Åtgärda bristande tillgänglighet.....	142
4.3. Individuella stöd och lösningar för individens självständighet	148
4.4. Förebygga och motverka diskriminering.....	153
5. Strategimyndigheternas arbete med strategin	158
5.1. Det praktiska arbetet med strategin	158
5.2. Samråd och aktiv involvering	165
5.3. Arbete med jämställdhet, barnrätt och Agenda 2030.....	169
6. MFD:s stöd i strategiarbetet	175
6.1. Indikatorer som stöd i uppföljningen samt utveckling av myndighetsenkäten.....	175
6.2. Erbjudande om att delta i Rivkraft	176
6.3. Dialogmöten med strategimyndigheterna.....	176

6.4. Facilitering av möten mellan strategimyndigheter och funktionshindersorganisationer	177
6.5. Strategiskt gd-råd för funktionshinderspolitiken.....	177
7. Referenser	179

1. Inledning

Riksdagen har beslutat att det nationella målet för funktionshinderpolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till en ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas. Arbetet för att uppnå målet ska riktas in mot:

- principen om universell utformning,
- identifiera och åtgärda hinder för tillgänglighet,
- utveckla individuella stöd och lösningar för individens självständighet
- förebygga och motverka diskriminering.^{1, 2}

År 2021 beslutade regeringen om en strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken som löper till 2031. Beslutet innebär att 29 myndigheter tillsammans med Folkbildningsrådet fått i uppdrag att följa upp funktionshinderspolitiken utifrån det nationella målet.^{3, 4}

I samband med strategin fick Myndigheten för delaktighet (MFD) i uppdrag att stödja myndigheterna i deras genomförande av strategiuppdraget.⁵ Enligt uppdraget ska MFD årligen lämna en samlad rapport till regeringen som följer upp utvecklingen inom funktionshinderpolitiken. Denna rapport är den tredje inom ramen för strategiuppdraget. Den samlade uppföljningen utgår från nationell statistik, strategimyndigheternas årsredovisningar, MFD:s årliga enkätuppföljning av myndigheter, regioner och kommuner, resultat från MFD:s undersökningspanel Rivkraft samt andra relevanta uppföljningar och fördjupningsstudier.

Under 2023 har MFD fortsatt utvecklat sin uppföljning av funktionshinderpolitiken. I samband med detta har myndigheten identifierat ett antal

¹ Proposition 2016/17:188, *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*. Socialdepartementet.

² Betänkande 2017/18:SoU5, *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*. Socialdepartementet.

³ Socialdepartementet (2021-09-23), *Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031*, diarienummer: S2019/02213 och S2021/06595.

⁴ Arbetsmarknadsdepartementet (2022-12-22), *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige*. Regeringsbeslut 2022-12-22, diarienummer: A2022/01642.

⁵ Socialdepartementet (2021), *Uppdrag att ge stöd vid uppföljning av funktionshinderspolitiken*. Regeringsbeslut 2021-09-23, diarienummer: S2021/06596.

indikatorer och nyckeltal som stöd för att följa utvecklingen av det nationella målet och dess fyra inriktningar.

1.1. MFD har utvecklat sin uppföljning av funktionshinderpolitiken

MFD ska årligen följa upp hur strategimyndigheternas arbete bidrar till att uppfylla det funktionshinderspolitiska målet och dess fyra inriktningar. Viktiga tvärperspektiv som ingår i uppföljningen är bland annat jämställdhet och barnrättsperspektivet.

Som ett led i detta arbete har MFD under 2023 identifierat indikatorer och nyckeltal för uppföljning av levnadsvillkoren och för offentliga aktörers arbete med det funktionshinderspolitiska målet. Indikatorerna och nyckeltalen består i huvudsak av tillgänglig statistik för respektive samhällsområde. Urvalet av indikatorer och nyckeltal kommer att följas och redovisas kontinuerligt i MFD:s årliga rapport till regeringen under den resterande strategiperioden. Urvalet har skett mot bakgrund av att indikatorerna är valida och tillförlitliga, vedertagna, påverkansbara, robusta över tid och mätbara. Sammanställningen av indikatorer avser även att bidra till kunskap om vilken statistik som finns tillgänglig och inom vilka samhällsområden det kan finnas behov av statistikutveckling.

Tillgången på statistik som beskriver levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning varierar och är stundtals bristfällig. Inom vissa områden finns relativt mycket statistik att tillgå, medan det för andra områden finns begränsat med statistik vilket inte ger en rättvisande bild av utvecklingen i stort. För vissa samhällsområden är det få indikatorer som följs upp årligen, istället sker undersökningarna exempelvis vart tredje eller fjärde år.

Överlag finns det brist på statistik som rör barn och ungas levnadsförhållanden inom olika samhällsområden. Från och med 2024 kommer Statistiska centralbyrån (SCB) att ta fram statistik om barns levnadsförhållanden (Barn-ULF), något som kommer att bidra med ökad kunskap om levnadsförhållanden för barn- och unga med funktionsnedsättning.

Urvalet av indikatorer är ett komplement till strategimyndigheternas uppdrag att utveckla sin egna uppföljning. När strategimyndigheterna utvecklar ytterligare statistik och uppföljning kan MFD komplettera dessa till sin årliga uppföljning. Detta innebär att det befintliga urvalet av indikatorer kan komma att förändras, framför allt inom de samhällsområden där statistiktillgången idag är låg.

Direkta effekter på individens levnadsvillkor är ofta svåra att mäta. Många gånger finns det en mängd samverkande faktorer som kan förklara en viss utveckling eller tillstånd. Indikatorer kan ge en temperaturmätning av utvecklingen men för att identifiera och förklara orsakssamband krävs även kvalitativa metoder. Därför

kommer MFD årligen att komplettera befintlig statistik med kunskapsunderlag och andra rapporter som kan fördjupa förståelsen av utvecklingen.

Under varje avsnitt sammanfattar MFD resultatet av utvecklingen för samhällsrådets indikatorer och nyckeltal för 2023. Mer information om vilka indikatorer och nyckeltal som ingår i MFD uppföljning går att läsa i Tabellbilaga: Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2023.

1.2. Disposition

Årets rapport är indelad i sex kapitel. Kapitel 1 beskriver bakgrunden till MFD:s uppdrag att följa upp den nationella funktionshinderspolitiken. Kapitel 2 ger en sammanfattande diskussion av årets utveckling. I denna del lyfter MFD reflektioner kring den generella utvecklingen inom olika samhällsområden och offentliga aktörers arbete med att bidra till det funktionshinderspolitiska målet. Kapitel 3 presenterar levnadsförhållandena inom de tolv samhällsområden som regeringen särskilt pekat ut som prioriterade i arbetet med den funktionshinderspolitiska strategin. I kapitel 4 och 5 presenterar MFD offentliga aktörers arbete med det funktionshinderspolitiska målet, med huvudfokus på de strategiska myndigheternas arbete med den nationella strategin för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken. Kapitel 6 presenterar det stöd som MFD har gett strategimyndigheterna i deras arbete med den nationella strategin för funktionshinderspolitiken. Tabellbilagan presenterar de indikatorer som har ingått i MFD:s uppföljning.

2. Sammanfattande iakttagelser av årets utveckling

2.1. Iakttagelser gällande levnadsvilkorens utveckling

MFD konstaterar att det alltså finns stora utmaningar i levnadsvilkoren för personer med funktionsnedsättning, exempelvis inom ekonomisk levnadsstandard, hälsa, utbildningsnivåer och deltagande på arbetsmarknaden. Levnadsvilkoren har också försämrats inom några väsentliga områden, exempelvis vad gäller utsatthet för både hot om våld, och faktiskt våld, där detta har försämrats markant för unga kvinnor med funktionsnedsättning. Detta är ett av flera exempel i rapporten på existerande ojämställdhet i samhället, som ytterligare fördjupas för kvinnor med funktionsnedsättning. Ett av de områden som MFD ser behöver utvecklas ytterligare genom forskning och uppföljande data är våldsutsattheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning, där det idag finns för lite data på området i en svensk kontext, jämfört med internationellt.

De ekonomiska klyftorna i samhället har generellt ökat och förväntas att öka även fortsättningsvis. Det ekonomiska läget i samhället med lågkonjunktur och ökad inflation, och besparingar inte minst på kommunal nivå, slår särskilt hårt mot dem som redan har det ekonomiskt svårt. Här framträder särskilt de senare årens minskningar i arbetsmarknadsstöd och socialförsäkringar, liksom stora skillnader mellan hur kommunerna bedömer och tillämpar rätten till socialförsäkringsstöd. Nedan följer några av MFD:s iakttagelser i uppföljning av utvecklingen inom funktionshinderspolitiken år 2023.

Ekonomiska klyftor ökar i samhället

Uppföljningen visar att personer med funktionsnedsättning fortsatt har sämre ekonomiska förutsättningar än övriga befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning har generellt lägre inkomster än män med funktionsnedsättning. Så många som var fjärde person med funktionsnedsättning lever i risk för fattigdom, och har en lägre disponibel inkomst per år än övriga befolkningen. Var åttonde person med funktionsnedsättning har hamnat efter med betalningar på grund av ekonomiska problem, och en fjärdedel av kvinnor i arbetsför ålder med funktionsnedsättning har inte råd att ägna sig åt en fritids- eller nöjesaktivitet utanför hemmet.

Orsakerna bakom skillnaderna i ekonomiska förutsättningar är flera och hänger bland annat samman med att personer med funktionsnedsättning, och då främst kvinnor, i större utsträckning står utanför arbetskraften, eller arbetar deltid, jämfört med övriga befolkningen. Varannan person med funktionsnedsättning saknar sysselsättning på arbetsmarknaden.

Personer med kognitiv funktionsnedsättning och rörelsenedsättning hör till dem som har sämre ekonomi. För personer med kognitiv funktionsnedsättning är den låga levnadsstandarden i många fall nära förknippad med de låga ersättningsnivåerna i sjuk- och aktivitetsersättningen.

Den låga inkomstnivån bland personer med funktionsnedsättning hänger även samman med minskade arbetsmarknadsstöd. Dessa är många gånger en förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska få en anställning eller kunna behålla ett arbete. Jämfört med tidigare år är det färre personer med funktionsnedsättning som har fått del av arbetsmarknadsstöden och det är fler män än kvinnor som får tillgång till dessa stöd. Färre handläggare, långa handläggningstider och svårigheter att identifiera behov hos personer med funktionsnedsättning hos Arbetsförmedlingen har försvårat för personer att få del av arbetsmarknadsstöden. Positivt är dock att Arbetsförmedlingen under 2023 har påbörjat ett arbete som ska underlätta snabbare identifiering av sådana behov hos inskrivna personer med funktionsnedsättning, vilket förhoppningsvis kommer att kunna vända denna trend.

Det samhällsekonomiska läget och olika neddragningar i välfärden drabbar framförallt personer med funktionsnedsättning som redan har det ekonomiskt svårt, som personer som lever på aktivitetsersättning, ensamstående kvinnor, pensionärer, samt personer med utländsk bakgrund. Att inte ha ett arbete och inkomst, eller att ha sämre ekonomiska förhållanden, påverkar på ett genomgripande sätt livet för en person. Det påverkar också tillgången till viktiga sociala kontakter och möjligheter att själv agera för att gynna sin hälsa och välbefinnande. En sämre familjeekonomi påverkar också den upplevda hälsan hos barn och unga i familjen.

MFD menar att det är av stor vikt att ansvariga aktörer i samhället noga följer utvecklingen för de personer med funktionsnedsättning som riskerar att drabbas ytterligare av den allmänna ekonomiska nedgången, och sätter in åtgärder för att de ska kunna leva under skäliga ekonomiska förhållanden.

Flera allvarliga utmaningar vad gäller såväl jämställdhet som barns rättigheter

Stora skillnader i levnadsförhållanden mellan kvinnor och män

I uppföljningen framgår det att det inom flera samhällsområden generellt finns stora skillnader i levnadsförhållanden mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning som bildar ett mycket oroande mönster och är något som behöver följas noggrant av såväl regering som av ansvariga myndigheter. Det är tydligt att kvinnor, flickor och äldre personer med funktionsnedsättning generellt upplever sin hälsa som sämre än övriga grupper. Män med funktionsnedsättning upplever i högre utsträckning sin hälsa som bra eller mycket bra än kvinnor med funktionsnedsättning. De senaste åren har det skett en minskning i andelen

kvinnor med funktionsnedsättning som bedömer sin hälsa som bra eller mycket bra, medan det skett en ökning bland män med funktionsnedsättning. Suicidförsök är också mer vanligt förekommande hos personer med funktionsnedsättning jämfört med övrig befolkning, men mer vanligt förekommande bland kvinnor med funktionsnedsättning och unga vuxna med funktionsnedsättning i åldrarna 16–29 år. I undersökningar som rör kvaliteten inom LSS, framgår även att de män som har LSS-stöd känner sig mer trygga och trivs i sina hem, verksamhet eller sysselsättning än vad kvinnor gör. Likaså upplever fler män än kvinnor att de får bestämma över saker som är viktiga för dem hemma.

Unga kvinnor med funktionsnedsättning mer utsatta för våld

Nationell statistik visar att personer med funktionsnedsättning generellt är mer utsatta för våld än övrig befolkning. Kvinnor med funktionsnedsättning, liksom kvinnor i övrigt, upplever en större otrygghet i samhället och oro för att utsättas för våld och hot än män. För kvinnor i åldersgruppen 16 - 29 år har både hot om våld och våldsutsatthet ökat markant mellan 2020-2022. MFD menar att dessa resultat visar på ett starkt behov av kraftfulla insatser från samhället för att minska ojämlikheten.

De med intellektuell funktionsnedsättning är särskilt utsatta för våld

I internationell forskning framgår att personer med intellektuell funktionsnedsättning i alla åldrar är särskilt utsatta för alla typer av våld och övergrepp. Eftersom det i en svensk kontext till stor del saknas data om våldsutsatthet för personer med intellektuell funktionsnedsättning, är det mycket angeläget att utveckla studier som fördjupar kunskapen om detta, och att med konkreta åtgärder bidra till våldsprevention.

MFD har i tidigare studier konstaterat att kunskapen om våld mot personer med funktionsnedsättning generellt behöver förbättras i verksamheter på både statlig, regional och kommunal nivå. Offentliga aktörer behöver fortsätta att utveckla och implementera rutiner, metodstöd och standardiserade bedömningsinstrument för att kunna förebygga, upptäcka och åtgärda våld mot personer med funktionsnedsättning.

Statistik och uppföljning över barns levnadsvillkor behöver utvecklas ytterligare

I uppföljningen framgår att barn med funktionsnedsättning är en särskilt utsatt grupp samtidigt som kunskapen om levnadsvillkoren och viss statistik i nuläget är begränsad. Det saknas exempelvis statistik om barn som går i anpassad skola eller specialskola, vilket bör utvecklas för att särskilt kunna följa hur dessa barn har det under sin skolgång. I ljuset av vad befintlig statistik och uppföljning säger om elever med funktionsnedsättning inom ordinarie skola, framstår det som mycket angeläget att parallellt förbättra kunskapsläget och följa de elever som går i skola i de anpassade skolformerna. Det finns dock positiva exempel vad gäller utveckling av statistik som rör barn. Ett exempel är SCB:s utveckling av barns

levnadsvillkor, Barn-ULF under 2023, vars resultat blir tillgängliga under våren 2024 och kommer att kunna möta flera behov och efterfrågan på området.

Barn med funktionsnedsättning har det sämre i skolan i flera avseenden
I uppföljningen framgår att barn med funktionsnedsättning i den vanliga grundskolan generellt mår sämre än övriga barn. De trivs sämre i skolan, har mer psykiska besvär och löper högre risk att utsättas för mobbning. Särskilt pojkar med funktionsnedsättning har sämre trivsel och mer olovlig skolfrånvaro jämfört med flickor. En särskilt utsatt grupp i detta sammanhang är barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som har ökad risk för psykisk ohälsa under skoltiden, och de är överrepresenterade bland elever som inte får godkända betyg. I anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen (DO) om diskriminering i skolan, rör en stor del av dessa just diskriminering av elever med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

Uppföljningen visar att grundskolor ofta brister i sitt ansvar att skapa en tillgänglig lärmiljö för dessa elever. Arbetet med särskilda stöd och åtgärdsprogram för elever i behov av detta hanteras bristfälligt inom skolväsendet. Elevers behov av stödinsatser upptäcks inte i tid och utredningar tar alltför lång tid. Många elever får inte stöd i den omfattning, eller på det sätt, de skulle behöva. Informationsöverföringen mellan skolor och årskurser om elevernas behov görs heller inte alltid.

En följd av detta är att elever riskerar att inte uppnå kunskapskraven och klara skolgången, liksom att ett utanförskap kan etableras. Kompetensutveckling hos lärare och regelbunden uppföljning av elevens behov av stöd är viktiga förutsättningar för att elever ska få rätt stöd i skolan. MFD ser även att det i nuläget saknas uppföljning för att kontrollera om stöden håller god kvalitet och bidrar till positiva resultat för elevers kunskapsutveckling och till de nationella målen. Fördjupad uppföljning, analys och åtgärder avseende särskilda stöd och åtgärdsprogram bör utvecklas i det systematiska kvalitetsarbetet för hela skolväsendet för att minska risken för brister i kvalitén eller omotiverade skillnader i tillgång på stöd mellan olika skolor och kommuner.

Forskning visar att våldsutsattheten etableras i tidig ålder för personer med funktionsnedsättning, samtidigt som det finns för lite kunskap om överlappningen mellan våldsutsatthet och eget våldsutövande. Barn och unga med exempelvis NPF-problematik som bidrar till lägre impuls kontroll och konsekvenstänkande, eller intellektuell funktionsnedsättning, kan ha ökad sårbarhet och risk att dras in i, eller utnyttjas i, såväl kriminalitet som våldsutövande. I uppgifter från bland annat Barnombudsmannen (BO) framgår att en stor del av de barn som är placerade på särskilda ungdomshem hos Statens institutionsstyrelse (SiS) har minst en neuropsykiatrisk diagnos eller intellektuell funktionsnedsättning. I BO:s intervjuer med barn med erfarenhet av kriminalitet framkommer en motsvarande bild. Inom ramen för sina uppdrag kring våld mot personer med

funktionsnedsättning har MFD tagit del av signaler från kommuner att bland de barn med normbrytande beteende i socialt utsatta områden till viss del förekommer barn med funktionsnedsättningar, i synnerhet kognitiva och intellektuella funktionsnedsättningar.

Resultaten visar sammantaget vikten av att skolväsendet fångar upp barn och elever tidigt under skoltiden, och att en nära samverkan även behövs mellan skola, socialtjänst och polis för att kunna ge tidiga insatser och rätt stöd.

Också inom andra samhällsområden framkommer exempel på att barnperspektivet behöver stärkas och bli mer likvärdigt. Inom exempelvis området krisberedskap framkommer att inte ens en tredjedel av landets kommuner har evakueringsplaner för boende med särskild service för barn med funktionsnedsättning enligt SoL, vilket innebär att Socialtjänstens krisberedskap är sämre för barn än för vuxna.

När det gäller ledsagning har antalet barn som har beslut om ledsagarservice minskat med 28 procent mellan åren 2010 och 2022. Endast 1 procent av dessa fick istället ledsagning enligt SoL. Ledsagning ska kunna användas för sådant som att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller i kulturlivet. Detta är något som i mycket stor utsträckning påverkar barnens möjlighet till en aktiv fritid och att självständigt kunna välja olika aktiviteter, i likhet med sina jämnåriga kamrater. Neddragningar i ledsagarservice innebär också att ansvaret för att ledsagningen förs över på föräldrar, eller andra anhöriga, trots rätten att få denna hjälp från samhället.

Ojämlig tillgång på stöd i landet på grund av kommunala och regionala skillnader

Tillgången till individuella stöd ser olika ut beroende på var man bor i landet. Skillnaderna är stora, och drabbar individerna på ett olyckligt sätt. En viktig anledning till skillnaderna är att flertalet kommuner har utformat lokala riktlinjer för insatser inom LSS och SoL, vilket exempelvis begränsar hur ofta en insats kan ges, vilka som kan ta del av insatserna och vilka aktiviteter som kan ingå, och vilka åldersgrupper som kan få ta del av stödet. Exempel på detta är t. ex. möjligheter att få bostad med särskild service, färdtjänst, och ledsagning. Enligt Socialstyrelsen har det under de senaste 15 åren skett en generell minskning i ledsagarservice enligt LSS, i synnerhet för grupp 3 i personkretsen, dvs. exempelvis blinda, gravt synskadade och dövblinda. Det har inte heller skett en ökning av ledsagning beviljad enligt SoL. Störst är minskningen av ledsagarbeslut för unga under 22 år.

I praktiken innebär lokala riktlinjer och tillämpning av vilka insatser som kan ges att tillgången till rehabilitering, habilitering och hjälpmedel styrs av var personer bor, snarare än av jämlika bedömningar av deras faktiska behov. Den ojämlika tillgången till stöd runt om i landet har under lång tid uppmärksammats av funktionshindersrörelsen. MFD ser därför positivt på det faktum att

Socialstyrelsen rekommenderar ett förstärkt nationellt stöd för tillämpning av befintliga nationella riktlinjer, för att individuella stöd och insatser ska bli mer jämlika hos såväl kommuner som regioner.

Oroväckande brister inom krisberedskap

I en värld som präglas av snabba förändringar, utrikespolitiska kriser och en ökande risk för naturkatastrofer är det viktigt att särskilt utsatta grupper skyddas och att alla vet hur de ska agera i risksituationer. MFD kan konstatera att det finns behov av mer information om situationen för personer med funktionsnedsättning inom området krisberedskap. Den data som finns tillgänglig pekar dock på stora utmaningar.

I dagsläget upplever många personer med funktionsnedsättning att de inte är inkluderade i det som kommuniceras inför och under en kris. MFD ser allvarligt på det faktum att mer än en fjärdedel av respondenterna i myndighetens enkätundersökning från hösten 2023 svarade att de saknar information om hur de kan förbereda sig för kriser och krig. Det är också oroande att majoriteten av landets kommuner saknar aktuella och kompletta kontinuitetsplaner för särskilt sårbara grupper och att färre än hälften har som krav att krisberedskap ska ingå när de upphandlar tjänster för särskilt sårbara grupper.

Tillgång till anpassade resurser och tydlig information kan i ett skarpt läge vara skillnaden mellan liv och död. Det är därför nödvändigt att alla samhällsaktörer i betydligt större utsträckning inkluderar personer med funktionsnedsättning i krisberedskapsåtgärder, och att allas behov och förutsättningar beaktas fullt ut.

Digitalt utanförskap en fortsatt risk

Utvecklingen inom det digitala området har präglats av framsteg såväl som utmaningar för personer med funktionsnedsättning. Det finns tecken på att fler personer med funktionsnedsättning har råd med en dator än tidigare, och en majoritet av dem har tillgång till internet. Dessa faktorer är avgörande för förmågan att navigera i samhället, göra anspråk på sina rättigheter och upprätthålla sociala relationer. Att förutsättningarna är på plats för en betydande del av befolkningen med funktionsnedsättning är en nödvändig grund för digital delaktighet.

Samtidigt kan MFD konstatera att ökande tillgång till teknik inte automatiskt leder till högre delaktighet inom det digitala området. Personer med funktionsnedsättning använder fortfarande internet i betydligt lägre utsträckning än befolkningen i övrigt. Många upplever svårigheter med att fylla i ansökningar och blanketter digitalt, framför allt på myndigheters hemsidor. Instruktioner upplevs som svåra att förstå, eller saknas helt.

Myndigheten för digital förvaltning (Digg) konstaterar i sin senaste analys från 2023 att ingen av de offentliga digitala tjänsterna som myndigheten granskat var

helt förenliga med gällande lagkrav. Detta är ett nedslående resultat, med tanke på att nationella och internationella lagar, direktiv och standarder ställer krav på digital tillgänglighet hos offentliga aktörer. Även MFD:s uppföljning av offentliga aktörers arbete med digital tillgänglighet visar att kommuner, regioner och myndigheter behöver göra mer för att deras digitala system och tjänster ska vara tillgängliga för alla. Det största förbättringsområdet för de offentliga aktörerna som MFD kunde konstatera var deras interna arbets- och kommunikationsplattformar.

Sammanfattningsvis vill MFD betona vikten av att arbetet med digital tillgänglighet ska växlas upp, för att minska risken att personer med funktionsnedsättning hamnar i digitalt utanförskap. Ny utveckling inom det digitala området, exempelvis inom artificiell intelligens, kan leda till ökad inkludering och nya möjligheter för personer med funktionsnedsättning. Men utan adekvat reglering och utan hänsyn till olika former av funktionsnedsättningar kan utvecklingen snarare leda till utnyttjande, diskriminering och utanförskap.

2.2. Iakttagelser gällande funktionshinderspolitikens utveckling

I MFD:s genomgång av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att det bland flera myndigheter har skett en positiv förflyttning sedan förra uppföljningen. År 2022 var fokuset för de flesta strategiska myndigheter att strukturera sitt arbete internt, ta fram nulägesanalyser och handlingsplaner. Sådant arbete har också fortgått under 2023. Vissa myndigheter rapporterar att de under utifrån sina olika verksamheter har identifierat kunskapsluckor eller behov av åtgärder. Som en följd har de utvecklat fördjupningsstudier och nulägesbeskrivningar, och handlingsplaner med både interna och externa insatser. Under 2023 är det ett antal strategimyndigheter som också har utvecklat sin uppföljning, exempelvis Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) Post- och telestyrelsen (PTS), Myndigheten för digital förvaltning (DIGG), Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) och Upphandlingsmyndigheten. Detta arbete har omfattat allt ifrån nya uppföljningsmodeller, till ny statistik via enkätundersökningar, eller en utvecklad tillsyn. Det finns även myndigheter som har genomfört konkreta insatser i sin externa verksamhet som på sikt kan komma att förbättra förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning, exempelvis Arbetsförmedlingens påbörjade arbete att snabbare identifiera behov hos inskrivna personer med funktionsnedsättning.

Strategimyndigheternas återrapportering av det nationella målet och de fyra inriktningarna

Strategimyndigheterna ska i sina årsredovisningar redovisa de åtgärder de har vidtagit under året för att nå det nationella målet. De ska beskriva hur de fyra

inriktningarna för genomförandet av funktionshinderspolitiken, dvs. principen om universell utformning, åtgärda befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och att förebygga och motverka diskriminering, har beaktats. De ska också redogöra för vilka åtgärder som har vidtagits med anledning av att det nationella målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Otydlig rapportering i årsredovisningen försvårar bedömning

I MFD: s genomgång av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att det är långt ifrån alla som återrappporterar hur de har beaktat de fyra inriktningarna. Flera strategimyndigheter beskriver snarare sina grunduppdrag, till exempel bidragsfördelning och annan ordinarie verksamhet, vilket gör det svårt att enbart utifrån årsredovisningen bedöma om verksamheten har utvecklats, eller om de i sitt grunduppdrag har lyckats ge personer med funktionsnedsättning bättre förutsättningar.

Bland de som återrappporterar sitt arbete inom antingen någon, eller samtliga fyra inriktningar, framkommer också en stor bredd och variation i tolkningar av respektive inriktning. Detta gäller framför allt individuella stöd och åtgärder. Detta var också fallet vid föregående uppföljning. Det är många myndigheter som i samband med principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och att förebygga och motverka diskriminering, främst beskriver olika kompetensutvecklande insatser gentemot anställda i organisationen, eller gentemot andra myndigheter och målgrupper. Kompetensutveckling inom dessa områden är i sig positivt, särskilt om det syftar till att långsiktigt utveckla styrningen av verksamheten.

Det är färre myndigheter som beskriver konkreta insatser som direkt gagnar personer med funktionsnedsättning. Detta kan delvis bero på myndigheternas olika uppdrag, eftersom ett fåtal av strategimyndigheterna har direkta kontakter med personer med funktionsnedsättning. Majoriteten av myndigheterna har ett främjande eller vägledande uppdrag gentemot mot andra offentliga aktörer. Vissa myndigheter har uppföljning- eller tillsynsuppdrag och arbetar med att följa upp hur andra aktörer, offentliga eller privata, arbetar utifrån gällande lagstiftning och föreskrifter. Det innebär att de åtgärder som myndigheterna identifierar behöver genomföras av, eller tillsammans med, en tredje part.

Här krävs att fler myndigheter också omsätter intern och extern kompetensutveckling och lägger fokus på att genomföra och följa upp konkreta insatser i sina externa uppdrag och verksamheter, som kan bidra till förändrade levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

Vad gäller återrappporteringen av hur strategimyndigheternas arbete bidrar till ökad jämställdhet och barnrättsperspektivet ser det ut på liknande sätt. Det är mindre än hälften av strategimyndigheterna som redovisar hur de har beaktat dessa perspektiv vid genomförandet av funktionshindersuppdraget i sina

årsredovisningar. De som redovisar perspektiven beskriver bland annat att de finns med som övergripande målsättningar i verksamheten, att myndigheten medverkar i nätverk, eller arbetar intersektionellt med dessa perspektiv i sina analyser. Vissa beskriver att perspektiven ingår i t.ex. regelgivning, tillståndsprövning och tillsyn, eller att de strävar efter att förstärka perspektiven i sin verksamhet. Det är relativt få som beskriver konkreta insatser och verksamhet som har bidragit till målpåfyllelse och förbättrade resultat.

Ännu färre strategimyndigheter redovisar hur arbetet inom funktionshindersuppdraget bidrar till att uppfylla målen i FN:s Agenda 2030. Några myndigheter beskriver att de använder sig av Agenda 2030 som ett övergripande verktyg för att fånga upp olika rättighetsperspektiv i styrande dokument och verksamheter, där de ser det funktionshinderspolitiska nationella målet som en del av den sociala hållbarheten. Vissa beskriver att deras arbete med tillgänglighet och inkludering bidrar till flera mål i Agenda 2030, till exempel målen Minskad ojämlikhet och God utbildning för alla.

Utifrån dessa iakttagelser av hur återrapporteringen av det funktionshinderspolitiska uppdraget skiljer sig åt i myndigheternas årsredovisningar, ser MFD ett behov av att regeringskansliet ser över möjliga förbättringar av återrapporteringen, och att det sker en koordinerad styrning av detta arbete. Det har sedan tidigare varit tydligt att det begränsade utrymmet i årsredovisningarna försvårar för myndigheterna att beskriva sitt arbete på ett utvecklat sätt. Det faktum att många inte återrapporterar arbetet i årsredovisningarna på det sätt som strategin anger, gör det ännu svårare för MFD att kunna göra en samlad bedömning av hur arbetet faktiskt har genomförts.

MFD:s stöd i strategiarbetet

MFD:s stöd inom strategin har under året formats i två huvudsakliga spår. Det ena spåret har varit att stödja strategimyndigheterna i deras utveckling av uppföljningsinsatser. Det andra spåret har varit att ge stöd i kunskapsutveckling och i genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Uppföljning

MFD har under året identifierat indikatorer och nyckeltal för att följa utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Dessa utgör stöd för MFD:s uppföljning av levnadsvillkor och offentliga aktörers arbete, men kan även användas som stöd för strategimyndigheternas egen uppföljning genom att den synliggör konkreta områden som behöver förbättras. Frågor som speglar de fyra inriktningarna har inarbetats i den enkätuppföljning som MFD gör årligen till samtliga myndigheter, kommuner och regioner. Enkätuppföljningen ska kunna vara ett stöd för aktörerna och ger dem möjlighet att följa upp sitt interna arbete inom strategin. Flera strategimyndigheter uppger att MFD:s enkät driver på deras eget funktionshindersarbete och bidrar till utveckling. MFD har även funnits till

förfogande för och haft dialog med myndigheter som har haft frågor gällande uppföljning och tolkning av sitt strategiuppdrag.

Erbjudande om att delta i Rivkraft

MFD har fortsatt att utveckla samverkan med strategimyndigheterna för att ge stöd i aktiv involvering och därmed möjlighet att få inspel och perspektiv från personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning. Exempel på detta är att tio strategimyndigheter har kunnat ställa frågor i MFD:s undersökningspanel Rivkraft, i syfte att förbättra sin uppföljning och vidga sin kunskap om hinder. Dessa är Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Trafikverket samt Folkbildningsrådet. Myndigheternas slutsatser är att panelen har bidragit med värdefulla insikter och kunskaper som de har omhändertagit i sin verksamhets- och kunskapsutveckling. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ställde exempelvis frågor om krisberedskap, krisinformation och upplevelsen av tillgänglighet på sidorna krisinformation.se. MSB kommer att använda resultatet för att öka funktionsrättsperspektivet i sin verksamhet.

Dialogmöten med strategimyndigheterna

MFD har haft individuella dialoger med strategimyndigheterna angående planeringen av strategiarbetet, prioriteringar, kommande insatser och behov. Vid dialogerna framkom önskemål om att MFD ska utveckla och ge fortsatt stöd inom följande fem områden:

- Uppföljning av funktionshinderpolitiken, till exempel i förhållande till integritet och individstatistik, att utveckla kvalitativa metoder som komplement, samt att följa upp effekter av genomförda insatser.
- Identifiera och prioritera externa insatser som berör medborgarna samt att utveckla användningen av inriktningarna.
- Jobba integrerat med flera tvärperspektiv.
- Förbättrad samverkan, kunskapsutbyte och aktiv involvering.
- Kompetensutveckla inom strategimyndigheterna.

Vid dialogerna identifierade MFD även individuella stödinsatser för specifika myndigheter.

Facilitering av dialogmöten mellan strategimyndigheterna och funktionshindersorganisationer

MFD har anordnat dialogmöten mellan strategimyndigheter och funktionshindersorganisationer inom områdena krisberedskap och digitalisering. En effekt av dialogmötena är att myndigheterna har fått ett stärkt funktionshindersperspektiv inom dessa områden, och inspel på utvecklingsbehov och förbättringsområden.

Strategiskt gd-råd för funktionshinderspolitiken

Under året har MFD erbjudit löpande tillfällen för erfarenhetsutbyte genom det strategiska rådet och dess tjänstepersonsnätverk. Vid årets två gd-rådsmöten har fokus varit på aktiv involvering, horisontella rättighetsperspektiv och uppföljning. Vid årets fyra nätverksmöten med tjänstepersonsnätverket har de medverkande kunnat diskutera och utbyta erfarenheter kopplat till myndigheternas uppdrag. Vid dessa möten har MFD även fått insikt om strategimyndigheternas förutsättningar, nuläge och behov, vilket har bidragit till mer träffsäkra insatser i MFD:s stödjande uppdrag.

2.3. MFD:s bedömning av indikatorer och nyckeltal år 2023

MFD kan konstatera att det i årets uppföljning av levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning är ett flertal indikatorer och nyckeltal som står stilla sedan tidigare mätningar, medan andra inte går att jämföra med tidigare år på grund av tidsseriebrott i den officiella statistiken. Inom en del områden har utvecklingen även försämrats.⁶

Det urval indikatorer och nyckeltal som MFD har identifierat för uppföljning av levnadsvillkoren och för offentliga aktörers arbete med det funktionshinderspolitiska målet kommer att följas och redovisas kontinuerligt i MFD:s årliga rapport till regeringen under den resterande strategiperioden. Urvalet av indikatorer för levnadsvillkoren är ett komplement till strategimyndigheternas uppdrag att utveckla sin egna uppföljning. När strategimyndigheterna utvecklar ytterligare statistik och uppföljning kan MFD lägga till dessa till sin årliga uppföljning.

⁶ Under varje avsnitt sammanfattar MFD resultatet av utvecklingen för samhällsrådets indikatorer och nyckeltal för 2023. Mer information om vilka indikatorer och nyckeltal som ingår i MFD uppföljning går att läsa i Tabellbilaga: Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2023.

3. Utvecklingen inom de prioriterade samhällsområdena

3.1. Arbete och försörjning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning erkänner rätten till arbete på lika villkor för alla människor oavsett funktionsnedsättning. Möjligheten till sysselsättning är en viktig förutsättning för att säkerställa delaktighet och ekonomisk trygghet för personer med funktionsnedsättning. För att nå det nationella målet för funktionshinderspolitiken krävs att arbetsgivare, statliga myndigheter, regioner och kommuner möjliggör för att alla på lika villkor ska kunna ta del av arbetsmarknaden.⁷

Personer med funktionsnedsättning har fortsatt sämre ekonomiska förutsättningar än övriga befolkningen

Personer med funktionsnedsättning har fortsatt svårare att få ekonomin att gå ihop än övriga befolkningen – en utveckling som är oförändrad sedan 2021. Var fjärde person med funktionsnedsättning lever i risk för fattigdom.

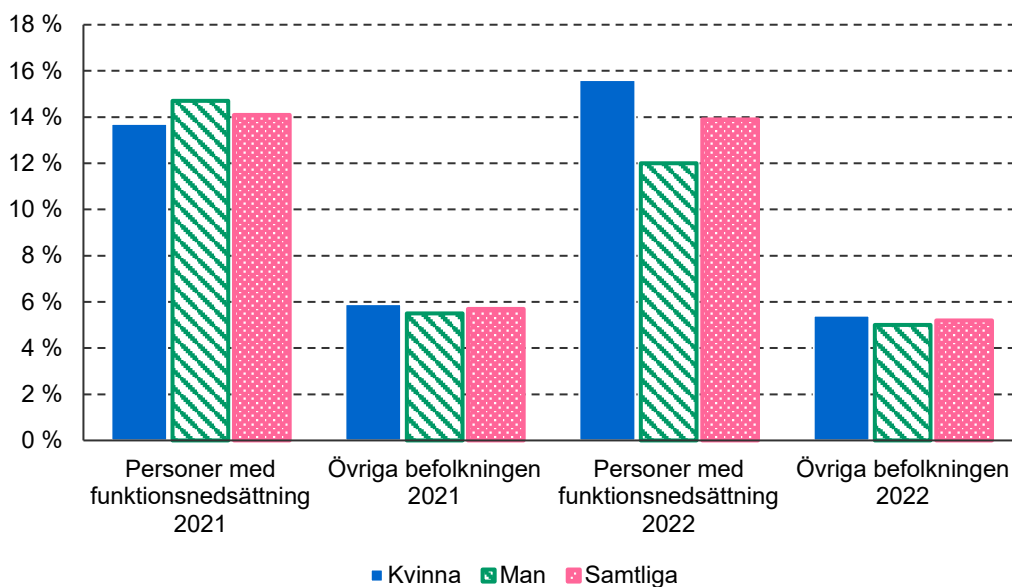
Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning om levnadsförhållanden från 2023⁸ följer upp levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. SCB:s undersökning visar att 14 procent av personer med funktionsnedsättning uppger att de har svårt eller mycket svårt att få ekonomin att gå ihop under 2022. Motsvarande siffra för den övriga befolkningen är 5 procent. Utvecklingen är i stort sett oförändrad sedan 2021. Kvinnor tenderar att ha svårare att få ekonomin att gå ihop jämfört med män, men det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor med funktionsnedsättning respektive män med funktionsnedsättning. Däremot visar SCB:s data att personer med utländsk bakgrund samt vissa funktionsnedsättningar, särskilt kognitiv funktionsnedsättning och

⁷ Inom samhällsområdet arbete och försörjning ingår de strategiska myndigheterna Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan.

⁸ MFD utgår från SCB:s definition två för personer med funktionsnedsättning i Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF). Personer med funktionsnedsättning består av de personer som svarat att de har "stora svårigheter" eller "kan inte alls" kan utföra de aktiviteter som efterfrågas (se, höra, gå/gå i trappor, komma ihåg/koncentrera sig, ta hand om sig själv eller kommunicera) och/eller har svarat ja på frågan Har du någon fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning?

rörelsenedsättning, har än sämre ekonomi (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).⁹

Figur 1. Andel personer som har svårt att få ekonomin att gå ihop. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF).

Personer med funktionsnedsättning uppskattas ha 70 000 kronor lägre årlig disponibel inkomst jämfört med övriga befolkningen.

Personer med funktionsnedsättning har generellt sett en lägre disponibel inkomst¹⁰ än övriga befolkningen. Under 2022 uppskattas de ha cirka 220 000 kronor i årlig disponibel inkomst, till skillnad från 290 000 kronor för övriga befolkningen. Utvecklingen är i stort sett oförändrad sedan 2021. Personer med funktionsnedsättning som är över 65 år eller har utländsk bakgrund har ofta en lägre disponibel inkomst än personer i övriga befolkningen (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).¹¹

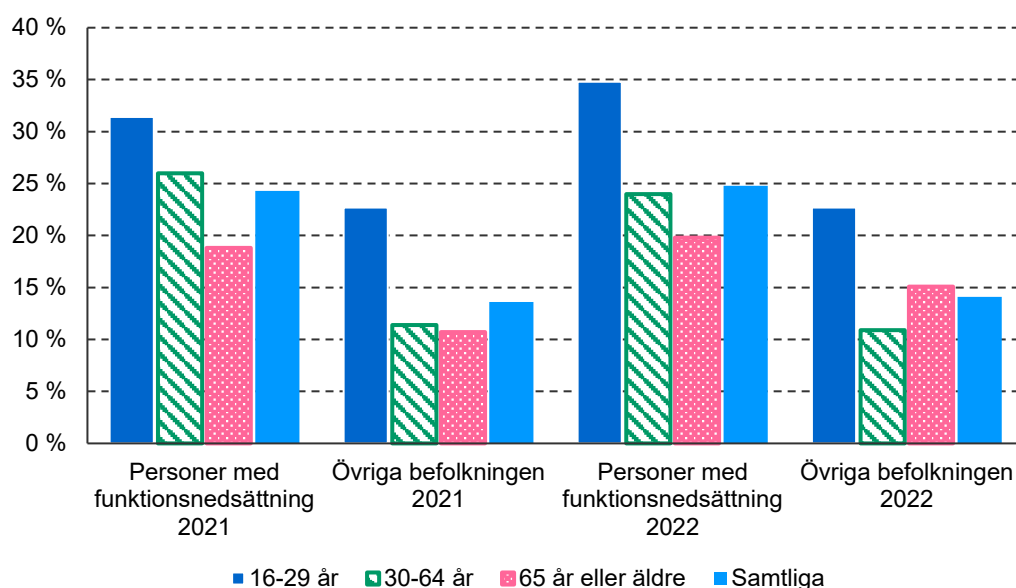
⁹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹⁰ Den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet visar hur mycket årlig disponibel inkomst som en individ har kvar efter att ha betalat skatt och löpande hushållskostnader.

¹¹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

SCB gör bedömningen att de ekonomiska klyftorna har ökat i Sverige under senare år. Samtidigt konstaterar de att barnfattigdomen totalt sett minskat, men är fortsatt hög när det gäller barn till ensamstående mammor och utrikesfödda föräldrar.¹² Enligt uppgifter från Kronofogden har andelen barn i barnfamiljer som bor i hushåll med höga skulder samtidigt ökat sedan 2021. Likaså har skuldbeloppen hos unga mellan 18–25 år markant ökat sedan 2018.¹³

Figur 2. Andel personer utifrån ålderskategori som lever i risk för fattigdom. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF).

Personer med funktionsnedsättning löper större risk att leva i fattigdom¹⁴ än övriga befolkningen. År 2022 uppskattas 25 procent av personer med funktionsnedsättning leva i fattigdom, medan motsvarande siffra för övriga befolkningen är 14 procent. Andelen är i stort sett oförändrad sedan 2021. Vissa grupper med funktionsnedsättning löper större risk att leva i fattigdom än övrig befolkning. Det gäller unga vuxna, personer med utländsk bakgrund och personer

¹² Barnombudsmannen (2023-22-09), *Ekonomisk utsatthet*. [Samordningsforum - Barnombudsmannen](#) (Hämtad 2024-02-06).

¹³ Kronofogden (2023-22-09), *Barn och unga som lever i familjer med skulder eller har egna skulder*. [Samordningsforum - Barnombudsmannen](#) (Hämtad 2024-02-06).

¹⁴ De personer som har en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som understiger 60 procent av medianinkomsten för hela befolkningen bedöms leva i risk för fattigdom.

med rörelsenedsättning eller kognitiv funktionsnedsättning (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).¹⁵

När det gäller personer med intellektuell funktionsnedsättning är den låga levnadsstandarden i många fall förknippad med nivåerna i sjuk- och aktivitetsersättningen. Dessa personer kan antas drabbas särskilt hårt av inflation och stigande priser.¹⁶

En tredjedel står utanför arbetsmarknaden

Varannan person med funktionsnedsättning har inte någon sysselsättning, jämfört med var femte person i övriga befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning och personer med funktionsnedsättning som innebär nedsatt arbetsförmåga är i lägre utsträckning sysselsatta eller arbetssökande jämfört med övriga befolkningen.

SCB:s undersökning *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*¹⁷ följer årligen upp sysselsättningsgrad, andel personer i arbetskraften och andel heltids- och deltidsarbetande personer med funktionsnedsättning.

SCB:s undersökning visar att andelen personer med funktionsnedsättning som tillhör arbetskraften (dvs. de som arbetar eller är arbetssökande) är 63 procent, medan 32 procent inte ingår i arbetskraften 2022. Hos personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga är andelen som tillhör arbetskraften 55 procent. Kvinnor är i lägre utsträckning del av arbetskraften än män.¹⁸ Det är likaså mer vanligt förekommande att ungdomar med funktionsnedsättning står utanför arbetsmarknaden. Under 2022 uppskattades

¹⁵ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹⁶ Svenska dagbladet (2023-12-01), *Debatt: Sårbar grupp blir nu ännu fattigare. Fattigdomsspiral för intellektuellt funktionsnedsatta, skriver debattörer | SvD Debatt* (Hämtad 2024-02-06).

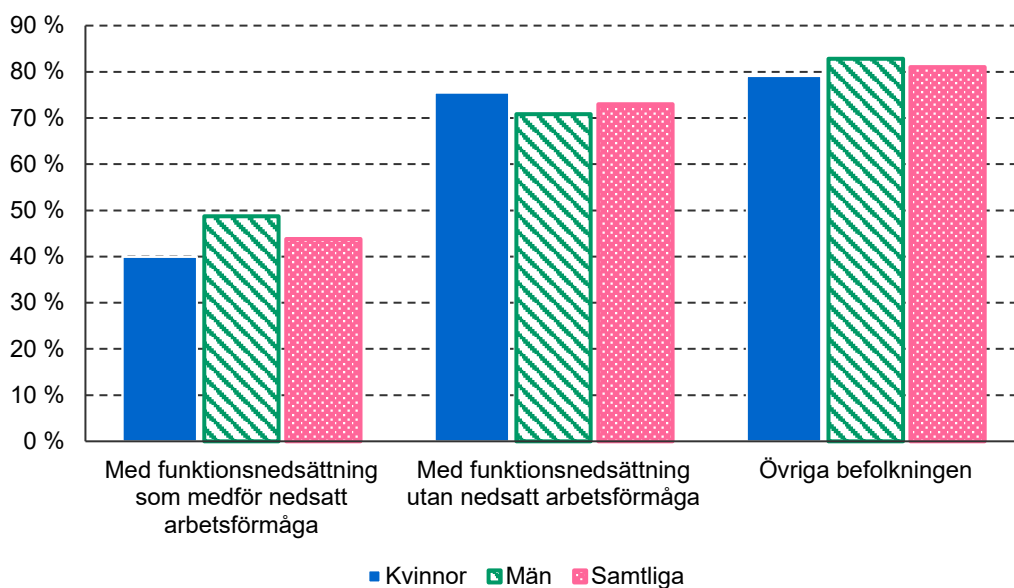
¹⁷ Data från 2022 jämförs inte med äldre data då definitionen för personer med funktionsnedsättning har gjorts om i undersökningen *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*. I denna rapport består gruppen personer med funktionsnedsättning av personer som svarat "ja" på frågan "Har du någon fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning?"

¹⁸ Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.

18 procent av unga med funktionsnedsättning varken arbeta eller studera, jämfört med 6 procent hos övriga 16–24 åringar.¹⁹

SCB:s siffror från 2022 visar att andelen sysselsatta är lägre bland personer med funktionsnedsättning än i övriga befolkningen. Andelen personer med funktionsnedsättning som har en sysselsättning är 52 procent, medan det för övriga befolkningen är 81 procent. Det finns inga signifikanta skillnader mellan könen (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).²⁰

Figur 3. Andel sysselsatta personer med funktionsnedsättning, med och utan nedsatt arbetsförmåga, och övriga befolkningen. Kvinnor och män. År 2022.

Källa: SCB, Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.

Personer med en funktionsnedsättning som medför en nedsatt arbetsförmåga²¹ har generellt sett en lägre sysselsättningsgrad än övriga befolkningen. Bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är det 44 procent som har en sysselsättning, jämfört med 73 procent med personer med

¹⁹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

²⁰ Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.

²¹ Personer med nedsatt arbetsförmåga är de som uppgett att de har en funktionsnedsättning och som svarat "ja, mycket" eller "ja, delvis" på frågan "Bedömer du att din funktionsnedsättning gör att din arbetsförmåga är nedsatt? Skulle du säga mycket nedsatt, delvis nedsatt eller inte alls?"

funktionsnedsättning utan nedsatt arbetsförmåga. Bland personer med en funktionsnedsättning och som har en nedsatt arbetsförmåga är sysselsättningsgraden lägst bland de med förgymnasial utbildningsnivå (25 procent) och utrikes födda (37 procent).²²

Andelen arbetslösa personer med funktionsnedsättning är 17 procent under 2022, jämfört med 8 procent i övriga befolkningen.²³

Personer med funktionsnedsättning arbetar oftare deltid

Personer med funktionsnedsättning har i lägre utsträckning fasta heltidsanställningar än övriga befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning och personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga arbetar i större utsträckning deltid än övriga befolkningen.

Sysselsatta personer med funktionsnedsättning har i lägre utsträckning fasta heltidsanställningar än övriga befolkningen enligt SCB:s statistik från 2022. Andelen personer som arbetar heltid är 61 procent, jämfört med 82 procent hos övriga befolkningen. Personer med funktionsnedsättning som medför en nedsatt arbetsförmåga arbetar heltid i lägre utsträckning än personer med funktionsnedsättning utan nedsatt arbetsförmåga, 49 procent jämfört med 73 procent (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).²⁴

Andelen personer med funktionsnedsättning som arbetar heltid är lägre bland kvinnor än bland män. Bland sysselsatta kvinnor med funktionsnedsättning arbetar 53 procent heltid jämfört med 69 procent av männen under 2022. Bland personer med funktionsnedsättning som medför en nedsatt arbetsförmåga arbetar 41 procent av kvinnorna och 57 procent av männen heltid. Likaså visar statistiken att personer med funktionsnedsättning arbetar mer sällan i yrken med krav på fördjupad högskolekompetens samt i chefsyrken.²⁵

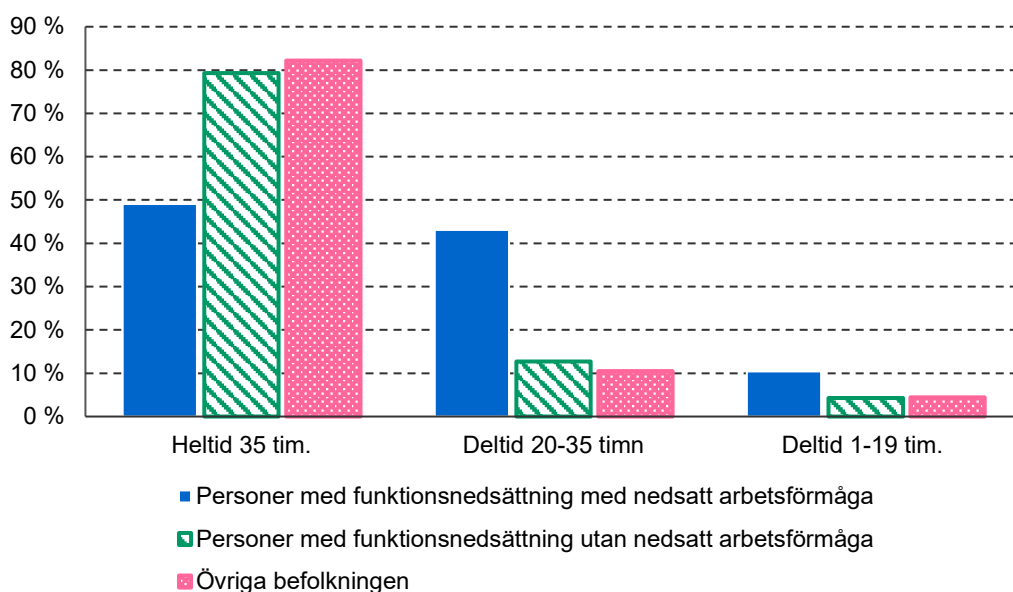
²² Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

Figur 4. Andel sysselsatta heltid och deltid, personer med och utan nedsatt arbetsförmåga och övriga befolkningen. År 2022.

Källa: SCB, Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.

Arbetsmarknadsstöden har minskat för personer med funktionsnedsättning

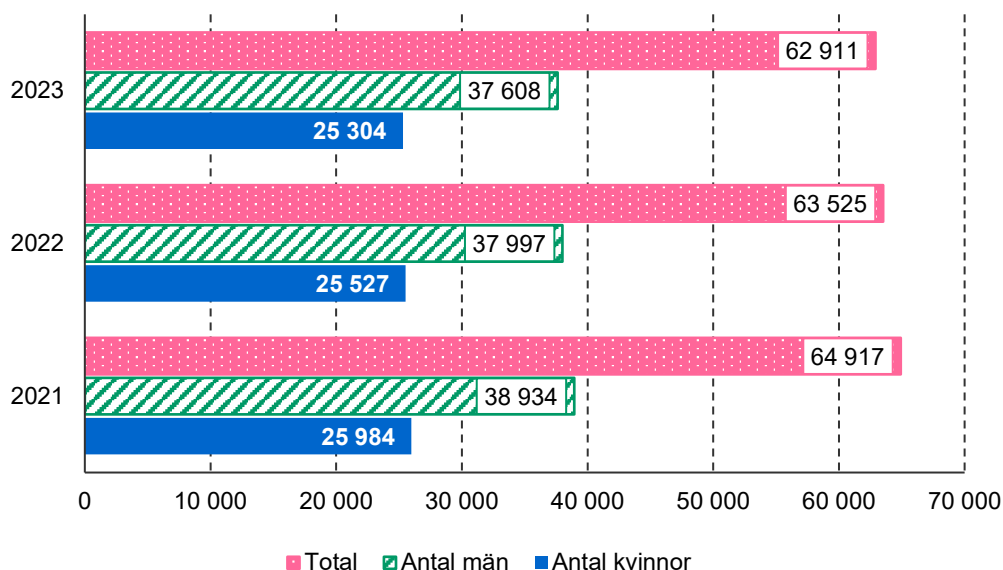
Personer med funktionsnedsättning som innebär en nedsatt arbetsförmåga har rätt till särskilda insatser som stöd för att stärka sina möjligheter att få eller behålla ett arbete. Det kan bland annat handla om rätt till bidrag för hjälpmedel, personligt biträde på arbetsplatsen eller lönebidrag.²⁶

Arbetsförmedlingen presenterar årligen statistik över antalet beslutade arbetsmarknadsstöd, där bland annat insatser för personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga ingår. Under 2023 var det i genomsnitt 62 700 personer som hade särskilda insatser. Två femtedelar av dessa var kvinnor och tre femtedelar var män. Antalet beviljade särskilda insatser har minskat något sedan 2021, då det i genomsnitt var cirka 65 000 personer som beviljats särskilda insatser. Kvinnor tar i lägre utsträckning del av särskilda insatser än män (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).²⁷

²⁶ Förordning (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Arbetsmarknadsdepartementet.

²⁷ Arbetsförmedlingen (2023), Månadsstatistik: *Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga*. [Sök statistik - Arbetsförmedlingen \(arbetsformedlingen.se\)](#) (Hämtad 2023-11-15).

Figur 5. Antal personer med särskilda insatser (i genomsnitt). År 2021–2023.

Källa: Arbetsförmedlingens månadsstatistik: Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Den svaga utvecklingen av antalet personer med arbetsmarknadsstöd, som exempelvis lönebidrag, kan delvis förklaras av ett minskat antal inskrivna personer med funktionsnedsättning hos Arbetsförmedlingen sedan 2020. Under 2023 var antalet inskrivna personer med funktionsnedsättning ca 163 000 stycken, varav 55 procent var män och 45 procent var kvinnor.²⁸ Detta kan tolkas vara en effekt av att arbetsmarknaden återhämtat sig sedan pandemin. Arbetsförmedlingen påpekar samtidigt att antalet anställda arbetsförmedlare och beslutshandläggare varit lägre än planerat under 2022, vilket de bedömer har haft en negativ påverkan på särskilda insatser för arbetssökande med funktionsnedsättning. Myndigheten har även upplevt utmaningar med att identifiera behov som grundar sig på en funktionsnedsättning hos inskrivna arbetssökanden.²⁹

Långa handläggningstider hos Arbetsförmedlingen har gjort det svårare för personer med funktionsnedsättning att ta del av arbetsmarknadsstöd och söka arbete.

²⁸ Arbetsförmedlingen (2023), *Arbetsförmedlingens årsredovisning 2023*. Diarienummer: Af-2023/0054 8720.

²⁹ Ibid.

Under 2023 har de långa handläggningstiderna för personer med funktionsnedsättning hos Arbetsförmedlingen även uppmärksammats i ett antal ärenden hos Justitieombudsmannen (JO). JO har utrett två ärenden där handläggningstiden hos Arbetsförmedlingen tagit över ett år. I sin bedömning skriver JO att det försenat den enskildes möjligheter att ta del av arbetsmarknadsstöd och att söka arbete på arbetsmarknaden.^{30, 31}

”Myndigheten kan behöva anpassa sitt bemötande och sina hjälpsatser enligt 6 § förvaltningslagen till den enskildes förmåga och förutsättningar. Det kan innebära en längre gående serviceskyldighet i förhållande till personer med funktionsnedsättning. Om den enskilde har svårigheter att ta egna initiativ är det särskilt viktigt att myndigheten är aktiv i sin handläggning.”³²

Under 2024 har Arbetsförmedlingen fått i regeringsuppdrag att snabbare identifiera funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga hos arbetssökande och öka antalet deltagare med lönebidrag i syfte att fler personer med funktionsnedsättning får jobb. Arbetsförmedlingen har även fått i uppdrag att anvisa personer med nedsatt arbetsförmåga som varit utan arbete länge till lönebidrag för utveckling i anställning hos Samhall.³³

Personer med funktionsnedsättning upplever diskriminering på arbetsmarknaden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) presenterar årligen statistik över antalet anmälningar om diskriminering i arbetslivet. Under perioden 2015–2022 har antalet anmälningar om diskriminering inom arbetslivet ökat med 113 procent, vilket är större än genomsnittet för samtliga samhällsområden. Sedan 2019 har antalet anmälningar med funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund ökat inom arbetslivet. År 2022 inkom 267 anmälningar, vilket motsvarar nästan en

³⁰ Justitieombudsmannen (2023-06-08), *Arbetsförmedlingen får allvarlig kritik för passiv och bristfällig handläggning i ett ärende som gäller en person med funktionsnedsättning*. Diarienummer: 5394-2022.

³¹ Justitieombudsmannen (2023-06-08), *Arbetsförmedlingen kritiserar för passiv och bristfällig handläggning i ett ärende som gäller en person med funktionsnedsättning*. Diarienummer: 3476-2022.

³² Justitieombudsmannen (2023-06-08), *Arbetsförmedlingen får allvarlig kritik för passiv och bristfällig handläggning i ett ärende som gäller en person med funktionsnedsättning*. Diarienummer: 5394-2022.

³³ Regeringen (2023-12-22), Pressmeddelande: *Förbättrat stöd för funktionsnedsatta på arbetsmarknaden*. [Förbättrat stöd för funktionsnedsatta på arbetsmarknaden - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/22/6038111) (Hämtad 2024-01-11).

tredjedel av det totala antalet anmälningar inom området arbetsliv (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).³⁴

De anmälningar som rör arbetslivet har bland annat rört fall där arbetsgivaren i samband med rekrytering frågat om antalet sjukdagar. Det kan även röra sig om att arbetsgivare inte tilldelade personer anpassade arbetsuppgifter med hänsyn till deras funktionsnedsättning.³⁵

Tillsättning av jobb och mobbning, kränkningar eller trakasserier är de vanligaste diskrimineringsformerna i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning.

Enligt statistik från SCB 2023 har en av tre personer med funktionsnedsättning någon gång utsatts för diskriminering i arbetslivet i samband med sin funktionsnedsättning.³⁶ Det är en ökning sedan 2018 års undersökning då drygt var fjärde person utsatts för diskriminering de senaste fem åren.³⁷ Bland personer med nedsatt arbetsförmåga har 37 procent upplevt någon typ av diskriminering. Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män vad gäller diskriminering eller kränkande särbehandling. Dock tenderar kvinnor att i högre utsträckning svara att de utsatts för mobbning, trakasserier eller uppsägning på grund av sin funktionsnedsättning (se tabellbilaga 1. Arbete och försörjning).³⁸

³⁴ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Statistik 2015–2022: Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022*. Rapport 2023:22. Solna.

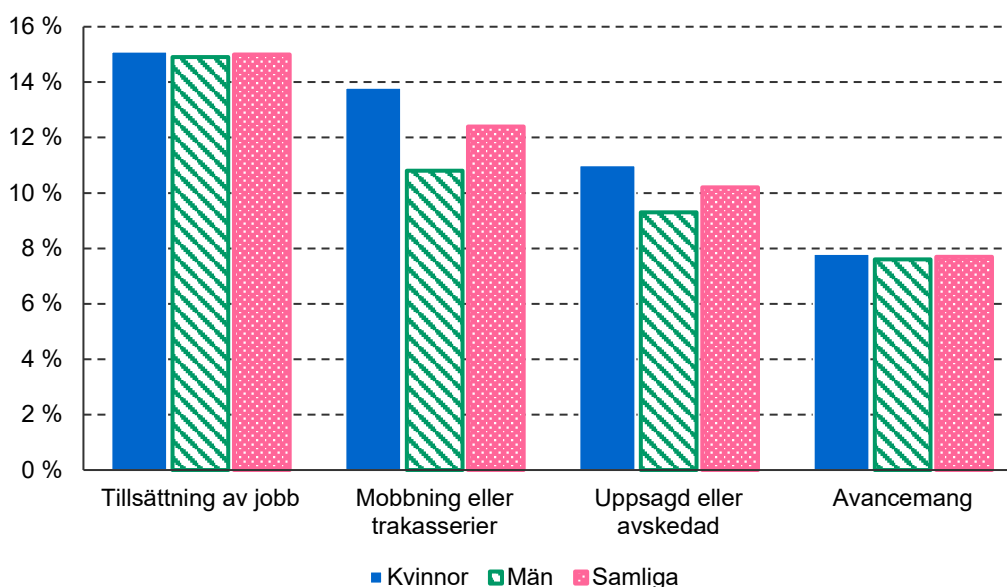
³⁵ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Berättelser om utsatthet – En analys av diskriminering som har samband med flera diskrimineringsgrunder*. Rapport 2023:1. Solna.

³⁶ Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.

³⁷ Statistiska Centralbyrån (2019), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2018*. Solna.

³⁸ Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.

Figur 6. Andel personer med funktionsnedsättning uppdelat på kön efter typ av diskriminering eller kränkande särbehandling. År 2022.

Källa: SCB, Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.

Den vanligaste formen av diskriminering är att inte ha fått ett jobb man sökt och haft tillräckliga meriter för. Var sjätte person med funktionsnedsättning har upplevt detta. Drygt 12 procent av personer med funktionsnedsättning har utsatts för mobbning, kränkningar eller trakasserier från chefer eller arbetskamrater. 10 procent av personer med funktionsnedsättning uppger att de blivit uppsagda eller avskedade med anledning av sin funktionsnedsättning, medan 8 procent har blivit förbigångna när de sökt en högre tjänst.³⁹

Andelen utsatta för diskriminering är högre bland personer med nedsatt arbetsförmåga än bland personer utan nedsatt arbetsförmåga, 16 procent jämfört med 5 procent. Det är även vanligare att personer i 50–64 års ålder upplever sig mobbade eller trakasserade än yngre personer.⁴⁰

Bland personer med nedsatt arbetsförmåga är det 13 procent som uppger att de blivit uppsagda eller avskedade på grund av sin funktionsnedsättning, i jämförelse med 4 procent av personerna utan nedsatt arbetsförmåga.⁴¹

³⁹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

Arbete och försörjning: utveckling inom området

- **Andel i och utanför arbetskraften (nyckeltal):** Personer med funktionsnedsättning ingår i lägre utsträckning i arbetskraften än övriga befolkning. Nästan en tredjedel av personer med funktionsnedsättning ingår inte i arbetskraften år 2022.
- **Sysselsättningsgrad och andel heltidsanställningar (indikator och nyckeltal):** Drygt hälften av personer med funktionsnedsättning har inte en sysselsättning, jämfört med fyra femtedelar hos övriga befolkningen. Sysselsatta personer med funktionsnedsättning har likaså i lägre utsträckning fasta heltidsanställningar än övriga befolkningen.
- **Disponibel inkomst (indikator):** Personer med funktionsnedsättning har generellt sett en lägre disponibel inkomst än övriga befolkningen. Skillnaderna vad gäller disponibel inkomst mellan personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen är fortsatt oförändrade sedan 2021.
- **Särskilda insatser vid nedsatt arbetsförmåga (nyckeltal):** Antalet beviljade särskilda insatser har minskat något sedan 2021. Kvinnor tar i lägre utsträckning del av särskilda insatser än män.
- **Svårt eller mycket svårt att få ekonomin att gå ihop (indikator):** Personer med funktionsnedsättning upplever i större utsträckning att de har svårt att få ekonomin att gå ihop jämfört med övriga befolkningen. Utvecklingen är i stort sett oförändrad sedan 2021.
- **Lever i materiell och social fattigdom (indikator):** Personer med funktionsnedsättning löper större risk att leva i fattigdom än övriga befolkningen, en utveckling som i stort sett är oförändrad sedan 2021.
- **Anmälningar om diskriminering i arbetslivet (nyckeltal):** Sedan 2019 har antalet anmälningar med funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund ökat inom arbetslivet.
- **Diskriminering eller kränkande särbehandling (indikator):** Statistik från 2022 visar att en av tre personer med funktionsnedsättning har någon gång utsatts för diskriminering i arbetslivet i samband med sin funktionsnedsättning.

För detaljerad information se tabellbilaga avsnitt 1. Arbete och försörjning.

3.2. Utbildning och livslångt lärande

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anger bland annat att ett sammanhållet utbildningssystem och livslångt lärande ska bidra till att personer med funktionsnedsättning får utveckla sin begåvning, kreativitet och sina mentala och fysiska färdigheter för att till fullo kunna delta i samhället. Konventionen beskriver också att rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning ska ges utan diskriminering och på jämlika villkor.

Området utbildning och livslångt lärande omfattar hela utbildningsväsendet. Utbildning är en grundförutsättning för att personer ska kunna få sysselsättning, en inkomst och bli delaktiga i samhället, och har en positiv påverkan på individuell utveckling och hälsa.⁴²

Utbildningsnivån är generellt lägre för personer med funktionsnedsättning

Statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) visar att det är betydligt vanligare att personer med funktionsnedsättning endast har en förgymnasial utbildning jämfört med befolkningen i övrigt. Det är 24 procent bland personer med funktionsnedsättning över 30 år som har en förgymnasial utbildning under 2022. Det kan jämföras med 13 procent bland personer över 30 år i befolkningen i övrigt. Män har i högre grad en förgymnasial utbildning. Bland övriga i befolkningen är det 14 procent män, respektive 13 procent kvinnor som har en förgymnasial utbildning. Mellan män och kvinnor med funktionsnedsättning är skillnaden inte statistiskt säkerställd, 28 respektive 23 procent (se tabellbilaga 2. Utbildning och livslångt lärande).⁴³

Vad gäller gymnasieutbildning som högsta avslutade utbildning finns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och personer i den övriga befolkningen. Det är samtidigt tydligt att fler personer med funktionsnedsättning, 11 procent, har påbörjat men inte avslutat en gymnasial

⁴² I samhällsområdet utbildning och livslångt lärande ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för yrkeshögskolan, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens skolinspektion, Statens skolverk, och Universitetskanslersämbetet. Härutöver har Folkbildningsrådet ett särskilt uppdrag inom området.

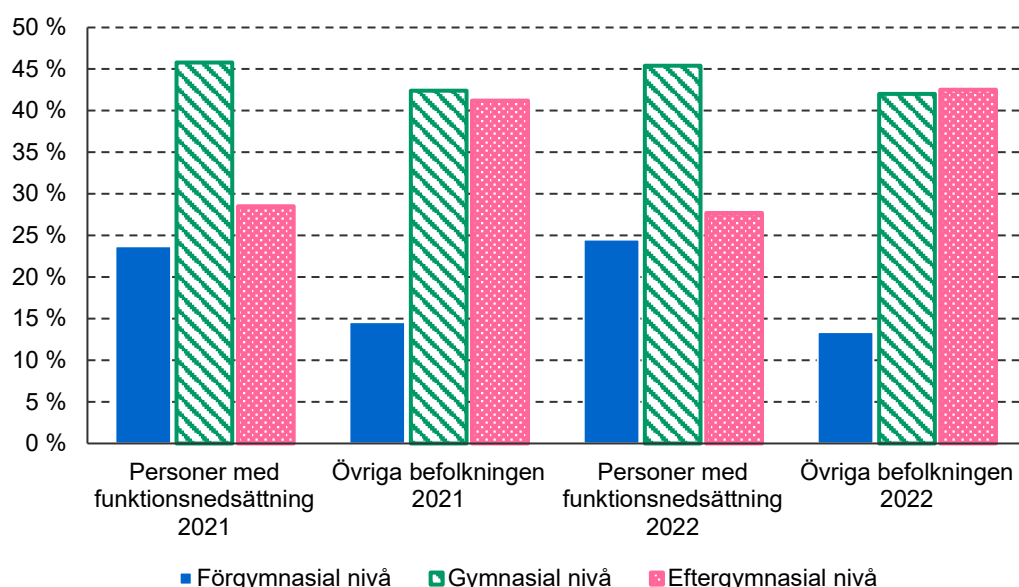
⁴³ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

utbildning. Bland den övriga befolkningen är motsvarande del 4 procent. Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan män och kvinnor.^{44, 45}

När det gäller eftergymnasial utbildning som högsta avslutade utbildning är det 28 procent bland personer med funktionsnedsättning som har detta. Det kan jämföras med motsvarande 43 procent i övrig befolkning. Kvinnor har generellt en högre utbildningsnivå än män, men bland kvinnor och män med funktionsnedsättning är skillnaderna inte statistiskt säkerställda.⁴⁶

Skillnaderna i utbildningsnivåer mellan personer med funktionsnedsättning och övrig befolkning har ökat svagt mellan 2021 till 2022.

Figur 7. Skillnader i utbildningsnivåer, andel personer med och utan funktionsnedsättning. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökning av levnadsförhållanden (ULF).

⁴⁴ Avser personer vars högsta avslutade utbildning är grundskola och som någon gång mellan höstterminen 1995 och höstterminen 2021 (för gymnasieskola samt folkhögskola) eller vårterminen 2022 (för komvux) varit registrerade för studier på gymnasienivå på gymnasieskola, komvux eller folkhögskola. Dessutom avser det personer som inte har studier som huvudsaklig sysselsättning vid svarstillfället.

⁴⁵ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

⁴⁶ Ibid.

Elever med funktionsnedsättning drabbas i högre utsträckning av psykisk ohälsa och diskriminering

Från flera håll beskrivs att elever med funktionsnedsättning har en utsatt situation i skolan. I Folkhälsomyndighetens senaste sammanställning av skolbarns hälsovanor som följer 11-, 13- och 15-åringar, lyfter myndigheten fram att andelen elever som anger självrapporterad funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom och hälsobesvär ökar.⁴⁷ Nästan en tredjedel av 13- och 15-åringarna anger att de har en funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom. Eleverna beskriver också minskad trivsel och ökad stress i skolan. Folkhälsomyndigheten anser att det finns stor potential för insatser inom både arbetsmiljön och den sociala miljön i skolan som kan inverka positivt på barn och ungas psykiska hälsa (se tabellbilaga 2. Utbildning och livslångt lärande).⁴⁸

Folkhälsomyndigheten konstaterar att elever med funktionsnedsättning generellt mår sämre i skolan, löper högre risk för att bli utsatta för mobbning och rapporterar i högre grad psykiska besvär. Särskilt pojkar med funktionsnedsättning rapporterar sämre trivsel i skolan och mer olovlig skolfrånvaro än flickor med funktionsnedsättning. Likaså är de framför allt elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som uppger att de mår sämst i skolan.⁴⁹

Skolverket beskriver att det finns större otrygghet i skolan bland vissa elevgrupper, exempelvis flickor, hbtqi-personer, elever med utländsk bakgrund och elever med funktionsnedsättning.⁵⁰ Betydligt fler unga med funktionsnedsättning uppger också att de blivit utsatta för mobbning i skolan jämfört med jämnåriga i befolkningen i övrigt.⁵¹

⁴⁷ Med barn med funktionsnedsättning menas barn som svarat ja på frågan "Har du en långvarig sjukdom, funktionsnedsättning eller annat långvarigt hälsoproblem (t.ex. diabetes, allergi, eksem eller adhd) som du fått fastställt av en läkare?".

⁴⁸ Folkhälsomyndigheten (2023), *Skolbarns hälsovanor 2021/2022 – Nationella resultat*. Artikelnummer: 22228.

⁴⁹ Folkhälsomyndigheten (2022) *Utvecklingsbehov inom psykisk hälsa och suicidprevention. Sammanställning av analyser från myndigheter och organisationer och föreningar*. Artikelnummer: 22164.

⁵⁰ Skolverket (2023), *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*. Rapport 22023:9. Solna.

⁵¹ Myndigheten för delaktighet (2023), *Statistik om förekomst av våld mot personer med funktionsnedsättning*. Bilaga 2. Artikelnummer: 2023:15. Sundbyberg.

En rapport från Folkhälsomyndigheten och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) framhåller att unga med funktionsnedsättning, liksom hbtqi-personer, minoriteter och unga med utländsk bakgrund, i större utsträckning utsätts för begränsande normer, diskriminering, våld och negativa bemötanden. De upplever även i större utsträckning brist på stöd och anpassningar i skolan samt problem att utkräva sina rättigheter. Det i sin tur menar MUCF bidrar till en sämre psykisk hälsa.⁵²

Skolresultaten är kopplade till flera faktorer

Skolverket lyfter fram vissa generella faktorer som är förknippade med elevernas skolresultat, och som bidrar till att de inte lämnar grundskolan med gymnasiebehörighet. Sådana faktorer är föräldrarnas egen utbildningsnivå och eventuell migrationsbakgrund. Undersökningar visar även att elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), som till exempel adhd eller autismspektrumtillstånd, är överrepresenterade bland elever som inte uppnår godkända betyg.⁵³

Skolinspektionen har vid en tematisk kvalitetsgranskning 2023 undersökt tillgängligheten i pedagogisk, social och fysisk lärmiljö för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.⁵⁴ Granskningen visade stora brister på en rad områden. De inspekterade skolorna hade inte välfungerande arbetsprocesser, roller, ansvarsområden och möjlighet till kompetensutveckling för att öka personalens kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Det var exempelvis vanligt att rektorerna inte gav personalen tillräckliga förutsättningar i arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö, och att lärare inte arbetade tillräckligt aktivt för att öka tillgängligheten i undervisningen. Skolpersonalen identifierade sällan vilka hinder som eleverna riskerar att möta i lärmiljön, och arbetade därför inte för att undanröja dem. På de skolor där arbetet med tillgängliga lärmiljöer i undervisningen har hög kvalitet tog lärarna reda på elevernas behov på olika sätt. De hade fungerande överlämningar inför årskurs 7, regelbundna mentorssamtal, utvecklingssamtal, liksom enkäter och samtal med

⁵² Folkhälsomyndigheten och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2023), *Att inte bara överleva, utan att faktiskt leva också. En kartläggning om ungas psykiska hälsa.*

⁵³ Skolverket (2023), *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*. Rapport 22023:9. Solna.

⁵⁴ Granskningen undersökte hur 30 skolor i årskurserna 7–9 arbetar för att skapa en tillgänglig pedagogisk, social och fysisk lärmiljö, och hur rektorn arbetar för att hinder i lärmiljön ska identifieras och undanröjas.

elevhälsan. En annan framgångsfaktor var att lärarna fick kompetensutveckling inom området.⁵⁵

De senaste fem åren har Diskrimineringsombudsmannen (DO) tagit emot cirka 270 anmälningar årligen som rört utbildningsområdet och diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning (se tabellbilaga 2. Utbildning och livslångt lärande). En stor del av anmälningarna handlar just om elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som upplever diskriminering, till exempel på grund av att skolor brister i att ge extra anpassning eller särskilt stöd. Eleven kan även utsättas för trakasserier av skolpersonal eller av andra elever. Det förekommer också att skolor och förskolor nekar barn och unga med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning plats i skolan på grund av elevens funktionsnedsättning. DO beskriver att bilden av att många skolor brister i arbetet med elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning framkommer i både anmälningar och i dialog med organisationer i civilsamhället.⁵⁶

Särskilt stöd fungerar inte som det ska

De elever som behöver extra stöd i skolundervisningen kan och ska få detta enligt skollagen. Andelen elever i grundskolan med åtgärdsprogram har varit relativt konstant sedan bestämmelserna om särskilt stöd och åtgärdsprogram reviderades 2014.⁵⁷ Andelen åtgärdsprogram har dock ökat något de senaste åren. Fler pojkar än flickor får särskilt stöd; sju procent av pojkarna har ett åtgärdsprogram jämfört med fyra procent av flickorna (se tabellbilaga 2. Utbildning och livslångt lärande).⁵⁸

Utredningar om särskilt stöd till elever tar alltför lång tid, och det kan dröja länge innan stödinsatserna sätts in. Många elever får heller inte stöd i den omfattning som de skulle behöva, vilket för många elever innebär att de inte når kunskapskraven i skolan.

⁵⁵ Skolinspektionen (2023), *Skolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska svårigheter: Fokus på årskurs 7 till 9*. Tematisk kvalitetsgranskning 2023. Diarienummer: 2022:6164.

⁵⁶ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Förekomst av diskriminering 2023 Årlig rapport från Diskrimineringsombudsmannen*, Rapport 2023:3. Solna.

⁵⁷ Skolverket (2023), *Särskilt stöd i grundskolan: Läsåret 2022/23*. Diarienummer: 2022:2513. Stockholm.

⁵⁸ Ibid.

I statistik och undersökningar framgår att det tycks vara en utmaning för många skolor att tidigt identifiera och erbjuda individuellt stöd till elever i behov av detta.

Skolverkets slutsatser är att de tydliga skillnaderna som finns mellan andelen elever som får åtgärdsprogram i olika årskurser indikerar att skolorna inte är tillräckligt bra på att tidigt identifiera behov av särskilt stöd och sätta in det stöd som behövs. Myndigheten konstaterar också att det brister i samverkan vid övergången mellan stadier och skolor. Här behöver skolhuvudmän och rektorer ta ett större ansvar för att ha strukturerade och etablerade rutiner och arbets sätt för barns och elevers övergångar mellan skolor och årskurser. Ytterligare slutsatser är att specialpedagogiska resurser behöver finnas tillgängliga redan från förskoleklass för att stärka arbetet med tidiga stödinsatser, och att samarbetet mellan lärare och personal med specialpedagogisk kompetens behöver stärkas. Dessutom behöver fler genomföra tidiga och samordnade insatser mellan skola, hälso- och sjukvård och socialtjänst för att förhindra att barn och unga hamnar i en ogynnsam utveckling.⁵⁹

I Skolinspektionens tillsynsarbete är brister som handlar om skolans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd relativt vanliga. Skolinspektionen rapporterar om fall där utredningar om stöd visserligen har genomförts, men att det stöd som utredningarna visade att eleverna behöver, inte sätts in. Obehöriga lärare är exempel på andra problem.⁶⁰

Under 2023 har ett antal förändringar i skollagen trätt i kraft som innebär att elevhälsans arbete ska bedrivas på både individ-, grupp- och skolenhetsnivå och i samverkan med lärare och övrig personal. Elevhälsan ska vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete och ska samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten när det behövs. Förändringarna inför också krav på att det ska finnas tillgång till specialpedagog eller speciallärare för elevhälsans specialpedagogiska insatser. Sedan 2023 gäller också nya bestämmelser i skollagen som syftar till att stärka utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning. Den 1 juli 2024 börjar garantin för tidiga stödinsatser gälla även i den anpassade grundskolan.^{61, 62}

⁵⁹ Skolverket (2023), *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*. Rapport 22023:9. Solna.

⁶⁰ Skolinspektionen (2022), *Årsredovisning 2022*. Diarienummer: 2022:11555.

⁶¹ SFS 2023:951, Skollag (2010:800).

⁶² Proposition 2022/23:132. *Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk*.

Studier på folkhögskola är ett sätt att skaffa behörighet till eftergymnasiala studier

Folkhögskoleutbildningar finns på grundskolenivå, gymnasienivå och eftergymnasial nivå. Folkhögskolans allmänna kurser ger grundläggande behörighet till eftergymnasiala studier, och det är cirka 2 000 deltagare som varje år får detta. Ett ökande antal personer, både med och utan funktionsnedsättning, får varje år behörighet till eftergymnasiala studier genom folkhögskolestudier.

Av de som hade fått en behörighet 2019 var andelen med funktionsnedsättning 43 procent.⁶³ I en uppföljning av vad de som har fått behörighet till eftergymnasiala studier gör ett år efter avslutade studier, framgår att de flesta fortfarande studerar. Det gäller både personer med och utan funktionsnedsättning. Det är dock en högre andel personer med funktionsnedsättning som fortsätter i ”övriga studier”, dvs. studier vid komvux eller folkhögskola, jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Dessa fortsätter i högre grad studier vid högskolan. Det är vanligare att kvinnor fortsätter att studera jämfört med män.⁶⁴

Andelen personer som hamnar helt eller delvis utanför både arbetsmarknaden och studier är nästan dubbelt så hög bland personer med funktionsnedsättning än bland personer utan funktionsnedsättning. De flesta av dem som hamnar utanför studier och arbete är män.⁶⁵

Studenter på högskolan som har varaktiga funktionsnedsättningar kan ansöka om stöd inom ramen för sin utbildning. Det kan exempelvis handla om läsverktyg, anpassad examination och litteratur, eller anteckningsstöd. I en studie från Dyslexiförbundet 2023 beskrev studenter med dyslexi eller dyskalkyli att det ofta tar tid att få stöd, eller att undervisande personal inte har tillräckligt med kunskap om det stöd som de behöver.⁶⁶

⁶³ Statistiska Centralbyrån (2023), *Uppföljning av allmän kurs på folkhögskolan. I studier eller arbete bland de som fått grundläggande behörighet*. Örebro.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Dyslexiförbundet (2022), *Vilket stöd får studenter med dyslexi eller dyskalkyli? – Sammanställning av två enkäter, en riktad till högskolor och universitet samt en riktad till studenter med läs-, skriv- och räkneseväigheter*.

Utbildning och livslångt lärande: utveckling inom området

- **Utbildningsnivå (indikator):** Det är stora skillnader i utbildningsnivåer mellan personer med eller utan funktionsnedsättning. Dessa har ökat svagt mellan 2021–2022.
- **Påbörjad men ej avslutad gymnasieutbildning (indikator):** Fler personer med funktionsnedsättning avslutar inte sin gymnasieutbildning, jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Skillnaderna har ökat mellan 2022–2023.
- **Eftergymnasial behörighet från folkhögskola (indikator):** 2019 var det cirka 43 procent bland personer med funktionsnedsättning som fick eftergymnasial behörighet från folkhögskola, jämfört med 57 procent utan funktionsnedsättning.
- **Åtgärdsprogram i skolan (nyckeltal):** Sju procent av pojkar och fyra procent av flickor har åtgärdsprogram. Andelen åtgärdsprogram i skolan ligger på motsvarande nivå som föregående år.
- **Anmälningar om diskriminering inom utbildning (nyckeltal):** Antalet anmälningar om bristande tillgänglighet inom skolan har ökat sedan 2015.

För detaljerad information se tabellbilaga avsnitt 2. Utbildning och livslångt lärande.

3.3. Transport

Alla har rätt att på lika villkor få tillgång till vägar och transportmedel, enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Individer har också rätt till personlig rörlighet och samhället ska ta hänsyn till olika människors behov av att förflytta sig. Det nationella målet för transportpolitiken understryker även att transportsystemet ska bidra till att erbjuda en grundläggande tillgänglighet. För att uppnå detta behöver transporter, i synnerlighet kollektivtrafiken, vara tillgängliga och användbara för alla.⁶⁷

Personer med funktionsnedsättning reser i lägre utsträckning än övriga resenärer

Trafikanalys samlar årligen in statistik om resenärers resvanor. Personer med funktionsnedsättning reser i lägre utsträckning än övriga befolkningen. Under 2022 var det 45 procent bland personer med funktionsnedsättning som reste under en genomsnittlig dag; motsvarande siffra för övriga befolkningen var 67 procent. Det är framför allt personer med syn- eller rörelsenedsättning som reser i lägre utsträckning än övriga resenärer. Endast 30 respektive 38 procent av dessa reste under en genomsnittlig dag (se tabellbilaga 3. Transport).⁶⁸

Den genomsnittliga resesträckan per person och dag var 21 km för personer med funktionsnedsättning under 2022. Motsvarande siffra för övriga befolkningen var 48 kilometer. Det är framför allt personer med syn- eller rörelsenedsättning som reser kortare sträckor än övriga resenärer. När det gäller personer med synnedsättning reste de i genomsnitt 10 km per dag, medan personer med rörelsenedsättning reste i genomsnitt 17 km per dag.⁶⁹

Resor med färdtjänstillstånd fortsätter minska

Färre personer har färdtjänstillstånd och det görs färre enkelresor med färdtjänsten sedan 2018. Trots att fler kvinnor än män har tillstånd är det fler män som använder färdtjänsten.

Färdtjänst är till för personer som har väsentliga svårigheter att resa med allmänna kommunikationer. Årligen följs antalet färdtjänstillstånd och färdtjänstresor upp av Trafikanalys. Antalet personer med färdtjänstillstånd har minskat mellan 2018

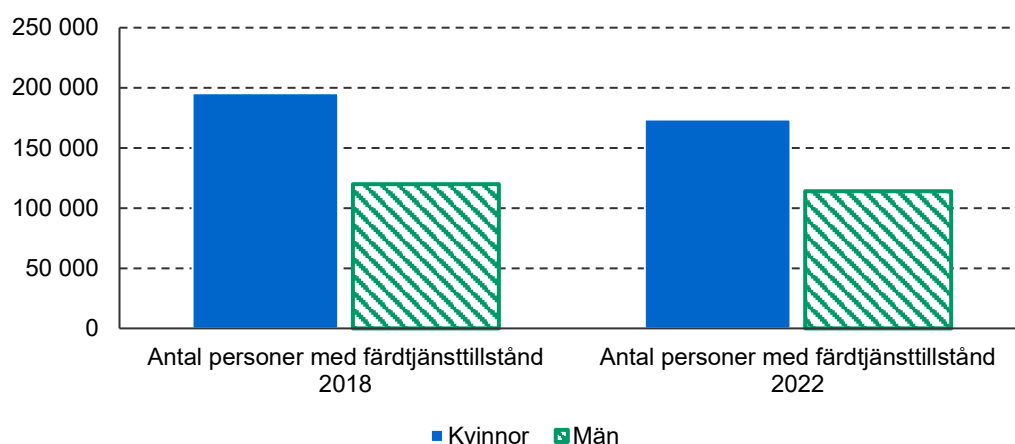
⁶⁷ Inom samhällsområdet transport ingår de strategiska myndigheterna Transportstyrelsen och Trafikverket.

⁶⁸ Trafikanalys (2023-05-25), *Resvanor i Sverige 2022*. [Resvanor \(trafa.se\)](https://trafa.se) (Hämtad 2023-11-22).

⁶⁹ Ibid.

och 2022, från 315 133 personer till 287 649 personer. Det är vanligast att personer som är 80 år och äldre som har färdtjänsttillstånd. Likaså har fler kvinnor än män färdtjänsttillstånd. När det gäller personer yngre än 45 år är det fler män än kvinnor med färdtjänsttillstånd. Antalet enkelresor med färdtjänsttillstånd har även minskat under samma period, från cirka 11 000 000 resor per år för 2018 till cirka 9 000 000 resor per år för 2022. Minskningen i antalet resor under de senaste åren tros vara en effekt av pandemin, och där det går att konstatera en svag återhämtning under 2022 (se tabellbilaga 3. Transport).⁷⁰

Figur 8. Antal personer med färdtjänsttillstånd 2018 och 2022. Kvinnor och män.

Källa: Trafikanalys, Statistik om färdtjänst och riksfärdtjänst.

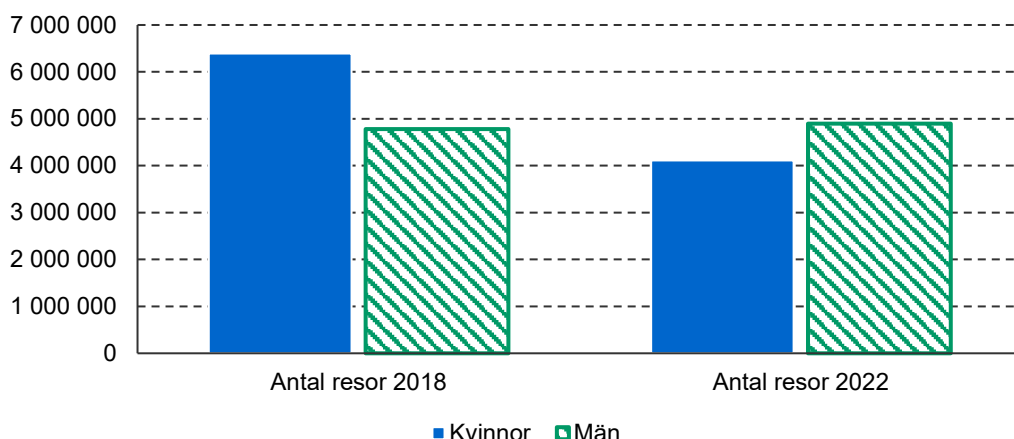
Trots att fler kvinnor än män har färdtjänsttillstånd, genomför män i genomsnitt fler färdtjänstresor per person. Antalet enkelresor uppgick till 31 per person med tillstånd 2022, vilket fortfarande ligger under genomsnittet på 35 resor sedan innan pandemin. Det finns även stora regionala skillnader i användningen av färdtjänst. Minsta nyttjandet av färdtjänsten uppmäts för Dalarna (46 procent) och mest användes tjänsten i Jönköping (88 procent). Antalet resor per person varierar från cirka 10 resor i Gävleborgs län till 48 resor i Kalmar län.⁷¹

Nyttjandet av riksfärdtjänsten har minskat stadigt sedan 2004. Dock har det skett en svag ökning i antalet resor sedan pandemin.

⁷⁰ Trafikanalys (2023-06-16), *Färdtjänst och riksfärdtjänst 2022*. Statistik 2023:21.

⁷¹ Ibid.

Figur 9. Antal resor med färdtjänst 2018 och 2022. Kvinnor och män.

Källa: Trafikanalys, Statistik om färdtjänst och riksfärdtjänst.

Riksfärdtjänst är till för längre resor som sträcker sig över en eller flera kommungränser. Till skillnad mot färdtjänsten tilldelas inget generellt tillstånd för riksfärdtjänst, utan tillstånd måste sökas för varje enskild resa. Under 2022 var det 7 543 personer som reste med riksfärdtjänst, varav 65 procent av dessa var kvinnor. Dock gör män i genomsnitt fler riksfärdtjänstresor än kvinnor. Totalt utfördes 32 200 resor med riksfärdtjänst. Nyttjandet av riksfärdtjänsten har minskat stadigt sedan 2004, men precis som för färdtjänsten har det skett en svag ökning i antalet resor sedan pandemin.⁷²

Tillgänglighetskrav och anpassningar av hållplatser varierar stort i landet

Sedan 2020 har 11 av 21 regioner gjort fler tillgänglighetsanpassningar av hållplatser. Åtta av elva regioner har under de senaste tre åren förbättrat tillgängligheten till sina hållplatser genom inventeringar, nya riktlinjer för tillgänglighet och genom att införa en ambitiösare kravställning.

Trafikanalys genomför årligen en uppföljning av tillgängligheten i kollektivtrafiken för personer med funktionsnedsättning. Uppföljningen består av tre indikatorer: upplevd användbarhet, tillgänglig information och tillgängliga hållplatser. Dessa indikatorer uppdateras vart tredje år, där Trafikanalys förra året konstaterade att informationen om tillgänglighet inom kollektivtrafiken som finns

⁷² Trafikanalys (2023-06-16), *Färdtjänst och riksfärdtjänst 2022*. Statistik 2023:21.

på webbplatser ofta är bristfällig.⁷³ Under 2023 har Trafikanalys följt upp tillgängligheten hos hållplatser (se tabellbilaga 3. Transport).

I uppföljningen konstaterar Trafikanalys att tillgänglighetskraven och anpassningarna varierar stort i landet. Sedan 2020 rapporterar elva regioner om en positiv utveckling vad gäller tillgänglighetsanpassningar av hållplatser, sju regioner har en oförändrad situation och tre regioner har en negativ utveckling. Huvudfokus i regionernas arbete med tillgänglighetsanpassningar rör främst riktlinjer, insatser och uppföljning av busshållplatser. När det gäller spårtrafik på statlig järnväg hänvisar regionerna till de riktlinjer och krav som faller under Trafikverkets och fastighetsförvaltarnas ansvar. Ett fåtal regioner lämnar även uppgifter om tillgänglighetsanpassning av sjötrafik.⁷⁴

Åtta av de elva regioner som går i positiv riktning hänvisar till nya riktlinjer och inventeringar som resulterat i ambitiösare målstyrning och kravställning. I tre fall har Trafikanalys bedömt utvecklingen i regioner som negativ. Orsaken till detta är osäkra uppgifter från regionerna, men också att tillgänglighetskrav i trafikförsörjningsprogram varit mer begränsade under 2023 i jämförelse med 2020. Trafikanalys gör bedömningen att andelen anpassningar 2023 är något lägre än 2020, men att utvecklingen i sin helhet är positiv.⁷⁵

Trafikanalys konstaterar även en stor variation i uppföljningssystem mellan olika regioner och trafikslag, vilket försvårar uppföljningen av tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Myndigheten gör bedömningen att det i praktiken innebär att det blir omöjligt att skatta andelen resor som är tillgänglighetsanpassade.⁷⁶

Antalet mottagare av bilstöd minskar svagt men ersättningen har ökat

Försäkringskassan presenterar årligen statistik över antalet mottagare av bilstöd. Antalet mottagare av bilstöd har varierat över tid, men har konstant minskat sedan 2016, från 2 629 till 1 100 personer under 2022. Det beror delvis på en regelförändring år 2007 och på att handläggningsprocessen förändrades under

⁷³ Trafikanalys (2022), *Måluppföljningens indikatorer och mått 2022*. PM 2022:6. Stockholm.

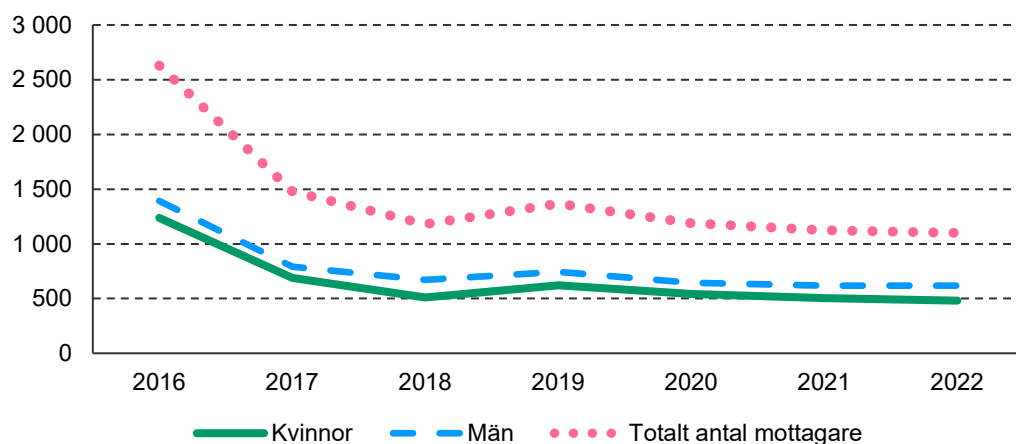
⁷⁴ Trafikanalys (2023-03-09), *Kollektivtrafikens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning 2023*. PM: 2023:2. Stockholm.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

2017, vilket inneburit fördröjningar i handläggningen och även ett minskat antal ansökningar (se tabellbilaga 3. Transport).⁷⁷

Figur 10. Antal mottagare av bilstöd. Kvinnor och män. År 2018–2022.

Källa: Försäkringskassan, Statistik inom området funktionsnedsättning – bilstöd

Det totala beloppet för bilstödet är cirka 140 miljoner kronor för 2022, vilket är en höjning på cirka 10 miljoner kronor sedan 2021. Vanligast är att personer i åldrarna 45 till 60 år har bilstöd, medan få personer under 25 år har stödet. Under 2022 är det fler män än kvinnor som är mottagare av bilstöd, motsvarande 56 procent. Antalet mottagare som fått bilstöd i de olika regionerna varierar kraftigt beroende på län, vilket delvis kan förklaras av länens olika befolkningsstorlek, geografi och kollektivtrafikförhållanden.⁷⁸

Bilstödet har fått kritik

Bilstödet har fått kritik för att ha en långsam handlägningsprocess, höga krav i regelverk och ett lågt bidrag i förhållande till faktiska kostnader för att köpa en bil.

En kartläggning från Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) från 2023 visar att många mottagare av bilstöd upplever processen som komplicerad och krävande, samt att det tar lång tid innan en anpassad bil levereras. Många upplever även att processen består av allt för strikta regler och höga krav vid fordonsval samt att anskaffningsbidraget är för litet i förhållande till inköpspriset.

⁷⁷ Försäkringskassan (2023), *Statistikdatabas – Antal personer som har fått bilstöd*.
[Statistikdatabas - Försäkringskassan \(forsakringskassan.se\)](https://statistikdatabas.forsakringskassan.se)

⁷⁸ Ibid.

VTI gör bedömningen att det finns ett stort behov av att justera regelverken som i dagsläget påverkar individer med funktionsnedsättningar på ett negativt sätt.⁷⁹

En undersökning som MFD genomförde med undersökningspanelen Rivkraft bekräftar och kompletterar den bild som framkommer av VTI:s kartläggning. Motsvarande 49 procent av 1 816 respondenter upplever det svårt att förflytta sig eller åka med allmänna kommunikationer. Trots detta är det endast 29 procent av respondenterna som ansökt om bilstöd. De personer som sökt stöd men nekats ersättning lyfter att orsaken till detta är att deras behov inte bedömts vara skäl nog för bilstöd eller att de inte ansetts vara tillräckligt sjuka.⁸⁰

”De ansåg att jag kunde ta bussen. Närmaste hållplats är ca en och enhalv kilometer för mig att gå. Helt omöjligt för mig med ME [en kronisk neurologisk sjukdom] att utnyttja kollektivtrafik, för att inte nämna en så lång promenad.”⁸¹

”De sa att det var för att jag klarade av att gå utanför tomtgränsen och därför fick jag inget stöd. Dagar där jag hade för stora problem skulle jag sjukskriva mig sa de.”⁸²

Några av respondenterna skriver att de nekats bilstöd på grund av att de varit sjukskrivna eller inte längre är förvärvsarbetande. Likaså har vissa allergier inte ansetts vara giltiga skäl till bilstöd. Några deltagare lyfter även att bilstödet är för lågt i förhållande till de faktiska kostnaderna för den enskilda individen.⁸³

Några utvecklingsbehov som respondenterna lyfter är att handläggningstiden behöver kortas ner och att processen behöver bli mindre komplicerad. Ett antal respondenter anser att Försäkringskassan och Trafikverket behöver ha ett bättre samarbete så att handläggningstiderna kan kortas ner. De ser även behov av att nioårsgränsen för att göra en ny ansökan bör justeras då detta snarare styrs av bilens skick. Några påpekar att det borde finnas möjlighet att köpa begagnade bilar så att kostnaderna inte behöver bli så omfattande för den enskilde. Flera

⁷⁹ Selander, H., Wallhagen, S., Nyberg, J. (2023), *Bilförare och passagerare med behov av bilanpassning. Kartläggning av användning, säkerhet och bilstödsprocessen*. VTI resultat 2023:4.

⁸⁰ Myndigheten för delaktighet (2023), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 38.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

framhåller att stödet bör breddas så att personer som inte är förvärvsarbetande, såsom sjukskrivna eller pensionärer, också ska ha rätt till bilstöd.⁸⁴

Transport: utveckling inom området

- **Transport och resvanor (indikator):** Det finns fortfarande stora skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen. Personer med funktionsnedsättning reser i genomsnitt i lägre utsträckning än övriga befolkningen, sett till både antalet resor och resans längd.
- **Resor och antalet färdtjänstillstånd (nyckeltal):** Antalet personer med tillstånd och som reser med färdtjänst har minskat konstant mellan 2018 och 2022. Det tros delvis vara en effekt av pandemin.
- **Tillgänghet till kollektivtrafik för personer med funktionsnedsättning (indikator):** Andelen anpassningar 2023 är något lägre än 2020, men utvecklingen i sin helhet är positiv. Tillgängligheten till kollektivtrafik för personer med funktionsnedsättning bedöms ha ökat sedan 2022.
- **Antal mottagare av bilstöd (nyckeltal):** Antalet mottagare av bilstöd har varierat över tid, men har konstant minskat sedan 2016. Under 2022 var antalet mottagare av bilstöd 1 100 personer.

För detaljerad information se tabellbilaga avsnitt 3. Transport.

⁸⁴ Myndigheten för delaktighet (2023), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 38.

3.4. Byggd miljö och samhällsplanering

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska personer med funktionsnedsättning kunna ta del av den fysiska miljön på lika villkor som andra. Att byggd miljö såsom byggnader, infrastruktur och allmänna platser är tillgängliga är avgörande för att alla ska kunna vara delaktiga i samhället. För att uppnå en ökad tillgänglighet krävs att nya miljöer är universellt utformade. Det handlar även om att avhjälpa de fysiska hinder som finns i befintliga miljöer.⁸⁵

Personer med funktionsnedsättning bor i större utsträckning i hyreslägenheter än övriga befolkningen

Unga med funktionsnedsättning och personer med utländsk bakgrund och funktionsnedsättning bor i större utsträckning i lägenheter och hyresrätter än övriga befolkningen. Män bor i större utsträckning i radhus och villa än kvinnor.

Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning om levnadsförhållanden från 2023 visar att personer med funktionsnedsättning i lägre utsträckning bor i radhus och villa än övriga befolkningen. Under 2022 var det 43 procent av personer med funktionsnedsättning som bor i radhus och villa, jämfört med 52 procent hos övriga befolkningen. Motsvarande skillnad syns även hos andelen som bor i äganderätt, vilket är den boendeform som vanligtvis gäller i villor.⁸⁶

Skillnaden mellan personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen har ökat mellan 2021 och 2022. Män med funktionsnedsättning tenderar att i större utsträckning bo i radhus eller villa än kvinnor (se tabellbilaga 4. Byggd miljö och samhällsplanering).^{87, 88}

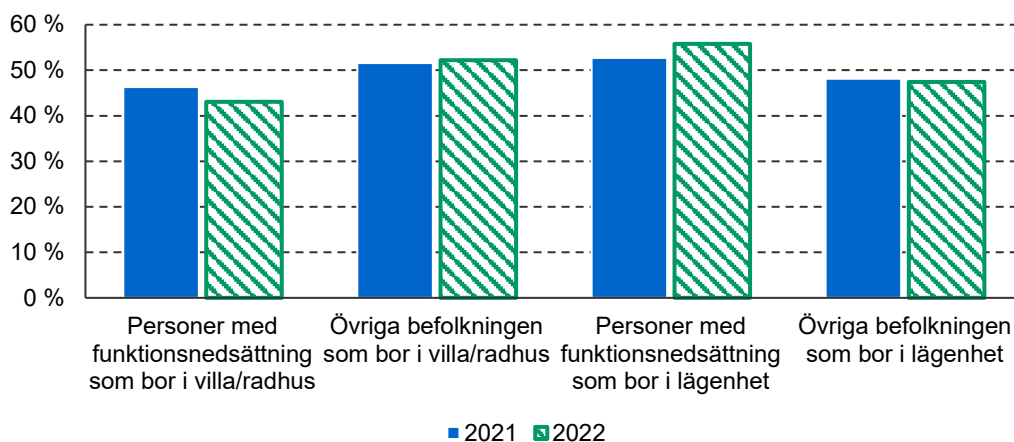
⁸⁵ Inom samhällsområdet byggd, miljö och samhällsplanering ingår den strategiska myndigheten Boverket.

⁸⁶ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

Figur 11. Andel personer som bor i radhus/villa eller lägenhet. Personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF).

Samtidigt syns en ökning av andelen personer med funktionsnedsättning som bor i lägenhet eller flerbostadshus mellan 2021–2022. Ökningen gäller för både kvinnor och män med funktionsnedsättning. Under 2022 är den 56 procent av personer med funktionsnedsättning som bor i lägenhet, jämfört med 47 procent hos övriga befolkningen. Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män. Det är vanligare att unga med funktionsnedsättning bor i lägenhet än äldre. Det finns även tydliga skillnader mellan personer med svensk och utländsk bakgrund, där personer med utländsk bakgrund med funktionsnedsättning i större utsträckning bor i lägenhet.^{89, 90}

Personer med funktionsnedsättning bor även i större utsträckning i hyresrätter än övriga befolkningen. 46 procent av personer med funktionsnedsättning bor i hyresrätt under 2022, jämfört med 32 procent hos övriga befolkningen. Utvecklingen är i stort sett oförändrad sedan 2021. Det finns inga signifikanta skillnader mellan könen. Det är framför allt unga under 30 år och personer med utländsk bakgrund med funktionsnedsättning som bor i hyresrätter.^{91, 92}

⁸⁹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

⁹⁰ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

⁹¹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

⁹² Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

Kommuner har underskott på bostäder för personer med funktionsnedsättning

Hälften av kommunerna upplever att de har ett underskott på bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning. Det innebär en ökning av andelen kommuner med underskott sedan pandemin. Ett flertal kommuner har brist på gruppboendestäder och många saknar helt bostadsformen särskilt anpassad bostad.

Personer med funktionsnedsättning har rätt till bostäder med särskild service enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Boverket följer årligen upp tillgången på bostäder med särskild service i sin bostadsmarknadsenkät.

I enkäten från 2023 uppger 262 kommuner att det finns drygt 27 700 bostäder för personer med funktionsnedsättning, men enligt Boverket antas det faktiska antalet vara högre. Nästan hälften, 49 procent, av kommunerna uppger att de har underskott på någon form av bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning (se tabellbilaga 4. Byggd miljö och samhällsplanering).⁹³

Vanligast är brist på boendetyper gruppboendestäder⁹⁴ där 129 kommuner uppger underskott, medan 125 kommuner uppger att de har balans. Resultatet för 2023 är på motsvarande nivåer som de senaste fem åren. 166 kommuner upplever att de har balans vad gäller serviceboendestäder⁹⁵, medan 73 svarat att de upplever ett underskott. För denna typ av bostad syns en svag förbättring från tidigare år. 157 kommuner saknar helt bostadsformen särskilt anpassad bostad⁹⁶ och

⁹³ Boverket (2023-05-15), *Fortsatt många kommuner med underskott på bostäder för personer med funktionsnedsättning*.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/funktionsnedsattning/> (Hämtad 2023-12-12).

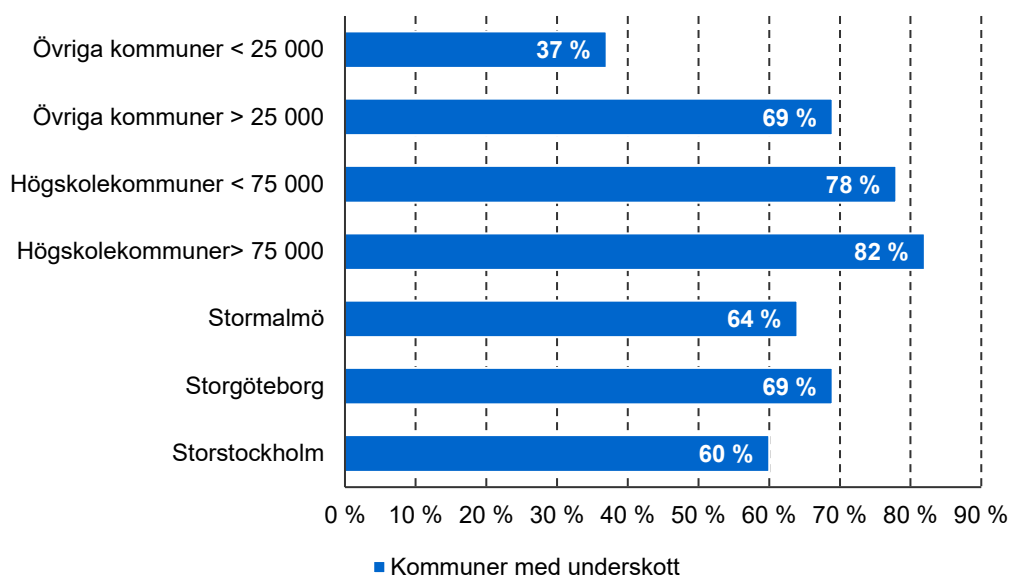
⁹⁴ Gruppboendestäder kan erbjudas personer som har stora behov av tillsyn och omvårdnad att det behövs finnas personal till hands hela tiden. Gruppboendestaden består av ett mindre antal lägenheter som är samlade kring gemensamma utrymmen.

⁹⁵ Serviceboendestäder är i regel lägenheten som är anpassade efter varje persons behov. Varje person ska erbjudas stöd dygnet runt i den egna lägenheten i den omfattning som hen behöver.

⁹⁶ Är en egen bostad som är särskilt anpassad till den boendes behov, och som är anvisad av kommunen. I denna boendeform ingår inte omvårdnad.

19 kommuner upplever att de är för få, medan 99 kommuner svarar att de har balans i antalet särskilt anpassad bostad.⁹⁷

Figur 12. Andel kommuner med underskott i procent. År 2023.

Källa: Boverket, Boverkets bostadsmarknadsenkät.

Det innebär en ökning av andelen kommuner med underskott sedan 2020, då 124 kommuner uppskattade sig ha ett underskott i antalet bostäder för personer med funktionsnedsättning. I 2022 och 2023 års enkäter har antalet kommuner som uppger underskott återigen ökat, till 152 respektive 141 kommuner. Att underskottet har ökat tror Boverket kan förklaras av att färre personer valde att ansöka om bostad med särskild service på grund av smittorisker under pandemin.⁹⁸

Underskottet på bostäder för personer med funktionsnedsättning är vanligast förekommande i högskolekommuner, där 80 procent av kommunerna saknar tillräckligt med bostäder med särskild service. Läget är bättre för små kommuner

⁹⁷ Boverket (2023-05-15), *Fortsatt många kommuner med underskott på bostäder för personer med funktionsnedsättning*.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/funktionsnedsattning/> (Hämtad 2023-12-12).

⁹⁸ Ibid.

med färre än 25 000 invånare, där 37 procent av kommunerna uppskattar att de har underskott på bostäder.⁹⁹

Boverket bedömer att behovet av särskilda bostäder är fortsatt stort i landet. Resultaten i enkäten visar att 69 kommuner förväntas påbörja byggnation av sammanlagt 1 045 bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning de kommande två åren.¹⁰⁰

Generellt upplever kommunerna det som svårt att göra en bedömning framåt både när det gäller behov och byggnation av specialbostäder för personer med funktionsnedsättning. Sena byggstartar, förändrade behov på grund av inflyttning och bristande standard hos befintliga boenden som kräver omfattande renoveringar lyfts fram som förklaringar till de osäkra siffrorna.¹⁰¹

Ytterligare en faktor som kan komma att påverka tillgången till byggnation av specialbostäder för personer med funktionsnedsättning är kommande förändringar av föreskrifterna i Boverkets byggregler (BBR). Ändringarna av föreskrifterna syftar till att förenkla byggreglerna och underlätta nybyggnation där exempelvis allmänna råd rörande tillgänglighet tas bort. Den nya författningen planeras träda i kraft 2025.¹⁰² I MFD:s yttrande välkomnar myndigheten mer flexibla byggregler som ger större utrymme för innovation. Dock framhåller MFD att det saknas en analys över hur föreslagna förändringarna av regelverket kan komma att tillämpas av branschen och påverka den faktiska tillgängligheten och användbarheten i den byggda miljön. Myndigheten lyfter det fortsatta behovet av att Boverket kan ge ett tydligt stöd gentemot aktörerna i byggbranschen.¹⁰³

Både ansökningar och avslag för bostad med särskild service inom LSS har ökat senaste åren

Antalet avslag på ansökningar om boenden med särskild service har ökat och varierar stort mellan landets kommuner. Kommunerna uppger att resursbrist, svårigheter att hitta lämpliga lokaler och rekrytering av personal har påverkat antalet beviljade ansökningar för bostad med särskild service inom LSS.

⁹⁹ Boverket (2023-05-15), *Fortsatt många kommuner med underskott på bostäder för personer med funktionsnedsättning*.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/funktionsnedsattning/> (Hämtad 2023-12-12).

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Boverket (2023-10-18), *Översyn av reglerna om tillgänglighet. Översyn av reglerna om tillgänglighet - Boverket* (Hämtad 2024-01-15).

¹⁰³ Myndigheten för delaktighet (2023-08-18), *Flera remisser från Boverket*. Remissvar. [Flera remisser från Boverket - MFD](#) (Hämtad 2024-01-15).

Majoriteten av kommunerna har lokala riktlinjer för insatser enligt LSS och SoL, vilket inneburit begränsningar och ojämlika lokala skillnader i personers rätt till insatser.

Personer med funktionsnedsättning kan ha rätt till stöd enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Bostad med särskild service är en insats inom LSS som omfattar bland annat personer som har en intellektuell funktionsnedsättning, autism, hjärnskada eller andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande.

Under 2023 genomförde SCB en uppföljning av gruppen personer med funktionsnedsättning som har insatsen bostad med särskild service enligt LSS. Den visar att 25 600 personer i åldrarna 16–64 år har bostad med särskild service. Det motsvarar 0,4 procent av befolkningen. Andelen kvinnor är 41 procent och andelen män är 59 procent. Likaså är inrikes födda överrepresenterade jämfört med befolkningen i stort (se tabellbilaga 4. Byggd miljö och samhällsplanering).¹⁰⁴

I en lägesrapport från Socialstyrelsen 2023 konstateras att antalet insatser bostad med särskild service för vuxna enligt LSS fortsätter att öka. Samtidigt har avslag på ansökningar om boenden med särskild service ökat och antalet avslag varierar stort mellan landets kommuner. Orsakerna till ökningen i antalet avslag är ännu okända. Socialstyrelsen framhåller dock att det exempelvis kan handla om att vissa funktionsnedsättningar ökar, liksom att minskat stöd i hemmet eller minskade stöd på arbetsmarknaden påverkar denna utveckling.¹⁰⁵

Socialstyrelsen konstaterar i sin lägesrapport att en stor del av landets kommuner har svårt att tillgodose behov av insatser och stöd för personer med funktionsnedsättning, särskilt när det gäller boende för vuxna enligt LSS. Under 2022 beviljade 35 procent av kommunerna samtliga ansökningar om boende för vuxna, medan 16 procent beviljade max hälften av ansökningarna. För ansökningar som rör boendestöd enligt SoL var det 50 procent av kommunerna som beviljat samtliga ansökningar, medan 3 procent beviljat max hälften av ansökningarna. Orsaker till denna utveckling framhålls bland annat vara

¹⁰⁴ Statistiska Centralbyrån (2023), *Personer med funktionsnedsättning i bostad med särskild service - Sysselsättning och inkomster*. Arbetsmarknad och funktionsnedsättning. 2023:3. Örebro.

¹⁰⁵ Socialstyrelsen (2023), *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning*. Lägesrapport 2023. Artikelnummer: 2023-4-8476.

resursbrist hos kommuner, men även svårigheter att hitta lämpliga lokaler och rekrytering av personal.¹⁰⁶

Socialstyrelsen påpekar samtidigt att lokala riktlinjer hos kommuner bidragit till begränsningar av LSS- och SoL-insatser. Begränsningarna kan exempelvis handla om hur ofta en insats kan ges, till vilka och för vilka aktiviteter. Dessa begränsningar skiljer sig åt mellan kommunerna, vilket skapat ojämlika förutsättningar att få insatser trots samma behov.¹⁰⁷

Antalet ansökningar och beviljade bostadsanpassningsbidrag har minskat sedan 2018

Under de senaste fem åren har färre personer ansökt om bidrag för att tillgänglighetsanpassa sitt boende eller för att reparera befintliga anpassningar. Antalet ansökningar tros bland annat ha minskat på grund av en friskare äldre befolkning, parallellt med bättre hjälpmedel och högre krav på tillgänglighet hos nybyggnation.

Alla kommuner har skyldighet att erbjuda ett bostadsanpassningsbidrag och reparationsbidrag till personer med funktionsnedsättning. Syftet med bidragen är kunna genomföra nödvändiga anpassningar av boendet samt reparera anordningar och inredningar som installerats. Boverket följer årligen upp fördelningen av bidrag.

Under 2018–2022 har antalet beviljade bostadsanpassningsbidrag och reparationsbidrag minskat från 58 400 till 50 885 (varav 39 775 bostadsanpassningsbidrag och 11 110 reparationsbidrag). Knappt 7 procent av bidragsärendena avslås av kommunerna. Storstäderna avslår en större andel ansökningar än övriga kommuner (se tabellbilaga 4. Byggd miljö och samhällsplanering).¹⁰⁸

Parallellt med detta har kostnaden för bostadsanpassnings- och reparationsbidraget ökat för kommunerna. Den sammanlagda årliga kostnaden för bidraget var 872 miljoner kronor år 2022. Året innan låg kostnaden på 809

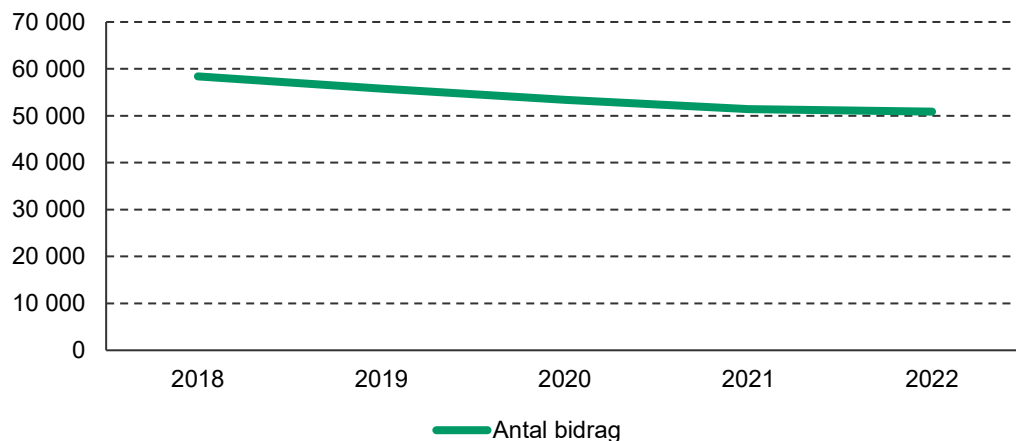
¹⁰⁶ Socialstyrelsen (2023), *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning*. Lägesrapport 2023. Artikelnummer: 2023-4-8476.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Boverket (2023-06-19), *Sammanställning av bostadsanpassningsbidragen 2022*. Karlskrona.

miljoner kronor. Mellan 2021 och 2022 skedde även en svag ökning i antalet bidragsärenden.¹⁰⁹

Figur 13. Antal utbetalade bidrag år 2018–2022.

Källa: Boverket, Sammanställning av bostadsanpassningsbidragen 2022.

Det genomsnittliga beloppet per bidrag har ökat något under 2022 jämfört med 2021. Under 2022 var genomsnittliga kostnaden 17 101 kronor jämfört med 15 830 kronor under 2021. Det varierar stort i landet hur mycket bidrag kommunerna beviljar. Högst kostnader per invånare är det för landsbygdskommuner med färre än 25 000 invånare.¹¹⁰

Under 2023 genomförde Boverket en utvärdering av bostadsanpassningsbidraget med anledning av det sjunkande antalet ansökningar och beviljade bidrag under de senaste åren. Boverket konstaterar att förändringen pågått under en längre tid där demografi och bostadsbestånd haft en stor påverkan. De allra flesta bostadsanpassningsbidrag går till äldre personer med funktionsnedsättningar som beror på åldrandet. Samtidigt är den äldre befolkningen i större utsträckning friskare än tidigare. Nya hjälpmedel tros även ha minskat behovet av vissa typer av bidrag. Likaså har kraven på tillgänglighet vid byggnation ökat vilket skapat mindre behov av anpassningar hos nya bostäder.¹¹¹

Några förslag på åtgärder som Boverket lämnar i sin återrapportering är att rullstolsgarage återigen ska vara bidragsberättigande. Boverket föreslår även att

¹⁰⁹ Boverket (2023-06-19), *Sammanställning av bostadsanpassningsbidragen 2022*. Karlskrona.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Boverket (2023), *Utvärdering av lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag*. Rapport 2023:11. Karlskrona.

möjligheterna för ägare av flerbostadshus att överta bostadsanpassningsbidrag ska öka. Dessutom föreslår myndigheten att det ska bli möjligt att få reparationsbidrag efter ett övertagande.¹¹²

Ett annat förslag är att de som bor i familjehem för barn eller ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) åter ska kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag. Likaså ska det tydligare framgå att en medboende till en person som beviljats ett biståndsbedömt trygghetsboende ska kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag.¹¹³

Diskriminering inom bostadsmarknaden har minskat sedan 2021

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering mot personer med funktionsnedsättning. Detta inkluderar även alla former av diskriminering på bostadsmarknaden. Årligen följer Diskrimineringsombudsmannen upp antalet anmälningar om diskriminering inom bostadsområdet. Anmälningarna inom samhällsområdet bostad har ökat något sedan 2015. Jämfört med 2021 har dock antalet anmälningar om diskriminering minskat med 20 procent, motsvarande 77 anmälningar under 2022 (se tabellbilaga 4. Byggd miljö och samhällsplanering).¹¹⁴

Flest anmälningar inom bostadsområdet handlade om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning. Under 2022 inkom 33 anmälningar vilket motsvarar 43 procent av totala antalet anmälningar inom bostadsområden. Antalet anmälningar som handlar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning ökade 2020–2021 för att sedan återigen minska 2022.¹¹⁵

¹¹² Boverket (2023), *Utvärdering av lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag*. Rapport 2023:11. Karlskrona.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Statistik 2015–2022: Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022*. Rapport 2023:22. Solna.

¹¹⁵ Ibid.

Samhällsplanering och byggd miljö: utveckling inom området

- **Bostadstyp (indikator):** Skillnaderna mellan personer med och utan funktionsnedsättning har sedan 2021 ökat vad gäller boendetyper. Personer med funktionsnedsättning bor i högre utsträckning i lägenhet eller flerbostadshus än övriga befolkningen. Likaså är det vanligare att personer med funktionsnedsättning bor i hyresrätt än övriga befolkningen.
- **Balans i kommunala bostäder för personer med funktionsnedsättning (indikator):** Sedan 2020 har det skett en försämring i antalet kommunala bostäder för personer med funktionsnedsättning. Där är fler kommuner som upplever att de har underskott i antalet bostäder för personer med funktionsnedsättning (särskilt boende, serviceboende och annan särskilt anpassad bostad).
- **Beviljade bostadsanpassningsbidrag och reparationsbidrag (nyckeltal):** Antalet beviljade bostadsanpassningsbidrag och reparationsbidrag har minskat sedan 2018. Det varierar stort i landet hur mycket bidrag som kommunerna beviljar.
- **Antal anmälningar om diskriminering inom bostadsområdet (nyckeltal):** Antalet anmälningar inom bostadsområdet har minskat sedan 2021. Den vanligaste formen av diskriminering inom bostadsområdet har samband med funktionsnedsättning.

För detaljerad information se tabellbilaga avsnitt 4. Byggd miljö och samhällsplanering.

3.5. Digitalisering

Personer med funktionsnedsättning ska ha tillgång till informations- och kommunikationsteknik och digitala lösningar på lika villkor som andra, enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I takt med att samhället blir alltmer digitalt, blir även tillgängliga digitala tjänster en allt viktigare förutsättning för delaktighet. Digital tillgänglighet regleras på både nationell och internationell nivå genom olika direktiv, lagar och standarder.¹¹⁶ För att säkerställa tillgängligheten behöver samhället identifiera och undanröja hinder för information- och kommunikationsteknik och även främja tillgängligheten.¹¹⁷ Digitaliseringen innebär stora möjligheter samtidigt som det är viktigt att alla i samhället kan ta del av och hänga med i utvecklingen.

Tillgång till teknik ökar men är fortfarande inte jämlik

I Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning om levnadsförhållanden från 2023 uppgav 2,5 procent av befolkningen med en funktionsnedsättning att de inte har råd med en dator under 2022, att jämföra med 1,5 procent av befolkningen utan en funktionsnedsättning. Skillnaderna blir ännu tydligare i den åldersgrupp där flest uppger att de inte har råd med en dator, 30–64 år, där 3,8 procent av befolkningen med funktionsnedsättning uppger att de inte har det, att jämföra med 1,7 procent i befolkningen i övrigt. Skillnaderna är dock inte statistiskt säkerställda. Det är generellt sett färre personer med funktionsnedsättning som uppger att de inte har råd med en dator 2022 än 2021, förflyttningen är dock inte statistiskt säkerställd (se tabellbilaga 5. Digitalisering).^{118, 119}

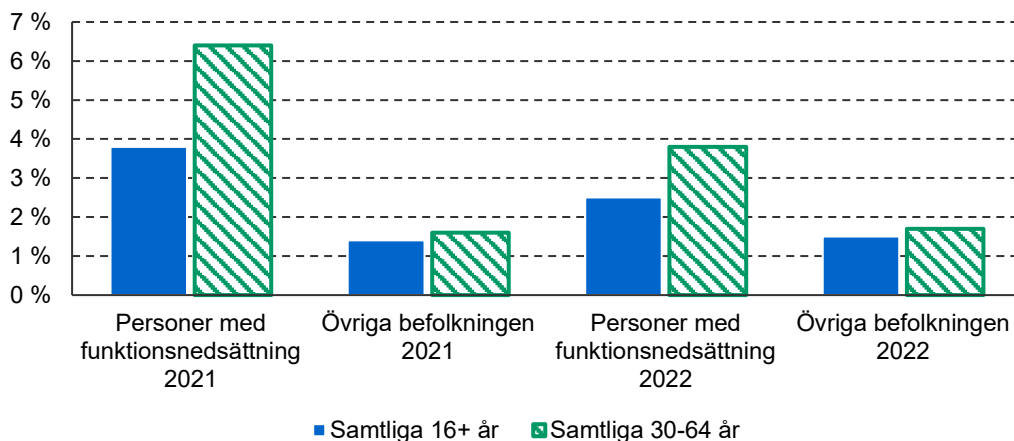
¹¹⁶ Det finns flera EU-direktiv som ställer krav på tillgänglighet för digital teknik: direktiv om audiovisuella medietjänster (AV-direktivet), tillgänglighetsdirektivet och webbtillgänglighetsdirektivet. Det finns även riktlinjer och standarder för hur innehåll på webbplatser kan göras tillgängliga och användbarheten öka, såsom WCAG 2.1. (Riktlinjer för tillgängligt webbinnehåll). Sedan 2017 finns en nationell digitaliseringsstrategi som stödjer universell utformning. Strategin följer lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (DOS-lagen) som trädde i kraft 2019. Lagen ställer krav på att alla offentliga aktörers digitala service, webbplatser och mobila applikationer ska vara begripliga, robusta, hanterbara och möjliga att uppfatta. Från och med 2025 kommer en ny lag om produkters och tjänsters tillgänglighet att träda i kraft.

¹¹⁷ Inom samhällsområdet digitalisering ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och Post- och telestyrelsen (PTS).

¹¹⁸ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹¹⁹ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

Figur 14. Andel som inte har råd med dator. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökning av levnadsförhållanden (ULF).

I jämförelse med två andra utgiftsposter i SCB:s undersökning, en veckas semester och en fritidsaktivitet utanför hemmet, är det färre personer med funktionsnedsättning som anger att de inte har råd med en dator. Detta kan tolkas som att datorn blir en allt mer nödvändig produkt för att leva och orientera sig i dagens samhälle, varför andra typer av utgifter får stå tillbaka.^{120, 121}

Vad gäller tillgången till internet i bostaden syns inga förändringar mellan 2021 och 2022. Under 2022 uppgav 92 procent av befolkningen med funktionsnedsättning att de har tillgång till internet i bostaden, att jämföra med 97 procent i befolkningen i övrigt (se tabellbilaga 5. Digitalisering).^{122, 123}

Hinder för att använda internet kvarstår

Utöver tillgången till teknik är den digitala tillgängligheten en viktig fråga. Personer med funktionsnedsättning använder internet i lägre utsträckning än befolkningen i övrigt, och skillnaderna är större vad gäller användningen än tillgången till internet. 2022 uppgav 14 procent av befolkningen med

¹²⁰ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹²¹ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

¹²² Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹²³ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

funktionsnedsättning att de inte hade använt internet på sin fritid de senaste 12 månaderna. Motsvarande siffra för befolkningen i övrigt var 4 procent.^{124, 125}

Buggiga blanketter, ökade krav på bank-id och beroendeframkallande algoritmer utgör hinder för den digitala tillgängligheten.

Internetstiftelsen tar årligen fram en rapport som ger en bild av svenskarnas internetanvändning. I samband med framtagandet av rapporten för 2023 ställde stiftelsen en fråga om vilka utmaningar internetanvändande personer med funktionsnedsättning möter och vad de skulle vilja förenklades. Internetstiftelsen lyfter att alla respondenter med funktionsnedsättning är internetanvändare och förmögna att besvara en telefon- eller webbundersökning. Resultatet bör därmed inte ses som representativ för alla personer med funktionsnedsättning i Sverige. Deras svar kan dock sätta ljuset på några viktiga frågor.^{126, 127}

Ansökningar och blanketter

Att fylla i ansökningar och blanketter digitalt, framför allt på myndigheters hemsidor, är den utmaning som flest respondenter lyfter fram. Bland annat upplever respondenterna att blanketterna är svåra att hitta, att instruktionerna för hur man ska fylla i är svåra att förstå eller helt saknas. Respondenterna upplever även att systemen i sig är ”buggiga”, det vill säga felaktiga och inte alltid beter sig som tänkt. Även tidsbegränsningar lyfts fram som ett hinder. Är det så att man behöver vila en stund eller be någon om hjälp kan det innebära att man är inaktiv för länge vilket kan resultera i att det man redan fyllt i försvinner.¹²⁸

Läsa och skriva text

Flera av de respondenter som har läs- och skrivsvårigheter önskar att system och digitala platser hade rättstavningsprogram. Andra respondenter önskar att det vore enklare att förstora texten så att den blev lättare att läsa, något som går att göra på

¹²⁴ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹²⁵ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

¹²⁶ Vad gäller de olika utmaningarna som lyfts nedan är det inte alla tillfrågade som har svarat att de upplever dem och även upplevelserna av utmaningarna varierar efter behov.

¹²⁷ Internetstiftelsen (2023), *Svenskarna och internet 2023*. Stockholm.

¹²⁸ Ibid.

vissa webbplatser men inte överallt. Även uppläsning av text är en funktion som flera efterfrågar.¹²⁹

Digital identifiering

Det är även flera som uppger att de inte har en e-legitimation, såsom bank-id, exempelvis på grund av att det upplevs som svårt och otryggt att använda.

“Vi är många som har svårighet med bank-id. De med god man har ej tillgång till det och kan ej köpa bussbiljett, kolla sin journal.” - Kvinna, 25 år¹³⁰

Internetstiftelsens uppföljning från tidigare år visar att andelen i befolkningen som dagligen använder mobilt bank-id har gått upp från 47 procent 2021 till 71 procent 2022 i befolkningen totalt, och från 31 procent till 50 procent bland personer med funktionsnedsättning.¹³¹ Samtidigt blir det allt svårare för de som inte använder e-legitimation att sköta ärenden och andra tjänster vilket förstärker marginaliseringen av den gruppen.

Algoritmer som skapar beroende och reklam som distraherar

Flera av respondenterna, exempelvis de med nedsatt syn eller hjärntrötthet, beskriver att reklam försvårar för dem. Andra respondenter, exempelvis med adhd, svarar att algoritmer på sociala medier innebär en extra utmaning som distraherar och i värsta fall kan vara beroendeframkallande.¹³²

Träffa andra med samma diagnos

Digitaliseringen har inneburit ökade möjligheter att träffa andra med samma diagnos eller funktionsnedsättning. Möjligheten att möta nya människor och då särskilt andra som befinner sig i samma situation är något som respondenterna lyfter fram som positivt. Flera av dem önskar dock att det vore enklare att hitta till gemensamma forum.¹³³

Offentliga aktörer behöver fortsatt förbättra digital tillgänglighet för webbplatser och mobila applikationer

Det är Myndigheten för digital förvaltning (Digg) som ansvarar för tillsyn av offentliga aktörers webbplatser och mobila applikationer. I myndighetens senaste analys från 2023 konstaterar Digg att ingen av de offentliga digitala tjänsterna

¹²⁹ Internetstiftelsen (2023), *Svenskarna och internet 2023*. Stockholm.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Myndigheten för delaktighet (2023), *Uppföljning av funktionshinderspolitiken, Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2022*. Sundbyberg.

¹³² Internetstiftelsen (2023), *Svenskarna och internet 2023*. Stockholm.

¹³³ Ibid.

som myndigheten granskat var helt förenliga med lagkraven. Diggs granskning visar vidare att större aktörer är något bättre än små vad gäller tillgänglighet. Granskningen i sig och Diggs efterföljande återkoppling till aktörerna bidrog till att höja tillgängligheten ytterligare (se tabellbilaga 5. Digitalisering).¹³⁴

Digg ställer i sin årliga enkät även frågan om statliga myndigheter följer upp resultatet av sin digitala verksamhetsutveckling. En av delfrågorna är huruvida myndigheterna följer upp sina digitala lösningars användbarhet/tillgänglighet. Mellan 2021 och 2022 ökade andelen som svarade att de gör så regelbundet från 24 till 27 procent.^{135, 136}

Offentliga aktörer utformar externa webbplatser mer tillgängligt än interna arbetsplattformar

Även MFD följer upp offentliga aktörers arbete med digital tillgänglighet. I myndighetens årliga enkät som går ut till kommuner, regioner och myndigheter frågar MFD i vilken utsträckning aktörerna utformat sina digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt (se tabellbilaga 5. Digitalisering).¹³⁷

Det är vanligast att aktörer har tänkt på tillgänglighet för externa webbplatser. Därefter kommer digitala tjänster och de interna arbets- och kommunikationsplattformarna.

Av kommunerna uppger ungefär hälften att de i hög utsträckning utformar digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt för sina externa webbplatser. Samtidigt uppger endast en femtedel att de i hög utsträckning utformar sina interna arbets- och kommunikationsplattformar på ett tillgängligt sätt.¹³⁸

¹³⁴ Myndigheten för digital förvaltning (2023), *Digitala Sverige 2022: En samlad analys av samhällets digitalisering*. Diarienummer: 2023–0715.

¹³⁵ Myndigheten för digital förvaltning (2022), *Sammanställning av resultat 2022: Bilaga 3 till Uppföljning av statliga myndigheters digitalisering 2022 – en enkätundersökning*. Diarienummer: 2022-3075. [Bilaga 3 Sammanställning av resultat 2022 \(digg.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).

¹³⁶ Myndigheten för digital förvaltning (2021), *Sammanställning av resultat 2021: Bilaga 3 till Uppföljning av statliga myndigheters digitalisering 2021 – en enkätundersökning*. [Bilaga 3 Sammanställning av resultat 2021 \(digg.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).

¹³⁷ Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av kommuner 2023, Resultat från uppföljning av regioner, Resultat från uppföljning av myndigheter 2023*. Stockholm.

¹³⁸ Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av kommuner 2023*. Artikelnummer: 2024:8. Stockholm.

Tabell 1. I vilken utsträckning har ni utformat era digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt? Kommuner 2023.

Svarsalternativ	Stor utsträckning	Viss utsträckning	Liten utsträckning	Inte alls
Interna arbets- och kommunikationsplattformar	20,7 %	46,8 %	18,2 %	5,4 %
Externa webbplatser	52,7 %	36,5 %	4,9 %	0,5 %
Digitala tjänster	28,1 %	48,3 %	10,8 %	1,0 %

Källa: Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av kommuner 2023*. Svarsalternativen Vet ej och Ej relevant redovisas i tabellbilaga 8.5.

Av regionerna svarar 10 av 16 svarande regioner att de i hög utsträckning utformar digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt för externa webbplatser. Endast 2 av 16 svarande regioner anger att de gör så när det kommer till de interna arbets- och kommunikationsplattformar.¹³⁹

Tabell 2. I vilken utsträckning har ni utformat era digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt? Regioner 2023.

Svarsalternativ	Stor utsträckning	Viss utsträckning	Liten utsträckning	Inte alls
Interna arbets- och kommunikationsplattformar	12,5 %	50,0 %	18,7 %	6,3 %
Externa webbplatser	58,8 %	35,3 %	0,0 %	0,0 %
Digitala tjänster	23,5 %	70,6 %	0,0 %	0,0 %

Källa: Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av regioner 2023*. Svarsalternativen Vet ej och Ej relevant redovisas i tabellbilaga 8.5.

Av myndigheterna uppger strax över tre femtedelar att de i hög utsträckning utformar digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt för externa webbplatser. Endast en fjärdedel av myndigheterna utformar digitala system och

¹³⁹ Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av regioner 2023*. Artikelnummer: 2024:9. Stockholm.

tjänster på ett tillgängligt sätt för interna arbets- och kommunikationsplattformar.¹⁴⁰

Tabell 3. I vilken utsträckning har ni utformat era digitala system och tjänster på ett tillgängligt sätt? Myndigheter 2023.

Svarsalternativ	Stor utsträckning	Viss utsträckning	Liten utsträckning	Inte alls
Interna arbets- och kommunikationsplattformar	26,9 %	47,8 %	9,0 %	2,9 %
Externa webbplatser	62,8 %	25,6 %	1,2 %	0,4 %
Digitala tjänster	30,5 %	39,4 %	4,4 %	0,4 %

Källa: Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av myndigheter 2023*. Svartalternativen Vet ej och Ej relevant redovisas i tabellbilaga 8.5.

Att de offentliga aktörerna i större utsträckning utformar externa webbplatser på ett tillgängligt sätt i jämförelse med de interna arbetssystemen skulle kunna förklaras av att många offentliga aktörer arbetar aktivt med att uppfylla lagkrav vad gäller de externa webbplatserna utifrån den europeiska standarden EN 301 549 och WCAG 2.1. Det finns dock inga direkta undantag för interna webbaserade system i webbtillgänglighetsdirektivet eller i lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (DOS-lagen), även om det i förarbetet till lagen förs ett resonemang om att vissa typer av interna system kan undantas. Att även interna arbetssystem blir tillgängliga är viktigt för att stärka personer med funktionsnedsättnings ställning på arbetsmarknaden.

AI innebär risker men även möjligheter för personer med funktionsnedsättning

Under 2023 har AI, artificiell intelligens, dominerat utvecklingen inom digitalisering. I en debattartikel lyfte Funktionsrätt Sverige fram att det är viktigt att reglera AI-baserade tjänster och hitta riktlinjer för att dra nytta av tekniken samtidigt som människor skyddas från risken att stängas ute. Funktionsrätt Sverige menar att när AI används på rätt sätt kan den öka inkluderingen i samhället av personer med funktionsnedsättning. Exempelvis kan AI bidra till ett hållbart samhälle där ingen lämnas utanför. Men det finns redan ett antal kända

¹⁴⁰ Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av myndigheter 2023*. Artikelnummer: 2024:7. Stockholm.

problemområden, exempelvis att teknik för taligenkänning kan fungera dåligt för personer med afasi eller hörselskada. Det finns även en risk att AI-teknik som används vid exempelvis rekrytering kan diskriminera personer med funktionsnedsättning.¹⁴¹

Viss reglering kring AI har redan börjat komma. I slutet av 2023 tog EU fram ett nytt förslag om hur AI ska regleras. Förslaget har kvar att godkännas på ministernivå samt av EU-parlamentet och ska därefter implementeras i nationell lagstiftning 2025. Regelverket innehåller bland annat ett förbud mot AI-system som exploaterar minderåriga, människor med funktionsnedsättning eller ekonomiskt utsatta grupper.¹⁴²

Tillgängligt programinnehåll – satsningar för barn och unga

Public servicebolagen Utbildningsradion (UR), Sveriges television (SVT) och Sveriges radio (SR) har ett särskilt uppdrag att förbättra tillgängligheten i utbudet för personer med funktionsnedsättning.

Vad gäller tillgängligt programinnehåll för barn lyfter SVT att Bolibompa baby under 2022 har fortsatt och utökat arbetet med att integrera stödtecken (TAKK) i Bolibompadrakens manér och i innehåll. Metoden används främst för hörande personer med försenad eller avvikande språkutveckling och innebär att den som talar samtidigt tecknar nyckelord. Under 2022 lanserade även SVT Barn en ny serie som hjälper barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i vardagen. Serien heter *Draken följer med* och handlar exempelvis om att åka buss, besöka BVC eller gå på bio.¹⁴³

UR lyfter att man under 2022 fortsatt fördjupa och utveckla samarbetet med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Syftet med samarbetet är dels att öka kunskapen om hur behoven ser ut hos olika grupper av barn och unga med funktionsnedsättningar, dels att sprida information om UR:s utbud. UR har identifierat att textningen av program är ett extra stöd inte bara för de med hörselnedsättning utan även för elever med språkstörning, en kognitiv funktionsnedsättning, eller de som av andra skäl har språksvårigheter. På samma

¹⁴¹ Altinget (2023-03-29), Debatt: *Varning för AI som diskriminerar människor med funktionsnedsättning*. [Varning för AI som diskriminerar människor med funktionsnedsättning - Altinget: Civilsamhälle](#) (Hämtad 2024-02-07).

¹⁴² Sydsvenskan (2023-12-09), *Etnisk sortering via AI förbjuds i Europa*. [Etnisk sortering via AI förbjuds i Europa – Sydsvenskan](#) (Hämtad 2024-02-07).

¹⁴³ Sveriges television (2023), *Sveriges Televisions public service-redovisning 2022*. Tryckservice i Ängelholm AB.

sätt har även syntolkade program visat sig vara användbara även för grupper i behov av extra språkstöd.¹⁴⁴

SR lyfter att de under 2022 har fortsatt utvecklingsarbetet med att prioritera, bygga ut och anpassa utbudet för unga med funktionsnedsättning. Exempelvis riktar sig *Sveriges radio på ett enklare sätt* till ungdomar som har behov av innehåll som är förklarar på ett tillgängligt sätt och i ett lugnare tempo. Satsningen erbjuds via digitala plattformar då SR bedömer att det ger ytterligare möjlighet till anpassning då lyssnarna kan välja när de vill lyssna, pausa uppspelningen och även gå tillbaka i programmet samt använda visuellt stöd för lyssningen.¹⁴⁵

Krav på tillgänglighet för TV-program och play-tjänster bidrar till ökad tillgänglighet

Mediemyndigheten följer årligen upp hur kanaler som omfattas av myndighetens tillgänglighetskrav uppfyller dessa.¹⁴⁶ 2022 års uppföljning visar att de leverantörer som omfattas av uppföljningen i hög utsträckning uppfyllde kraven på tillgänglighet för tv-sändningar och beställ-tv. Två av tre aktörer med särskilda krav uppfyllde samtliga krav, den tredje leverantören uppfyllde alla krav förutom det om syntolkning i en beställ-tv-tjänst. De särskilda kraven omfattar leverantörer som har tjänster med en tittartidsandel på en procent eller mer, för övriga leverantörer gäller främjandekrav.¹⁴⁷

Från och med den första september 2023 ställer Mediemyndigheten nya krav på att TV-program och play-tjänster ska tillgängliggöras för personer med funktionsnedsättning i olika omfattning. Beslutet gäller fram till och med 2026 och leverantörerna ska årligen redovisa hur de har uppfyllt kraven samt även bifoga en handlingsplan med redogörelse för hur tillgängligheten till tjänsterna ska öka.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Sveriges Utbildningsradio (2023), *Public service-redovisningen 2022*. Tryckservice i Ängelholm.

¹⁴⁵ Sveriges radio (2023), *Public service-redovisningen 2022*. Stibo Complete: Katrineholm.

¹⁴⁶ Myndigheten för press, radio och TV (MPRT), som tidigare skött uppföljningen, ingår sedan den 1 januari 2024 i Mediemyndigheten tillsammans med tidigare Statens medieråd.

¹⁴⁷ Mediemyndigheten (2023), *Tillgänglighetsuppföljning 2022. Tillgängliggörande av tv-sändningar och beställ-tv under perioden 1 september 2021–31 augusti 2022*.

¹⁴⁸ Mediemyndigheten (2023), *Regler för tillgänglighet i medier*. [Regler för tillgänglighet i medier - Mediemyndigheten](#) (Hämtad 2024-02-07).

3.6. Offentlig upphandling

Samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra, enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och delta i samhället fullt ut krävs att samhällsservice och tjänster som upphandlas inom offentlig förvaltning är tillgängliga.¹⁴⁹

Ett av inriktningsmålen i den nationella upphandlingsstrategin är att offentlig upphandling ska bidra till ett socialt hållbart samhälle, exempelvis genom att se till att de varor och tjänster som upphandlas kan användas av alla oavsett funktionsförmåga. Att ställa krav på tillgänglighet i offentlig upphandling är också reglerat i lag.¹⁵⁰ Enligt lagen om offentlig upphandling (LOU) ska samtliga användares behov beaktas när det som anskaffas ska användas av fysiska personer. Det betyder bland annat att personer med funktionsnedsättning ska kunna använda sig av det som upphandlas.

Få ställer krav på tillgänglighet i upphandling

Upphandlingsmyndigheten genomför årligen en enkät som följer upp offentliga aktörers arbete med upphandling. Av de kommuner, regioner, statliga myndigheter och offentliga bolag som svarat på Upphandlingsmyndighetens nationella upphandlingsenkät 2022 är det totalt 66 procent som i hög utsträckning ställer krav på tillgänglighet i sina upphandlingar (se tabellbilaga 6. Offentlig upphandling).¹⁵¹

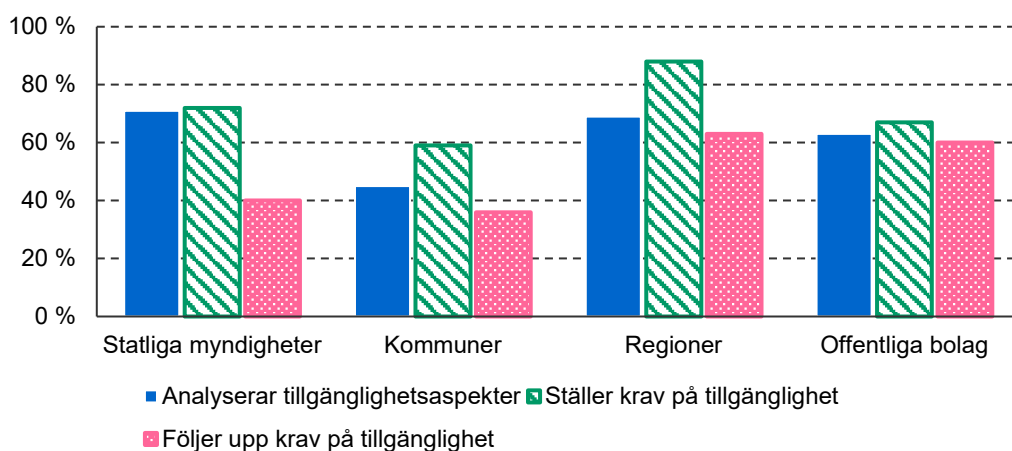
I Upphandlingsmyndighetens uppföljning är regionerna bäst på att ställa krav på tillgänglighet i sina upphandlingar (88 procent). Därefter kommer statliga myndigheter (72 procent), offentliga bolag (67 procent) och kommuner (45 procent).

¹⁴⁹ Inom samhällsområdet offentlig upphandling ingår den strategiska myndigheten Upphandlingsmyndigheten.

¹⁵⁰ Se lag (2016:1145) om offentlig upphandling och lag (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna.

¹⁵¹ Upphandlingsmyndigheten (2023), *Nationella upphandlingsrapporten 2023*. Rapport 2023:1.

Figur 15. Andel upphandlande aktörer som analyserar tillgänglighet, ställer krav och följer upp tillgänglighet vid upphandling. År 2022.

Källa: Upphandlingsmyndigheten, Den nationella upphandlingsenkäten.

I MFD:s enkätundersökning från 2023 som riktar sig till kommuner, regioner och statliga myndigheter ingår en fråga som handlar om de ställt krav på tillgänglighet vid upphandling. Där är det bara 18 procent av regionerna, 22 procent av myndigheterna, och 26 procent av kommunerna, som uppger att de ställer krav på tillgänglighet i upphandling ”i alla eller de flesta fall, när så är relevant”. En tredjedel av myndigheterna, nära hälften av kommunerna, och drygt hälften av regionerna svarar att de ställer krav på tillgänglighet ”i någon eller några upphandlingar där så är relevant”. Det framkommer också att det finns ett antal kommuner, myndigheter och en region som inte alls ställer tillgänglighetskrav i sin upphandling, vilket i sig bör ses som anmärkningsvärt (se tabellbilaga 6. Offentlig upphandling).¹⁵²

Resultaten uppvisar procentuellt stora skillnader jämfört med Upphandlingsmyndighetens resultat, vilket delvis kan bero på vilka som har svarat på respektive enkät. I MFD:s enkät är det en stor andel som har svarat att de inte känner till hur deras respektive myndighet arbetar med området.

Analys av tillgänglighetsaspekter och uppföljning av krav på tillgänglighet kan förbättras

Enligt Upphandlingsmyndighetens undersökning är det totalt 57 procent av samtliga upphandlande organisationer som i hög utsträckning analyserar tillgänglighetsaspekter i sina upphandlingar. De statliga myndigheterna gör detta i

¹⁵² Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av kommuner 2023, Resultat från uppföljning av regioner, Resultat från uppföljning av myndigheter 2023*. Stockholm.

högst utsträckning, 71 procent. Därefter kommer regioner med 69 procent, offentliga bolag med 63 procent, och kommunerna med 45 procent.¹⁵³

Totalt 44 procent av de upphandlande organisationerna uppger att de i hög utsträckning följer upp tillgänglighetsaspekter, dvs. säkerställer att leverantörerna uppfyller villkoren vid utförande av kontrakten. Det är 63 procent av regionerna som i hög utsträckning följer upp tillgänglighetskrav. Det är 60 procent av de offentliga bolagen, 40 procent av de statliga myndigheterna och 36 procent av kommunerna som i hög utsträckning följer upp tillgänglighetskrav (se tabellbilaga 6. Offentlig upphandling).¹⁵⁴

I MFD:s undersökning är det en fjärdedel av kommunerna, respektive en fjärdedel av regionerna, som i stor utsträckning följer upp om upphandlade produkter eller tjänster följer de tillgänglighetskrav som har ställts i deras upphandling. Av myndigheterna är det en tredjedel som följer upp detta i stor utsträckning.¹⁵⁵

Svårt att kontrollera tillgänglighet och få har rutiner för detta

Många offentliga aktörer upplever att det är svårt att kontrollera om upphandlade varor, tjänster eller produkter uppfyller krav på tillgänglighet vid leverans.

I MFD:s undersökning av kommuner, regioner och statliga myndigheter är det två femtedelar av regionerna, drygt en fjärdedel av myndigheterna, och en tredjedel av kommunerna som tycker att det är svårt eller mycket svårt att kontrollera om upphandlade varor, tjänster eller produkter uppfyller ställda krav på tillgänglighet vid leverans (se tabellbilaga 6. Offentlig upphandling).¹⁵⁶

Av regionerna är det knappt en femtedel som uppger att de har rutiner eller arbetssätt för att säkerställa att produkter eller tjänster som de upphandlar är tillgängliga för olika målgrupper. Av kommunerna är det en femtedel, och bland myndigheterna är det en tredjedel, som svarar att de har detta.¹⁵⁷

¹⁵³ Upphandlingsmyndigheten (2023), *Nationella upphandlingsrapporten 2023*. Rapport 2023:1.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av kommuner 2023, Resultat från uppföljning av regioner, Resultat från uppföljning av myndigheter 2023*. Stockholm.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

Upphandlingsmyndigheten bedömer att samtliga upphandlande organisationer kan bli bättre på att ställa krav på tillgänglighet, analysera och följa upp tillgänglighetsaspekter vid upphandling.

Upphandlingsmyndighetens bedömning är att samtliga upphandlande organisationer borde kunna arbeta mer vad gäller att upphandla varor, tjänster och miljöer som är tillgängliga för personer i alla åldrar oavsett behov eller funktionsförmåga. Aktörerna bör också i högre grad kunna analysera tillgänglighetsaspekter, och följa upp tillgänglighetskrav. Myndigheten lyfter fram att det är oroväckande att kommunerna gör allt detta i så låg utsträckning med tanke på att deras verksamheter står för så stor del av samhällsservicen och den offentliga miljön.¹⁵⁸

Varje år annonseras drygt 17 000 offentliga upphandlingar till ett värde av närmare 900 miljarder kronor.¹⁵⁹ Det innebär att skattemedel riskerar användas på ett både felaktigt och ej effektivt sätt, om tillgänglighetsaspekter inte inbegrips i de upphandlingar där det finns lagkrav på detta. Inköpta varor, produkter och tjänster som ska användas av fysiska personer ska redan från början vara universellt utformade och tillgängliga för alla medborgare, oavsett funktionsförmåga.

¹⁵⁸ Upphandlingsmyndigheten (2023), *Nationella upphandlingsrapporten 2023*. Rapport 2023:1.

¹⁵⁹ Upphandlingsmyndigheten (2024), *Göra affärer med offentlig sektor*. [Göra affärer med offentlig sektor | Upphandlingsmyndigheten](#) (Hämtad 2024-01-24).

3.7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning reglerar samhällsområdet hälsa, folkhälsa och social välfärd i flera artiklar som handlar om rätten att leva självständigt och delta i samhällslivet, rätten till hälsa, rätten till habilitering och rehabilitering samt rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet.

Samhällsområdet är brett och innefattar vård- och omsorgsinsatser under hela livet. Området berör också många andra samhällsområden. En persons hälsa påverkas även av tillgången till individuella stöd och lösningar, samt livssituationen i övrigt, som sysselsättning och ekonomi, utbildning och möjligheten att vara delaktig i och påverka samhället och sin egen situation.¹⁶⁰

Personer med funktionsnedsättning skattar sin hälsa som sämre i större utsträckning än övriga befolkningen

Vartannat år följer Folkhälsomyndigheten upp befolkningens hälsa via en nationell folkhälsoenkät. Senast uppföljningen genomfördes var 2022. Av Folkhälsomyndighetens statistik framgår att personer med funktionsnedsättning bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som sämre än övriga befolkningen.¹⁶¹ Endast 43 procent av personer med funktionsnedsättning bedömer sin hälsa som bra eller mycket bra, medan motsvarande siffra för övriga befolkningen är 80 procent (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).¹⁶²

¹⁶⁰ Inom samhällsområdet hälsa, folkhälsa och social välfärd ingår de strategiska myndigheterna Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen.

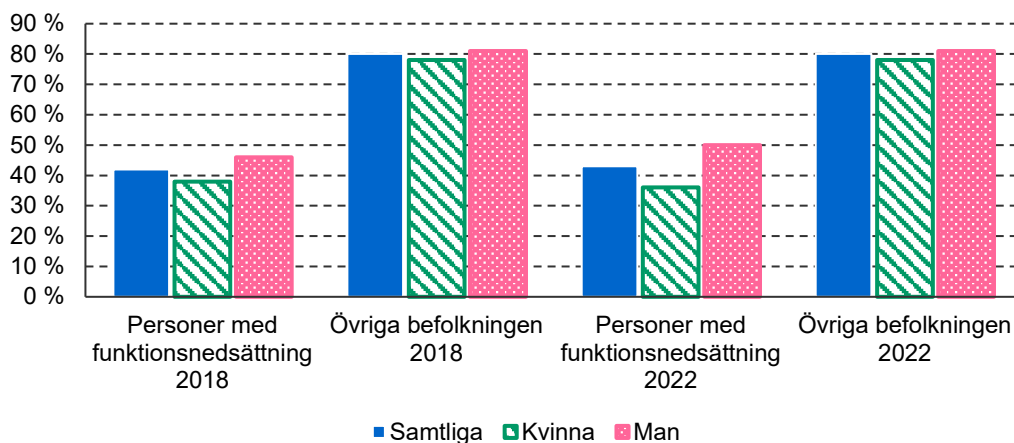
¹⁶¹ I Folkhälsomyndighetens Nationella folkhälsoundersökning definieras funktionsnedsättning genom de personer som tillhör en eller flera av de fyra kategorierna: (1) Har du någon långvarig sjukdom, besvär efter olycksfall, någon nedsatt funktion eller annat långvarigt hälsoproblem? (2) Kan du utan svårigheter se och urskilja vanlig text i en dagstidning? (3) Kan du utan svårighet höra vad som sägs i ett samtal mellan flera personer? (4) Personer med rörelsehinder: De som inte kan gå upp ett trappsteg utan besvär eller inte kan ta en kortare promenad (cirka 5 minuter) i någorlunda rask takt eller behöver hjälpmedel eller hjälp av någon annan person för att förflytta sig utomhus.

¹⁶² Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

Kvinnor, flickor och äldre personer med funktionsnedsättning upplever generellt sin hälsa som sämre än övriga grupper. En sämre familjeekonomi tenderar att hänga samman med en upplevd sämre hälsa hos unga.

Skillnaderna mellan könen är små, men män med funktionsnedsättning tenderar att i högre utsträckning uppleva sin hälsa som bra eller mycket bra än kvinnor med funktionsnedsättning. Hur man upplever sin allmänna hälsa påverkas även av ålder. Yngre personer med funktionsnedsättning upplever generellt sett sin hälsa som god jämfört med äldre personer med funktionsnedsättning.¹⁶³

Figur 16. Andelen personer med och utan funktionsnedsättning som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra eller mycket bra. År 2018–2022.

Källa: Folkhälsomyndigheten, Nationella Folkhälsoenkäten.

Utvecklingen mellan 2018 och 2022 är i stort sett oförändrad. Däremot syns en svag minskning i andelen kvinnor med funktionsnedsättning som bedömer sin hälsa som bra eller mycket bra, medan det skett en svag ökning bland män med funktionsnedsättning.^{164, 165, 166}

Folkhälsomyndighetens enkätundersökning Skolbarns hälsovanor från 2022 visar även att barn med funktionsnedsättning i åldrarna 11, 13 och 15 år upplever sin

¹⁶³ Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

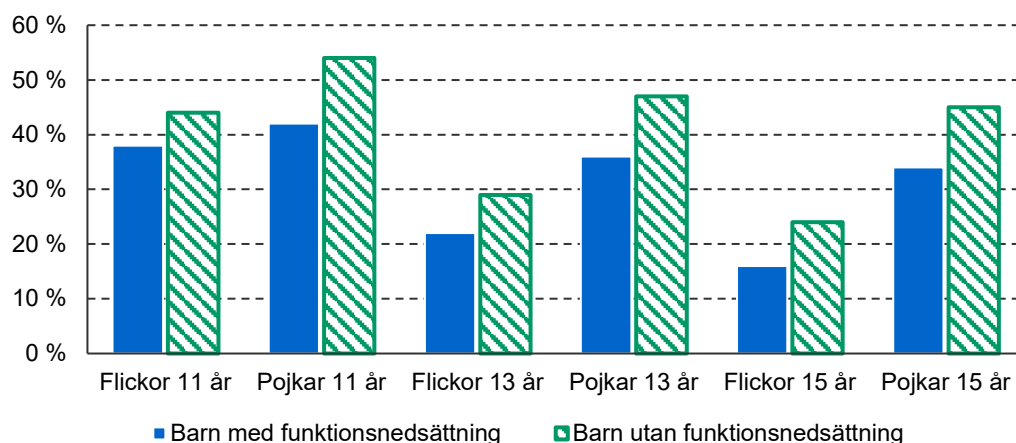
¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

hälsa som sämre än övriga ungdomar. Andelen som upplever att de har en mycket bra hälsa är 30 procent bland barn med funktionsnedsättning, jämfört med 40 procent hos övriga barn. Likaså upplever flickor med funktionsnedsättning i lägre utsträckning att de har en bra hälsa, jämfört med jämnåriga pojkar med funktionsnedsättning (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).¹⁶⁷

Figur 17. Andelen barn med och utan funktionsnedsättning som uppskattar sin hälsa som mycket bra. Uppdelat på kön och ålder 11, 13, 15 år. År 2022.

Källa: Folkhälsomyndigheten, Skolbarns hälsovanor.

Statistiken visar även att andelen barn med minst två självrapporterade besvär är större bland barn med funktionsnedsättning än övriga barn, 61 procent jämfört med 47 procent.¹⁶⁸ Andelen självrapporterade besvär tenderar även att hänga samman med familjeekonomin, där elever vars familj har en sämre ekonomi i större utsträckning uppger att de har hälsobesvär.¹⁶⁹

Personer med funktionsnedsättning har generellt sett en sämre hälsa, är i större utsträckning överviktiga, och får i lägre utsträckning den vård och tandvård som de behöver. Skillnader i tillgång till vården mellan olika regioner och kommuner har uppmärksammats under senare år.

¹⁶⁷ Folkhälsomyndigheten (2023), *Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Resultat från studien Skolbarns hälsovanor 2021/22*. Artikelnummer: 23250.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågor och Folkhälsomyndigheten (2023), *Att inte bara överleva, utan att faktiskt leva också. En kartläggning om ungas psykiska hälsa*.

I Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning av levnadsförhållanden från 2023 återfinns samma mönster, där vuxna med funktionsnedsättning i högre utsträckning är överviktiga och upplever sig i större utsträckning ha en sämre hälsa än övriga befolkningen. 28 procent bland personer med funktionsnedsättning upplever att de har en dålig hälsa under 2022, jämfört med fyra procent hos övriga befolkningen. Personer med funktionsnedsättning har även svårare att få den vård de behöver. Tio procent av personer med funktionsnedsättning upplever att de inte har fått sitt vårdbehov tillfredsställt under de senaste tolv månaderna, jämfört med fyra procent hos övriga befolkningen. Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män. Det har skett en svag ökning mellan 2021 och 2022, men skillnaden är inte signifikant (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).^{170, 171}

Något som under senare år kan ha påverkat tillgången till vård är den vårdskuld som utvecklades under pandemin och som särskilt drabbat vissa grupper, bl.a. personer med funktionsnedsättning.^{172, 173} Likaså har skillnader i tillgång till den regionala och kommunala vården uppmärksammats under senare år, vilket bland annat resulterade i att Socialstyrelsen 2023 fick i uppdrag att se över tillämpningen av nationella riktlinjer för rehabilitering, habilitering och hjälpmedel. Myndighetens slutsats är att det finns behov av ett förstärkt nationellt stöd för tillämpning av befintliga nationella riktlinjer för att sjukvården ska bli mer jämlik hos regioner och kommuner.¹⁷⁴

När det gäller tandvård syns likaså en skillnad mellan personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen. Åtta procent av personer med funktionsnedsättning har i lägre utsträckning en tillfredsställande tandvård, jämfört med tre procent bland övriga befolkningen. Utvecklingen är i stort sett oförändrad sedan 2021 (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd). Samtidigt visar också att andelen personer som inte har råd med tandvård är högre bland personer med funktionsnedsättning, än övriga befolkningen.¹⁷⁵ Detta trots

¹⁷⁰ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹⁷¹ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

¹⁷² Socialstyrelsen (2020-11-27), *Analys av första covid-19-vågen – produktion, köer och väntetider i vården*. Diarienummer: 5.7-30021/2020.

¹⁷³ Auris (2023-10-03), *Vårdskuld kvar efter pandemin*. Nummer 5. [Vårdskuld kvar efter pandemin - Auris](#) (Hämtad 2024-01-17).

¹⁷⁴ Socialstyrelsen (2023), *Nationellt stöd för rehabilitering, habilitering och hjälpmedel. Förutsättningar för nationella riktlinjer för områdena rehabilitering, habilitering och hjälpmedel*. Artikelnummer: 2023-2-8373.

¹⁷⁵ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

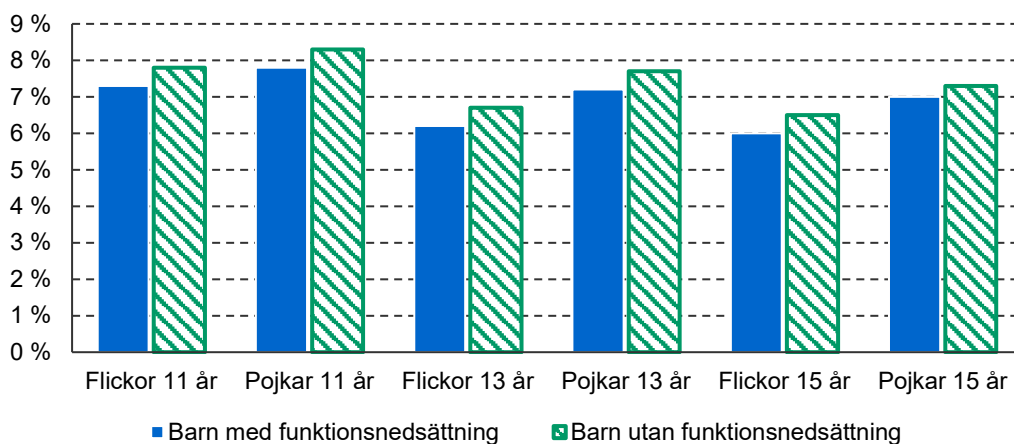
att vissa funktionsnedsättningar berättigar till tandvårdsstöd och särskilt tandvårdsbidrag enligt tandvårdslagen (1985:125) och tandvårdsförordningen (1998:1338).

Personer med funktionsnedsättning har generellt en sämre psykisk hälsa än övriga befolkningen

Personer med funktionsnedsättning tenderar i större utsträckning att ha en sämre psykisk hälsa än övriga befolkningen. Barn med funktionsnedsättning är i lägre utsträckning nöjda med livet än övriga barn.

När det gäller psykisk hälsa tenderar personer med funktionsnedsättning, oavsett kön eller ålder, att må sämre än övriga befolkningen. Av Folkhälsomyndighetens statistik framgår att barn med funktionsnedsättning generellt sett är mindre tillfreds med livet än övriga barn. På en skala från noll till tio, där noll motsvarar sämsta tänkbara livet och tio bästa tänkbara livet, är medelvärdet för barn med funktionsnedsättning 6,8 jämfört med 7,3 för övriga barn. Denna skillnad syns inom alla åldersgrupper, från elva till femton år (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).¹⁷⁶

Figur 18. Genomsnittlig livsnöjdhet bland skolbarn. År 2022.

Källa: Folkhälsomyndigheten, Skolbarns hälsovanor.

¹⁷⁶ Folkhälsomyndigheten (2023), *Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Resultat från studien Skolbarns hälsovanor 2021/22*. Artikelnummer: 23250.

Personer med funktionsnedsättning är i lägre utsträckning nöjda med livet än övriga befolkningen. Unga kvinnor med funktionsnedsättning löper större risk att överväga eller försöka ta sitt liv jämfört med övriga grupper.

SCB:s undersökning om levnadsvillkor visar på liknande resultat för vuxna med funktionsnedsättning. Under 2022 uppgav var tredje person med funktionsnedsättning att de inte är nöjda med sitt liv, medan hos övriga befolkningen är det var tionde person. Det finns inga skillnader mellan män och kvinnor och utvecklingen är i stort sett oförändrad sedan 2021.¹⁷⁷

Suicidrisken är högre för personer med funktionsnedsättning än hos övriga befolkningen. Enligt statistik från Folkhälsomyndigheten från 2022 har personer med funktionsnedsättning i större utsträckning övervägt att ta sitt liv under de senaste tolv månaderna än övriga befolkningen, sex procent jämfört med tre procent. Resultatet visar även att andelen personer med funktionsnedsättning som har övervägt att ta sitt liv minskat något sedan 2018.^{178, 179} Det är mer vanligt förekommande att personer med funktionsnedsättning i yngre åldrar överväger att ta sitt liv. Kvinnor med funktionsnedsättning överväger i högre utsträckning än män att ta sitt liv (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).¹⁸⁰

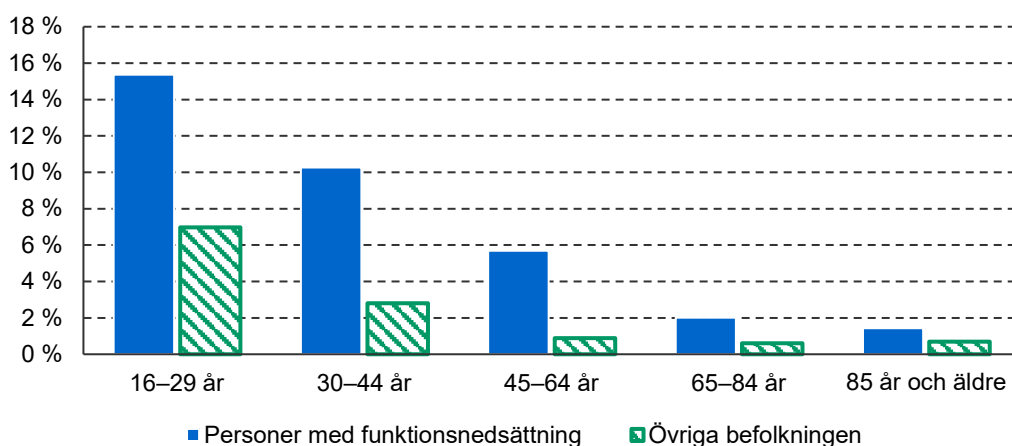
¹⁷⁷ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

¹⁷⁸ Folkhälsomyndigheten (2020), *Nationella Folkhälsoenkäten 2020 – Hälsa på lika villkor*.

¹⁷⁹ Folkhälsomyndigheten (2018), *Nationella Folkhälsoenkäten 2018 – Hälsa på lika villkor*.

¹⁸⁰ Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

Figur 19. Personer med och utan funktionsnedsättning som övervägt att ta sitt liv de senaste tolv månaderna. År 2022.

Källa: Folkhälsomyndigheten, Nationella Folkhälsoenkäten.

Ett liknade mönster återkommer när det gäller andelen personer som försökt ta sitt liv. Enligt Folkhälsomyndigheten statistik är det mer vanligt att personer med funktionsnedsättning försökt ta sitt liv någon gång de senaste tolv månaderna (1,1 procent), jämfört med övriga befolkningen (0,4 procent). Suicidförsök är även mer vanligt förekommande hos kvinnor med funktionsnedsättning och unga vuxna med funktionsnedsättning i åldrarna 16–29 år. Suicidförsöken har svagt ökat mellan åren 2020 till 2022, vilket även kan tänkas vara en effekt av pandemin (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).^{181, 182, 183}

Under 2023 presenterade Folkhälsomyndigheten tillsammans med ett antal myndigheter en behovsanalys med syfte att ge underlag för en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention.¹⁸⁴

Ny nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention syftar till att förebygga och motverka ohälsa för bland annat personer med

¹⁸¹ Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

¹⁸² Folkhälsomyndigheten (2020), *Nationella Folkhälsoenkäten 2020 – Hälsa på lika villkor*.

¹⁸³ Folkhälsomyndigheten (2018), *Nationella Folkhälsoenkäten 2018 – Hälsa på lika villkor*.

¹⁸⁴ Folkhälsomyndigheten (2023), *Utvecklingsbehov inom psykisk hälsa och suicidprevention. Sammanställning av analyser från myndigheter och organisationer och föreningar*. Artikelnummer: 22164.

funktionsnedsättning. Gruppen personer med funktionsnedsättningar lyfts fram som en särskilt utsatt grupp när det gäller psykisk ohälsa.

I rapporten konstaterar myndigheterna att när det gäller psykisk ohälsa är gruppen personer med funktionsnedsättning en särskilt utsatt grupp, men att kunskapen om denna grupp är bristfällig och behöver stärkas inom vård och omsorg. Några inom gruppen personer med funktionsnedsättning som kan antas vara särskilt utsatta är exempelvis mottagare av ekonomiskt bistånd, arbetslösa unga vuxna, icke-heterosexuella, ensamstående föräldrar, samt personer som bor på särskilt boende eller gruppboende. Likaså konstaterar analysen att barn och unga med intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är särskilt utsatta för psykisk ohälsa när de använder internet och medier.¹⁸⁵

Behovsanalysen lyfter ett antal utvecklingsområden för att stärka den psykiska hälsan hos personer med funktionsnedsättningar, exempelvis att:

- Tiden till diagnos för flickor och kvinnor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar behöver bli kortare.
- Personer som lever med psykisk ohälsa, exempelvis personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, behöver få tillgång till främjande och förebyggande insatser.
- Personer med intellektuell funktionsnedsättning behöver i högre grad erbjudas alternativt stöd till medicinering och att vården i större utsträckning behöver arbeta med att förebygga psykisk ohälsa hos denna grupp.
- Att samverkan mellan myndigheter och skola behöver stärkas när det gäller stöd till familjer med barn som har en funktionsnedsättning.¹⁸⁶

Socialstyrelsen har tidigare även föreslagit ett inrättande av ett nationellt centrum för att höja kompetensen och öka kunskapen om intellektuell funktionsnedsättning och autism inom vård och omsorg.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Folkhälsomyndigheten (2023), *Utvecklingsbehov inom psykisk hälsa och suicidprevention. Sammanställning av analyser från myndigheter och organisationer och föreningar*. Artikelnummer: 22164.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Socialstyrelsen (2022), *Ett nationellt kompetenscentrum för frågor om intellektuell funktionsnedsättning och autism Socialstyrelsens bedömningar och förslag*. Artikelnummer 2022-10-8177.

Antalet mottagare av assistansersättningen har minskat samtidigt som antalet assistenttimmar ökat

Assistansersättningen omfattas av lagen om stöd och service (LSS) och riktar sig till personer som har en omfattande och varaktig funktionsnedsättning.¹⁸⁸ Försäkringskassan ger statlig assistansersättning till personer som har grundläggande behov som i genomsnitt uppgår till mer än 20 timmar i veckan. Om behovet är mindre än så är det kommunen som har ansvar att tillgodose behovet av hjälp.

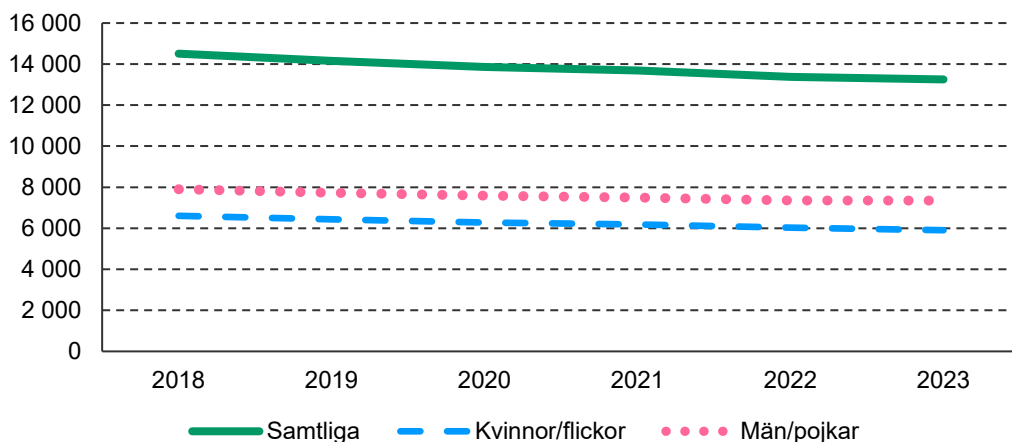
Sedan 2018 har antalet mottagare som beviljas assistansersättning minskat. I december 2018 fick 14 508 personer assistansersättning medan 2023 fick 13 253 personer assistansersättning. Under 2023 beviljades 55 procent män och pojkar assistans, och 45 procent kvinnor och flickor. Denna åtskillnad mellan könen har varit relativt konstant sedan 2018 (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd). Barn i åldrarna 0–6 år är den grupp där antalet mottagare fortsatt öka. Detta beror på att hjälp med andning och sondmatning numera ses som ett grundläggande behov efter lagändringar som skedde under 2019 och 2020.^{189, 190}

¹⁸⁸ För att få assistansersättning måste man tillhöra en av LSS tre personkretsar: Personkrets 1: personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Personkrets 2: Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder. Personkrets 3: personer med varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder.

¹⁸⁹ Försäkringskassan (2023-08-31), *Vilka får assistansersättning? Vilka får assistansersättning? - Försäkringskassan (forsakringskassan.se)* (Hämtad 2024-01-17).

¹⁹⁰ Försäkringskassan (2022-05-17), *Indikatorer för att följa utvecklingen av assistansersättningen*. Diarienummer: FK 2023/002100.

Figur 20. Antalet assistansberättigade. Kvinnor/flickor och män/pojkar. År 2018–2023.

Källa: Försäkringskassan, Assistansersättning.

Orsaken till det minskade antalet mottagare kan enligt Försäkringskassan förklaras av att färre beviljas ersättning parallellt med att assistansersättningen upphört för fler personer. Det som kan förklara denna utveckling är ett antal förändringar i rättspraxis sedan 2015. Sedan 2018 är det färre personer som får sin assistansersättning indragen på grund av att tvåårsomprövningar upphört att gälla. Den vanligaste orsaken till att assistansersättningen upphör är att mottagaren har avlidit. Näst vanligaste orsaken är om assistansmottagaren flyttar till en gruppbostad eller vårdas på institution.¹⁹¹

Mellan 2021 och 2022 har antalet avslag ökat från 74 till 77 procent. Fler pojkar än flickor och fler män än kvinnor har fått avslag på sin ansökan om assistansersättning, vilket delvis beror på att det är fler pojkar och män som ansöker. Den vanligaste orsaken till avslag under 2022 är att personerna inte bedömdes ha behov av hjälp med de grundläggande behoven i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka.¹⁹²

Män är i större utsträckning mottagare av assistansersättning. Likaså har män i genomsnitt fler assistanstimmar i veckan än kvinnor. Orsakerna till de stora skillnaderna mellan könen är oklart i nuläget.

¹⁹¹ Försäkringskassan (2022-05-17), *Indikatorer för att följa utvecklingen av assistansersättningen*. Diarienummer: FK 2023/002100.

¹⁹² Ibid.

Mellan 2018 och 2023 har antalet genomsnittliga assistanstimmar ökat från 129 till 131 timmar i veckan. Män har i genomsnitt fler assistanstimmar i veckan än kvinnor. För pojkar och flickor syns däremot inte någon skillnad i antalet beviljade timmar. Sedan 2018 har det genomsnittliga antalet timmar per vecka ökat med nästan 50 procent för barn. Fortfarande beviljas dock barn färre timmar i genomsnitt än vuxna. Detta tror Försäkringskassan kan förklaras av att barn inte tar ut assistanstimmar för tiden de befinner sig i förskola eller skola (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).^{193, 194}

Kvinnor och män fördelar sin assistansersättning över dygnet på ungefär samma sätt. Män använder dock något mer assistans än kvinnor, vilket beror på att de i genomsnitt är beviljade fler timmar. Varför det finns skillnader mellan könen i antal beviljade timmar med assistansersättning är oklart.¹⁹⁵

Skillnader mellan könen hur verksamheter och insatser uppfattas inom LSS och SoL

Varje år genomför landets kommuner en brukarundersökning av verksamheter inom LSS och SoL. I MFD:s uppföljning ingår nyckeltalen för rätt stöd, kommunikation, trygghet och trivsel upp för de olika boendeformerna och verksamheterna. Syftet med att följa upp dessa insatser är för att följa utvecklingen av brukares möjlighet till självständighet och välmående inom LSS och SoL, som i sin tur är viktiga aspekter för att skapa en social välfärd och jämlika levnadsvillkor (se tabellbilaga 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd).

Rätt stöd

I undersökningen från 2023 har brukare fått ta ställning till om de får den hjälp de vill ha i den boendeform eller verksamhet som de är delaktiga i. När det gäller sysselsättning, boendestöd och daglig verksamhet uppges mellan 86 till 89 procent av brukarna att de upplever att de får den hjälp de vill ha. Andelen brukare som upplever att de får det stöd de behöver är något lägre inom boende med särskild

¹⁹³ Försäkringskassan (2023-08-31), *Vilka får assistansersättning? Vilka får assistansersättning? - Försäkringskassan (forsakringskassan.se)* (Hämtad 2024-01-17).

¹⁹⁴ Försäkringskassan (2022-05-17), *Indikatorer för att följa utvecklingen av assistansersättningen*. Diarienummer: FK 2023/002100.

¹⁹⁵ Försäkringskassan (2023), *Användning av assistansersättningen: Hur assistansanvändarna förlägger sin assistansersättning*. Socialförsäkringsrapport 2022:3. Stockholm.

service och servicebostad, där 77 procent av brukarna uppger att de får rätt stöd.¹⁹⁶

När det gäller personlig assistans har brukarna fått besvara frågan om de får den hjälp de vill ha av assistenterna. Under 2023 svarade 84 procent att de var nöjda med det stöd de fick från assistenterna. Samtidigt visar siffrorna på en svag försämring sedan 2021.¹⁹⁷

Figur 21. Andelen brukare som uppger att de får den hjälp de vill ha. Alla kommuner. År 2021–2023.

Källa: Kolada, Brukarbedömning funktionsnedsättning.

Män är generellt mer nöjda med stödet inom samtliga verksamheter jämfört med kvinnor. Undantaget är inom daglig verksamhet där det inte syns några tydliga skillnader mellan könen.¹⁹⁸

Utvecklingen tyder på en svag förbättring sedan 2021 i samtliga verksamheter och insatser med undantag från servicebostad. Dock bör resultaten tolkas med viss försiktighet då svarsfrekvensen hos kommunerna och verksamheter kan variera mellan åren.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Kolada (2023), *Brukarbedömning funktionsnedsättning. Jämföraren - Kolada* (Hämtad 2024-01-26).

¹⁹⁷ Ibid.

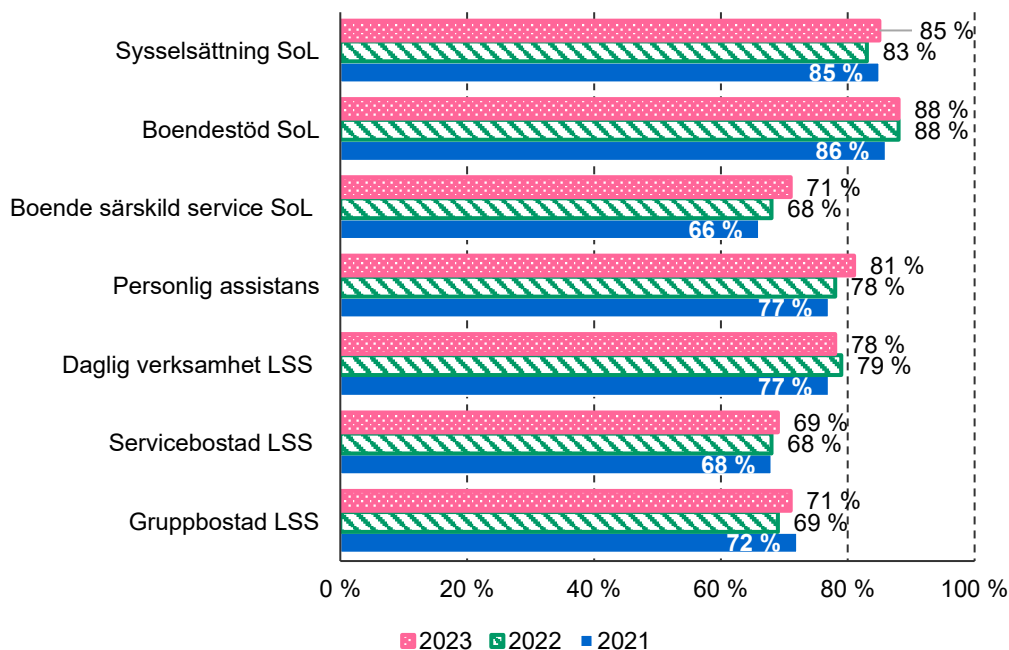
¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Ibid

Kommunikation

En grundläggande förutsättning för individers välmående och trygghet är att de kan kommunicera med andra. En viktig aspekt är att personalen inom olika verksamheter inom LSS och SoL kan prata på ett sätt så att brukaren förstår.

Figur 22. Andelen brukare som uppger att personalen pratar så brukaren förstår. Alla kommuner. År 2021–2023.

Källa: Kolada, Brukarbedömning funktionsnedsättning.

Resultaten varierar stort mellan olika typer av insatser inom LSS och SoL och skillnaderna mellan könen är små för nästan samtliga verksamheter. Under 2023 upplevde 85 procent respektive 88 procent av brukarna med insatserna sysselsättning och boendestöd att personalen pratar på ett sätt som de kan förstå. Däremot var det endast 69 procent respektive 71 procent av brukarna som upplevde att de kunde förstå personalen inom servicebostäder, gruppboendestäder och boende med särskild service. Samtidigt finns det indikationer att utvecklingen går i positiv riktning för vissa av verksamheterna såsom boendestöd, boende med särskild service och personlig assistans.²⁰⁰

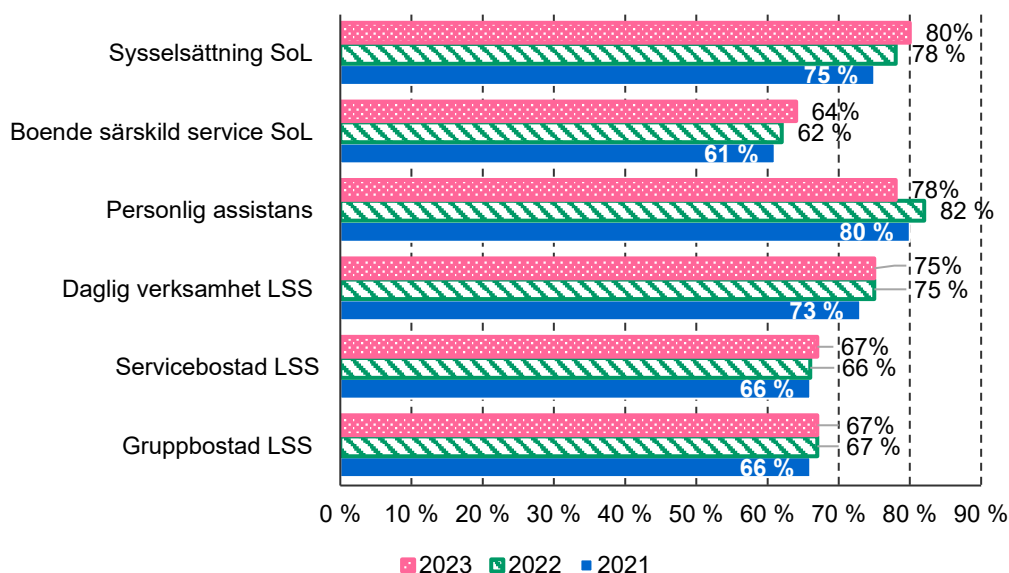
²⁰⁰ Kolada (2023), *Brukarbedömning funktionsnedsättning. Jämföraren - Kolada* (Hämtad 2024-01-26).

Trygghet

I undersökningen får brukare även besvara frågan om de är rädda för något hemma, i sin dagliga verksamhet eller i sin sysselsättning. Resultatet varierar stort mellan olika verksamheter och boendeformer. Utvecklingen ser i stort sett oförändrad ut sedan 2021 med undantag för insatserna sysselsättning och boende med särskild service som svagt ökat.²⁰¹

Under 2023 var det mellan 80 procent av brukarna som svarar att de aldrig är rädda för något på sin sysselsättning. Likaså svarade 78 procent av brukarna att de var trygga med sina personliga assistenter och 75 procent av brukarna uppger att de är trygga i sin dagliga verksamhet.²⁰²

Figur 23. Andelen brukare som uppger att de aldrig är rädda för något hemma, med sina assistenter, i sin dagliga verksamhet eller på sin sysselsättning. Alla kommuner. År 2021–2023.

Källa: Kolada, Brukarbedömning funktionsnedsättning.

När det gäller olika boendeformer inom LSS och SoL är resultaten något lägre under 2023. 64 procent av brukarna inom boende med särskild service och 67 procent av brukarna inom servicebostad och gruppbostad upplever att de aldrig är rädda för något hemma. För dessa verksamheter syns även tydliga skillnader mellan könen, där män generellt sett är mer trygga hemma än kvinnor. Skillnaden

²⁰¹ Kolada (2023), *Brukarbedömning funktionsnedsättning. Jämföraren - Kolada* (Hämtad 2024-01-26).

²⁰² Ibid.

är tydligast inom verksamheterna servicebostad inom LSS och boende med särskild service inom SoL.²⁰³

Män är i större utsträckning trygga i verksamheter och insatser inom LSS och SoL. Likaså trivs män generellt sett bättre än kvinnor när det gäller olika boendeformer såsom gruppboendestäder, serviceboendestäder, boende med särskild service och boendestöd inom SoL.

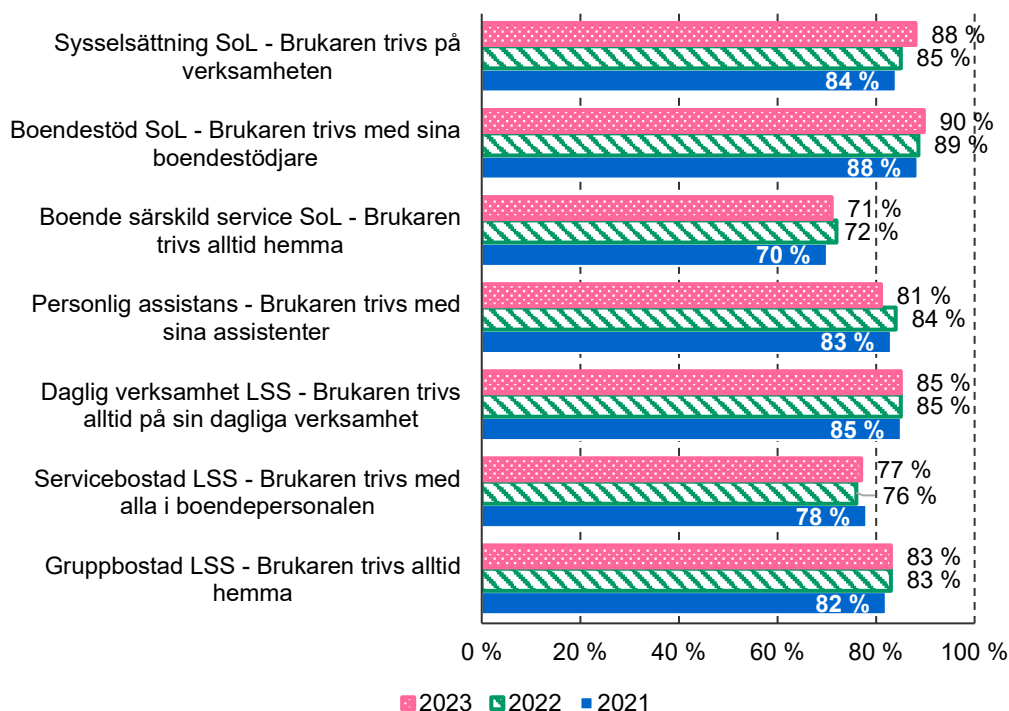
Trivsel

I undersökningen har brukarna fått besvara frågor som rör huruvida de trivs hemma, i sin verksamhet, med sina assistenter, boendepersonal eller boendestödare. Under 2023 är det en övervägande andel av brukarna som svarar att de trivs i sina respektive verksamheter, boendeformer eller med personal. Endast boende med särskild service och serviceboendestäder har resultat som är lägre än 80 procent. Utvecklingen av andelen brukare som trivs med sina verksamheter och insatser är i stort sett oförändrad sedan 2021.²⁰⁴

²⁰³ Kolada (2023), *Brukarbedömning funktionsnedsättning*. [Jämföraren - Kolada](#) (Hämtad 2024-01-26).

²⁰⁴ Ibid.

Figur 24. Andelen brukare som trivs hemma, på sin verksamhet, med sina boendestödjare, personal eller assistenter. År 2023.

Källa: Kolada, Brukarbedömning funktionsnedsättning.

Resultatet visar på skillnader mellan könen för flera av verksamheterna och insatserna. Män trivs generellt bättre än kvinnor när det gäller brukare i olika boendeformer såsom gruppbofastäder, servicebostäder, boende med särskild service och boendestöd inom SoL. När det gäller daglig verksamhet, sysselsättning och personlig assistens är skillnaderna små mellan män och kvinnor.²⁰⁵

²⁰⁵ Kolada (2023), *Brukarbedömning funktionsnedsättning. Jämföraren - Kolada* (Hämtad 2024-01-26).

För detaljerad information se tabellbilaga avsnitt 7. Hälsa, folkhälsa och social välfärd.

3.8. Kultur och fritid

Att ha en tillfredsställande fritid bidrar positivt till en persons hälsa och välbefinnande. I FN:s konvention om mänskliga rättigheter framgår att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra ska kunna delta i kulturlivet, få tillgång till verksamhet, utbud, produkter och platser. De ska även få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga. Personer med funktionsnedsättning ska också kunna delta i rekreations- och fritidsverksamhet samt idrott, och ha tillgång till idrotts-, rekreations- och turistanläggningar. Barns rätt till fritid, kultur och lek lyfts även fram i barnkonventionen.²⁰⁶

Inom området kultur och fritid är aktuella frågor såväl tillgängligheten till kultur- och fritidsaktiviteter som de ekonomiska förutsättningarna att delta i dessa. För personer med omfattande funktionsnedsättning är även stödet från samhället avgörande.

Tillgängligt kulturliv fortsatt inte en självklarhet

2023 presenterade Kulturrådet en undersökning av hur kulturaktörer inom olika sektorer arbetar med tillgänglighet. Med tillgänglighet avsågs i det här fallet att personer med funktionsnedsättning dels ska kunna besöka och delta i kulturlivet, dels arbeta inom detsamma. Nedan följer ett urval av Kulturrådets slutsatser.²⁰⁷

Brister i tillgängligheten

Vad gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning och brister i lokaler fokuserade svaren främst kring:

- avsaknad av eller problem med hiss, hörslina eller dörröppnare.
- avsaknad av eller bristfälliga ledstråk eller möjligheter till orientering för personer med synnedsättning.
- bristfällig skyltning eller information, svårt att ta sig fram med rullstol, elektrisk rullstol eller rullator och även otillgängliga toaletter.

²⁰⁶ Inom samhällsområdet kultur och fritid ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för ungdoms- och samhällsfrågor, Riksantikvarieämbetet och Statens kulturråd.

²⁰⁷ Kulturrådet (2023), *Tillgängligt kulturliv. Kulturorganisationers arbete med funktionshindersfrågor*.

Förutom dessa brister finns det även svårigheter med att ta sig till och från aktiviteter, vilket blir en utmaning för att kunna erbjuda ett tillgängligt kulturutbud.²⁰⁸

Skillnader mellan sektorer och kommuntyper

Enligt Kulturrådet visar resultaten att tillgången till kulturaktiviteter för personer med funktionsnedsättning skiljer sig över landet och beroende på vilken typ av aktör som arrangerar kulturutbudet. Kommunala verksamheter arbetar mer med tillgänglighet än andra aktörer. En annan skillnad är att organisationer i storstadsområden erbjuder riktade aktiviteter till personer med funktionsnedsättning i större utsträckning än organisationer i andra kommuntyper. Gemensamt för de olika kommuntyperna är att de riktade aktiviteterna främst vänder sig till personer med intellektuell eller kognitiv funktionsnedsättning.²⁰⁹

Det är vanligare med ett tillgängligt utbud för barn med funktionsnedsättning bland kommunala organisationer än vad det är för kulturorganisationer i ideell regi. Detta gäller för det fysiska utbudet och hänger, enligt Kulturrådet, antagligen samman med att gruppen arrangörer i kommunal regi till största delen är bibliotek.²¹⁰

Delaktighet för ökad kunskap

Nästan hälften av kulturaktörerna uppger att samverkan med personer med funktionsnedsättning eller organisationer från funktionshinderrörelsen utgör de viktigaste förutsättningarna för att öka tillgängligheten i sin organisation och dess verksamhet.²¹¹

Representanter för barn och unga med funktionsnedsättning bjuds sällan in till dialog med kulturaktörer.

Endast en tiondel uppger att de har haft dialog med representanter för barn och unga i funktionshinderrörelsen. Fler, en dryg femtedel, uppger att de haft dialog

²⁰⁸ Kulturrådet (2023), *Tillgängligt kulturliv. Kulturorganisationers arbete med funktionshindersfrågor*.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ibid.

eller samråd med funktionshinderorganisationer utan inriktning på ålder för att utveckla sitt utbud och sin verksamhet.²¹²

Bristande tillgänglighet speglas i ojämnt deltagande i kulturlivet

Personer med funktionsnedsättning deltar i kulturaktiviteter och evenemang i lägre utsträckning än personer utan funktionsnedsättning.

Att det finns brister i tillgängligheten inom kulturområdet syns även i utfallet av den nationella folkhälsoenkäten från 2022. Där framgår att personer med funktionsnedsättning deltar i kulturaktiviteter och evenemang i lägre utsträckning än personer utan funktionsnedsättning. Detta gäller för evenemang så som konstutställningar, museer, offentliga tillställningar, sporttillställningar, studiecirkel, kurser, teater och bio. Även för aktiviteter som att skriva eller spela på internet samt skriva i blogg eller tidning är andelen lägre bland personer med funktionsnedsättning.²¹³

Fritidsaktiviteter är viktiga för ungdomars välmående

Fritidsaktiviteter är viktiga för ett bra mående, det framhåller de ungdomar som ingick i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors (MUCF) kartläggning om ungdomars hälsa från 2023. Exempelvis föreningsidrott, att vara kreativ, att odla sina intressen eller att vara ute i naturen. För några är detta förknippat med sociala relationer, för andra är det viktigt att få tid för sig själv på fritiden. Utifrån kartläggningen föreslår MUCF bland annat att samhället borde säkerställa att fritidsverksamheter, fritidsaktiviteter och föreningar arbetar med tillgänglighet på alla plan. Med det avser MUCF såväl fysisk som social tillgänglighet med nödvändiga anpassningar för en mer inkluderande verksamhet som är inbjudande och ger alla samma förutsättningar att delta. Enligt MUCF bör särskild hänsyn tas till unga med olika former av fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsnedsättningar.²¹⁴

I en rapport konstaterar Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) att det behövs fler studier som undersöker fritidens betydelse för unga med

²¹² Kulturrådet (2023), *Tillgängligt kulturliv. Kulturorganisationers arbete med funktionshindersfrågor*.

²¹³ Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

²¹⁴ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Folkhälsomyndigheten (2023), *Att inte bara överleva, utan att faktiskt leva också. En kartläggning om ungas psykiska hälsa*.

funktionsnedsättning. Exempelvis studier om hur unga med funktionsnedsättningar upplever och förstår sin fritid och hur tillgång till LSS-omsorg påverkar fritiden. Detta framhåller Forte är viktiga forskningsområden särskilt i förhållande till den psykiska hälsan bland unga med funktionsnedsättning.²¹⁵

Alla har inte råd med en fritidsaktivitet

Förutom fysisk och digital tillgänglighet är ekonomiska förutsättningar en viktig faktor för en aktiv fritid. I Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning av levnadsförhållanden uppger 13 procent av personer med funktionsnedsättning att de inte har råd att delta i en fritidsaktivitet under 2022. Detta att jämföra med 5 procent av befolkningen i övrigt.²¹⁶ Kvinnor svarar genomgående i högre utsträckning än män att de inte har råd att delta i en fritidsaktivitet men då skillnaderna i de flesta fall ligger inom felmarginalen är de svåra att uttala sig om. För kvinnor med funktionsnedsättning var det särskilt vanligt förekommande att inte ha råd med en fritidsaktivitet om man samtidigt befann sig i åldersgruppen 30–64 år (se tabellbilaga 8. Kultur och fritid).²¹⁷

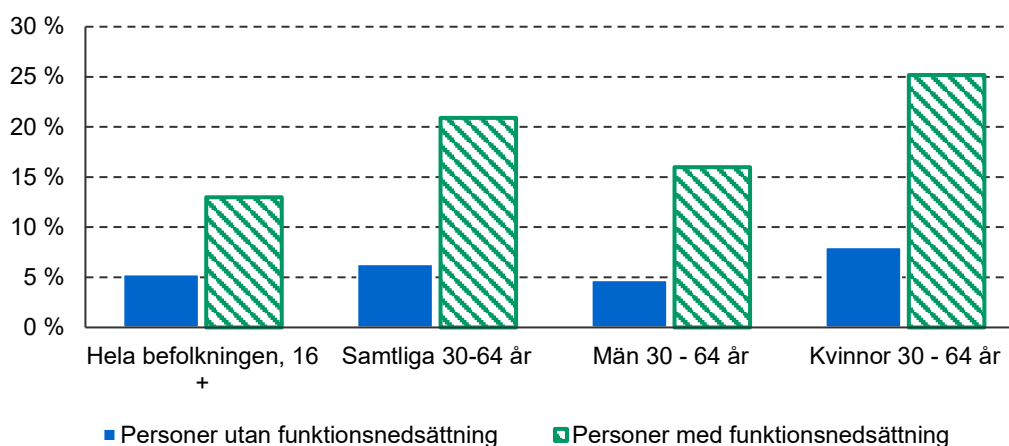
En fjärdedel av kvinnor i arbetsför ålder som har en funktionsnedsättning uppger att de inte har råd att ägna sig åt en fritids- eller nöjesaktivitet utanför hemmet.

²¹⁵ Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (2023), *Fritidens betydelse för ungas psykiska hälsa – rättigheter, möjligheter och hinder. Kunskapsläge och forskningsbehov.*

²¹⁶ Siffrorna för 2022 kan inte jämföras med tidigare år då SCB bedömer att bytet av insamlingsmetod har påverkat indikatorn.

²¹⁷ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022.*

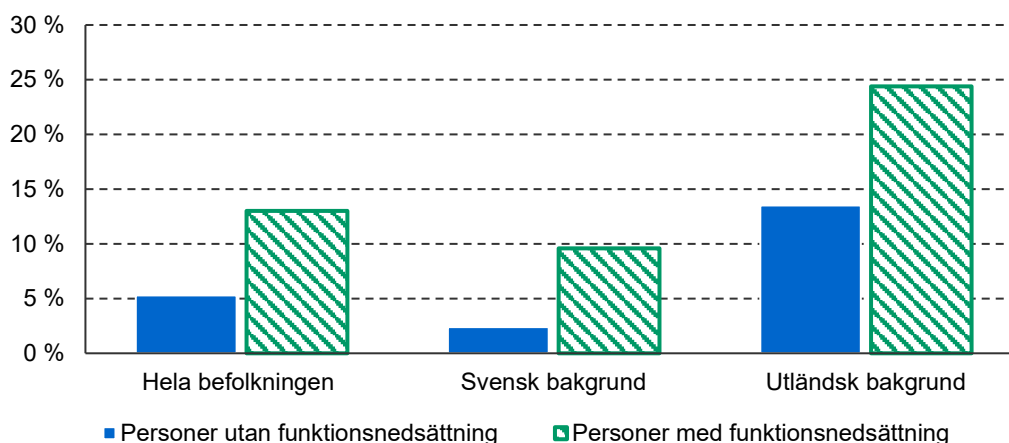
Figur 25. Andel som inte har råd att delta i fritidsaktivitet, åldersgruppen 30–64 år. År 2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Bland personer med utländsk bakgrund och funktionsnedsättning uppger nästan var fjärde att de inte har råd att delta i en fritidsaktivitet, motsvarande siffra för de som har utländsk bakgrund men inte en funktionsnedsättning är 14 procent. Av personer med funktionsnedsättning och svensk bakgrund uppger 10 procent att de inte har råd att delta i en fritidsaktivitet, att jämföra med 2 procent av befolkningen utan funktionsnedsättning med svensk bakgrund (se tabellbilaga 8. Kultur och fritid).²¹⁸

Figur 26. Andel som inte har råd att delta i en fritidsaktivitet, fördelat på bakgrund. År 2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

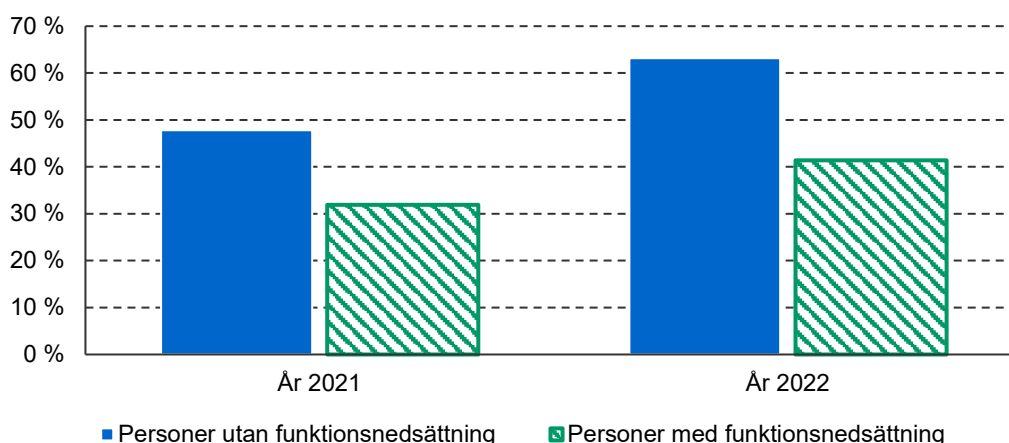
²¹⁸ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

Ökat deltagande i fritidsaktiviteter

En positiv trend som syns från 2021 till 2022 är den generellt sett ökande andelen av befolkningen som svarar att de regelbundet deltar i någon fritidsaktivitet utanför hemmet som kostar pengar. Ökningen gäller såväl för personer med funktionsnedsättning, från 32 procent till 41 procent, som för befolkningen i övrigt, från 49 procent till 63 procent. Den markanta ökningen från 2021 till 2022 skulle kunna vara en effekt av de förändringar samhället genomgick under pandemin (se tabellbilaga 8. Kultur och fritid).^{219, 220}

Vad gäller deltagandet i fritidsaktiviteter har skillnaden mellan personer med och utan funktionsnedsättning ökat mellan 2021 och 2022.

Figur 27. Andel som regelbundet ägnar sig åt någon fritidsaktivitet utanför hemmet som kostar pengar. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

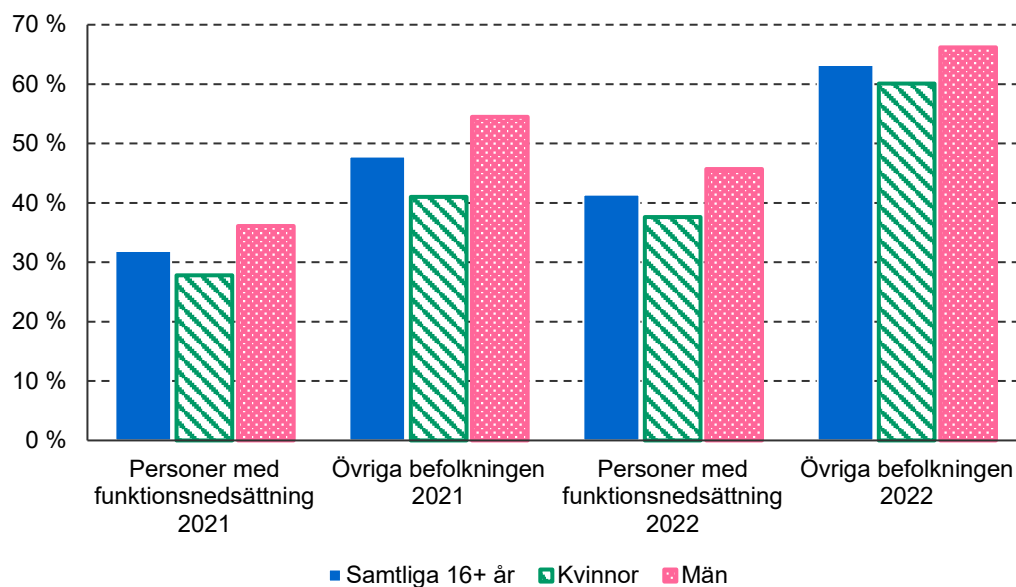
Män deltar i något högre utsträckning i fritidsaktiviteter utanför hemmet än vad kvinnor gör, detta gäller såväl för personer med funktionsnedsättning som för befolkningen i övrigt. För gruppen personer med funktionsnedsättning är dock skillnaden inte statistiskt säkerställd. När kön och funktionsnedsättning läggs samman blir skillnaderna påtagliga. År 2022 svarade 66 procent av männen utan funktionsnedsättning att de regelbundet ägnar sig åt en fritidsaktivitet utanför

²¹⁹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

²²⁰ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

hemmet som kostar pengar, att jämföra med 38 procent av kvinnorna med funktionsnedsättning.²²¹

Figur 28. Andel som regelbundet ägnar sig åt någon fritidsaktivitet utanför hemmet som kostar pengar, fördelat på kön och år. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Personer med funktionsnedsättning motionerar i lägre utsträckning

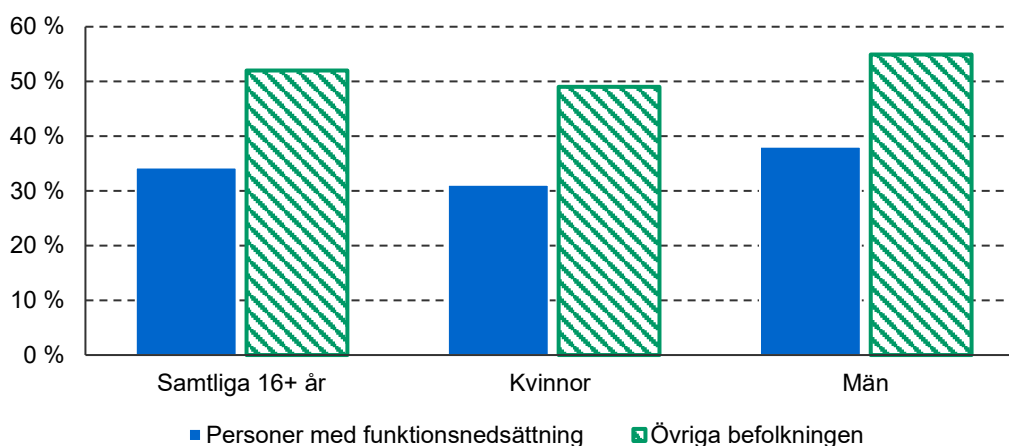
När det kommer till regelbunden motion syns skillnader mellan personer med och utan funktionsnedsättning, och mellan könen. År 2022 uppgav 52 procent av befolkningen att de under de senaste 12 månaderna idrottat eller motionerat så pass att de blev andfådda och även svarat att de idrottat eller motionerat ungefär en gång i veckan under samma tidsperiod. Motsvarande siffra för personer med funktionsnedsättning var 34 procent.²²² Störst är skillnaden mellan män utan funktionsnedsättning och kvinnor med funktionsnedsättning, 55 procent jämfört med 32 procent (se tabellbilaga 8. Kultur och fritid).²²³

²²¹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

²²² Siffrorna för 2022 kan inte jämföras bakåt i tiden då SCB bedömer att bytet av insamlingsmetod har påverkat indikatorn.

²²³ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

Figur 29. Andel som har idrottat eller motionerat varje vecka, de senaste 12 månaderna. År 2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Stöd och diagnos påverkar den individuella friheten för barn och unga

Förutom att tillgänglighet och ekonomiska förutsättningar påverkar möjligheterna till en aktiv fritid, är stödet från samhället och den egna hälsan eller funktionsnedsättningen ytterligare faktorer. Under 2023 gjorde Riksförbundet Sällsynta diagnoser en undersökning med yngre medlemmar, upp till 30 år, där de bland annat frågade ”Kan du göra det du vill på din fritid?”. Ungefär hälften i gruppen tonåringar, 11 till 21 år, svarade nej på den frågan. Riksförbundet Sällsynta diagnoser lyfter fram att för dessa barn och unga innebär skollov att trygga nätverk, tydliga rutiner och återkommande aktiviteter försvinner. För en ung person som lever med ett sällsynt hälsotillstånd, med exempelvis smärta, trötthet och andra begränsningar, innebär det ytterligare en utmaning som påverkar måendet och hälsan.²²⁴

För barn och unga med andra funktionsnedsättningar ser bilden annorlunda ut. Folkhälsomyndigheten genomför vart fjärde år en enkätundersökning som går ut till ett urval av Sveriges grundskolor. Enkäten skickas endast ut till ordinarie grundskola vilket innebär att barn som går i anpassad grundskola eller specialskola inte ingår i undersökningen. Frågan som ställs i enkäten är ”Har du en långvarig sjukdom, funktionsnedsättning eller annat långvarigt hälsoproblem (t.ex. diabetes, allergi, eksem eller adhd) som du fått fastställd av en läkare?” med svarsalternativen ja och nej. Det är 28 procent av barnen i åldrarna 11, 13 och 15

²²⁴ Riksförbundet Sällsynta diagnoser (2023-06-22), *Ung och sällsynt: 79 unga sällsynta röster om hälsa och fritid*. [Ung och sällsynt: 79 unga sällsynta röster om hälsa och fritid : Sällsynta Diagnoser \(sallsyntadiagnoser.se\)](https://sallsyntadiagnoser.se) (Hämtad 2024-02-07).

som svarar ja på den frågan. I resultatet från den undersökningen syns att det är ungefär lika vanligt att barn med funktionsnedsättning tränar ofta, dvs. minst fyra gånger i veckan, jämfört med övriga barn. Bland pojkar med funktionsnedsättning, 13 och 15 år, är det mindre vanligt att barn med funktionsnedsättning tränar ofta, jämfört med barn utan funktionsnedsättning (se tabellbilaga 8. Kultur och fritid).²²⁵

Ledsagning kan vara en förutsättning för aktiv fritid

Personer som har omfattande funktionsnedsättningar, men inte personlig assistans, kan ansöka och beviljas ledsagarservice i enlighet med LSS i syfte att kunna delta i samhällslivet. De som kan beviljas ledsagning är personer som bedöms tillhöra någon av de så kallade personkretsarna, det vill säga (1) personer med utvecklingsstörning, (2) personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder eller (3) personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Ledsagningen kan användas för sådant som att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller kulturlivet.²²⁶

Beviljad ledsagarservice för barn har minskat påtagligt mellan 2010 och 2022, något som påverkar barnens möjlighet till en aktiv fritid.

2023 presenterade Socialstyrelsen en utredning där myndigheten konstaterar att det under de senaste 15 åren skett en generell minskning i ledsagarservice enligt LSS och i synnerhet för grupp 3 i personkretsen, exempelvis blinda, gravt synskadade och dövblinda. Det har inte heller skett en ökning av ledsagning beviljad enligt SoL, vilket Socialstyrelsen menar borde vara fallet om de som inte får rätt till insats enligt LSS förväntas få sina behov av ledsagning tillgodosedda genom bistånd enligt socialtjänstlagen. Störst är minskningen av ledsagarbeslut för unga under 22 år. Statistiken visar även att den gruppen inte får andra insatser från socialtjänsten i samma utsträckning som andra åldersgrupper. Utredningen lyfter bland annat att antalet barn som har beslut om ledsagarservice minskade

²²⁵ Folkhälsomyndigheten (2023), *Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Resultat från studien Skolbarns hälsovanor 2021/22*. Artikelnummer: 23250.

²²⁶ Socialstyrelsen (2023), *Förändringar av ledsagning över tid: Rapport till regeringen som svar på uppdrag*. Artikelnummer: 2023-6-8641.

med 28 procent mellan åren 2010 och 2022. Få av dessa, en procent, fick istället ledsagning enligt SoL.²²⁷

”Min dotter bor fyra mil utanför stan, men går på en gymnasiesärskola i innerstaden. Hennes kompis började gå på ett gym i närheten av skolan och det ville min dotter också prova. Men då sa handläggaren att min dotter bara kunde få ledsagning till närmaste gym i hemkommunen. Trots att hon går i skolan i stan, vill vara med sina kompisar och är jättetrött när hon kommer hem.”

- Mamma i Svenska Downföreningen²²⁸

Socialstyrelsen konstaterar sammanfattningsvis att det har uppstått ett glapp mellan de politiska ambitionerna och verkligheten. Enligt Socialstyrelsen bedömning finns en risk att personer med funktionsnedsättning som har behov av en ledsagare inte får adekvat stöd, något som kan resultera i försämrad livskvalité hos den enskilde och minska delaktigheten i samhället.²²⁹

²²⁷ Socialstyrelsen (2023), *Förändringar av ledsagning över tid: Rapport till regeringen som svar på uppdrag*. Artikelnummer: 2023-6-8641.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Ibid.

3.9. Demokratisk delaktighet

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förtydligar att de mänskliga rättigheterna gäller för alla, oavsett funktionsförmåga. Personer med funktionsnedsättning ska ha samma politiska rättigheter som andra, och de ska på lika villkor kunna delta i offentliga sammanhang och föreningar.

Demokratisk delaktighet handlar om rätten att rösta i offentliga val, möjligheten att vara aktiv inom föreningslivet, i politik, och att kunna ta del av samhällsinformation och kunskap. I bredare bemärkelse handlar det också om möjligheten att kunna påverka, vara delaktig och uttrycka sina åsikter.²³⁰

Valdeltagandet är generellt lägre bland personer med funktionsnedsättning

Målet för politiken är att demokratin ska vara levande och uthållig, kännetecknas av delaktighet och att möjligheterna till inflytande är jämlika. Samtidigt tar det sikte på formella politiska rättigheter, dvs. möjligheten att delta i demokratiska processer både som väljare och som vald. Ett viktigt mål är att så många medborgare som möjligt ska vara med i arbetet med att forma och utveckla demokratin. Begreppet kan sägas handla om:

- att ha tillgång till och förutsättningar att delta i olika politiska forum som medborgare, förtroendevald eller som röstbärare för en grupp.
- att ha tillräcklig tillgång till information för att kunna uttrycka sina åsikter och erfarenheter i forum som påverkar samhällsutvecklingen.
- att ha rätten men också praktiska och reella förutsättningar att delta i politiska val på ett självständigt sätt och med bibehållen rösthemlighet.
- att frågor som berör vardagen är speglade och synliggjorda i den politiska debatten i medier, hos politiska partier eller andra forum som är del av att forma demokratin.

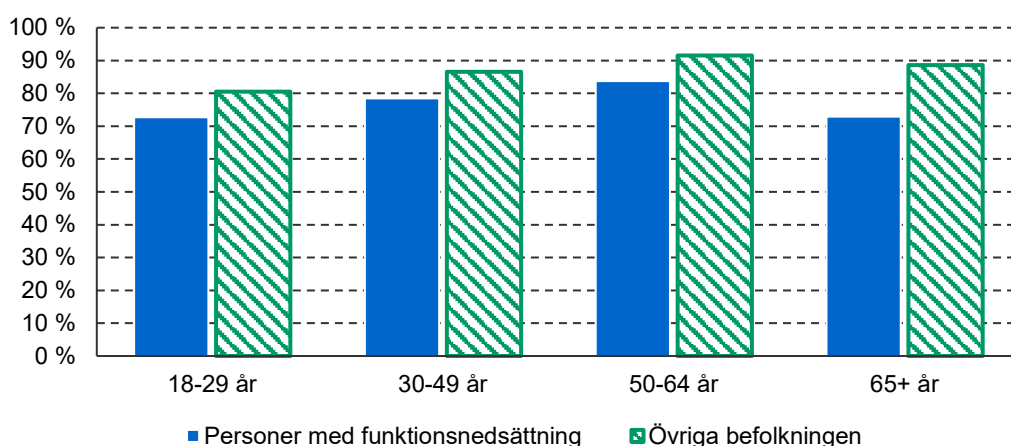
I SCB:s uppföljning av valet 2022 framgår att personer med funktionsnedsättning deltar i nationella val i lägre utsträckning än den övriga befolkningen, i snitt 76 procent jämfört med 87 procent.

Valdeltagandet är lägre bland både män och kvinnor med funktionsnedsättning, jämfört med män och kvinnor i övriga befolkningen. Män med

²³⁰ Inom samhällsområdet demokratisk delaktighet ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, och Myndigheten för tillgängliga medier.

funktionsnedsättning röstar i större utsträckning än kvinnor med funktionsnedsättning, 79 jämfört med 74 procent. Ett omvänt förhållande gäller i den övriga befolkningen där kvinnor röstar i större utsträckning än männen, 88 respektive 86 procent. Valdeltagandet är lägre främst bland de yngre, oavsett funktionsförmåga. På grund av tidsseriebrott jämförs inte 2022 års resultat med 2018 (se tabellbilaga 9. Demokratisk delaktighet).²³¹

Figur 30. Andel valdeltagande i riksdagsvalet 2022. Efter funktionsnedsättning och ålder.

Källa: SCB, Deltagandet i de allmänna valen 2022.

Valdeltagandet skiljer sig åt beroende på typ av funktionsnedsättning

Valdeltagandet bland personer som har stora svårigheter, eller inte alls kan se, är 62 procent, jämfört med 84 procent bland de som har vissa svårigheter att se. Det är ingen skillnad i valdeltagandet mellan personer som har vissa svårigheter att gå, eller gå i trappor, jämfört med personer som inte har sådana svårigheter alls (86 procent). Valdeltagandet är dock väsentligt lägre bland personer som har stora svårigheter att gå, gå i trappor, eller inte kan detta alls. För dem är valdeltagandet 68 procent (se tabellbilaga 9. Demokratisk delaktighet).²³²

Personer med vissa svårigheter att komma ihåg eller att koncentrera sig, röstar i lägre utsträckning än personer som inte har sådana svårigheter, 81 procent jämfört med 87 procent. Det är ännu färre som röstar bland personer som har stora svårigheter att komma ihåg eller koncentrera sig, 71 procent. Bland personer med

²³¹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Deltagandet i de allmänna valen 2022*. ME09 – Demokratistatistik 2023:1. Solna.

²³² Ibid.

vissa svårigheter att ta hand om sig själv är valdeltagandet lägre än bland personer som inte har sådana svårigheter, 70 procent jämfört med 86 procent. Personer som har vissa svårigheter att kommunicera har ett valdeltagande på 72 procent. Bland personer utan svårigheter att kommunicera är valdeltagandet 86 procent.²³³

Personer med funktionsnedsättning har i lägre utsträckning förtroende för demokratiska val än övriga befolkningen.

I en urvalsstudie som SOM-institutet genomförde 2023 framgår att 75 procent bland personer med funktionsnedsättning har mycket eller ganska stort förtroende för demokratiska val, jämfört med 87 procent bland dem utan funktionsnedsättning. I samma undersökning ger personer med funktionsnedsättning lägre bedömningar på andra viktiga områden som indikerar en välfungerande demokrati, vilket kan tyda på att de upplever sämre förutsättningar att kunna delta i val och i andra demokratiska processer.²³⁴

I det svenska skolvalet 2022 var det fortsatt få anpassade skolor som deltog, 41 procent. Av dessa var knappt hälften ”renodlade” anpassade skolor. 2018 deltog 45 procent. Att färre anpassade skolor deltog bekräftades även i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors (MUCF) uppföljningsenkät där färre elever i anpassade skolor angav att de hade skolval, och inte visste om deras skola hade ett skolval eller ej.²³⁵

Sociala faktorer påverkar röstandet

Valdeltagandet är generellt större bland personer som är sammanboende än bland ensamstående, både i den övriga befolkningen och bland personer med funktionsnedsättning. Det brukar förklaras med att röstning är en social handling som har att göra med tillgång till sociala nätverk. I den övriga befolkningen är skillnaden i röstande mellan sammanboende och ensamstående cirka

²³³ Statistiska Centralbyrån (2023), *Deltagandet i de allmänna valen 2022*. ME09 – Demokratistatistik 2023:1. Solna.

²³⁴ SOM-institutet (2023), *Funktionsnedsättning i Sverige: Levnadsförhållanden, opinion och deltagande*. SOM-rapport nr. 2023:36.

²³⁵ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2023), *Skolval i samband med riksdagsvalet*. Slutrapport av uppdraget KU2021/01889.

10 procentenheter, och för personer med funktionsnedsättning så är skillnaderna mellan sammanboende och ensamstående cirka 14 procentenheter.²³⁶

Brister i valen 2022

Valmyndigheten beskriver att för en majoritet av väljarna fungerade de allmänna valen och röstningen väl år 2022. Några brister som dock försvårade möjligheter att rösta var att många fick köa vid vallokalerna, och att det blev fel i utskick av valsedlar med punktskrift. Valmyndigheten lyfter även generella problem med valsedlarna ur ett tillgänglighetsperspektiv, eftersom de är svåra att läsa för personer med synnedsättning.²³⁷

I MFD:s undersökningspanel Rivkraft svarade personer med funktionsnedsättning på frågor både innan och efter valen 2022. En av tio uppgav brister i informationen, bland annat saknades information om vallokalens tillgänglighet, information på teckenspråk och hjälp att hitta till vallokalen. Var sjunde som röstade upplevde tillgängligheten som ganska eller mycket dålig. Andra brister som lyftes fram var exempelvis att röstningsbord var för höga, att texten på valsedlarna var för liten, att det var svårt att höra vad röstmottagarna sa, att det saknades teckenspråkstolkning och att det inte fanns möjlighet att sätta sig ned.^{238, 239}

Personer med funktionsnedsättning är i högre utsträckning medlemmar i ett parti

Personer med funktionsnedsättning är i något högre utsträckning medlemmar i ett politiskt parti, sju procent jämfört med fem procent i den övriga befolkningen. Det finns ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan män och kvinnor bland personer med funktionsnedsättning, respektive mellan män och kvinnor i övrig befolkning (se tabellbilaga 9. Demokratisk delaktighet).²⁴⁰

²³⁶ Statistiska Centralbyrån (2023), *Deltagandet i de allmänna valen 2022*. ME09 – Demokratistatistik 2023:1. Solna.

²³⁷ Valmyndigheten (2023), *Erfarenheter från valen 2022*. Dnr: VAL-686.

²³⁸ Myndigheten för delaktighet (2022), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 35.

²³⁹ Myndigheten för delaktighet (2022), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 36.

²⁴⁰ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

Det saknas uppgifter om förtroendevalda med funktionsnedsättning

Det finns idag inga aktuella siffror på hur stor andelen personer med funktionsnedsättning är i valda församlingar, dvs. andelen förtroendevalda i exempelvis kommuner, regioner och i riksdagen. I en undersökning från 2015 bedömde Statistiska centralbyrån (SCB) att det fanns omkring 20 procent folkvalda med en funktionsnedsättning i kommunfullmäktigeförsamlingar, jämfört med 26 procent i befolkningen totalt. De vanligaste typerna av funktionsnedsättning bland de som då var folkvalda var astma/allergi, hörselnedsättning, synnedsättning, diabetes, samt hjärt-/kärlsjukdom.²⁴¹

I SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden från 2018, framgick att personer med funktionsnedsättning i något större utsträckning var mer aktiva i partipolitisk verksamhet än den övriga befolkningen, antingen som förtroendevalda, eller genom att de hjälpte till med olika aktiviteter. Det framkom dock att deltagandet varierade beroende på vilken typ av funktionsnedsättning personer har. Exempelvis var personer med nedsatt, eller i hög grad nedsatt rörelseförmåga, och personer med i hög grad nedsatt aktivitetsförmåga, inte lika aktiva inom partipolitiken.²⁴²

Sedan dessa undersökningar har SCB förändrat definitionen av funktionsnedsättning av statistiska skäl, och frågan om aktivitet i partipolitisk verksamhet ställs inte årligen. Men även om det i dagsläget inte finns aktuella uppgifter om hur stor andel personer med funktionsnedsättning som är förtroendevalda, ligger det nära till hands att tro att förutsättningarna för partipolitiskt engagemang inte har blivit radikalt förbättrade.

För att fler personer med funktionsnedsättning ska orka och vilja delta i det politiska arbetet krävs ett proaktivt arbete från de politiska partierna. Det behöver också finnas praktiska förutsättningar, som exempelvis omfattar tillgänglighet på möten och i lokaler, möjlighet till assistans, färdtjänst, tolkning och liknande stöd.

²⁴¹ Statistiska Centralbyrån (2016), *Demokratins representanter – en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget*. Demokratistatistik, rapport 23.

²⁴² Är medlem i politiskt parti och har i SCB: undersökning svarat JA på frågan *Deltar du aktivt i partiets verksamhet, till exempel har ett förtroendeuppdrag eller hjälper till att anordna olika aktiviteter?*

Brukarinflytandet inom LSS och SoL har minskat

Självbestämmande och inflytande för personer med funktionsnedsättning som har åtgärder inom SoL och LSS kan till exempel handla om att kunna påverka beslut i vardagen på sitt boende, eller inom daglig verksamhet. Enligt LSS ska individen i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges.²⁴³

I Socialstyrelsens enhetsundersökning om LSS finns flera indikatorer som belyser enskildas möjlighet till delaktighet i verksamheten, både på individ- och verksamhetsnivå. År 2022 hade det skett en minskning av andelen enheter som uppfyller indikatorer som att ha tagit fram individuella genomförandeplaner, individuella mål, och dokumentation om delaktighet. Majoriteten av brukarna, runt 80 procent, har under åren 2021–2023 dock svarat ”ja” på frågan ”Får du bestämma över saker som är viktiga för dig hemma?” I resultaten uttrycker samtidigt männen i högre utsträckning än kvinnorna att de får detta (se tabellbilaga 9. Demokratisk delaktighet).²⁴⁴

Demokratisk delaktighet: utveckling inom området

- **Medlemskap i ett politiskt parti (indikator):** En större andel personer med funktionsnedsättning är medlemmar i ett politiskt parti än personer i övrig befolkning.
- **Valdeltagande nationella val 2022 (indikator):** En lägre andel personer med funktionsnedsättning deltar i allmänna val jämfört med övrig befolkning. Jämförelsedata med valet 2018 saknas på grund av tidsseriebrott.
- **Brukarundersökning inom LSS och SoL (indikator):** Brukarbedömningen visar att i snitt 80 procent svarar ja på frågan om de får bestämma om saker som är viktiga hemma, eller i daglig verksamhet.

För detaljerad information se tabellbilaga avsnitt 9. Demokratisk delaktighet.

²⁴³ Enligt LSS-lagen ska individen i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges. Den enskildes delaktighet kan genomföras på olika sätt och i olika former. Utföraren har ett ansvar att skapa förutsättningar för delaktighet och behöver vara lyhörd för den enskildes åsikter.

²⁴⁴ Socialstyrelsen (2023-10-05) *Öppna jämförelser 2023: Enhetsundersökningen LSS*. Artikelnummer: 2023-10-8791.

3.10. Rättsväsende

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska alla människor vara lika inför lagen, med samma tillgång till ett effektivt rättssystem. Det framgår också att personer med funktionsnedsättning inte ska utsättas för tortyr, förnedrande och grym behandling, våld eller övergrepp. Ett rättssäkert samhälle är grunden för en fungerande demokrati.

Det handlar om att rättsskipning och myndighetsutövning ska vara förutsebar, enhetlig och bedrivs med hög kvalitet. Det handlar även om rättstrygghet där alla människor i samhället ska vara skyddade mot brott.

I bredare bemärkelse ska alla även kunna känna trygghet att röra sig i samhället och i olika miljöer, utan rädsla för att bli utsatt för brott.²⁴⁵

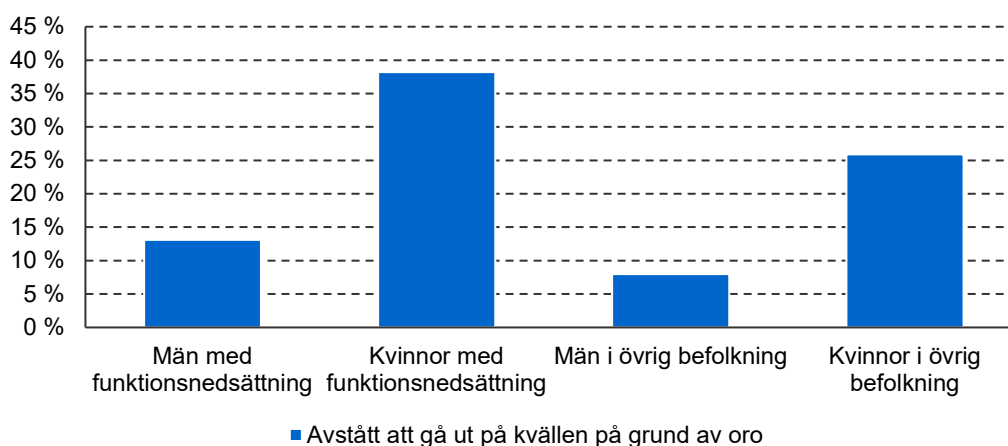
Personer med funktionsnedsättning är både mer oroliga för och mer utsatta för våld

Det är vanligare att personer med funktionsnedsättning avstår att gå ut på kvällen på grund av oro jämfört med övriga i befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning är de som i allra högst grad avstår från att gå ut. Det är 27 procent bland personer med funktionsnedsättning som avstår från att gå ut på kvällen på grund av oro, jämfört med 17 procent i övrig befolkning. För kvinnor med funktionsnedsättning och kvinnor i övriga befolkningen är andelen 38 procent, respektive 26 procent. För män med funktionsnedsättning är andelen 13 procent och för män i övriga befolkningen 8 procent (se tabellbilaga 10. Rättsväsende).²⁴⁶

²⁴⁵ Inom samhällsområdet rättsväsende ingår de strategiska myndigheterna Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Migrationsverket och Polismyndigheten.

²⁴⁶ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*. Dessa frågeområden är inte årligt återkommande, och finns därför inte med i ULF 2023.

Figur 31. Andel som avstått att gå ut på kvällen på grund av oro, fördelat på män och kvinnor, med och utan funktionsnedsättning. År 2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Under 2023 ställde undersökningspanelen Rivkraft frågor om oro och rädsla för att bli utsatt för brott. Det är lite mer än hälften i panelen som beskriver att de är rädda att utsättas för brott. Här framgår också att kvinnor i högre utsträckning än män är oroliga för detta, 54 procent jämfört med 42 procent.²⁴⁷ Kvinnor är också mer oroliga för att bli överfallna och misshandlade, trakasserade, hotade och förföljda. Män är i högre grad oroad för att bli bestulna eller lurade på pengar.²⁴⁸

I svaren angav många kvinnor specifik oro för våldtäkt eller sexuella övergrepp:

”Att jag ska bli våldtagen igen, eller både trakasserad våldtagen och sexuellt utnyttjad igen. Eller mordad.”²⁴⁹

I Statistiska centralbyråns (SCB) statistik över utsatthet för våld, och våld och hot under 2021, framkommer att personer med funktionsnedsättning i betydligt högre grad är utsatta för detta än den övriga befolkningen.²⁵⁰ Samma mönster syns även i jämförelse med statistik från Folkhälsomyndigheten.²⁵¹ Yngre personer är generellt mer utsatta för både hot och våld än äldre. (se tabellbilaga 10.

²⁴⁷ I enkäten deltog 3 436 personer, varav 1 281 kvinnor och 417 män.

²⁴⁸ Myndigheten för delaktighet (2023), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 40.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*. Dessa frågeområden är inte årligt återkommande, och finns därför inte med i ULF 2023.

²⁵¹ Det finns inte tillräckligt statistikunderlag 2022 för att särredovisa män med funktionsnedsättning i åldern 16–29 år.

Rättsväsende).^{252, 253, 254} I SCB:s underlag från 2021 svarar personer med utländsk bakgrund och funktionsnedsättning (samtliga 16+ år, utländsk bakgrund) i något högre utsträckning att de är utsatta för hot och våld än de med svensk bakgrund, men på grund av svaren ligger inom felmarginalen är resultatet inte statistiskt säkerställt.

Folkhälsomyndighetens statistik 2018–2022, visar att det främst är personer i åldersgruppen 16–29 år, och främst de med funktionsnedsättning, som är utsatta för hot och våld. Andelen kvinnor med funktionsnedsättning 16–29 år som har blivit utsatta för våld, har ökat markant 2018–2022 (se tabellbilaga 10. Rättsväsende).^{255, 256, 257}

I MFD:s kartläggning från 2023 om våldsutsatthet bland personer med funktionsnedsättning framgår också att personer med funktionsnedsättning i alla åldrar är väsentligt mer utsatta för våld jämfört med befolkningen i övrigt.²⁵⁸

Det finns en tydlig koppling mellan funktionsnedsättning och utsatthet för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld både i barndomen och i vuxen ålder. Kvinnor med funktionsnedsättning löper allra störst risk att utsättas för våld.

Förutsättningar och riskfaktorer ser dock olika ut beroende på vilken typ, och omfattning av, funktionsnedsättning som en person har. Våld och övergrepp kan exempelvis vara svårare att upptäcka om en person är mycket beroende av andra människor i sin vardag för att få tillgång till olika stöd och insatser, och i övrigt

²⁵² Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

²⁵³ Folkhälsomyndigheten (2020), *Nationella Folkhälsoenkäten 2020 – Hälsa på lika villkor*.

²⁵⁴ Folkhälsomyndigheten (2018), *Nationella Folkhälsoenkäten 2018 – Hälsa på lika villkor*.

²⁵⁵ Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.

²⁵⁶ Folkhälsomyndigheten (2020), *Nationella Folkhälsoenkäten 2020 – Hälsa på lika villkor*.

²⁵⁷ Folkhälsomyndigheten (2018), *Nationella Folkhälsoenkäten 2018 – Hälsa på lika villkor*.

²⁵⁸ Myndigheten för delaktighet (2023), *Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning. Samhällets kunskap, åtgärder och insatser*. Artikelnummer 2023:11.

har begränsade kontakter med andra människor, eller begränsad förmåga att kommunicera och uttrycka sig.²⁵⁹

I kartläggningen framkom att det i Sverige finns mycket lite data vad gäller personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras våldsutsatthet. I internationell forskning framgår samtidigt att personer med intellektuell funktionsnedsättning är särskilt utsatta vad gäller alla typer av våld och övergrepp, i alla åldrar. Trots detta är de nästan helt osynliggjorda i det svenska arbetet med att kartlägga och upptäcka våld.²⁶⁰

En viktig slutsats i MFD:s kartläggning om våldsutsatthet är att det behövs fördjupad kunskap om våld mot personer med funktionsnedsättning i verksamheter på både statlig, regional och kommunal nivå. Alla offentliga aktörer behöver fortsätta att utveckla och implementera rutiner, metodstöd och standardiserade bedömningsinstrument för att förebygga, upptäcka och åtgärda våld mot personer med funktionsnedsättning. Dessutom behöver offentliga aktörer fortsätta utveckla skydds- och stödinsatser till dem som har utsatts för våld, och se till att dessa är tillgängliga för alla oavsett funktionsförmåga.²⁶¹

Kunskapsbrist om utövare av våld

Personer med funktionsnedsättning kan också vara utövare av våld. I MFD:s kartläggning framkommer dock att det finns kunskapsbehov hos myndigheter och kommuner vad gäller våldsförebyggande arbete inriktat på personer med funktionsnedsättning som är våldsutövare. Det saknas idag även kunskap om hur våldsutövande och våldsutsatthet överlappar varandra när det gäller målgruppen personer med funktionsnedsättning.

I en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) från 2023 som rör rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk drar Brå slutsatsen att bland annat unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, med begränsade möjligheter till framförhållning och känsloreglering, riskerar att dras in i kriminella miljöer. Även om intervjupersoner själva inte ser att det är kognitiva och emotionella utmaningar som är en huvudsaklig förklaring till varför de har involverats i

²⁵⁹ Myndigheten för delaktighet (2023), *Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning. Samhällets kunskap, åtgärder och insatser*. Artikelnummer 2023:11.

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Ibid.

nätverk, så beskriver hälften av dessa att de haft problem att fullfölja grundskolan till följd av koncentrationssvårigheter, utanförskap, mobbning, bråk och skolk.²⁶²

I Barnombudsmannens årsrapport 2023 framgår att av de barn som är placerade på särskilda ungdomshem hos Statens institutionsstyrelse (SiS) har mellan 39 och 48 procent minst en neuropsykiatrisk diagnos eller intellektuell funktionsnedsättning.²⁶³ När Barnombudsmannen har intervjuat barn i kriminalitet framgår detta också:

”Av de barn vi träffade med erfarenhet av kriminalitet hade majoriteten diagnosticerats med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF). Flera hade diagnosen adhd och ett barn menade att det kanske hade underlättat om hen fått sin medicin tidigare.”²⁶⁴

Resultaten visar att det finns behov av en förbättrad systematisk uppföljning av våldsutsatthet och våldsutövande. Fler återkommande befolkningsundersökningar om våld, våldsutsatthet och trygghet behöver inkludera funktionsnedsättning. Det behöver också utvecklas fler kompletterande undersökningar för målgrupper i samhället som i dag exkluderas från uppföljning vad gäller våld och trygghet, inte minst för barn och unga med funktionsnedsättning. Barn och unga med funktionsnedsättning behöver också få information om sina rättigheter i relation till våld och övergrepp.²⁶⁵

²⁶² Brottsförebyggande rådet (2023), *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13.

²⁶³ Barnombudsmannen (2023), *Jag hade vitt hjärta. Tidiga samhällsinsatser för att stärka barn och förebygga kriminalitet*. Stockholm.

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ Myndigheten för delaktighet (2023), *Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning. Samhällets kunskap, åtgärder och insatser*. Artikelnummer 2023:11.

3.11. Konsumentpolitik

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska alla anläggningar och tjänster som är öppna för eller erbjuds allmänheten vara tillgängligt utformade. Målet för den svenska konsumentpolitiken är väl fungerande konsumentmarknader och en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion. Alla konsumenterna ska kunna göra medvetna val och känna till sina rättigheter och skyldigheter oavsett funktionsförmåga.²⁶⁸

För konsumenterna med funktionsnedsättning är aktuella frågor inom området konsumentpolitik exempelvis konsumentskydd och fysisk och digital tillgänglighet.

Företagens svårtillgängliga kundtjänster utgör ett hinder

Konsumentverket (KO) genomförde 2023 en bred kartläggning med syfte att belysa brister inom kundtjänst. Kartläggningen omfattade företag inom telekom, detaljhandeln, el, bank och försäkring samt resebranschen. Överlag visade resultatet att det finns stora problem relaterade till företagens kundtjänster och i synnerhet inom telekombranschen. Särskilt allvarligt anser KO att situationen är för personer med funktionsnedsättning.²⁶⁹

Framför allt hörselskadade och synskadade upplever problem med att komma i kontakt med kundtjänst. Hinder uppstår exempelvis när det enda alternativ som företagen erbjuder är inloggning via mobilt bank-id eller när den enda vägen till kundtjänst går via knappval till telefonist. KO beskriver situationen som oacceptabel och lyfter fram att företag har en skyldighet att ta extra hänsyn till behoven hos särskilt utsatta konsumenter. KO kommer att följa utvecklingen och utesluter inte rättsliga åtgärder för att komma till rätta med problemen.²⁷⁰

Personer med funktionsnedsättning riskerar att hamna efter med betalningarna på grund av ekonomiska svårigheter

SCB:s undersökning av levnadsförhållanden visar att personer med funktionsnedsättning i högre utsträckning riskerar att hamna efter med betalningar. Det kan vara hyran för bostad alternativt avgiften till bostadsrättsföreningen, betalningen av räntor eller amorteringar för bostaden,

²⁶⁸ Inom samhällsområdet konsumentpolitik ingår den strategiska myndigheten Konsumentverket.

²⁶⁹ Konsumentverket (2023-06-20), *KO har ordet: Dysfunktionell kundvård*. [KO har ordet: Dysfunktionell kundvård | Konsumentverket](#) (Hämtad 2024-02-07).

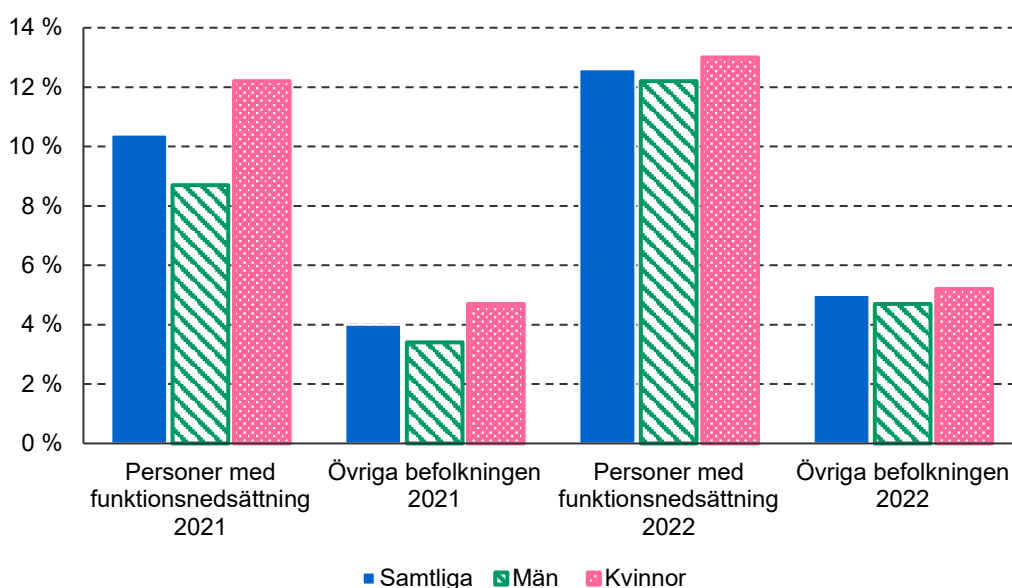
²⁷⁰ Ibid.

betalningen av räkningar för el, gas, värme, vatten, sophämtning eller liknande samt även andra avbetalningar (se tabellbilaga 11. Konsumentpolitik).²⁷¹

Ungefär var åttonde person med funktionsnedsättning har hamnat efter med betalningarna under de senaste 12 månaderna.

I 2022 års undersökning svarade 13 procent av befolkningen med funktionsnedsättning att de hamnat efter med betalningar på grund av ekonomiska svårigheter. Detta att jämföra med 5 procent ur befolkningen i övrigt. I jämförelse med resultaten 2021, där 10 procent av personer med funktionsnedsättning och 4 procent ur befolkningen i övrigt uppgav att de hamnat efter med betalningar, innebär 2022 års resultat en liten ökning i båda grupperna. Förändringen är dock inte statistiskt säkerställd mellan åren.^{272, 273}

Figur 32. Andel som har hamnat efter med betalningarna. År 2021–2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Även personer med utländsk bakgrund löper en större risk att hamna efter med betalningar till följd av ekonomiska svårigheter, och risken ökar ytterligare för de

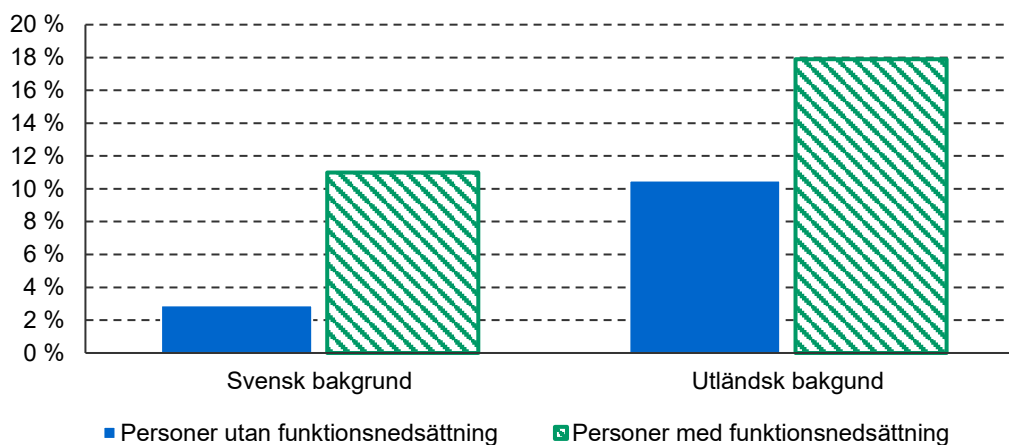
²⁷¹ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

²⁷² Ibid.

²⁷³ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

personer som både har utländsk bakgrund och en funktionsnedsättning. I 2022 års undersökning svarade 11 procent av befolkningen med utländsk bakgrund att de hamnat efter med betalningar på grund av ekonomiska svårigheter, vilket kan jämföras med 3 procent av befolkningen med svensk bakgrund. Skillnaderna mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund återfinns även bland personer med funktionsnedsättning men är inte statistiskt säkerställda. Bland personer med funktionsnedsättning och utländsk bakgrund uppgav 18 procent att de hamnat efter med betalningar, att jämföra med 11 procent av befolkningen med funktionsnedsättning och svensk bakgrund (se tabellbilaga 11. Konsumentpolitik).^{274, 275}

Figur 33. Andel som har hamnat efter med betalningarna, fördelat på bakgrund. År 2022.

Källa: SCB, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Antalet anmälningar om diskriminering inom området varor och tjänster ökade under 2022

I enlighet med diskrimineringslagen får den som tillhandahåller varor och tjänster till allmänheten inte lov att diskriminera utifrån någon av de sju diskrimineringsgrunderna,²⁷⁶ där funktionsnedsättning är en av dessa. Förbudet mot diskriminering omfattar exempelvis matvarubutiker, restauranger, banker, försäkringsbolag och kollektivtrafik. Det gäller även allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, till exempel mässor, marknader och konserter.

²⁷⁴ Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.

²⁷⁵ Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.

²⁷⁶ Kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) följer årligen upp antalet inkomna anmälningar om diskriminering inom bland annat varor och tjänster (se tabellbilaga 11. Konsumentpolitik).

För tidsperioden 2021–2022 rapporterar DO att antalet anmälningar om diskriminering inom området varor och tjänster, för samtliga diskrimineringsgrunder, ökade från 490 till 754 stycken. Det motsvarar en ökning med 54 procent. Att ett större antal personer anmälde samma händelser och samma näringsidkare är en bidragande orsak men förklarar inte hela ökningen.²⁷⁷

Anmälningar med diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning inom området varor och tjänster ökade mellan åren 2021 till 2022.

Diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning utgjorde, jämsides med diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet, den största andelen anmälningar inom området varor och tjänster år 2022, 35 procent vardera.²⁷⁸ Antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom området varor och tjänster ökade från 209 till 266 mellan åren 2021 till 2022.²⁷⁹

Utöver att diskriminera utifrån de sju diskrimineringsgrunderna, är det även förbjudet att diskriminera utifrån de sex formerna av diskriminering,²⁸⁰ där bristande tillgänglighet är en av dessa. Bristande tillgänglighet innebär att en verksamhet missgynnar en person med funktionsnedsättning genom att inte genomföra skäliga tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning.²⁸¹ Det finns vissa undantag från förbudet, exempelvis om det är privatpersoner som tillhandahåller varan eller tjänsten.²⁸²

²⁷⁷ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Statistik 2015–2022: Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022*. Rapport 2023:22. Solna.

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Ibid.

²⁸⁰ Direkt diskriminering, indirekt diskriminering, bristande tillgänglighet, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera.

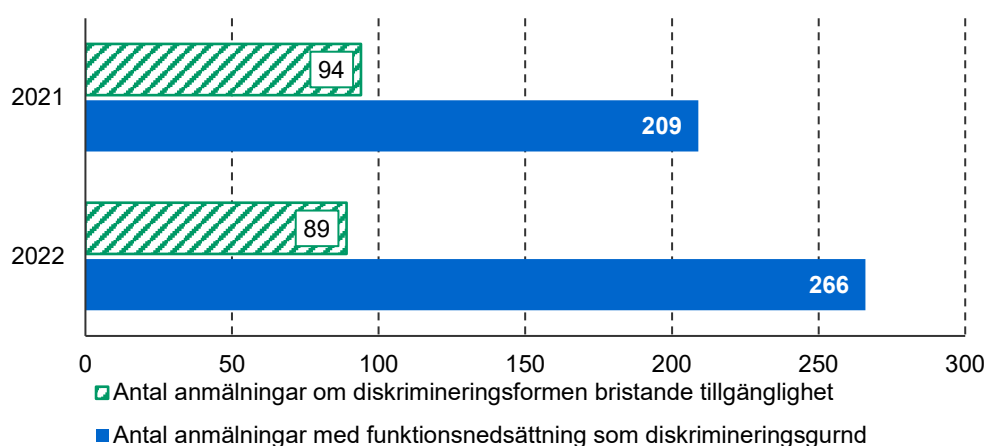
²⁸¹ Diskrimineringsombudsmannen (2023-05-22), *Vad är bristande tillgänglighet? Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering | DO* (Hämtad 2024-02-07).

²⁸² Diskrimineringsombudsmannen (2023-04-11), *Varor, tjänster och bostäder. Diskriminering inom varor, tjänster och bostäder | DO* (Hämtad 2024-02-07).

Anmälningarna om bristande tillgänglighet inom området varor och tjänster har minskat något mellan åren 2021 till 2022.

Antalet anmälningar om bristande tillgänglighet har varierat över åren. Sett över den totala tidsperioden 2015–2022 har antalet anmälningar om bristande tillgänglighet inom området varor och tjänster minskat. Samtidigt är varor och tjänster det näst vanligaste området för anmälningar om bristande tillgänglighet, näst efter området utbildning.²⁸³ Från 2021 till 2022 minskade antalet anmälningar om bristande tillgänglighet något inom området varor och tjänster, från 94 till 89 stycken.²⁸⁴

Figur 34. Antal inkomna anmälningar om diskriminering. År 2021–2022.

Källa: Diskrimineringsombudsmannen, *Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022*.

Insatser för att öka tillgängligheten för ledar- och assistanshundförare

En livsmedelsföretagare bör anpassa sina lokaler så att de blir tillgängliga för kunder med ledarhund istället för att avisa dem med hänvisning till hygienrisk, konstaterar Livsmedelsverket i sin nya vägledning. Ledar- och assistanshundar

²⁸³ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Statistik 2015–2022: Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022*. Rapport 2023:22. Solna.

²⁸⁴ Ibid.

utgör vanligtvis inte heller en sådan hygienrisk som motiverar att kunder avisas från kundutrymmen i butiker och serveringar, enligt Livsmedelsverket.^{285, 286}

Livsmedelverkets nya vägledning är en del av det regeringsuppdrag, att genomföra särskilda informationsinsatser om skyddet mot diskriminering för de som använder ledar- eller assistanshund som hjälpmedel, som Diskrimineringsombudsmannen (DO) slutredovisade 2023.²⁸⁷ Inom ramen för uppdraget tog DO bland annat fram en broschyr där myndigheten informerar om att ett generellt förbud mot alla hundar i en lokal, såsom en matbutik, kafé eller restaurang, kan medföra en risk för den verksamhetsansvarige att diskriminera ledar- och assistanshundförare. Ett exempel på en sådan policy kan vara en slentrianmässig hänvisning till att det skulle kunna finnas allergiker eller hundrädda i lokalen. DO lyfter även fram att ledar- och assistanshundförare och hundallergiker är vana vid att hitta lösningar som fungerar för alla och att det sällan uppstår problem vid dessa möten.²⁸⁸ Enlig Astma- och allergiförbundet upplever allergiker dock mycket annat som begränsar tillgängligheten till offentliga miljöer, exempelvis parfymdofter och den allmänt ökade förekomsten av pälsdjur i offentliga miljöer.²⁸⁹

En nyligen publicerad mastersuppsats visar att insatser som sprider kunskap om ledarhunds- och assistanshundförares rättigheter behövs. Endast fyra procent av de ledarhunds- och assistanshundförare som ingick i undersökningen uppgav att de känner sig säkra på att alltid bli insläppta när de besöker ett nytt ställe. Den låga siffran kan ses som ett resultat på hur de tidigare har blivit bemötta. Hälften av alla ledarhundsförare som ingick i undersökningen uppger att de har utestängts från olika lokaler. Hälften uppger även att de blivit uppmanade att lämna hunden i ett rum bredvid, eller någon annanstans där de själva inte kommer att befinna sig.

²⁸⁵ Livsmedelsverket (2023-12-28), *Ledarhundar utgör ingen hygienrisk i matbutiken eller på krogen*. [Ledarhundar utgör ingen hygienrisk i matbutiken eller på krogen \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se) (Hämtad 2024-02-07).

²⁸⁶ Myndigheten för delaktighet (2023), *Vägledning om hundar och andra husdjur*. Remissvar. [Vägledning om hundar och andra husdjur - MFD](https://www.mfd.se) (Hämtad 2024-02-07).

²⁸⁷ Diskrimineringsombudsmannen (2023-11-01), *Slutredovisning av uppdrag om informationsinsatser om diskrimineringslagen och diskriminering av personer som använder ledar- eller assistanshund*. Diarienummer: DO 2022/1132.

²⁸⁸ Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Ledar- och assistanshundförares skydd enligt diskrimineringslagen*. Artikelnummer: I34 2023. Solna.

²⁸⁹ Astma- och allergiförbundet (2023), *Medlemsenkät om tillgänglighet 2023*.

En fjärdedel av alla ledarhundsförare har även utsatts för hat, hot och våld av olika slag.²⁹⁰

Tillgänglighetsdirektivet – nya krav på tillgänglighet närmar sig

I maj 2023 klubbade riksdagen igenom regeringens lagförslag som bygger på EU:s tillgänglighetsdirektiv. Syftet med lagen är att öka tillgängligheten till produkter och tjänster, framför allt för personer med funktionsnedsättning. Lagen ställer därmed större krav på tillgänglighet. Produkter som omfattas av de nya reglerna är exempelvis datorer, smarttelefoner, betalningsterminaler, kontantautomater, biljettförsäljningsautomater och självbetjäningsterminaler. Den nya lagen träder i kraft den 28 juni 2025.²⁹¹

Funktionshinderrörelsen har dock riktat kritik mot att den svenska lagen endast omfattar vissa produkter och tjänster vilket begränsar genomförandet av EU-direktivet. Funktionsrätt Sverige lyfte i en debattartikel i maj 2023 att de ändringar och undantag som gjorts i den svenska lagen innebär en ökad risk för ett fragmenterat regelverk. Detta kan i sin tur leda till att Sverige hamnar efter andra länder som satsar mer resurser på tillgänglighet, både för inkludering i samhället och ökad konkurrenskraft.²⁹²

En annan EU-förordning med bäring mot området konsumentpolitik är förordningen om allmän produktsäkerhet. Förordningen uppdaterades under 2023, bland annat med målsättningen att barn och personer med funktionsnedsättning ska få ett bättre skydd.²⁹³

²⁹⁰ Hellman, F. (2023), *Hindrad: Om negativt bemötande av assistans- och ledarhundsförare*. Göteborgs universitet. Göteborg.

²⁹¹ Betänkande 2022/23:SoU10, *Genomförande av tillgänglighetsdirektivet*. Socialutskottet.

²⁹² Funktionsrätt Sverige (2023-05-04), *Nyhet: Ny tillgänglighetslag med olyckliga undantag*. [Nyhet: Ny tillgänglighetslag med olyckliga undantag - Funktionsrätt Sverige \(funktionsratt.se\)](https://www.funktionsratt.se/nyhet/ny-tillganglighetslag-med-olyckliga-undantag) (Hämtad 2024-02-07).

²⁹³ Info Express (2023-03-31), *Europaparlamentet godkänner nya produktsäkerhetsregler*. [Europaparlamentet godkänner nya produktsäkerhetsregler | Tidningen Info Express](https://www.infoexpress.se/nyheter/europaparlamentet-godkanner-nya-produktsakerhetsregler) (Hämtad 2024-02-07).

Konsumentpolitik: uppföljning av områdesindikatorer

- **Har hamnat efter med betalningar (indikator):** Personer med funktionsnedsättning har i högre utsträckning hamnat efter med betalningar, jämfört med övriga befolkningen. Mellan 2021–2022 syntes en liten ökning av andelen ur befolkningen med funktionsnedsättning som hamnat efter med betalningarna. Ökningen är inte statistiskt säkerställd.
- **Anmälningar om diskriminering inom varor och tjänster (nyckeltal):** Inom området varor och tjänster ökade antalet anmälningar om diskriminering med funktionsnedsättning som grund från 210 anmälningar år 2021 till 263 anmälningar år 2022. Under samma period minskade antalet anmälningar om bristande tillgänglighet något, från 96 till 87 anmälningar.

För detaljerad information se tabellbilaga, avsnitt 11. Konsumentpolitik.

3.12. Krisberedskap

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska staten vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som befinner sig i risksituationer, däribland väpnad konflikt, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.²⁹⁴

Den svenska krisberedskapens övergripande syfte är att värna befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet och förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter.

Krisberedskapen utgörs av samhällets förmåga att förebygga, motstå och hantera krissituationer.²⁹⁵

Ett tydligt funktionshinderperspektiv stärker beredskapen

Krisberedskap är ett tvärsektorielt område som omfattar en bredd av aktörer och samhällsområden. Myndigheter, kommuner och regioner har alla ansvar för centrala delar av beredskapen. Vid en kris kan delar av eller hela samhället påverkas. Eftersom samhällets krisberedskap utgörs av den samlade förmågan att förebygga, motstå och hantera krissituationer är alla samhällets invånare viktiga. En god krisberedskap förutsätter på så sätt att ansvariga aktörer inkluderar personer med funktionsnedsättning, såväl vuxna som barn, äldre och sjuka, i sin beredskapsplanering och även ger dem möjlighet att själva delta i beredskapsarbetet.

För att uppnå en god krisberedskap är därför tillgänglig och tydlig information avgörande. I dagsläget utgör personer med funktionsnedsättning en stor andel av dem som inte upplever sig inkluderade i det som kommuniceras inför och under en kris. En god krisberedskap förutsätter även att de system för riskhantering som samhället tar fram är utformade enligt principen om universell utformning, det vill säga tillgängliga för alla. Idag har personer med rörelsenedsättning inte en självklar tillgång till skyddsrum och nödnumret 112 är inte helt tillgängligt för döva och hörselskadade.^{296, 297}

²⁹⁴ Inom samhällsområdet krisberedskap ingår den strategiska myndigheten Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

²⁹⁵ Regeringen (2024), *Krisberedskap*. [Krisberedskap - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/02/07/krisberedskap/) (Hämtad 2024-02-07).

²⁹⁶ Myndigheten för delaktighet (2023-05-12), *Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap*. [Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap - MFD](https://www.mfd.se/2023/05/12/ett-starkt-skydd-for-civilbefolkningen-vid-hojd-beredskap/) (Hämtad 2024-02-07).

²⁹⁷ Ibid.

Intresse för krisberedskap men oro för att samhället brister

I en enkätstudie som MFD och Myndigheten för krisberedskap (MSB) utförde hösten 2023 svarade strax över 1 700 personer med funktionsnedsättning på frågor om krisberedskap.²⁹⁸ Resultaten bekräftar det som andra undersökningar har visat, såsom att många personer med funktionsnedsättning inte upplever sig inkluderade i det som kommuniceras inför och under en kris. Enkäten visar även att många personer med funktionsnedsättning vill kunna förbereda sig inför kriser men att det finns hinder för det.²⁹⁹

Många personer med funktionsnedsättning är oroliga över bristande stöd från samhället och över omständigheter man själv inte kan kontrollera eller förbereda sig inför.

På frågan ”Vet du vad du kan göra för att förbereda dig för kriser eller krig?” svarar majoriteten, 71 procent, ”Ja, till viss del”.³⁰⁰ Det finns dock en genomgående oro över de omständigheter som respondenterna själva inte kan kontrollera, däribland tillgången på mediciner:

”Den stora osäkerheten är om det kommer finnas insulin för min diabetes att få fatt i? Det är en sak jag inget kan göra något åt själv.”³⁰¹

Andra respondenter uppger att de inte kan förbereda sig inför eventuella kriser på grund av begränsningar i den egna ekonomin:

”Jag har varken pengar eller ork att skaffa allt det där som stod i den utskickade broschyren, jag klarar precis att köpa hem det jag ska ha varje vecka.”³⁰²

Ett annat hinder för att kunna förbereda sig är bristen på information rörande funktionsnedsättningar och särskilda behov samt svårigheterna att få svar på konkreta frågor:

²⁹⁸ Enkäten gick ut till Rivkraft, en frivillig frågepanel som består av respondenter med en eller flera funktionsnedsättningar. Panelen har fler kvinnliga än manliga respondenter och av dem som besvarade den aktuella enkäten var tre fjärdedelar kvinnor.

²⁹⁹ Myndigheten för delaktighet (2023), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 40.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Ibid.

³⁰² Ibid.

”Har försökt fråga runt ang 1) skyddsrum för elrullstol, vilket verkar vara obefintligt, och 2) hur jag gör med el-lift och de andningshjälpmedel jag använder mig av dagligen, som luftrörsvidgande inhalator, Cough-Assist och CPAP [respirator], men inget riktigt svar.”³⁰³

Tabell 4. Vet du vad du kan göra för att förbereda dig för kriser eller krig?

Svarsalternativ	Andel
Ja, helt och hållet	19 %
Ja, till viss del	71 %
Nej	10 %

Källa: Myndigheten för delaktighet, Rivkraft nummer 40.

Personer med funktionsnedsättning vill vara inkluderade

Personer med funktionsnedsättning efterfrågar tillgängliga skyddsrum, tillgänglig information och målgruppsanpassad kommunikation.

I samma enkät ställdes frågan ”Är det någon information du saknar om hur du kan förbereda dig för kriser och krig?”. På den frågan svarade en fjärdedel ”Ja”.³⁰⁴

Flera av respondenterna oroar sig över tillgången på skyddsrum:

”Jag sitter i rullstol, var finns ett skyddsrum som tar emot mig?”³⁰⁵

Flera respondenter lyfter även att den information som samhället tar fram främst riktar sig till den del av befolkningen som inte har någon funktionsnedsättning.

”All info om kriser utgår från att man är normfungerande, både i hur själva informationen ges och i vad informationen handlar om.”³⁰⁶

Av den anledningen efterfrågar flera respondenter ett bättre utbud av anpassad information för personer med funktionsnedsättning. Det gäller såväl formen,

³⁰³ Myndigheten för delaktighet (2023), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 40.

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid.

exempelvis information på teckenspråk och information med bildstöd, som riktad information med särskilda råd, exempelvis till blinda och hörselskadade:

”Jag saknar information hur jag som blind specifikt ska tänka, eftersom inte alla "standardråd" fungerar/är svåra att göra.”³⁰⁷

”Jag saknar information om hur jag praktiskt ska kunna ladda och underhålla hörselteknisk utrustning. Utan dem är jag helt döv och det får mig att känna mig utsatt och helt utanför.”³⁰⁸

Det finns även en efterfrågan på information om hur stöd och insatser från samhället påverkas vid kris eller krig.

”Är det något särskilt man bör tänka på när man är beviljad hemtjänst eller liknande insatser, hur ser ansvarsprincipen ut?”³⁰⁹

Tabell 5. Är det någon information du saknar om hur du kan förbereda dig för kriser och krig?

Svarsalternativ	Andel
Ja	27 %
Nej	30 %
Vet ej	43 %

Källa: Myndigheten för delaktighet, Rivkraft nummer 40.

Utveckling pågår inom krisberedskapsområdet

De senaste årens händelseutveckling med pandemi och krig i närområdet har gjort att frågan om krisberedskap har aktualiserats. För en del personer med funktionsnedsättning har det inneburit att oron för att drabbas särskilt allvarligt har bekräftats.

”Jag har egna funktionsnedsättningar och ett barn med funktionsnedsättningar och skulle behöva veta om det öht finns någon plan på att försöka hjälpa oss vid en kris. Det är svårt att förbereda mig när jag sedan pandemins start har insett att inte ens myndigheterna ville ta in att människor i min situation existerar.”³¹⁰

³⁰⁷ Myndigheten för delaktighet (2023), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 40.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Ibid.

Under 2023 lyfte Funktionsrätt Sverige, tillsammans med andra nordiska organisationer, det faktum att personer med funktionsnedsättning riskerar att drabbas särskilt allvarligt i kriser och situationer i och med att samhällets skyddsnet utmanas.³¹¹

Samtidigt har det under 2023 pågått flera projekt och myndighetsarbeten för att förbättra krisberedskapen överlag, tillgängliggöra samhällsinformation och bättre inkludera personer med funktionsnedsättning i krisberedskapsarbetet. Läs mer om detta i avsnittet om strategimyndigheternas arbete under året avsnitt 4 och 5.

Ojämn beredskap på boenden för särskilt sårbara grupper

Socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården ansvarar för boenden och insatser³¹² som riktar sig till särskilt sårbara grupper³¹³ i samhället. I deras arbete ingår att förebygga, motstå och hantera krissituationer. Målsättningen är att den ordinarie verksamheten ska upprätthållas på en tolerabel nivå i händelse av kris. Det ska även finnas beredskap för att det kan uppstå nya behov hos individer i verksamheten eller att nya målgrupper kan tillkomma. För att följa upp krisberedskapen som finns vid verksamheter för särskilt sårbara grupper skickar Socialstyrelsen årligen ut en enkät till landets kommuner.³¹⁴

³¹¹ Funktionsrätt Sverige (2023-11-11), *Debatt: Krisberedskapen måste inkludera personer med funktionsnedsättning*. [Debatt: Krisberedskapen måste inkludera personer med funktionsnedsättning - Funktionsrätt Sverige \(funktionsratt.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).

³¹² Boendena eller insatserna som omfattas är: Hem för vård eller boende för barn och unga, Hem för vård eller boende för vuxna, Boendestöd för vuxna, Stödboende för barn och unga, Stödboende för vuxna, Bostad med särskild service för barn med funktionsnedsättning och med behov av stöd och service enligt SoL, Bostad med särskild service för barn med funktionsnedsättning och med behov av stöd och service enligt LSS, Bostad med särskild service för vuxna med funktionsnedsättning och med behov av stöd och service enligt SoL, Bostad med särskild service för vuxna med funktionsnedsättning och med behov av stöd och service enligt LSS, Särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre, Hemtjänst i form av service och/eller personlig omvårdnad i ordinärt boende och Kommunal hälso- och sjukvård.

³¹³ Med särskilt sårbara grupper avses här personer som har sitt hem i boenden som drivs på uppdrag av socialtjänsten eller personer som är beroende av socialtjänstens insatser för att kunna bo kvar i sitt hem.

³¹⁴ Enkäten går ut till Sveriges kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, härefter kallat för kommuner.

Likt tidigare år visar uppföljningen att det finns en ojämn beredskap för boenden och insatser för särskilt sårbara grupper, både i landet och mellan olika verksamheter.

Majoriteten av landets kommuner saknar aktuella och kompletta kontinuitetsplaner för särskilt sårbara grupper

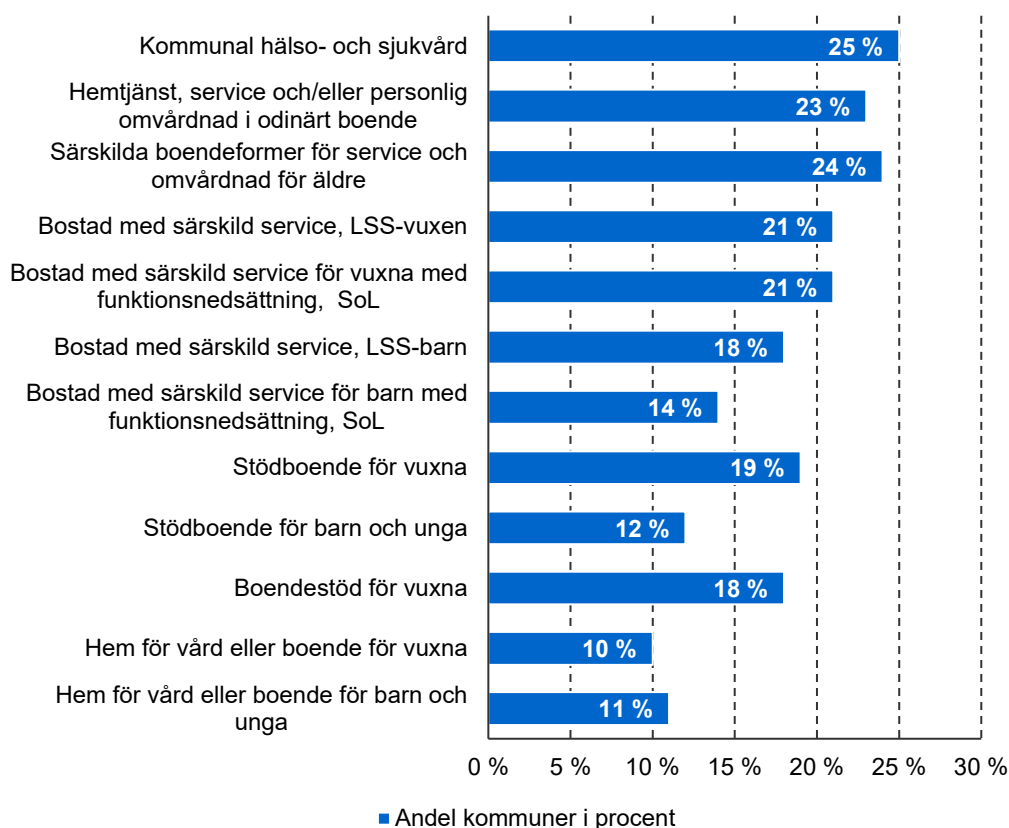
Kontinuitetsplaner är dokumenterade rutiner som vägleder en organisation att efter avbrott reagera, återställa och återuppta verksamheten i enlighet med den plan som tagits fram. Det kan exempelvis handla om strömavbrott, personalbortfall eller uteblivna leveranser av varor eller tjänster. En aktuell och komplett kontinuitetsplanering är samtidigt inte en garanti för att planerna används eller att de är ändamålsenliga.

År 2023 varierar andelen kommuner som kontinuitetsplanerar för verksamheter för särskilt sårbara grupper från 10 till 25 procent, beroende på typ av verksamhet. Lägst andel kommuner, en tiondel, har kontinuitetsplaner för verksamheten HVB-hem för vuxna. Högst andel kommuner, en fjärdedel, har kontinuitetsplaner för verksamheten kommunal hälso- och sjukvård. Flera kommuner anger att de har kontinuitetsplaner men som inte är kompletta.³¹⁵ Detta kan bero på att Socialstyrelsen 2023 preciserade enkätfrågan om kontinuitetsplaner, något som innebar högre krav på vad dessa ska innehålla (se tabellbilaga 12. Krisberedskap).³¹⁶

³¹⁵ En komplett och aktuell kontinuitetsplan innehåller reservrutin, återställningsrutin, återgångsrutin och nödvändiga kontaktuppgifter för de verksamheter för särskilt sårbara grupper som verksamheten bedriver i egen regi.

³¹⁶ Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

Figur 35. Förekomst av aktuella och komplette kontinuitetsplaner. Andel kommuner utifrån verksamhetstyp. År 2023.

Källa: Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård.

Det är idag inte en självklarhet att säkra krisberedskapen vid upphandling av tjänster för särskilt sårbara grupper

Ett sätt för samhället att stärka sin övergripande förmåga att hantera kriser är att säkra krisberedskapen även för de insatser som socialtjänsten upphandlar. Det kan exempelvis gälla planering av personella resurser, avtal om reservkraft och evakueringslokaler. Det är en ansvarig nämnd som ska försäkra att verksamheter för särskilt sårbara grupper uppfyller kraven på god kvalitet, oavsett om verksamheten bedrivs i kommunal eller enskild regi.

Färre än hälften av landets kommuner har som krav att krisberedskap ska ingå när de upphandlar tjänster för särskilt sårbara grupper.

Andelen kommuner som ställer krav på att krisberedskap ska ingå när de upphandlar tjänster som ska utföras för särskilt sårbara grupper varierar år 2023

från 33 till 48 procent, beroende på typ av verksamhet. Närmast varannan kommun ställer krav på krisberedskap när de upphandlar till verksamheterna hemtjänst och särskilda boenden för äldre. Lägst andel kommuner, en tredjedel, ställer sådana krav när de upphandlar till verksamheten boendestöd för vuxna (se tabellbilaga 12. Krisberedskap).³¹⁷

Att det inte ställs krav på krisberedskap går inte att likställa med att krisberedskap helt saknas. Däremot kan en avsaknad av planer och krav på krisberedskap vid upphandling tyda på att kommunerna saknar vissa förutsättningar att säkerställa kvaliteten i händelse av kris.³¹⁸

Färre andel kommuner uppger att de har evakueringsplaner för särskilt sårbara grupper

En evakueringsplan kan innehålla konkreta åtgärder för att trygga transport, samverkansbehov och ansvarsfördelning i syfte att evakuera en verksamhet. En evakueringsplan kan även innehålla konkreta åtgärder för att trygga exempelvis el, vatten och integritet för den enskilde i den planerade evakueringslokalen.³¹⁹

Andelen kommuner som har evakueringsplaner för verksamheter för särskilt sårbara grupper varierar år 2023 från 20 procent till 44 procent, beroende på verksamhet.³²⁰

Endast 26 procent av landets kommuner har evakueringsplaner för boende med särskild service för barn med funktionsnedsättning enligt SoL.³²¹

Längst andel kommuner, runt en fjärdedel, har evakueringsplaner för verksamheterna HVB-hem för vuxna, HVB-hem för barn och unga samt för bostad med särskild service för barn med funktionsnedsättning enligt SoL. Högst andel kommuner, runt 40 procent, har evakueringsplaner när det kommer till

³¹⁷ Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

³¹⁸ Ibid.

³¹⁹ Socialstyrelsen (2023), *Bilaga – Öppna jämförelser socialtjänst 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*.

³²⁰ Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

³²¹ Läs mer om detta under kapitel *Lägre krisberedskap för särskilt sårbara barn och unga*.

verksamheterna särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre, bostad med särskild service enligt LSS-vuxen och kommunal hälso- och sjukvård.³²²

Mellan 2022 och 2023 har andelen kommuner som har en evakueringsplan för särskilt sårbara grupper minskat inom samtliga verksamheter. Störst minskning syns för HVB-hem för vuxna, från 31 procent till 20 procent (se tabellbilaga 12. Krisberedskap).³²³ Faktorer som kan ha påverkat minskningen är att det var fler kommuner som svarade på enkäten 2023 i jämförelse med 2022. I fritextsvaren anger även flera kommuner att de håller på att ta fram planer eller att planen ingår i en mer övergripande plan som inte uppfyller indikatorn.

Relativt god förekomst av beredskapsplaner för höga temperaturer

Personer inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården kan vara extra sårbara för höga temperaturer på grund av hälsotillstånd, ålder och/eller funktionsnedsättning. En beredskapsplan för höga temperaturer kan exempelvis säkerställa att verksamheterna blir larmade vid värmevarningar från SMHI.³²⁴

Andelen kommuner som har beredskapsplaner för höga temperaturer för särskilt sårbara grupper varierar år 2023 från 48 procent till 85 procent, beroende på vilken typ av verksamhet som avses. Lägst andel kommuner, runt hälften, har beredskapsplaner för höga temperaturer för verksamheterna HVB-hem för barn och unga samt vuxna. Högst andel kommuner, drygt 80 procent, har beredskapsplaner för höga temperaturer när det kommer till verksamheterna särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre, kommunal hälso- och sjukvård samt hemtjänst, service och/eller personlig omvårdnad i ordinärt boende. I jämförelse med föregående år är skillnaderna generellt sett små (se tabellbilaga 12. Krisberedskap).³²⁵

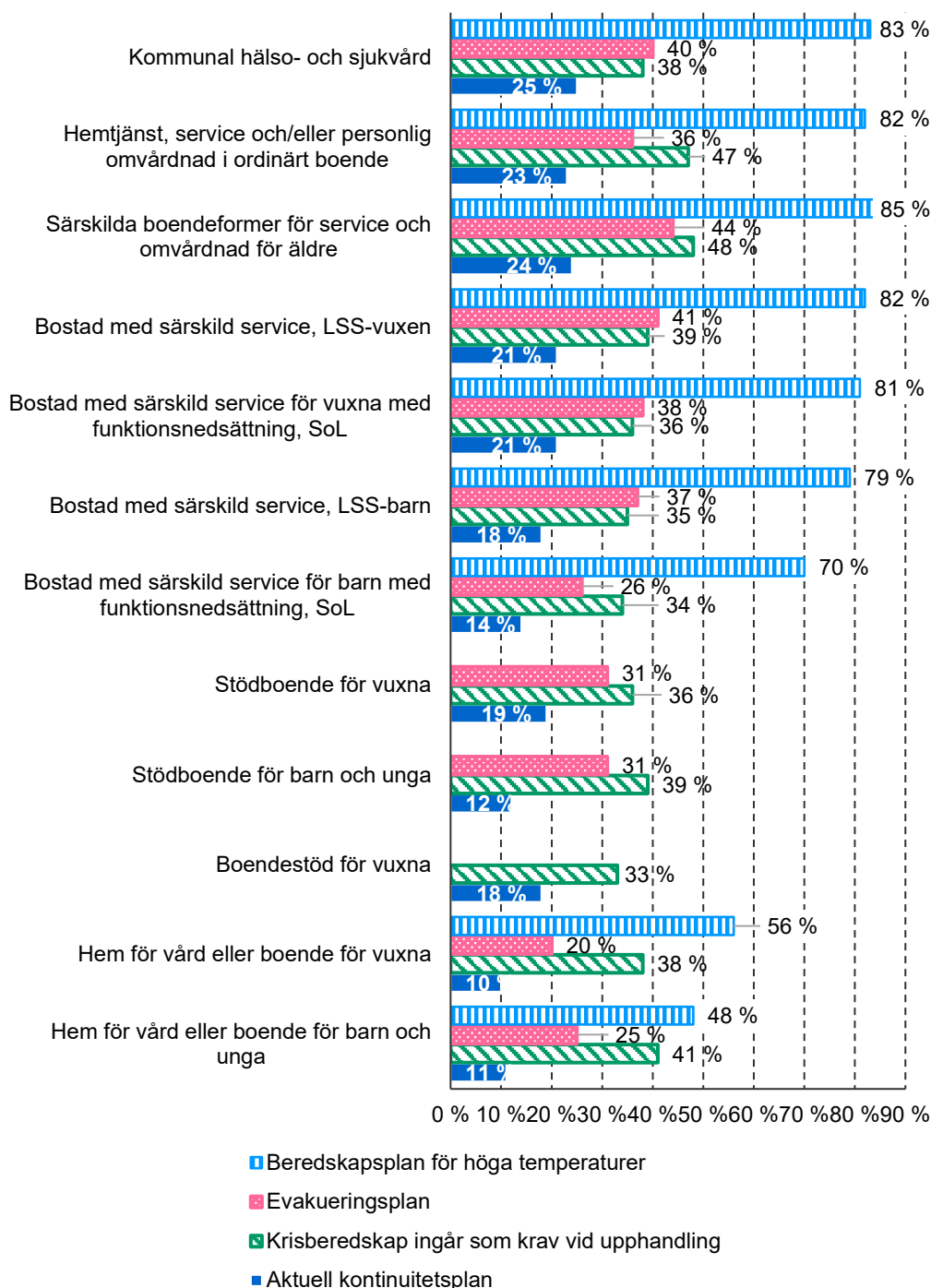
³²² Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

³²³ Ibid.

³²⁴ Socialstyrelsen (2023), *Bilaga – Öppna jämförelser socialtjänst 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*.

³²⁵ Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

Figur 36. Förekomst av krisberedskap för verksamheter för särskilt sårbara grupper. Andel anges i procent. År 2023.

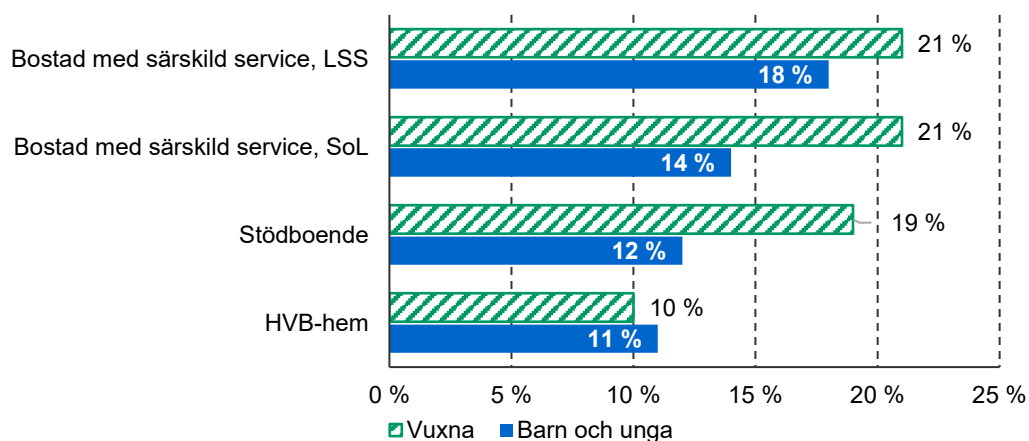
Källa: Socialstyrelsen, Öppna jämförelser Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård. Evakueringsplan och beredskapsplan för höga temperaturer mäts ej för verksamheten boendestöd. Beredskapsplan för höga temperaturer mäts inte heller för stödboende för barn och unga eller vuxna.

Lägre krisberedskap för särskilt sårbara barn och unga

Verksamheter för särskilt sårbara barn och unga saknar kontinuitetsplaner i större utsträckning än motsvarande verksamhet för vuxna.

Stödboende för barn och unga, bostad med särskild service för barn med funktionsnedsättning enligt SoL och bostad med särskild service enligt LSS-barn saknar kontinuitetsplaner i större utsträckning än motsvarande verksamheter för vuxna. Andelen kommuner som har en kontinuitetsplanering för dessa verksamheter är tre till sju procentenheter lägre än motsvarande verksamhet för vuxna. När det kommer till HVB-hem, som är den verksamhetstyp lägst andel kommuner har kontinuitetsplaner för, är dock förhållandet det omvända.³²⁶

Figur 37. Andel kommuner med aktuella och kompletta kontinuitetsplaner 2023, fördelat på boenden för barn och unga respektive vuxna. År 2023.

Källa: Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård.

När det kommer till evakueringsplaner och beredskapsplaner för höga temperaturer saknar verksamheterna bostad med särskild service för barn med funktionsnedsättning enligt SoL och bostad med särskild service enligt LSS-barn sådana i större utsträckning än motsvarande verksamheter för vuxna.³²⁷

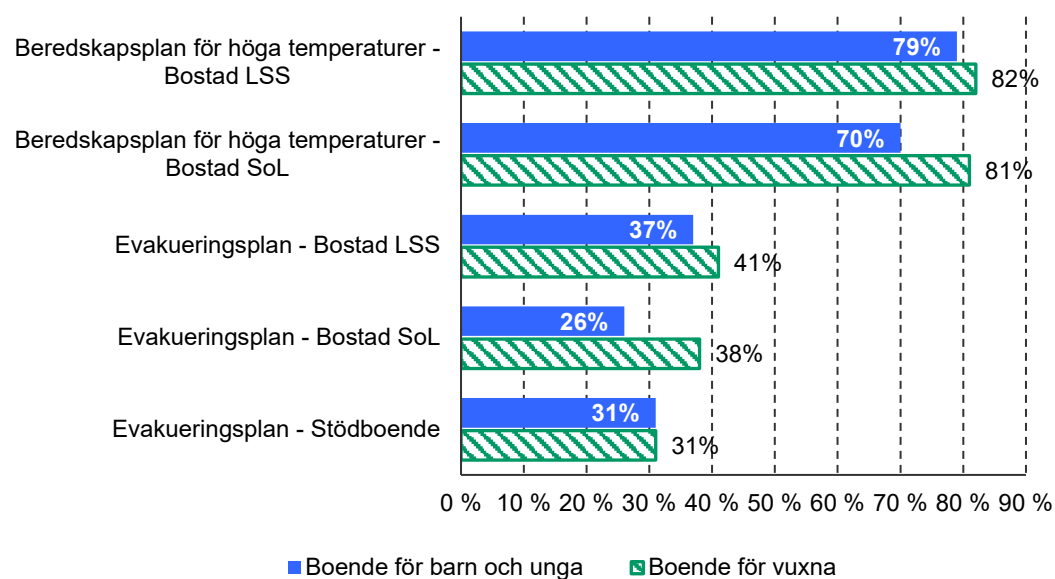
³²⁶ Socialstyrelsen (2023) Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård. Artikelnummer: 2023-6-8631.

³²⁷ Ibid.

Andelen kommuner som har evakueringsplaner och beredskapsplaner för höga temperaturer för LSS- och SoL-boende för barn och unga är mellan tre till tolv procentenheter lägre än andelen kommuner som har detta för motsvarande verksamheter för vuxna.³²⁸

När det kommer till evakueringsplaner för stödboende är det lika vanligt att kommunerna har sådana för barn och unga som för vuxna.³²⁹

Figur 38. Andel kommuner med evakueringsplaner och beredskapsplaner för höga temperaturer, fördelat på boenden för barn och unga respektive vuxna. År 2023.

Källa: Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård.

³²⁸ Socialstyrelsen (2023) Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård. Artikelnummer: 2023-6-8631.

³²⁹ Ibid.

Krisberedskap för särskilt sårbara varierar i olika kommungrupper

Socialstyrelsen konstaterar i sin analys att det finns en skillnad i krisberedskapen sett till olika kommungrupper.^{330, 331}

Det finns skillnader i hur pass vanligt det är med kontinuitetsplaner, som uppfylls i alla delar, mellan olika kommungrupper. Det är generellt sett högst andelar kommuner som har en fullständig kontinuitetsplan i storstäder och storstadsnära kommuner. Detta gäller dock inte för verksamheten HVB-boenden för vuxna, som lägst andel kommuner har kontinuitetsplaner för. Där är andelen istället störst i större städer och kommuner nära större stad. Andelen kommuner som har svarat att de har en aktuell kontinuitetsplan men som inte uppfylls i alla delar varierar mellan kommungrupperna.³³²

När det kommer till krav på krisberedskap vid upphandling finns ett mönster av att det är vanligast att storstäder och storstadsnära kommuner har ett sådant krav, följt av större städer och kommuner nära större stad. Därefter kommer mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner. Dessa siffror gäller enbart för de kommuner som upphandlar tjänster inom dessa verksamheter.³³³

Uppdrag för att stärka den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens krisberedskap

I början av 2023 slutredovisade Socialstyrelsen det uppdrag myndigheten fick 2021 tillsammans med länsstyrelserna att kartlägga och stödja den kommunala hälso- och sjukvården och socialtjänstens beredskap. Uppdraget bestod av tre delar. Den första delen omfattade en kartläggning och redovisning av identifierade behov av stöd för den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens arbete med krisberedskap och civilt försvar.³³⁴

Kartläggningen visade bland annat att flera kommuner brister i förmågan att upprätthålla ordinarie verksamhet vid olika störningar och avbrott. Exempelvis uppgav flera kommuner att stöd- och serviceboenden för personer med

³³⁰ Socialstyrelsen använder sig av kommungrupper A-B-C enligt SKR:s definition. Enligt den definitionen är A: Storstäder och storstadsnära kommuner, B: Större städer och kommuner nära större stad, C: Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner.

³³¹ Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

³³² Ibid.

³³³ Ibid.

³³⁴ Socialstyrelsen (2022), *Kartläggning av den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap*. Delrapportering. Artikelnummer 2022-3-7800.

funktionsnedsättning ofta saknar möjlighet till reservkraft eller att det saknas kännedom om möjligheten att säkerställa eltillförsel. Socialstyrelsen konstaterade även att kommunerna har svårt att uppskatta de privata aktörernas förmåga att hantera avbrott och störningar. Detta försvårar möjligheten att få en helhetsbild av vilken förmåga det finns för att upprätthålla ordinarie verksamhet i särskilda boenden samt stöd- och serviceboenden för personer med funktionsnedsättning.³³⁵

Den andra delen av uppdraget omfattade en långsiktig plan utifrån prioriterade områden som bedöms kunna stärka den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap vid fredstida kriser, höjd beredskap och ytterst krig. De prioriterade områden som utredningen identifierade är: planeringsförutsättningar, att upprätthålla ordinarie verksamhet vid avbrott och störningar, samverkan och ledning, utbildning och övning, upphandling och samverkan med privata aktörer samt målgruppsanpassad kriskommunikation. Inom ramen för det prioriterade området målgruppsanpassad kriskommunikation lyfter Socialstyrelsen i rapporten bland annat att det behövs ett samlat stöd med information till personer med funktionsnedsättning.³³⁶

Slutrapporten redovisade ett stödjande underlag utifrån kartläggningen och den långsiktiga planen samt förslag på hur den kommunala hälso- och sjukvården och socialtjänstens beredskap kan stärkas. I rapporten konstaterar Socialstyrelsen bland annat att det finns vägledningar för kommunikation med personer med funktionsnedsättning och språkvariationer i vardagen, men att det krävs en annan kompetens för att lyckas med detta i kris. Socialstyrelsen föreslår en målbild där kommunikationsplanerna för kris- och krigshändelser i kommunen anpassas till de som har särskilda behov av kommunikation och att det finns lättillgängliga stöd att använda för att delge viktig information till så många som möjligt.³³⁷

2023 presenterade Socialstyrelsen även ett förslag på en nationell samverkansstruktur i syfte att stärka arbetet med försörjningsberedskap inom hälso- och sjukvården.³³⁸

³³⁵ Myndigheten för delaktighet (2023), *Uppföljning av funktionshinderspolitiken, Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2022*. Sundbyberg.

³³⁶ Socialstyrelsen (2022), *Långsiktig plan för den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap*. Delredovisning. Artikelnummer 2022-6-8045.

³³⁷ Socialstyrelsen (2023), *Stärkt beredskap inom kommunal hälso- och sjukvård och socialtjänst*. Artikelnummer 2023-2-8333.

³³⁸ Socialstyrelsen (2023), *Statligt ansvar för försörjningsberedskapen inom hälso- och sjukvården. Vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap inklusive ytterst krig*. Artikelnummer: 2023-12-8885.

4. Offentliga aktörers arbete med de fyra inriktningarna

För att nå det nationella funktionshinderspolitiska målet ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas mot fyra områden: principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar samt förebygga och motverka diskriminering. I sina årsredovisningar ska de strategiska myndigheterna beskriva hur de har genomfört sina uppdrag inom funktionshinderspolitiken utifrån det nationella målets inriktningar.

Underlagen i detta avsnitt kommer dels från MFD:s årliga enkätuppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter från 2023³³⁹, och dels från de strategiska myndigheternas och Folkbildningsrådets årsredovisningar 2023³⁴⁰.

MFD har tagit fram indikatorer för att beskriva utvecklingen inom det nationella målets fyra inriktningar. Indikatorerna baseras på resultat i MFD:s årliga enkätuppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter. Resultaten redovisas löpande under respektive inriktning. I den mån det har funnits exempel i strategimyndigheternas årsredovisningar på arbete med just dessa indikatorer beskriver vi detta.

MFD kan konstatera att flera indikatorer visar att strategimyndigheterna på många områden har bättre resultat än andra statliga myndigheter, vilket kan tolkas som att regeringens styrning och särskilda uppdrag till strategimyndigheterna har gett ett ökat engagemang och ansvarstagande.

I vår genomgång av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår dock att deras återrapportering skiljer sig mycket åt sinsemellan, vilket gör det svårt att få en helhetlig bild av utvecklingsarbetet hos myndigheterna. Det är exempelvis långt ifrån alla som överhuvudtaget återrapporterar sitt arbete utifrån de fyra inriktningarna. Av de som har strukturerat sin återrapportering utifrån alla fyra eller någon inriktning, framgår också att det finns olika tolkningar. Detta gäller i synnerhet individuella stöd och lösningar.

4.1. Universell utformning

Universell utformning innebär att i planering, utformning och genomförande vara medveten om den variation och de olika behov och förutsättningar som finns i

³³⁹ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

³⁴⁰ Se referenslista.

hela befolkningen. Det innebär att utforma produkter, tjänster, processer och miljöer så att de i största möjliga utsträckning kan användas obehindrat av alla. På så sätt ökar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att leva självständigt och fatta beslut om sina liv på lika villkor som människor utan funktionsnedsättning.

För att identifiera och tillgodose behov hos olika användare behöver myndigheter och andra aktörer göra målgruppsanalyser, användartester och involvera personer med funktionsnedsättning tidigt i processen. På så sätt kan de inhämta behov och göra rätt från början. För att kunna arbeta på detta sätt behövs systematik och ett strategiskt angreppssätt. Det kan innebära att ha uppdaterade riktlinjer, rutiner eller styrdokument för att nya produkter, miljöer, system eller tjänster ska utformas på ett tillgängligt och användbart sätt. Områden där myndigheterna kan arbeta med universell utformning är exempelvis inom upphandling, inom utformning av lokaler och miljöer, liksom digital information.

Mycket arbete återstår inom offentliga aktörers upphandling

Att upphandla produkter, miljöer, system eller tjänster som är användbara och tillgängliga för så många som möjligt från början är en viktig del i arbetet med universell utformning. Inom detta område behövs dock fortfarande stora förbättringsåtgärder från dem som upphandlar. Enligt Upphandlingsmyndighetens uppföljning är det de statliga myndigheterna som i högst utsträckning analyserar tillgänglighetsaspekter inför upphandling. Regionerna är dock de som i högst utsträckning ställer krav på tillgänglighet i upphandling och som även följer upp kraven. Kommunerna gör samtliga dessa åtgärder i lägst utsträckning. Det är också en mindre andel kommuner, regioner och statliga myndigheter som i MFD:s uppföljning 2023 svarar att de har rutiner eller arbetsätt för att säkerställa att produkter eller tjänster som de upphandlar är tillgängliga för olika målgrupper (läs mer under avsnitt 3.6 Offentlig upphandling).

I MFD:s genomgång av myndigheternas årsredovisningar är det bara ett fåtal myndigheter som tydligt beskriver att de arbetar aktivt för att skapa förbättrad tillgänglighet i upphandlingsprocesserna. Boverket och Försäkringskassan skriver båda i sina årsredovisningar att de fortsätter arbetet med att genomlysna sina upphandlingar för att säkerställa att de tjänster som köps in uppfyller lagkraven på digital tillgänglighet. Skolinspektionen har säkerställt att upphandlingar av IT-stöd följer de webbtjänstlinjer som Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) sammanställer. Skolverket har påbörjat en översyn av kraven som ställs i upphandlingsprocessen inför ett nytt avtal inom företagshälsovård. De nya avtalen behöver tillgodose att företagshälsovården har kompetens när det gäller neuropsykiatriska diagnoser i arbetslivet.

Många offentliga aktörer verkar för att deras information ska vara tillgänglig för alla

Att framställa myndighetsinformation i format som är tillgängliga för olika målgrupper är en viktig uppgift för alla myndigheter som tar fram olika typer av information till invånarna. I detta sammanhang kan universell utformning exempelvis tillämpas genom att det finns rutiner för hur man går tillväga för att säkerställa tillgänglighet.

I MFD:s uppföljning av offentliga aktörer 2023³⁴¹ framgår att:

Vad gäller digitala informationsmaterial så har 94 procent av regionerna, 70 procent av kommunerna och 62 procent av de statliga myndigheterna, rutiner eller arbetssätt för att ta fram alternativa format tillgängliga för olika målgrupper.

Vad gäller tryckta informationsmaterial så har 59 procent bland regionerna, 38 procent bland kommunerna och 27 procent av de statliga myndigheterna, rutiner och arbetssätt för att ta fram alternativa format tillgängliga för olika målgrupper.

I MFD:s uppföljning var det samtidigt en fjärdedel av samtliga statliga myndigheter som inte alls tar fram vare sig tryckt eller digitalt informationsmaterial. Detta var det ingen kommun eller region som angav.

Det är 28 procent bland kommunerna, 12 procent bland myndigheterna och 6 procent bland regionerna som inte har rutiner eller arbetssätt för att ta fram alternativa format som är tillgängliga för olika målgrupper, vare sig för tryckta eller digitala informationsmaterial.

Exempel på strategimyndigheternas arbete med information och kommunikation

Strategimyndigheterna har under året arbetat med information och kommunikation på olika sätt. Migrationsverket har utökat de personliga sidorna på sin webbsida med tillgänglig information. Arbetsmiljöverket har tagit fram föreskrifter i en ny struktur som ska göra det lättare för deras målgrupper att hitta, förstå och använda deras regler. Föreskrifterna är klarspråksbearbetade och finns nu i digitalt format på myndighetens webbplats. Varje besökare ska kunna ta hjälp av de verktyg och hjälpmedel som finns i den egna datorn, till exempel för att få texten uppläst eller förstordad.

³⁴¹ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) arbetar fortsatt med universell utformning genom att utveckla tjänster och lösningar som redan från början fungerar för en så bred grupp av användare som möjligt. En viktig resurs i detta är MSB:s nya designsystem som styr utformningen av alla digitala tjänster.

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har i uppgift att främja att information och tjänster som tillhandahålls digitalt av den offentliga förvaltningen är tillgängliga för alla. De har också i uppgift att utöva tillsyn enligt lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. DIGG bedömer att resultaten av det främjande arbetet under 2023 har varit tillfredställande men när det gäller tillsyn är bedömningen en annan. På grund av otillräckliga resurser har myndigheten inte kunnat genomföra tillsyn i den omfattning som krävs enligt EU-direktivet. Den förenklade granskningen möter målet enligt EU-direktivet men den ingående granskningen, som också är den som är mest resurskrävande, avviker enligt myndigheten från målet.

Post- och telestyrelsen (PTS) har under året använt digin.nu³⁴², en webbplats som drivs av DIGG, för att förbereda inför att tillgänglighetsdirektivet och lagen (2023:254) om vissa produkters och tjänsters tillgänglighet träder i kraft 2025. PTS har tagit fram informationsmaterial och genomfört en digital kampanj med stort genomslag i syfte att öka kännedomen om tillgänglighetsdirektivet och de kommande lagkraven.

Många saknar rutiner för tillgänglighetsanpassning av beslut gällande individärenden

Närmare två femtedelar av kommunerna, respektive regionerna, har inte några rutiner för att vare sig beslut gällande individärenden, eller andra övergripande myndighetsbeslut, ska vara tillgängligt utformade. När det gäller de statliga myndigheterna är det en tredjedel som inte har sådana rutiner.

Vad gäller individärenden har hälften av kommunerna, knappt hälften av de statliga myndigheterna, och en tredjedel av regionerna, rutiner för att deras beslut i individärenden är tillgängligt utformade. När det gäller andra övergripande myndighetsbeslut så har drygt hälften av såväl regionerna som de statliga myndigheterna, och knappt hälften av kommunerna rutiner för att dessa är tillgängligt utformade.

Efter en genomgång av strategimyndigheternas årsredovisningar kan MFD konstatera att ingen av de myndigheter som inom ramen för sin verksamhet fattar

³⁴² Digin är samarbete mellan Post och telestyrelsen, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för tillgängliga medier och Myndigheten för delaktighet.

beslut i individärenden uppger att de har arbetat med hur de övergripande kan säkerställa att deras beslut är tillgängliga under 2023.

Flera strategimyndigheter tillämpar universell utformning vid byggande av nya lokaler

Av årsredovisningarna framgår att flera strategimyndigheter tillämpar principen om universell utformning i samband med byggandet av nya lokaler. I andra strategimyndigheters fall har tidigare anpassningar och långsiktigt arbete med att åtgärda brister resulterat i lokaler som numera betraktas som tillgängliga.

Polisen skriver i sin årsredovisning att de utförde alla nybyggnationer under 2023 med principen om universell utformning som grund. Kriminalvården använder så kallade typhus vid nybyggnation och även dessa betraktas som universellt utformade då de följer Boverkets standard om tillgänglighet. Under året har Kriminalvården uppfört ytterligare typhus på anstalterna Rödjan och Skänninge. Ett problem som försvårar myndighetens arbete med universell utformning är den stora platsbrist som bland annat har lett till att Kriminalvården har tvingats återöppna tidigare stängda anstalter. Dessa är som regel inte tillgänglighetsanpassade. Ett exempel på en sådan anstalt är Åby, som efter att ha varit stängd i tio år återöppnades under 2023.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) skriver i sin årsredovisning att deras lokaler i stor utsträckning är universellt utformade. På individuell och gruppnivå hanterar MSB tillgänglighetsfrågorna som en del i det systematiska arbetsmiljöarbetet och de ingår alltid i de skyddsronder som genomförs i myndighetens lokaler.

Strategiska myndigheter tillämpar universell utformning inom utbildningsområdet

MFD kan konstatera att flera strategimyndigheter har arbetat aktivt för att utbildningar, nationella prov och kurslitteratur ska vara tillgängliga så att alla på ett obehindrat sätt ska kunna tillgodogöra sig sina utbildningar.

Folkbildningsrådet har gjort en översyn av formerna för bidrag till studieförbundens arbete med universell utformning och beslutat om ett nytt statsbidragssystem. I framtida bedömningar om statsbidrag kommer myndigheten att titta på studieförbundens åtaganden avseende verksamheter med deltagare med funktionsnedsättning samt deras tillgänglighetsarbete. De kommer att följa upp

och utvärdera studieförbundens arbete med tillgänglighet löpande. Myndigheten tog fram en första utvärderingsplan under 2023.

Skolverket har under året fortsatt sitt arbete med digitalisering av nationella prov. I uppdraget har myndigheten beaktat vikten av tillgänglighet och universell utformning genom att säkerställa att användargränssnittet är i enlighet med den internationella standarden Web Content Accessibility Guidelines (WCAG). Myndigheten har också arbetat med att ge stöd till lärosäten som har i uppdrag att konstruera digitala nationella prov och bedömningsstöd för att säkerställa en så hög tillgänglighet som möjligt för de som ska genomföra proven.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) arbetar utifrån utgångspunkten att de egna läromedlen ska vara universellt utformade. De ger också andra läromedelsproducenter rekommendationer för att de ska kunna producera universellt utformade läromedel.

En annan myndighet som arbetar för att främja principen om universell utformning inom utbildningssektorn är Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH). Myndigheten granskar hur väl utbildningsanordnarna arbetar enligt principen om universell utformning och huruvida de skapar lika möjligheter för alla att fullfölja studierna. Tillsammans med SPSM har Myndigheten för yrkeshögskolan utformat ett stödmaterial riktat till utbildningsanordnare för att stärka deras grundläggande kompetens om tillgänglig undervisning och universell utformning. De kommer att publicera detta material under 2024.

Strategiska myndigheters övriga arbete med universell utformning

Utöver de teman som berörts i tidigare avsnitt har flera strategimyndigheter arbetat på andra sätt för att främja universell utformning. I vissa fall har myndigheterna arbetat direkt med att implementera universell utformning, eller sprida information om dess betydelse. I andra fall har arbetet varit en del av mer övergripande insatser för ökad jämställdhet eller andra närliggande områden.

Ungefär hälften av strategimyndigheterna har inte redovisat något arbete med universell utformning.

Boverket har genomfört en serie webbaserade seminarier om universell utformning som finns tillgängliga på boverket.se. Genom att internt levandegöra frågorna i vardagen med hjälp av medarbetarenkäter, utbildningar och en genomlysning av uppdrag, processer, upphandlingar och fysiska miljöer bedömer myndigheten att kunskapsnivån har höjts.

Principen om universell utformning är en utgångspunkt för Myndigheten för tillgängliga mediers (MTM) verksamhet. Myndigheten har under 2023 fortsatt sitt arbete med att implementera principen i sitt främjande arbete, i sin interna och externa kommunikation samt i andra delar av verksamheten. Tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) tog MTM under året initiativ till att utveckla riktlinjer för produktion av tillgänglig litteratur som används av MTM, SPSM och MTM:s nordiska syskonmyndigheter. En grupp har arbetat med nya, uppdaterade riktlinjer. Förutom att vara ett arbetsredskap för myndigheternas egen produktion bedömer MTM att riktlinjerna även kan vara intressanta för utomstående ur ett främjandeperspektiv. De nya nordiska riktlinjerna kommer att publiceras under våren 2024.

Riksantikvarieämbetet skriver i sin årsredovisning att universell utformning är en återkommande faktor i arbetet med utställningsproduktion och digital förmedling när nya koncept tas fram. Principen utgör också en viktig del i myndighetens arbete med tillstånd och tillsyn av statliga byggnadsminnen. Under 2023 har Riksantikvarieämbetet sjösatt ett nytt program för att utveckla myndighetens arbete med att stötta museernas digitala omställning. Målet är att så många som möjligt ska kunna få tillgång till museernas digitala samlingar och kunskaper.

4.2. Åtgärda bristande tillgänglighet

Brister som skapar hinder för användning eller för delaktighet kan finnas i både fysiska och digitala produkter, miljöer, system eller tjänster. För att ta reda på vad som utgör hinder behöver myndigheter och andra aktörer bland annat inhämta kunskap från personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning. Myndigheter behöver också inventera och systematiskt analysera befintliga brister i tillgängligheten hos fysiska och digitala produkter, miljöer, system eller tjänster. Exempel på detta är att ha rutiner för regelbunden översyn och inventering av tillgängligheten i lokaler, webbplatser och e-tjänster. När aktörer har identifierat brister ska de också systematiskt åtgärda dessa.

Offentliga aktörers rutiner för att inventera brister i digitala system och tjänster

I MFD:s uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter 2023³⁴³ ställdes frågor om aktörerna har rutiner för att inventera brister i tillgängligheten i sina digitala system och tjänster, dvs interna arbets- och kommunikationsplattformar, externa webbplatser och digitala tjänster. En fråga ställdes också om de har åtgärdat eventuella identifierade brister i dessa under de senaste tolv månaderna. Uppföljningen visade att långt ifrån alla aktörer har

³⁴³ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

rutiner för att inventera brister i digital system och tjänster. Bland annat framkommer att de flesta arbetar mer systematiskt med att inventera och åtgärda brister på sina externa webbplatser än på interna arbets- och kommunikationsplattformar.

Jämförelsevis få har rutiner för att inventera bristande tillgänglighet i sina interna arbets- och kommunikationsplattformar

Det är 46 procent av statliga myndigheter, 41 procent av kommunerna och 24 procent av regionerna som har rutiner för att inventera brister i sina interna arbets- och kommunikationsplattformar.

Kommuner: Var fjärde kommun har rutiner för inventeringar av sina interna plattformar, medan var tredje saknar rutiner. Det är 7 respektive 45 procent av kommunerna som har åtgärdat alla eller några av de identifierade bristerna hos interna arbets- och kommunikationsplattformar.

Regioner: 4 av 17 regioner svarar att de har rutiner för inventeringar av interna plattformar, medan 7 regioner svarar att de saknar rutiner. Det är 9 av 16 regioner svarar att de har åtgärdat några av de identifierade bristerna hos interna arbets- och kommunikationsplattformar under året.

Statliga myndigheter: 48 procent av de strategiska myndigheterna har rutiner för att inventera brister i tillgängligheten hos interna plattformar. Motsvarande siffra för övriga myndigheter är 46 procent. 69 procent av de strategiska myndigheterna har åtgärdat alla eller några brister i tillgängligheten, jämfört med 44 procent hos övriga myndigheter.

Exempel på strategimyndigheternas arbete med att åtgärda brister

En av de strategiska myndigheter som beskriver i sin årsredovisning att de har arbetat aktivt med att åtgärda brister hos sina interna plattformar är Skolverket. Myndigheten har påbörjat ett arbete med att ta fram frågor till kommande medarbetarundersökningar kopplat till den digitala arbetsmiljön. Syftet med frågorna är att undersöka hur medarbetare upplever sin digitala arbetsmiljö och om verktygen är tillgängliga, effektiva och enkla att använda.

Offentliga aktörers rutiner för att inventera brister i tillgänglighet hos sina externa webbplatser

Det är 69 procent av kommunerna, 66 procent av statliga myndigheter och 59 procent av regionerna som har rutiner för att inventera brister i tillgänglighet hos sina externa webbplatser.

Kommuner: En stor del av kommunerna har rutiner för att inventera brister i tillgängligheten hos sina externa webbplatser. Det är 69 procent som har rutiner. Det är 19 respektive 52 procent av kommunerna som svarar att de åtgärdat alla eller några av de identifierade bristerna hos extern webbplats.

Regioner: Totalt 10 av 17 regioner har rutiner för att inventera brister i tillgängligheten hos sina externa webbplatser. 11 regioner har åtgärdat alla eller några brister hos sin externa webbplats.

Statliga myndigheter: Det är 86 procent av de strategiska myndigheterna som har rutiner för att kontrollera tillgängligheten på sin externa webbplats. Hos övriga myndigheter är motsvarande 66 procent. Samtliga strategiska myndigheter har åtgärdat alla eller några brister i tillgängligheten hos den externa webbplatsen, jämfört med 58 procent hos övriga myndigheter.

Exempel på strategimyndigheternas arbete med att granska och åtgärda brister på externa webbplatser

I MFD:s granskning av årsredovisningar framgår att Folkbildningsrådet är en av flera aktörer som under året har arbetat med att granska sin externa webbplats i syfte att åtgärda eventuella brister i tillgängligheten. Myndigheten beskriver att de har genomfört en teknisk granskning av såväl webbplatsen som sin statsbidragsportal. Fokus har varit hur de uppfyller lagkraven om webbtillgänglighet för offentliga aktörer. Därtill har de i samarbete med Begripsam och en användarpanel med personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning gjort en tillgänglighetsgranskning av den kognitiva tillgängligheten på sin webbplats. Resultaten från dessa granskningar kommer Folkbildningsrådet att använda vid kommande utvecklingsarbete.

Även Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har använt sig av en panel för att granska tillgängligheten på sin webbplats. Med hjälp av MFD:s undersökningspanel Rivkraft undersökte myndigheten respondenternas upplevelse av informationen på krisinformation.se. Sidan drivs av MSB men är gemensam för alla myndigheter i Sverige och utgör en viktig informationsplattform i samhällets beredskap för olyckor, kriser och civilt försvar.

Försäkringskassan arbetar utifrån målsättningen att gränssnittet på deras webbplatser ska göra det möjligt för alla att använda dem – oavsett funktionsförmåga. Under året har myndigheten fortsatt att utveckla, testa och förbättra de digitala gränssnitt som enskilda möter. Inom ramen för digital tillgänglighet har Försäkringskassan fortsatt att utveckla sina tjänster i samråd med användare som har kognitiva svårigheter för att bättre tillgodose deras behov. De har också säkerställt att deras digitala tjänster kan användas med olika hjälpmedel, som till exempel skärmläsare.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har under 2023 arbetat med att inventera och nulägesanalysera tillgängligheten i sina externa webbplatser och digitala tjänster utifrån befintliga lagkrav. Ett liknande arbete har utförts av Konsumentverket som under året har säkerställt att deras externa webb uppfyller kraven på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Offentliga aktörers rutiner för att åtgärda brister i digitala tjänster

Det är 66 procent bland statliga myndigheter och 41 procent bland både kommuner och regioner, som har rutiner för att inventera brister i sina digitala tjänster.

Kommuner: Det är 41 procent av kommunerna som har rutiner för att inventera brister i sina digitala tjänster. Totalt 51 procent svarar att de åtgärdat alla eller några av de identifierade bristerna.

Regioner: 7 av 17 regioner har rutiner för att inventera brister i digitala tjänster. Av regionerna är det 11 av 16 som har åtgärdat alla eller några av de identifierade bristerna.

Statliga myndigheter: 66 procent av de strategiska myndigheterna har rutiner för att kontrollera tillgängligheten hos sina digitala tjänster. Bland övriga myndigheter är det 42 procent som har detta. Det är 62 procent av de strategiska myndigheterna som åtgärdat alla eller några brister i tillgängligheten för digitala tjänster, jämfört med 31 procent hos övriga myndigheter.³⁴⁴

³⁴⁴ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

Exempel på hur strategimyndigheterna har identifierat och åtgärdat brister i digitala tjänster

En strategimyndighet som i sin årsredovisning beskriver att de under året har arbetat med att identifiera brister och utvecklingsbehov i den digitala tillgängligheten är Kriminalvården. Detta har myndigheten gjort genom att skapa en kunskapsplattform för tillgänglighet inom IT som förväntas generera värdefull kunskap. Ett annat exempel är Domstolsverket som under året har gjort förbättringar av vissa e-tjänster för att parter, ansökare och vittnen med funktionsnedsättningar på ett likvärdigt sätt ska kunna ta del av information och utföra ärenden digitalt.

Hinder i trafiken har undanröjts under året

Under 2023 har Transportstyrelsen och Trafikverket genomfört insatser för att åtgärda brister i trafiken.

Transportstyrelsen har återupptagit tillsynen över regionala kollektivtrafikmyndigheter och passagerarrättigheter. Syftet är att säkerställa att regionala kollektivtrafikmyndigheter tillhandahåller ett trafikförsörjningsprogram som uppfyller reglerna och möjliggör att personer med särskilda behov får den hjälp de har rätt till. Exempelvis har myndigheten kunnat konstatera en avsaknad av rutiner för att identifiera grupper med särskilda behov. Även ledsagning utgör ett område där det finns behov av åtgärder. Översynen har också identifierat att ledsagare inte utbildas i tillräcklig omfattning för att kunna utföra första hjälpen.

Trafikverket har under året arbetat för att göra stationer och busshållplatser mer tillgängliga genom att ta bort fysiska hinder och installera informationsutrustning. Under året åtgärdades 160 busshållplatser och 12 stationer för att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning.

Offentliga aktörers rutiner för att åtgärda brister i lokaler

I MFD:s uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter 2023³⁴⁵ fick samtliga aktörer svara på om de hade rutiner för att inventera brister i tillgängligheten i sina offentliga lokaler.

Tre av fem kommuner har rutiner för att inventera brister i tillgängligheten i sina offentliga lokaler. Stora kommuner har i större utsträckning tagit fram rutiner jämfört med mindre kommuner. Totalt har 14 procent av kommunerna åtgärdat

³⁴⁵ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

alla sina inventerade brister, medan 60 procent har åtgärdat några av de identifierade bristerna de senaste tolv månaderna. Ett mindre antal kommuner, tre procent, har ännu inte hunnit åtgärda dessa.

Drygt hälften av svarande regioner, 9 av 16, har rutiner för att inventera brister i offentliga lokaler, medan nästan samtliga regioner har åtgärdat alla eller några av de identifierade bristerna i tillgängligheten hos arbetslokaler.

Det är 86 procent av strategiska myndigheter och 81 procent bland övriga myndigheter som har rutiner för att inventera brister i tillgängligheten i sina verksamhetslokaler. Det är 69 procent av strategiska myndigheter som har åtgärdat alla brister i tillgängligheten under året, jämfört med 37 procent hos övriga myndigheter.

Exempel på strategimyndigheternas arbete för att åtgärda brister i lokaler

Folkhälsomyndigheten (FHM) har i sin årsredovisning redogjort för sitt myndighetsövergripande arbete att göra arbetsplatsen mer tillgänglig. Under 2023 har myndigheten i samband med flytt till nya lokaler gjort ett arbete med att se över tillgängligheten i dessa. Utifrån vad de identifierat som brister har myndigheten genomfört åtgärder för att skapa en bättre tillgänglighet.

Polisen har under året arbetat med att identifiera och åtgärda brister vid renoveringar av lokaler. Myndigheten skriver att behovet av att fortsätta tillgänglighetsanpassa befintliga lokaler kvarstår.

Även Domstolsverket har under året genomfört ett antal konkreta aktiviteter för att stärka tillgängligheten. Till exempel avslutades större renoveringar vid ett tiotal domstolar inom Sveriges Domstolar och sex domstolar fick helt nya lokaler. Detta har inneburit stora förbättringar av tillgängligheten för både anställda och besökare.

Skolinspektionen har under året utökat en checklista för den årliga fysiska skyddsronden till att omfatta frågor om tillgänglighet i lokalerna. Genom detta ska de kunna identifiera eventuella hinder i den fysiska kontorsmiljön som kan åtgärdas.

Anpassning av information och kommunikation är avgörande för allas delaktighet

För att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i samhället på lika villkor som alla andra är det avgörande att identifiera och åtgärda brister i förmedlingen av information. Av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att många har inventerat och åtgärdat bristande tillgänglighet i information och kommunikation.

För att öka människors möjlighet att ta del av kulturella aktiviteter har Riksantikvarieämbetet under året genomfört digitala utbildningar för

museipersonal. Syftet har varit att tillgängliggöra museernas utbud för personer med synnedsättning. Myndigheten genomförde utbildningen tre gånger under 2023, för tio deltagare per tillfälle. Innehållet bestod av praktiska övningar för att muntligt beskriva föremål och omgivning. Det bestod även av enkla metoder för att anpassa digitala bilder och filmer för syntolkning på webben och i sociala medier.

Skolverket under de senaste åren genomfört en satsning i syfte att fördjupa det systematiska och långsiktiga arbetet med klarspråk. Syftet är att tillgänglighetsanpassa texter så att alla kan ta del av dem. Under 2023 har myndigheten fortsatt arbetet genom utbildningar för anställda samt genom att målgrupptesta ett antal texter. Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har också arbetat med att öka den interna kunskapen om klarspråk. Likaså har de tagit fram en intern handbok för klarspråk samt annat stödmaterial.

MSB har under 2023 arbetat för att viktig samhällsinformation ska nå alla som är i behov av den. Myndigheten har under 2023 tagit fram och beslutat om interna riktlinjer. De ska utgöra en gemensam grund för alla anställda att arbeta utifrån för att kunna uppfylla kraven på tillgänglig kommunikation.

Folkhälsomyndigheten har under året löpande arbetat med att tillgänglighetsanpassa all produktion såsom rapporter, filmer och webbplatser.

Socialstyrelsen har inventerat sina interna system för kommunikation. Resultatet från inventeringen visade på att personer med funktionsnedsättning har goda förutsättningar att både ta del av information från Socialstyrelsen och att kommunicera med myndigheten. Ett utvecklingsbehov som myndigheten identifierade var begränsade förutsättningar för personer med hörselnedsättning att delta på möten. Därför har Socialstyrelsen installerat ytterligare teknik för hörselslingor. Vidare har myndigheten tillgänglighetsanpassat mallar i Office-paketet.

Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) har under året erbjudit myndighetens personal utbildningsinsatser för att kunna skapa tillgängliga PDF-dokument.

4.3. Individuella stöd och lösningar för individens självständighet

Alla människor ska kunna ta del av det som offentliga aktörer erbjuder. I de fall ett behov inte kan tillgodoses genom att det som erbjuds utformas universellt, behövs individuella stöd och lösningar. Alla offentliga aktörer behöver kunna erbjuda eller ha beredskap att vid behov erbjuda stöd och lösningar så att alla kan ta del av myndigheternas lokaler, tjänster, beslut och service. Det kan handla om att en person behöver information eller beslut i ett särskilt format, personlig vägledning för användning av en tjänst eller att få uttrycka sig muntligt i stället för

i skrift. Det kan även handla om att ha beredskap för individuella lösningar i samband med ett arrangemang eller att ha beredskap att anpassa arbetsplatsen för medarbetare med funktionsnedsättning.

Det finns även offentliga aktörer som har särskilda uppdrag att erbjuda individuella stöd och lösningar, till exempel hjälpmedel, tolktjänst, assistans, ledsagning, färdtjänst och särskilt stöd i skolan. Enligt det nationella målet för funktionshinderspolitiken ska de individuella lösningarna sträva efter att säkerställa oberoende, självbestämmande och självständighet hos individen och möjliggöra delaktighet i samhället. De ska hålla hög kvalitet och rättssäkerhet. Det innebär att tillgången ska vara likvärdig över landet, att de ska präglas av hög grad av självbestämmande för individen och att individen har möjlighet att vara delaktig i utformning och beslut.

I MFD:s uppföljning av offentliga aktörer 2023³⁴⁶ framgår att majoriteten känner till var de kan få råd och stöd när de behöver erbjuda individuella stöd och lösningar för sina egna arbetstagare med funktionsnedsättning. Av de svarande anger 95 procent av kommunerna, 98 procent av de statliga myndigheterna och 100 procent av regionerna³⁴⁷ att de känner till detta.

Kommunernas möjligheter att erbjuda individuella stöd och lösningar till medborgare

I MFD:s uppföljning av kommuner 2023³⁴⁸ ställdes även frågan vilka individanpassade stöd och lösningar som kommunerna kan erbjuda i bemötande och service gentemot medborgare med funktionsnedsättning när det finns sådana behov. En majoritet kan erbjuda ledsagning, tolktjänst, information i alternativ text, eller alternativa kontaktvägar till kommunen. Var fjärde kommun kan även erbjuda andra former av individuella stöd och lösningar. Något som bara två femtedelar av kommunerna kan erbjuda är material på teckenspråk.

- **Ledsagning:** 84 procent kan erbjuda ledsagning vid behov. 4 procent svarar att de inte kan det.
- **Tolktjänst:** 83 procent kan erbjuda tolktjänst vid behov, medan fem procent svarat nej på frågan.

³⁴⁶ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

³⁴⁷ 17 av 21 regioner svarade på enkäten.

³⁴⁸ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023.

- **Alternativ text:** 74 procent uppger att de tar fram information i alternativ text (såsom talad text, punktskrift eller lättläst text). 10 procent svarar att de inte kan erbjuda detta stöd.
- **Alternativa kontaktvägar:** Totalt 72 procent uppger att de erbjuder alternativa kontaktvägar till kommunen, medan 7 procent svarar nej på frågan.
- **Teckenspråk:** 42 procent tar fram material på teckenspråk. 20 procent svarar att de inte erbjuder material på teckenspråk i nuläget.
- **Annat:** Var fjärde kommun uppger att de även erbjuder andra former av individuella stöd och lösningar. Många köper in individuella stöd och lösningar externt.

Regionernas möjligheter att erbjuda individuella stöd och lösningar till medborgare

I MFD:s uppföljning av regioner 2023³⁴⁹ framgår att alla regioner kan erbjuda olika former av individanpassade stöd och lösningar till personer med funktionsnedsättning. Dock skiljer sig resultatet åt beroende på typ av stöd eller lösning. Samtliga regioner kan erbjuda tolktjänst, medan det bara är 13 regioner som svarar att de kan erbjuda material på teckenspråk, eller ledsagning.

- **Tolktjänst:** Samtliga 17 svarande regioner kan erbjuda tolktjänst.
- **Ledsagning:** 13 regioner kan erbjuda ledsagning vid behov. Två svarar att de inte kan det.
- **Alternativ text:** 16 regioner tar fram information i alternativ text (såsom talad text, punktskrift eller lättläst text), medan en region inte kan erbjuda detta stöd.
- **Teckenspråk:** 13 regioner uppger att de tar fram material på teckenspråk. Två regioner svarar att de inte erbjuder material på teckenspråk.
- **Alternativa kontaktvägar:** Totalt 15 regioner uppger att de erbjuder alternativa kontaktvägar till regionen, medan två regioner svarat nej på frågan.
- **Annat:** En region har svarat att de kan erbjuda andra individuella stöd och lösningar.

De statliga myndigheternas möjligheter att erbjuda individuella stöd och lösningar till medborgare

I MFD:s uppföljning av statliga myndigheter 2023³⁵⁰ framgår att tillgången till individanpassade stöd och lösningar varierar. De strategiska myndigheterna kan i

³⁴⁹ MFD (2024). Resultat från MFD:s uppföljning av regioner 2023.

³⁵⁰ MFD (2024). Resultat från MFD:s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

större utsträckning än övriga myndigheter erbjuda individuella stöd och lösningar. Motsvarande tre femtedelar av samtliga myndigheter kan erbjuda en eller fler individuella stöd och lösningar. Vanligast är tillgång till alternativa kontaktvägar, tolktjänst och information i alternativ text.

- **Tolktjänst:** 79 procent av de strategiska myndigheterna kan erbjuda tolktjänst, jämfört med 69 procent bland övriga myndigheter. 18 procent av de strategiska myndigheterna och 17 procent av övriga myndigheter kan inte erbjuda tolktjänst.
- **Ledsagning:** 52 procent av de strategiska myndigheterna kan erbjuda ledsagning, jämfört med 44 procent bland övriga myndigheter. En tredjedel av de strategiska myndigheterna respektive övriga myndigheter har svarat att de inte kan erbjuda ledsagning.
- **Alternativ text:** 82 procent av de strategiska myndigheterna kan erbjuda information i alternativ text (såsom talad text, punktskrift eller lättläst text). Motsvarande siffra för övriga myndigheter är 73 procent. 11 procent av både de strategiska myndigheterna och övriga myndigheter har svarat nej på frågan.
- **Teckenspråk:** 64 procent av de strategiska myndigheterna tar fram material på teckenspråk, jämfört med 41 procent hos övriga myndigheter. 21 procent av de strategiska myndigheterna har svarat att de inte tar fram material på teckenspråk. Motsvarande siffra för övriga myndigheter är 29 procent.
- **Alternativa kontaktvägar:** 93 procent av de strategiska myndigheterna kan erbjuda alternativa kontaktvägar till myndigheten. Motsvarande siffra för övriga myndigheter är 73 procent. Fyra procent av de strategiska myndigheterna kan inte erbjuda alternativa kontaktvägar till myndigheten, medan 11 procent bland övriga myndigheter svarat nej på frågan.
- **Annat:** Hälften av de strategiska myndigheterna och 30 procent av övriga myndigheter hänvisar även till andra typer av stöd och lösningar som de kan erbjuda. Vissa myndigheter skriver att de i nuläget arbetar med att utveckla sina individuella stöd och lösningar utifrån identifierade behov. Vissa myndigheter påpekar att de i väldigt begränsad utsträckning har direktkontakt med medborgare och att efterfrågan på denna typ av behov sällan sker.

Strategiska myndigheters beskrivningar av sitt arbete med individuella stöd och lösningar

I de strategiska myndigheternas årsredovisningar framgår att myndigheterna tolkar arbetet med individuella stöd och lösningar mycket brett.

Ett flertal myndigheter beskriver sitt arbete med individuella stöd och lösningar som något annat än exempelvis tolktjänster, anpassad information och alternativa kontaktvägar. Det kan handla om interna kompetenshöjande insatser till medarbetare och chefer eller bidrag till arbetsgivare.

Myndigheternas breda tolkning av inriktningen, gör det svårt att bedöma deras beredskap att erbjuda individuella stöd och lösningar.

Myndigheternas arbetssätt skiljer sig också åt. Medan en del myndigheter arbetar riktat med vissa typer av stöd och lösningar gentemot individer, arbetar andra med mer generella kompetensinsatser. Trots skillnaderna i arbetssätt och mångfalden av insatser, går det att se vissa mönster i hur de strategiska myndigheterna arbetar med frågorna. Mer om myndigheternas arbetssätt går att läsa nedan.

Interna kompetenshöjande insatser och arbetssätt är vanligt

Flera av myndigheterna beskriver att de initierat interna utvecklingsinsatser under det gångna året. Syftet med insatserna har handlar om att öka kunskapen om tillgänglighet och otillgänglighet. Ett flertal av insatserna har handlat om olika kompetenshöjande åtgärder riktade mot medarbetare och chefer, såsom värderingsövningar och föreläsningar. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har till exempel anordnat föreläsningen ”Att uppleva otillgänglighet” för medarbetare. På Polismyndigheten har chefer utbildats i frågor om individuell arbetsanpassning. Brottsoffermyndigheten har genomfört en föreläsning och workshop om funktionsnedsättningar och vilka utmaningar dessa kan medföra i kontakten med myndigheter.

Anpassad och tillgänglig information

Konsumentverket beskriver hur arbetet med individuella stöd och lösningar för den enskildes självständighet, dels har handlat om att utveckla arbetet med klarspråk och dels om att utveckla lästlängderna. Därtill har myndigheten översatt flera delar av webbinnehållet till engelska, för att stärka den digitala vägledningen. Konsumentverket uppger att myndigheten strävar efter att vara relevant och därmed på ett bättre sätt hjälpa sårbara konsumenter att få svar på enklare frågor.

Bidrag, tjänster, läromedel och utbildning av yrkesverksamma

Flera av de strategiska myndigheterna har också olika utvecklingsarbeten eller insatser som direkt eller indirekt gynnar den enskilde. Insatserna kan handla om att myndigheterna har tagit fram olika tjänster som kan användas av aktörer och enskilda eller att bidrag betalas ut till arbetsgivare och utbildningsanordnare. Sådana tjänster kan handla om anpassade telefonitjänster, eller posttjänster. Bidrag kan handla om olika lönebidrag till arbetsgivare. Tjänsterna kan också innebära praktiskt stöd till enskilda personer med funktionsnedsättning, såsom

ledsagning eller tolktjänster. Under året har andra myndigheter arbetat med att ta fram läromedel och tillhandahålla utbildningar till yrkesverksamma.

Arbetsförmedlingen beskriver att myndigheten arbetat med individuella stöd och lösningar genom lönebidrag till arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning. Ett nytt arbetssätt med kompletterande bedömning bidrog också till att fler personer än tidigare använde sig av särskild stödperson för introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS). Arbetsförmedlingen anställde också fler SIUS-konsulenter under 2023. Även bidragen till hjälpmedel på arbetsplatsen ökade under 2023.³⁵¹

Trafikverket har under året arbetat med individuella stöd och lösningar genom att tillhandahålla ledsagningstjänster för personer med funktionsnedsättning på stationer och bytespunkter. Vid utgången av 2023 var 19 operatörer och regionala kollektivtrafikmyndigheter anslutna till tjänsten, som finns på 167 platser i 155 orter. Under året genomförde Trafikverket 19 042 ledsagningar.

Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder vid behov tolk, tillgång till PTS olika förmedlingstjänster, skärmläsare, anpassade läromedel, ledsagare och andra individuella stöd och lösningar till elever, besökare och medarbetare i verksamheten.

Post- och telestyrelsen (PTS) har tillhandahållit fyra upphandlade inkluderande telefonitjänster³⁵² som ska bidra till att jämna ut villkoren för personer med funktionsnedsättning som inte har likvärdig tillgång till elektronisk kommunikation. Myndigheten tillhandahåller också inkluderande posttjänster för personer med funktionsnedsättning. Under 2023 har PTS bland annat förlängt posttjänsten Portofri och en särskild posttjänst för personer utanför tätort som på grund av ålder (80 år eller äldre) eller funktionsnedsättning inte kan hämta ut sin post vid ordinarie utdelningsställe.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har under året fortsatt producera och distribuera tillgänglig kurslitteratur för studenter med läsnedsättningar.

4.4. Förebygga och motverka diskriminering

För att motverka och förebygga diskriminering behöver myndigheter ha god kunskap om hur de kan uppnå detta genom universell utformning, att åtgärda befintliga brister i tillgänglighet och att tillgodose individuella stöd och lösningar. Det innebär också att myndigheterna behöver ha god kunskap om bristande

³⁵¹ Medan bidrag för personligt biträde och uppstartskostnader vid start av näringsverksamhet minskade.

³⁵² PTS upphandlade inkluderande telefonitjänster är; 118 400, Teletal, Bildtelefoni.net och Texttelefoni.se.

tillgänglighet som form av diskriminering och funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund.

Exempel på hur myndigheterna kan arbeta för att uppnå detta är att genomföra kunskapshöjande åtgärder om det funktionshinderspolitiska målet och dess genomförande. Det innebär även att myndigheterna regelbundet ska arbeta med att förebygga och motverka diskriminering genom att inkludera funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund, exempelvis i arbetet med att säkerställa att rekryteringsprocesser ger personer med funktionsnedsättning lika möjligheter som andra att söka och konkurrera om tjänster.

Offentliga aktörers kompetenshöjande insatser om diskriminering

I MFD: s uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter 2023³⁵³ framgår att 46 procent av kommunerna har kompetenshöjande insatser om diskriminering på grund av funktionsnedsättning i sina planer för aktiva åtgärder. Det är 11 av 17 regioner som inkluderar detta i regionens plan för aktiva åtgärder. Bland statliga myndigheter är det 45 procent, som har kompetenshöjande insatser om diskriminering på grund av funktionsnedsättning i sina planer för aktiva åtgärder. Likaså har 45 procent av de strategiska myndigheterna detta.

Offentliga aktörers arbete med tillgänglighet i rekryteringsprocesser

En förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska få lika möjligheter att kunna söka och konkurrera om tjänster är att hela rekryteringsprocessen är tillgänglig. En tillgänglig rekryteringsprocess handlar bland annat om att digitala rekryteringsverktyg är tillgängliga, och att krav i annonser inte utesluter personer med funktionsnedsättning på ett diskriminerande sätt. I MFD: s uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter 2023³⁵⁴ framgår att många offentliga aktörer anser att de gör detta i stor eller viss utsträckning.

I MFD: s uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter 2023³⁵⁵ framgår att 88 procent av kommunerna i stor eller viss utsträckning säkerställer att deras rekryteringsprocesser ger personer med funktionsnedsättning lika möjligheter som andra att söka och konkurrera om tjänster.

³⁵³ MFD (2024). Resultat från MFD: s uppföljning av kommuner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av regioner 2023, Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

³⁵⁴ Ibid.

³⁵⁵ Ibid.

15 av 17 regioner gör detta i stor eller viss utsträckning. Bland de strategiska myndigheterna är det 93 procent som gör detta i stor eller viss utsträckning, och bland övriga myndigheter är det 91 procent.

Exempel på de strategiska myndigheters arbete med att förebygga och motverka diskriminering

I de strategiska myndigheternas årsredovisningar framgår att arbetet med att förebygga och motverka diskriminering ser väldigt olika ut. En del myndigheter beskriver arbetet med frågorna som generella insatser, eller som att deras grunduppdrag inkluderar ett arbete med diskriminerings- och rättighetsfrågor. Andra beskriver arbetet som riktat eller som del av en särskild satsning. Det finns också exempel på att några av insatserna riktar sig till enskilda, eller genomförs till förmån för enskilda.

Flertalet myndigheter beskriver inte sitt arbete med att förebygga och motverka diskriminering i årsredovisningarna.

Nedan följer exempel på hur de strategiska myndigheterna tagit sig an arbetet med att förebygga och motverka diskriminering under 2023.

Kompetenshöjande insatser för medarbetare

Boverket har under 2023 deltagit i en kompetenshöjande föreläsning om kränkande särbehandling och diskriminering. Föreläsningen har lett till ett vidare internt arbete kring beteenden och påverkan i arbetsvardagen.

Skolinspektionen har under året särskilt lyft frågan om tillgänglighet, där medarbetare kunnat använda sig av Delaktighetsguiden som tagits fram av Myndigheten för delaktighet (MFD). Även Riksantikvarieämbetet rapporterar att 35 procent av myndighetens medarbetare genomgått MFD:s utbildning om funktionshindersfrågor. Riksantikvarieämbetet bedömer att utbildningen kommer medföra en ökad kompetens och att frågorna förankras i de olika verksamheterna.

Kulturrådet har arbetat förebyggande mot diskriminering i bidragsgivningen i bredare bemärkelse genom att referens- och arbetsgrupperna bedriver ett självreflekterande arbetssätt.³⁵⁶

³⁵⁶ Kulturrådet (2024) Årsredovisning 2023.

De strategiska myndigheterna har rapporterat in relativt få insatser. Detta gör det svårt för MFD att bedöma riktningen på arbetet med att förebygga eller motverka diskriminering.

Polismyndigheten beskriver att arbetet mot att förebygga och motverka diskriminering bland annat består av ett antal olika interna utbildningar. En sådan utbildning heter Etik och kultur inom polisen och riktas till medarbetare och chefer. Under 2023 genomförde drygt 11 800 medarbetare utbildningen. En annan utbildning, Kultur och likabehandling, riktas till chefer och är öppen för alla medarbetare på Polismyndigheten. I kursen ingår frågor om kunskap om kedjan från internationell rätt om mänskliga rättigheter till nationell rätt, med påminnelse om diskrimineringslagen och regeringsformen. Kursen tar även upp Polismyndighetens egen styrning och mål inom likabehandling. Ytterligare en kurs, Frontdesk grund, riktar sig till nyanställda vid Polismyndighetens frontdeskverksamheter, det vill säga de verksamheter som möter medborgare och allmänhet. Utbildningen syftar till att ge en ökad förståelse för frontdeskverksamheten och insikt om betydelsen av bemötande.

HR, rekrytering och aktiva åtgärder

Socialstyrelsens personalenhet och de fackliga parterna har under 2023 genomfört gemensamma workshops i syfte att motverka diskriminering och att främja lika rättigheter och möjligheter på myndigheten. Detta arbete, som är ett led i Socialstyrelsens arbete med aktiva åtgärder enligt diskrimineringslagen, kommer att fortsätta under 2024.

Polismyndigheten har fortsatt utvecklingsarbetet inom rekryteringsverksamheten, med fokus på inkludering och på att se möjligheter med mångfald i arbetet. Under året har utsedda HR-konsulter inom varje bemanningsgrupp fått ett särskilt uppdrag att vara ett stöd för sina kollegor inom antidiskriminering, bemötande och likabehandlingsfrågor. De utsedda handläggarna har fått stöd av HR-specialister inom kultur och likabehandling.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har gjort en översyn av sin rekryteringsprocess, vilket bland annat har resulterat i att de tagit bort det personliga brevet i ansökningsförfarandet. Syftet med det är en mer rättvis och inkluderande rekryteringsprocess.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) beskriver att de arbetar enligt metoden kompetensbaserad rekrytering. De beskriver metoden som ett verktyg för att agera som en icke-diskriminerande arbetsgivare.

Förbättra datakvalitet, datafångst och statistikframställning

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) fortsätter arbetet med att förbättra datakvalitet och datafångst. IVO strävar efter att, där det är möjligt, belysa jämställdhetsperspektivet genom att göra analyser på män och kvinnor separat och tillsammans. Detsamma gäller i framställan av statistik. Att i tillsyn och tillståndsprovning genom data visa på eventuella skillnader i kön eller andra diskrimineringsgrunder, kan bidra till lärande och utveckling i arbetet med en jämställd och jämlik vård och omsorg.

Kvalitetsgranskning av utbildningsanordnare

Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) beskriver att de följer upp hur utbildningsanordnare arbetar med att förebygga och motverka diskriminering, åtgärda hinder för tillgänglighet och arbeta med universell utformning. Beroende på resultat, kan myndigheten anpassa de främjande insatserna, för att de ska ge så stor effekt som möjligt. I sin kvalitetsgranskning bedömer MYH också om studerande har samma möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen och om undervisningen är tillgänglig för alla studerande. Myndigheten tittar också på om utbildningsanordnarna har ett värdegrundsarbete som utgår från mångfald, likabehandling och jämställdhet mellan könen. MYH deltar också i projektet Branschvalidering. Inom projektet har det tagits fram ett vägledningsmaterial för att stödja branschernas arbete för inkluderande, jämställda och rättvisa valideringsprocesser.

5. Strategimyndigheternas arbete med strategin

Avsnittet nedan beskriver några av de aktiviteter som strategimyndigheterna rapporterar att de har genomfört under 2023 inom ramen för strategin *Systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken*.

Under året har strategimyndigheterna bland annat arbetat med att identifiera behov av åtgärder, utvecklat sin uppföljning, tagit fram nya kunskapsunderlag och bedrivit kompetensutveckling. Flera myndigheter har även genomfört samråd med funktionshindersorganisationer, eller haft dialoger med personer med funktionsnedsättning.

När det gäller hur arbetet med strategin bidrog till jämställdhet, barnrätt och Agenda 2023 rapporterar många strategimyndigheterna att de har valt att integrera funktionshinderfrågorna i frågor som rör jämställdhet och barnrätt för att främja ett helhetsperspektiv. Några beskriver att det även gäller Agenda 2030 och andra tvärperspektiv. Exempel på aktiviteter som strategimyndigheterna beskriver är att de har etablerat interna funktioner eller arbetsgrupper, för att samordna arbetet med funktionshinderfrågor. En heltäckande bild av aktiviteter och insatser som myndigheterna har genomfört under året saknas dock, då det endast är ungefär hälften av strategimyndigheterna som redovisar hur de har beaktat jämställdhet, barnrättsperspektivet och Agenda 2030 vid genomförandet av funktionshindersuppdraget.

5.1. Det praktiska arbetet med strategin

Flera har identifierat behov av åtgärder och tagit fram handlingsplaner

Av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att vissa myndigheter arbetat med att identifiera behov av åtgärder eller kunskapsluckor utifrån sina olika verksamheter. Som följd av detta har många myndigheter utvecklat nulägesbeskrivningar eller handlingsplaner.

Riksantikvarieämbetet, Socialstyrelsen, ESF-rådet och Upphandlingsmyndigheten rapporterar att de under året tagit fram nulägesbeskrivningar av olika delar av myndigheternas verksamheter. I samband med detta har myndigheterna identifierat perspektiv som behöver stärkas och behov av åtgärder inom ramen för strategiuppdraget. ESF-rådet bedömer att utifrån de tillgänglighets- och icke-

diskrimineringsaspekter som är viktiga principer hos Socialfonden ska förvaltandet av fonden ses som en del av myndighetens funktionshindersarbete.

Likaså har Boverket, Brottsoffermyndigheten, ESF-rådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) och Riksantikvarieämbetet tagit fram handlingsplaner för det fortsatta arbetet med strategin. Handlingsplanerna rör både interna och externa aktiviteter som myndigheterna ska lyfta in i sina respektive verksamhetsplaner för 2024–2025.

Socialstyrelsen har under året genomfört en nulägesanalys där myndigheten identifierat ett antal perspektiv som behöver stärkas internt. Under 2023 har myndigheten därför genomfört särskilda samråd med civila samhället om följande perspektiv i genomförandet av funktionshinderspolitiken: hbtqi, jämställdhet, nationella minoriteter samt barnrätt.

Försäkringskassan har arbetat med intern och extern samordning, samt en intern kartläggning av behov av åtgärder. Den interna kartläggningen har bland annat visat att det behövs kunskapshöjande insatser inom funktionshinderområdet. Det finns också behov av ökad samordning inom pågående och kommande aktiviteter inom organisationen på funktionshinderområdet.

Migrationsverket har under året tagit fram en policy och en handlingsplan för funktionshindersområdet. Myndigheten ska beakta dessa underlag i allt arbete som rör sökande, personer som hålls i förvar, besökare samt myndighetens medarbetare. De prioriterade områdena i handlingsplanen är: utbildningsmöjligheter, anpassning av lokaler, upphandling och inköp samt kommunikationsområdet.

Folkbildningsrådet har under året arbetat in det funktionshinderspolitiska strategiuppdraget i sina kärnprocesser och detta kommer att ingå som ett av tre prioriterade utvecklingskliv under 2024. Folkbildningsrådet har även kartlagt hur personer med funktionsnedsättning upplever tillgängligheten i studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter via MFD:s panel Rivkraft samt Folkbildningsrådets egna deltagarpanel.

Universitets- och kanslersämbetet (UKÄ) har arbetat med att öka och förbättra den samlade kunskapen om funktionsnedsättning i högskolan. Under året har en intern projektgrupp tagit fram kunskapssammanställningar som ska utgöra underlag i det fortsatta analysarbetet. Under 2023 identifierade myndigheten ett antal områden av särskilt intresse för analys om funktionsnedsättning:

- övergången till högre utbildning och forskarutbildning
- genomströmning i högskoleutbildningar på olika nivåer
- förutsättningar för genomströmning
- etablering på arbetsmarknaden efter avslutade studier i högskolan

Kriminalvården har under året initialt arbetat utifrån framtagna handlingsplan. Arbetet har dock påverkats av det pressade beläggningsläget som medfört att myndigheten har fördelat om personalresurser. Myndigheten rapporterar att de under året inte har kunnat genomföra planerat utvecklingsarbete utan istället har fått prioritera den digitala tillgängligheten hos myndighetens system och information.

Genomfört intern kompetensutveckling

Några myndigheter har arbetat för att höja den interna kompetensen om funktionshindersfrågor.

Exempelvis har Skolinspektionen genomfört kompetensutveckling inom intervjumetodik hos inspektörer vad gäller intervjuer med barn och ungdomar med neuropsykiatriska diagnoser.

Hos Socialstyrelsen har introduktionen och kompetensutvecklingen för socialtjänstens medarbetare, kallad Yrkesresan, fått ett uppdaterat innehåll vad gäller verksamhetsområdet funktionshinder. Detta har skett i samarbete med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), och Regionala samverkans- och stödstrukturer (RSS) där Socialstyrelsen haft en kvalitetssäkrande roll.

Likaså har Domstolsverket genomfört flera kompetenshöjande åtgärder internt. Medarbetare har fått delta i grundläggande digitala utbildningar i funktionshinderfrågor samt inspirations- och inlevelseworkshoppar. Vissa enskilda medarbetare har även fått utveckla sin kompetens inom olika specialistområden.

Boverket har under året genomfört en medarbetarenkät för att börja mäta arbetet med funktionshindersfrågor och dess effekter. De har följt upp enkäten med en digital utbildningsserie i sju delar som riktat sig till Boverkets samtliga medarbetare.

Försäkringskassans strategiska forum för digital tillgänglighet och inkluderande design har under året utbildat ledningsgrupper och stöttat medarbetare som behöver lära sig mer om funktionshindersfrågor. Myndigheten har även tagit fram stödmaterial i infografik som förklarar hur digital otillgänglighet berör fler än många vanligtvis föreställer sig.

Hos Konsumentverket har medarbetare fått se en teaterföreställning med efterföljande reflekterande samtal om hur personer med funktionsnedsättning kan ges bättre förutsättningar att vara en resurs i arbetslivet. Arrangemangets syfte var att öka kunskapen och förståelsen för personer med funktionsnedsättning.

Under året har Inspektionen för vård och omsorg (IVO) fortsatt utveckla verktyg och metoder för inkludering och informationsinhämtning i samband med sin tillsyn. IVO har under året utbildat medarbetare i instrumentet samtalsmatta, Talking Mats. Samtalsmattan gör det möjligt att kommunicera med personer med nedsatt verbal och kognitiv förmåga i samband med tillsyn.

Vissa myndigheter har utvecklat uppföljningen

Ett antal myndigheter har under året rapporterat att de har utvecklat uppföljningen av funktionshinderpolitiken. Det har omfattat allt ifrån nya uppföljningsmodeller, till ny statistik via enkätundersökningar eller en utvecklad tillsyn.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har under 2023 genomfört en speciellt utformad lokal uppföljningsenkät, LUPP-enkät, för anpassad skolgång. Enkäten gav 20 kommuner underlag från elever som går anpassad skolgång.

Post- och telestyrelsen (PTS) har i samverkan med Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) utvecklat en modell för att följa upp användbarheten hos digitala tjänster. Syftet är att analysera vad som orsakar digital exkludering och var detta förekommer. Under 2024 kommer PTS fortsätta att arbeta med att ta fram nya indikatorer. Modellen beskriver, i enlighet med konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, åtgärder för att strukturellt förebygga och motverka digital diskriminering oavsett förutsättningar. Den utgår från tre olika områden: användarnas tillgång till olika tjänster, genomslag för principen om universell utformning, och förutsättningarna för individer att vara digitalt inkluderade. PTS kommer att komplettera uppföljningsmodellen med fördjupande dataanalyser av Svenskarna med funktionsnedsättning och internet (SMFOI). Resultaten från uppföljningsmodellen kommer att lägga grund till PTS prioriteringar av insatser under kommande strategiperiod.

Utöver uppföljningsmodellen har PTS genomfört två undersökningar där den första rör tillgänglighet på webbplatser hos ett antal olika privata aktörer inom 15 olika sektorer. Den andra undersökningen rör tillgänglighet och användbarhet i chatt- och videokonferenstjänster.

Upphandlingsmyndigheten har liksom PTS utvecklat sin uppföljning. Genom införandet av eForms, det vill säga EU:s nya standardformulär för annonsering av offentliga upphandlingar, bedömer myndigheten att de ska skapa bättre möjligheter att följa upp tillgänglighetsperspektivet i upphandling genom upphandlingsstatistiken.

Universitets- och kanslersämbetet (UKÄ) har under året arbetat med att formulera frågor till den kommande enkätundersökningen Studentspegeln 2024 som vänder sig till ett stort antal studenter inom den svenska högskolan. En del frågor kommer att rikta sig enbart till studenter med funktionsnedsättning medan andra frågor syftar till att jämföra gruppens studiesituation med övriga studenter. De fyra inriktningarna inom funktionshinderspolitiken har varit vägledande i UKÄ:s arbete.

Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) har utvecklat sin uppföljning via myndighetens tillsynsuppdrag. Myndigheten har under året genomfört tillsyn av statsbidrag eller särskilda medel för stödinsatser för studerande med funktionsnedsättning, särskilt pedagogiskt stöd.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har deltagit i ett forskarseminarium och delat med sig av sina erfarenheter av observationsmetoder i samband med tillsyn. Under seminariet återkopplade myndigheten lärdomar kring utveckling och användning av observationsmetoden OTIVO.

Flera myndigheter har ökat kunskapen genom fördjupningsstudier

Många myndigheter har under året genomfört fördjupningsstudier inom områden där man tidigare identifierat kunskapsluckor.

Exempelvis har Skolinspektionen tagit fram ett antal fördjupningsstudier utifrån tematiska områden. Myndigheten har bland annat genomfört en kvalitetsgranskning av skolors arbete med att skapa en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen visade på att var tredje granskad skola har omfattande utvecklingsbehov (Mer om kvalitetsgranskningen går att läsa i avsnittet 3.2 Utbildning och livslångt lärande). Under 2023 påbörjade Skolinspektionen ytterligare två tematiska kvalitetsgranskningar med syfte att skapa större förståelse av särskilda undervisningsgrupper i mellan- och högstadium. Syftet är att identifiera utvecklingsbehov för att öka kvaliteten inom grundskolan samt att sprida kunskap om funktionshinderspolitiken. Skolinspektionen har under året även genomfört en tillsyn av specialskolan.

Under 2023 har Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) publicerat fyra rapporter som tagits fram i samverkan med forskare inom olika discipliner. Den första rör tillgänglig samhällsinformation och har tagits fram i samverkan med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). De övriga tre rapporterna Frasanpassat radfall, Att läsfrämja för öronen och I huvudet på en lättlästförfattare och två lättlästredaktörer, lyfter fram olika aspekter av tillgänglig läsning.

Utöver ovan nämnda rapporter har MTM identifierat behovet av att stärka kunskapen kring personer med afasi och behoven av lättlästa nyheter på teckenspråk. Under 2023 påbörjade MTM två förstudier. Den första syftar till att öka kunskapen om förutsättningar för personer med afasi att använda teknik och digitala lösningar som MTM tillhandahåller, liksom själva lässituationen för personer med afasi. I arbetet inkluderar MTM logopedier, arbetsterapeuter, dagliga verksamheter för personer med afasi, samt forskare inom området. Den andra förstudien följer upp behoven av att få lättlästa nyheter på svenskt teckenspråk. Förstudien ska likaså undersöka möjligheten att publicera den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor på svenskt teckenspråk.

Skolverket har under året presenterat publikationer som relaterar till det funktionshinderspolitiska målet, exempelvis Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023 (Mer om resultaten från rapporten går att läsa i avsnitt 3.2 Utbildning och livslångt lärande).

Kulturrådet har under året tagit fram rapporten Tillgängligt kulturliv som visar hur kulturverksamheter arbetar med tillgänglighet för att personer med funktionsnedsättning ska kunna besöka, delta i eller arbeta inom kulturlivet (Mer om resultaten från rapporten går att läsa i avsnitt 3.8 Kultur och fritid). Resultatet bygger på en enkätstudie som besvarats av cirka 740 kulturorganisationer. Det har använts både i dialoger med regionala företrädare, i kunskapshöjande syfte, och som en nollbasmätning för Kulturrådets fortsatta arbete med strategin.

Myndigheten för ungdoms- och civilsambällesfrågor (MUCF) har under året tagit fram ett antal rapporter för att öka kunskapen om unga personer med funktionsnedsättning. Rapporten Ung idag 2023:2 – En fördjupad bild av ungas fritid ger en bild av fritiden hos unga med funktionsnedsättning och deras möjlighet att delta i fritidsaktiviteter och vilka hinder för deltagande som finns (Mer om resultaten från rapporten går att läsa i avsnitt 3.8 Kultur och fritid). Rapporternas resultat har spridits genom debattartiklar, pressmeddelanden och myndighetens digitala webbsändningar MUCF idag. Rapporten har presenterats tillsammans med exempel på hur lokala aktörer skapat förutsättningar för att fler unga ska få en aktiv och meningsfull fritid.

Folkhälsomyndigheten har tillsammans med MUCF publicerat rapporten *Inte bara överleva*. Rapporten handlar om ungas psykiska hälsa med ett fokus på unga med funktionsnedsättning. I rapporten kartlades bland annat ungas psykiska hälsa, mående, vilka strategier unga använder för att hantera psykiska besvär och psykisk ohälsa, samt vilka aktörer de vänder sig till (Mer om resultaten från rapporten går att läsa i avsnitt 3.8 Kultur och fritid). Myndigheterna lanserade kartläggningen i juni via ett webbsänt event. Efter det har de spridit resultatet via konferenser, webinarium, poddar, radioinslag och debattartiklar. MUCF bedömer att effekterna av uppdraget är att det uppmärksammat ungas psykiska

hälsa och bidragit till att inkludera dessa frågor i miljöer där många unga vistas, såsom skola eller sjukvård.

Folkhälsomyndigheten har även under året tagit fram rapporten Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa som handlar om hälsan hos skolbarn med funktionsnedsättning (Mer om resultaten från rapporten går att läsa i avsnitt 3.7 Hälsa, folkhälsa och social välfärd).

Några myndigheter har utvecklat sitt stöd gentemot andra aktörer

Under året har några myndigheter utvecklat sitt stöd till externa aktörer.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har genomfört två pilotprojekt i syfte att öka delaktigheten för unga med funktionsnedsättningar i anpassad skola. Pilotprojekten syftar till att bidra med lärdomar och verktyg för att stärka kommuners arbete för unga som står långt ifrån inflytande och delaktighet. Myndigheten har också deltagit i olika konferenser i syfte att sprida information om demokratipaketet som myndigheten tillhandahåller med riktat material för anpassad skola.

Socialstyrelsen har tagit fram en webbutbildning och föreläsning som ska stödja personal i alternativ kommunikation. Utbildningen riktar sig främst till personal som i sitt dagliga arbete möter personer med begränsade möjligheter att kommunicera. Stöden ger en grundläggande kunskap och förklarar kommunikativa rättigheter, stödjande strategier och alternativa verktyg. Webbutbildningen har skickats ut på remiss för synpunkter och justeringar, till bland annat Riksförbundet FUB, Södra regionens kommunikationscentrum (SÖK) samt Sahlgrenska Universitetssjukhusets kommunikations- och dataresurscenter (DART).

Tidigare har Polismyndigheten identifierat att personer med funktionsnedsättning i större utsträckning upplever otrygghet och rädsla för att utsättas för bedrägerier och andra brott. Samtidigt visar Polismyndighetens statistik inte på någon förhöjd utsatthet för dessa brott för den aktuella gruppen. Polismyndigheten har därför under året tagit fram samtalsunderlag till anhöriga, informationsmaterial riktade till äldre samt lättillgänglig information på polisen.se i syfte att bättre rusta både äldre och personer med funktionsnedsättning mot bedrägerier. Likaså arbetar Polismyndigheten brett med bedrägerier där myndigheten identifierat att elever vid anpassade skolor löper större risk att kontaktas av unga penningtvättare. Polismyndigheten har med bakgrund av detta varit synlig i bland annat tv-programmet Efterlyst för att uppmärksamma den extra utsatthet som personer med funktionsnedsättning kan ha.

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har informerat och utbildat i ämnet digital tillgänglighet och inkludering i Digg forum, som är myndighetens återkommande webinarium. Genom webbplatsen digin.nu, som är ett samarbete mellan DIGG, PTS, MFD och MTM, sker även samverkan för digital delaktighet och digital inkludering.

5.2. Samråd och aktiv involvering

Många strategiska myndigheter arbetar med involvering genom samråd

De strategiska myndigheterna har i betydligt större utsträckning centrala samråd årligen jämfört med övriga myndigheter. I MFD:s uppföljning av statliga myndigheter 2023³⁵⁷ framgår att det är 79 procent av de strategiska myndigheterna som har centrala samråd med funktionshindersorganisationerna minst en gång per år, jämfört med cirka var tionde bland övriga myndigheter. En tredjedel av strategimyndigheterna har dessutom verksamhetsnära samråd. Det är 21 procent av de strategiska myndigheterna som inte har något samråd alls. De strategiska myndigheterna följer i stor utsträckning upp sina samråd tillsammans med funktionshindersorganisationerna (87 procent anger att de gör detta).

De samråd som myndigheterna genomför syftar till flera olika saker. Bland de strategiska myndigheterna anger 20 procent att de har samråd för att informera, 18 procent anger att det är för att inhämta synpunkter på verksamhetsutveckling och 16 procent för att identifiera brister. Vidare anger 11 procent att de har samråd i syfte att inhämta synpunkter på kommande beslut samt lika stor andel anger att det är för att följa upp verksamheten. Under svarsalternativet ”annat” tydliggör vissa myndigheter att även funktionshindersorganisationerna lyfter frågor på dagordningen och att samråden också syftar till systematisk omvärldsbevakning, att få fördjupad kunskap om levnadsvillkor och att samverka med funktionshindersorganisationerna.

Bland de strategiska myndigheterna är det 14 procent som i stor utsträckning och 34 procent som i viss utsträckning har dialoger eller fokusgrupper där de riktar sig till enskilda medborgare med funktionsnedsättningar, t.ex. för att få kunskap och synpunkter. 24 procent gör det i liten utsträckning och 28 procent gör det inte alls.³⁵⁸

I årsredovisningarna framgår att de strategiska myndigheterna arbetar aktivt med att involvera funktionshinderorganisationer eller personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning. Vanligast är att de organiserar olika typer av samråd eller för dialog med funktionshinderorganisationer eller personer med

³⁵⁷ MFD (2024) Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

³⁵⁸ MFD (2024) Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

funktionsnedsättning. Men det finns även andra exempel som myndigheterna har bedrivit under 2023.

Samråd, riktade dialoger och träffar med funktionshinderorganisationerna

Flera strategiska myndigheter organiserar olika typer av samråd dit funktionshinderorganisationerna bjuds in. Syftet med samråden kan variera, men handlar ofta om att myndigheterna tillhandahåller information, inhämtar kunskap eller inspel från funktionshinderorganisationerna.

Brottsoffermyndigheten har under 2023 deltagit i flera regionala och nationella samråd med funktionshinderorganisationerna kring ökad tillgänglighet.

Skolverket bjuder regelbundet in representanter från olika funktionshinderorganisationer till samrådsmöten. Under 2023 har tre möten ägt rum. Exempel på frågor som diskuterats under året är revidering av kursplaner, uppdraget om tidigare och samordnade insatser för barn och unga (TSI) samt Akutskolor. Skolverket fick i mars 2023 i uppdrag av regeringen att kartlägga skolans roll i det brottsförebyggande arbetet i ett nordiskt perspektiv. Som del av arbetet genomförde myndigheten samråd med funktionshindersorganisationerna.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har också flera årliga samråd tillsammans med intresseorganisationer i det så kallade intresserådet och i ungdomsnätverket. De har även samråd med vårdnadshavare i specialskolans föräldraråd. Även Skolinspektionen har arrangerat samråd med funktionshinderorganisationer under året.

Socialstyrelsen har fört en kontinuerlig dialog med myndighetens råd för funktionshindfrågor. Därutöver har myndigheten genomfört en årlig temadag, där de diskuterade genomförda aktiviteter och uppnådda resultat med nämndens ledamöter. På temadagen deltog även Folkhälsomyndigheten och Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Socialstyrelsen beskriver att dialogerna med funktionshindersorganisationerna bidrar till att säkra brukarperspektivet i genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Arbetsmiljöverket genomförde under året regelbundna samråd med funktionshindersorganisationerna. På samråden fördes dialog om arbetet med regeringens strategi för funktionshinderspolitiken och aktuella utvecklingsarbeten. Arbetsmiljöverket delade också med sig av erfarenheter från de olika tillsynsinsatserna av arbetsanpassningar som myndigheten gjort under året.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Myndigheten för delaktighet (MFD) har genomfört ett gemensamt dialogmöte med funktionshinderorganisationerna under 2023. Dialogmötet handlade om krisberedskap och frågor om kriskommunikation, likvärdig beredskap och ett befolkningsskydd som inkluderar personer med funktionsnedsättning.

Befolkningsskyddet innefattar bland annat varningssystem, skyddsrum, utrymning och räddningstjänst.

Folkbildningsrådet träffade representanter för funktionshinderorganisationerna, för att lära sig mer om förutsättningar och engagemang kopplat till folkbildningen.

Under 2023 formaliserade Folkhälsomyndigheten en struktur för samråd med funktionshinderorganisationerna, där aktiv involvering, transparens och goda planeringsförutsättningar varit utgångspunkter. De har genomfört flera samråd där de diskuterade om myndighetens verksamhet. Samråden har varit viktiga för att utforma Folkhälsomyndighetens arbete med regeringsuppdraget om ett fritidskort för barn och unga. Genom samråden har myndigheten inhämtat kunskap om vad som kan hindra att barn och unga med funktionsnedsättning kan utöva fritidsaktiviteter. Folkhälsomyndigheten bedömer att den tydligare samrådsstrukturen uppskattas och bidrar till att myndigheten producerar bättre kunskaps- och beslutsunderlag.

Under året har Boverket bland annat hållit regelbundna samrådsmöten och dialoger med funktionshindervisorganisationerna.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har bildat ett samråd med representanter från tio olika funktionshindervisorganisationer. Planen är att träffas två gånger per år och det allra första samrådsmötet genomfördes i november 2023.

Funktionshindervisorganisationerna fick då möjlighet att ta del av och kommentera frågor och frågeområden i enkätundersökningen Studentspeglan.

Arbetsförmedlingen har tre olika forum som är relevanta ur funktionshindervispolitisk synpunkt. Arbetslivsinriktat informationsforum är ett forum som avhandlar frågor om arbetslivsinriktad rehabilitering. Där ingår representanter för funktionshinderorganisationer, myndigheter, arbetslivsorganisationer och kommuner. Myndigheten har också ett forum för dialog med Funktionsrätt Sverige samt ett forum för dialog med organisationerna som representerar funktionsnedsättningarna syn, döv och hörsel.

Transportstyrelsen deltar kontinuerligt tillsammans med funktionshindervisorganisationer i Trafikverkets nationella råd för tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning i frågor som rör samtliga trafikslag.

Funktionshinderorganisationer, aktörer och enskilda med egen erfarenhet av funktionsnedsättning bidrar med kunskap

De strategiska myndigheterna och Folkbildningsrådet samverkar också med funktionshinderorganisationerna och andra aktörer med viktig kunskap, i olika arbeten och uppdrag. Post- och telestyrelsen (PTS) samverkar exempelvis med

Synskadades riksförbund (SRF) och paketleverantörer i syfte att göra paketskåp mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Folkbildningsrådet har också i samarbete med Begripsam och en användarpanel bestående av personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning, genomfört en tillgänglighetsgranskning av den kognitiva tillgängligheten på Folkbildningsrådets webbplats.

Upphandlingsmyndigheten har bildat en referensgrupp med Funktionsrätt Sverige för att ta fram kriterier för upphandling av möbler. Funktionsrätt Sverige bjöds in för att bidra med kunskap om perspektivet tillgänglighet och universell utformning.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har genomfört fokusgrupper med barn i åldrarna 10–14, för att fördjupa kunskapen om barns läsning och användning av Legimus. Legimus är MTM:s bibliotek, där det finns talböcker, punktskriftsböcker, e-textböcker och andra media. Fokusgrupperna bestod av elva elever, av vilka fem elever gick i anpassad grundskola. Fokusgrupperna kompletterades med intervjuer med skolbibliotekarier.

Transportstyrelsen skickade under 2023 ut ett förslag på omarbetade regler i körkortsdirektivet på externremiss, där funktionshinderorganisationerna kunde inkomma med synpunkter.

Myndigheterna har använt undersökningspanelen Rivkraft

I några myndigheters årsredovisningar omnämns att de har ställt frågor till MFD:s undersökningspanel Rivkraft. Inspektionen vård och omsorg (IVO) beskriver att de ställde frågor om hur tillgängligt IVO upplevs av deltagare i undersökningspanelen samt om deltagare upplever att de får stöd i mötet med IVO. IVO bedömer att resultatet har bistått med viktig kunskap om hur myndigheten kan utveckla och förbättra arbetet med tillgänglighet.

Polismyndigheten har använt undersökningspanelen för att ta fram en nulägesbild om tillgänglighet, trygghet och bemötande. Folkhälsomyndigheten har även utvecklat kunskap under året, bland annat genom att ställa frågor om levnadsvanor i undersökningspanelen Rivkraft.³⁵⁹

³⁵⁹ Utöver dessa tre myndigheter har ytterligare sju myndigheter ställt frågor till Rivkraft under 2023.

5.3. Arbete med jämställdhet, barnrätt och Agenda 2030

Människors livssituation och möjlighet till delaktighet i samhället påverkas av många olika faktorer som till exempel ålder, kön och funktionsförmåga. I den funktionshinderspolitiska strategin framgår att de strategiska myndigheterna tillsammans med Folkbildningsrådet särskilt ska beakta jämställdhet och barnrättsperspektivet vid genomförande och uppföljning av åtgärder som syftar till att bidra till det funktionshinderspolitiska målet. En redovisning bör även ske av hur åtgärderna som myndigheten vidtagit med anledning av det nationella målet för funktionshinderspolitiken bidrar till att uppfylla målen i FN:s Agenda 2030.

Strategimyndigheterna integrerar funktionshindersperspektivet inom fler områden än andra myndigheter

I MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023 framgår att strategimyndigheterna i högre grad än andra myndigheter arbetar med att integrera funktionshindersperspektivet inom områden som jämställdhet, barnrätt, Agenda 2030 och antidiskriminering. Det enda område som övriga myndigheter integrerar funktionshindersperspektivet mer inom är mångfaldsarbetet. Det är 86 procent av strategimyndigheterna som integrerar funktionshindersperspektivet inom jämställdhetsområdet, övriga svarade att de inte gör det. Drygt hälften av strategimyndigheterna, 52 procent, integrerar funktionshindersperspektivet inom barnrättsområdet. 26 procent svarar nej och 22 procent har angett svarsalternativet ej relevant.³⁶⁰

Strategimyndigheternas årsredovisningar bekräftar delvis denna bild. En heltäckande bild av vilka aktiviteter och insatser som myndigheterna har genomfört under året saknas dock. Anledningen till det är att det endast är ungefär hälften av strategimyndigheterna som redovisar hur de har beaktat jämställdhet och barnrättsperspektivet vid genomförandet av funktionshindersuppdraget i sina årsredovisningar.

Integrering av olika rättighetsperspektiv bidrar till ett helhetsperspektiv

I årsredovisningarna lyfter flera av strategimyndigheterna fram att de har valt att arbeta med funktionshinderfrågorna integrerat med frågor som rör jämställdhet och barnrätt för att främja ett helhetsperspektiv. Några av dem integrerar funktionshindersperspektivet även i Agenda 2030 och andra tvärperspektiv. Vissa

³⁶⁰ MFD (2024) Resultat från MFD: s uppföljning av statliga myndigheter 2023.

lyfter fram ett intersektionellt angreppssätt som ett sätt att samordna arbetet med flera rättighetsperspektiv.

Upphandlingsmyndigheten har som ambition att främja ett helhetsperspektiv på hållbarhetsfrågorna när de tar fram upphandlingsstöd. Detta inkluderar funktionshinder-, barnrätts- och jämställdhetsperspektivet. Likaså rapporterar Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) att deras arbete med funktionshinderspolitiken sker samordnat med arbetet med jämställdhetsintegrering. Det innebär att båda perspektiven finns med när de granskar och främjar utbildningsanordnarnas arbete med breddad rekrytering och breddat deltagande i utbildningarna.

Både Migrationsverket och Boverket rapporterar att de har inrättat en funktion för att samordna arbetet med funktionshinderfrågor som även innefattar att samordna med andra rättighets- och tvärperspektiv. Migrationsverkets funktion finns representerat i myndighetens nätverk för likvärdig behandling. Boverket beskriver att flera olika funktioner deltar i strategiarbetet. Däribland arbetsgruppen för mänskliga rättigheter och universell utformning samt grupperna för barnens rätt och jämställdhet.

Transportstyrelsen rapporterar att funktionsnedsättning, jämställdhet och barnrättsperspektivet finns integrerat i deras arbete med regelgivning, tillståndsprövning och tillsyn inom transportområdet. På det sättet verkar Transportstyrelsen för att ge alla en grundläggande tillgänglighet med god kvalitet och användbarhet. På liknande sätt beskriver ESF-rådet att deras arbete med förvaltandet av Socialfonden har bäring både på funktionshinderarbetet och jämställdhet i och med att det utgår från de tre horisontella principerna: jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering.

Flera myndigheter utgår från ett intersektionellt perspektiv

Genom att använda ett intersektionellt perspektiv, det vill säga att parallellt studera till exempel kön, ålder, etnicitet, funktionsnedsättning, eller andra diskrimineringsgrunder, blir det möjligt att identifiera vilka kvinnor och män, flickor och pojkar som är särskilt utsatta eller sårbara. Av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att många tar utgångspunkt i funktionshinders- och jämställdhetsperspektiven och använder funktionsnedsättning och kön i sina analyser. Andra beskriver att de utgår från flera rättighetsperspektiv eller diskrimineringsgrunder.

Funktionsnedsättning och kön

Folkbildningsrådet rapporterar till exempel att de med hjälp av MFD:s panel Rivkraft och Folkbildningsrådets egna deltagarpanel har kartlagt hur personer med funktionsnedsättning upplever tillgängligheten i studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter. Folkbildningsrådet har analyserat resultatet ur ett funktionshinderspolitiskt och jämställdhetspolitiskt perspektiv och detta kommer

att utgöra en del av rapporteringen av strategiuppdraget. Rapporteringen kommer särskilt identifiera områden där män och kvinnor med funktionsnedsättningar har olika förutsättningar.

Likaså rapporterar Universitetskanslersämbetet att de arbetar med att följa upp funktionshinderspolitiken inom högre utbildning och forskning med stöd i statistik, analys och effektivitetsgranskning. Universitetskanslersämbetet beskriver att jämställdhet är en viktig och integrerad del i arbetet med samtliga analysområden.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) rapporterar att de har förstärkt jämställdhetsperspektivet i rådgivningsärenden. När myndigheten följer upp rådgivningsärenden med skolhuvudmannen ställer de numera en obligatorisk fråga om betydelsen av könsperspektivet i ärendet.

Transportstyrelsen rapporterar att de medverkat och anordnat en workshop om jämställdhet och inkludering i Europeiska unionens järnvägsbyrås (ERA:s) ledningsgrupp. Syftet var att öka fokus på frågan så att förslag på aktiviteter kan tas fram för att förbättra jämställdhet och inkludering inom ERA:s organisation och ledning.

Arbetsmiljöverket har inhämtat kunskap i samråd med funktionshindersorganisationer om vad som kan vara hinder och möjligheter för personer med funktionsnedsättning när det gäller digitaliseringens påverkan på arbetsmiljön, och om vilka skillnader som kan finnas för kvinnor och män.

Flera rättighetsperspektiv eller diskrimineringsgrunder

Socialstyrelsen har under året genomfört flera samråd med funktionshindersrörelsen i syfte att stärka sin förståelse för olika perspektiv på funktionshinderområdet. Dessa har haft fokus på barnrätt, jämställdhet och hbtqi. Dessutom har myndigheten haft ett samråd om nationella minoriteter.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har tagit fram en handlingsplan för att utveckla sin förmåga att utföra jämställdhetsanalyser med intersektionellt perspektiv.

Upphandlingsmyndigheten har kompletterat kriterierna för leksaker och hobbymaterial med ett stöd som bland annat belyser behovet av att lyfta tillgänglighetsperspektivet tidigt. Stödet tar upp vikten av ett genomtänkt sortiment samt hur frågor om barns rättigheter, jämställdhet och tillgänglighet kan hanteras i behovsanalysen för att styra hållbarhetskraven i upphandlingar.

I planeringsinriktningen för civil beredskap har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) integrerat såväl miljö- och klimat, som rättighetsperspektiven jämställdhet och barnrätt, och omnämnt att funktionsrättsperspektivet ska beaktas i arbetet.

Fortsatt arbete med gemensamma handlingsplaner och utveckling av arbetssätt

Vissa myndigheter beskriver att de fortsätter tidigare påbörjat arbete med att utveckla sina arbetssätt och att ta fram handlingsplaner som integrerar flera rättighetsperspektiv.

Boverket rapporterar att de tar fram ett nytt internt arbetssätt med mänskliga rättigheter som involverar perspektiven jämställdhet, barn och unga, funktionshinder och Agenda 2030, samt att detta bland annat kommer bestå av en handlingsplan. Boverket beskriver att handlingsplanen tillsammans med det nya arbetssättet kommer att utgöra grunden för Boverkets förflyttning framåt i arbetet med strategins syfte och mål.

Även Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) utvecklar de interna arbetssätten. De har genomfört en intern workshop i syfte att fördjupa analysen vid uppdragsplanering med fokus på funktionshinder, hbtqi och jämställdhet. Detta grundarbete möjliggör ett arbetssätt där myndigheten beaktar både jämställdhet och funktionsnedsättning samtidigt. Åtgärder och mål för MUCF:s arbete med funktionshinderpolitiken finns, tillsammans med hbtqi-strategiskt arbete och jämställdhetsintegrering, i deras interna plan för 2023–2025.

Barnrättsperspektivet i strategimyndigheternas åtgärder

För mer än trettio år sedan ratificerade Sverige FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Sedan januari 2020 är den även svensk lag. Barnkonventionen bildar tillsammans med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ett ramverk för de skyldigheter som samhället har att skydda, främja och övervaka rättigheter för barn och unga med funktionsnedsättning.

Under året har några myndigheter genomfört åtgärder för att förebygga hinder i samhället där barnrättsperspektivet har varit en viktig del. Exempelvis beskriver Arbetsmiljöverket att de har arbetat strategiskt för att förbättra skolans arbetsmiljö och tillgänglighet genom att medverka i utbildningar för skolläkare för att stärka deras kunskaper om arbetsmiljö och bredda deras arbetsmiljöperspektiv. I samverkan med Skolverket uppmärksammade Arbetsmiljöverket också barnrättsperspektivet och skolans arbetsmiljö i utbildningar för rektorer.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har under året genomfört åtgärder för att uppnå målet att alla barn som möter läshinder ska få tillgång till tillgängliga medier. MTM har föreläst vid landets bibliotekarie-, lärar- och specialpedagogutbildningar, anordnat en studiedag för pedagoger i skolan, anordnat ett webbaserat seminarium kring barns användning av punktskrift i skolan samt medverkat vid webbseminariet Skolbibliotek på anpassad grundskola som arrangerades av Skolverket. Dessutom rapporterar MTM att de samverkar

med andra myndigheter med koppling till skolbibliotek för att diskutera hur de tillsammans bäst når ut till alla skolor och skolbibliotekarier med information om det stödmaterial respektive myndighet tillhandahåller. MTM framhåller att eftersom tillgängliga medier förmedlas via bibliotek, är skolbibliotek av stor betydelse för elever i behov av dessa medier.

I samband med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors (MUCF) uppdrag att medverka vid införandet av ett fritidskort har MUCF i samarbete med andra myndigheter bjudit in bland annat organisationer för unga med funktionsnedsättning till dialoger. Genom dessa dialoger kan ett ungt funktionshinderperspektiv bidra till ett tillgängligt utformande av fritidskortet och i förlängningen stärka fritiden för unga med funktionsnedsättning.

Kriminalvården rapporterar att i deras verksamhet kan barnrättsperspektivet handla om att prioritera barn som är klienter. Under 2023 fortsatte Kriminalvården arbeta med att garantera barn i häkte minst fyra timmars isoleringsbrytande åtgärder dagligen.

Flera beskriver att funktionshindersperspektivet integreras i arbetet med Agenda 2030

Agenda 2030 är FN:s globala handlingsplan för att gynna en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar samhällsutveckling där ingen ska lämnas utanför. Strategimyndigheternas årsredovisningar visar att några använder sig av Agenda 2030 som ett övergripande verktyg för att fånga upp olika rättighetsperspektiv i styrande dokument och verksamheter, där de ser det funktionshinderspolitiska nationella målet som en del av den sociala hållbarheten.

Socialstyrelsen framhåller att myndighetens arbete med Agenda 2030 genomsyras av principen att ingen ska lämnas utanför. Det innebär att individen och dennes rätt att uppfylla sin potential ska sättas i centrum, där myndigheten särskilt ska belysa frågor som rör jämställdhet, barn och unga, funktionsnedsättning, hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter, nationella minoriteter, äldre, ANDTS³⁶¹ samt läkemedel.

Riksantikvarieämbetet uppger i sin årsredovisning att i samband med uppdragen inom jämställdhetsintegrering och funktionshinderuppdraget bidrar de även till målet att utrota diskriminering, vilket är ett av delmålen inom Minskad ojämlikhet.

Arbetsmiljöverkets framhåller hur deras arbete för en tillgänglig arbetsmiljö bidrar till de övergripande målen i Agenda 2030 om ett hållbart samhälle. Även

³⁶¹ Förkortning för Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel.

Kriminalvården framhåller hur arbetet med tillgänglighet bidrar till flera mål i Agenda 2030, men med tonvikt på målet Minskad ojämlikhet.

Skolinspektionen ser att de bidrar till målet God utbildning för alla i och med att möjligheten för elever och studenter med funktionsnedsättning att gå i skolan på jämlika villkor som andra är uttalat i delmålen Utrota diskriminering i utbildning och Skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer. På samma sätt framhåller även Myndigheten för yrkeshögskolan och SPSM att deras arbete knyter an till flera av delmålen i God utbildning för alla.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) rapporterar att myndighetens verksamhet framförallt svarar mot målet Minskad ojämlikhet. Under 2023 har den oberoende nyhetstidningen 8 Sidor fortsatt att driva sajten Alla väljare i syfte att öka möjligheten för personer med lässvårigheter att tillgodogöra sig och följa den politiska debatten under mellanvalsperioden. Uppdraget är att särskilt rikta sig till grupper med lågt deltagande i de allmänna valen, såsom unga, utrikes födda och personer med funktionsnedsättning. Detta bidrar till målet Främja fredliga och inkluderande samhällen. Dessutom framhåller MTM att myndighetens produktion av tillgänglig kurslitteratur bidrar till ett mer inkluderande samhälls- och arbetsliv för användarna och till målen Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet för alla samt Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla, ur både ett socialt och ekonomiskt perspektiv.

6. MFD:s stöd i strategiarbetet

Sedan 2021 har MFD i uppdrag att stödja och ge vägledning till de utpekade myndigheterna i den tioåriga strategi som löper fram till 2031.³⁶²

Arbetet med MFD:s uppdrag inom strategin har under året formats i två huvudsakliga spår. Det ena spåret syftar till att stödja strategimyndigheterna i deras utveckling av uppföljningsinsatser. Det andra spåret har inriktning på stöd och samverkan kring strategimyndigheternas kunskapsutveckling i syfte att stödja myndigheterna i genomförandet av funktionshinderspolitiken.

MFD bedömer att samarbetet inom den funktionshinderspolitiska strategin har haft stor betydelse och positiv påverkan i genomförandet av funktionshinderspolitiken. Strategin har bidragit till att myndigheter har tagit nya initiativ och inkluderar funktionshindersperspektivet i sin uppföljning, vilket i sin tur har lett till att skillnader mellan grupper och hinder för personer med funktionsnedsättning har synliggjorts.

6.1. Indikatorer som stöd i uppföljningen samt utveckling av myndighetsenkäten

För att stödja strategimyndigheterna i deras arbete med uppföljningsinsatser har MFD under året haft fokus på uppföljning såväl inom de utpekade samhällsområdena som i relation till det funktionshinderspolitiska målet och dess fyra inriktningar.

Fokus har bland annat varit att identifiera indikatorer och nyckeltal för att följa utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Dessa utgör stöd för MFD:s uppföljning av levnadsvillkor och offentliga aktörers arbete men kan även användas som stöd för strategimyndigheternas egen uppföljning genom att den synliggör konkreta områden som behöver förbättras.

I samband med arbetet med indikatorer och nyckeltal har även större förändringar genomförts i MFD:s årliga enkäter till myndigheter, kommuner och regioner, med syfte att bättre kunna följa utvecklingen av arbetet med strategin, både för MFD och för strategimyndigheterna själva. Till exempel är det tänkt att myndigheterna ska kunna använda enkäterna som stöd i att följa upp sitt interna arbete inom strategin. Flera av strategimyndigheterna uppger att MFD:s enkät driver på funktionshindersarbetet och bidrar till deras utveckling av verksamheten.

Utöver ovan insatser har MFD även funnits till förfogande i de fall enskilda myndigheter har haft frågor gällande uppföljning och tolkning av

³⁶² Uppdrag att ge stöd vid uppföljning av funktionshinderspolitiken, regeringsbeslut I:14, 2021-09-23, dnr S2021/06596.

strategiuppdraget inom den egna myndigheten. Till exempel har balansen mellan att utveckla uppföljning och att genomföra insatser inom uppdraget diskuterats med flera myndigheter.

6.2. Erbjudande om att delta i Rivkraft

Ett av MFD:s uppföljningsverktyg är undersökningspanelen Rivkraft, där cirka 3 000 personer med funktionsnedsättning svarar på frågor om hinder i sin vardag inom olika områden. Under året har fokus varit att utveckla samverkan med strategimyndigheterna för att ge stöd i aktiv involvering och därmed möjlighet att få inspel och perspektiv från personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning.

Tio strategimyndigheter har ställt frågor i panelen i syfte att förbättra sin uppföljning och vidga kunskapen om hinder. Myndigheternas slutsatser är att panelen har givit värdefulla insikter och kunskaper som omhändertagits i deras verksamhets- och kunskapsutveckling.

Ett exempel är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som ställde frågor om krisberedskap, krisinformation och upplevelsen av tillgänglighet på sidorna krisinformation.se. MSB kommer använda resultatet som ett vägledande underlag i det fortsatta arbetet med att öka funktionsrättsperspektivet i varsamheten. Baserat på svaren har MSB även justerat innehållet på webbplatsen krisinformation.se. och använt det som underlag för sina externa handlingsplaner inom krisberedskap och civilt försvar.

Följande strategimyndigheter har ställt frågor i Rivkraft under 2023:

Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Trafikverket samt Folkbildningsrådet.

6.3. Dialogmöten med strategimyndigheterna

MFD har under våren haft individuella dialoger med strategimyndigheterna angående planeringen av strategiarbetet, prioriteringar, kommande insatser och behov. Bakgrunden till mötena var gemensamma önskemål om en närmare dialog mellan strategimyndigheterna och MFD.

Utifrån mötena framkom fem områden att utveckla samt ge fortsatt stöd inom:

- Uppföljning av funktionshinderpolitiken, till exempel i förhållande till integritet och individstatistik, att utveckla kvalitativa metoder som komplement, samt att följa upp effekter av genomförda insatser.
- Identifiera och prioritera externa insatser som berör medborgarna samt att utveckla användningen av inriktningarna.
- Jobba integrerat med flera tvärperspektiv.
- Förbättrad samverkan, kunskapsutbyte och aktiv involvering.

- Kompetensutveckla inom strategimyndigheterna.

De identifierade behoven fungerar som grund för MFD:s fortsatta stöd och visar riktningen i arbetet framåt. Utöver de generella stödbehoven identifierades även individuella stödinsatser riktade till specifika myndigheter.

6.4. Facilitering av möten mellan strategimyndigheter och funktionshindersorganisationer

För att säkerställa att erfarenheter hos personer med funktionsnedsättning finns med som en viktig kunskapskälla i myndigheternas arbete mot det funktionshinderpolitiska målet har MFD även faciliterat dialogmöten inom två prioriterade områden i strategin: krisberedskap och digitalisering. En effekt av dialogmötena är att myndigheterna har fått ett stärkt funktionshindersperspektiv inom dessa områden, men även viktiga inspel kring utvecklingsbehov och förbättringsområden. En annan effekt är att MFD har utvecklat och fördjupat samverkan med myndigheterna. Det i sin tur kommer att ge resultat på den framtida uppföljningen och kunskapsproduktionen.

6.5. Strategiskt gd-råd för funktionshinderspolitiken

En stödjande uppgift under året har varit att erbjuda tillfällen för erfarenhetsutbyte, exempelvis i det strategiska rådet och dess tjänstepersonsnätverk. Det strategiska gd-rådet för funktionshinderspolitiken bidrar till arbetet för ett systematiskt och effektivt genomförande av funktionshinderspolitiken. Vid årets två möten har rådet haft utgångspunkt i myndigheternas arbete med den funktionshinderpolitiska strategin. Rådet har bland annat behandlat frågor om aktiv involvering, horisontella rättighetsperspektiv och uppföljning. Sammanlagt deltar 35 myndighetschefer, eller motsvarande, i rådet.

Ett nätverk med tjänstepersoner från varje myndighet är kopplat till rådet. Nätverkets syfte är att på en verksamhetsnära nivå vara en ingång i respektive myndighet, förbereda och bearbeta frågor i rådet samt diskutera och utbyta erfarenheter. Vid årets fyra nätverksmöten har fokus varit att diskutera och utbyta erfarenheter kopplat till myndigheternas uppdrag inom ramen för den funktionshinderpolitiska strategin. Vid mötena har MFD fått insikt om strategimyndigheternas förutsättningar, nuläge och behov, vilket har bidragit till mer träffsäkra insatser i MFD:s stödjande uppdrag.

I rådet ingår följande myndigheter: Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Boverket, Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, E-hälsomyndigheten, ESF-rådet, Ekonomistyrningsverket, Folkbildningsrådet, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för språk och folkminnen, Jämställdhetsmyndigheten, Konsumentverket, Kriminalvården, Kulturrådet, Migrationsverket, Myndigheten för digital

förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Skolinspektionen, Skolverket, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Trafikverket, Transportstyrelsen, Universitetskanslersämbetet och Upphandlingsmyndigheten.

7. Referenser

- Altinget (2023-03-29), Debatt: *Varning för AI som diskriminerar människor med funktionsnedsättning*. [Varning för AI som diskriminerar människor med funktionsnedsättning - Altinget: Civilsamhälle](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Arbetsförmedlingen (2023), *Arbetsförmedlingens årsredovisning 2022*. Diarienummer: Af-2022/0111 2738.
- Arbetsförmedlingen (2023), Månadsstatistik: *Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga*. [Sök statistik - Arbetsförmedlingen \(arbetsformedlingen.se\)](#) (Hämtad 2023-11-15).
- Arbetsmarknadsdepartementet (2022-12-22), *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige*. Regeringsbeslut 2022-12-22, Diarienummer: A2022/01642.
- Astma- och allergiförbundet (2023), *Medlemsenkät om tillgänglighet 2023*.
- Auris (2023-10-03), *Vårdskuld kvar efter pandemin*. Nummer 5. [Vårdskuld kvar efter pandemin - Auris](#) (Hämtad 2024-01-17).
- Barnombudsmannen (2023), *Jag hade vitt hjärta. Tidiga samhällsinsatser för att stärka barn och förebygga kriminalitet*. Stockholm.
- Barnombudsmannen (2023-22-09), *Ekonomisk utsatthet*. [Samordningsforum - Barnombudsmannen](#) (Hämtad 2024-02-06).
- Betänkande 2022/23:SoU10, *Genomförande av tillgänglighetsdirektivet*. Socialutskottet.
- Betänkande 2017/18:SoU5, *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*. Socialdepartementet.
- Boverket (2023), *Utvärdering av lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag*. Rapport 2023:11. Karlskrona.
- Boverket (2023-10-18), *Översyn av reglerna om tillgänglighet*. [Översyn av reglerna om tillgänglighet - Boverket](#) (Hämtad 2024-01-15).
- Boverket (2023-06-19), *Sammanställning av bostadsanpassningsbidragen 2022*. Karlskrona.
- Boverket (2023-05-15), *Fortsatt många kommuner med underskott på bostäder för personer med funktionsnedsättning*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/funktionsnedsattning/> (Hämtad 2023-12-12).
- Brottsförebyggande rådet (2023), *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13.

- Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Berättelser om utsatthet – En analys av diskriminering som har samband med flera diskrimineringsgrunder*. Rapport 2023:1. Solna.
- Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Förekomst av diskriminering 2023 Årlig rapport från Diskrimineringsombudsmannen*, Rapport 2023:3. Solna.
- Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Ledar- och assistanshundförarens skydd enligt diskrimineringslagen*. Artikelnummer: I34 2023. Solna.
- Diskrimineringsombudsmannen (2023), *Statistik 2015–2022: Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022*. Rapport 2023:22. Solna.
- Diskrimineringsombudsmannen (2023-11-01), *Slutredovisning av uppdrag om informationsinsatser om diskrimineringslagen och diskriminering av personer som använder ledar- eller assistanshund*. Diarienummer: DO 2022/1132.
- Diskrimineringsombudsmannen (2023-05-22), *Vad är bristande tillgänglighet? Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering | DO* (Hämtad 2024-02-07).
- Diskrimineringsombudsmannen (2023-04-11), *Varor, tjänster och bostäder. Diskriminering inom varor, tjänster och bostäder | DO* (Hämtad 2024-02-07).
- Dyslexiförbundet (2022), *Vilket stöd får studenter med dyslexi eller dyskalkyli? – Sammanställning av två enkäter, en riktad till högskolor och universitet samt en riktad till studenter med läs-, skriv- och räknesvårigheter*.
- Folkhälsomyndigheten (2023), *Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Resultat från studien Skolbarns hälsovanor 2021/22*. Artikelnummer: 23250.
- Folkhälsomyndigheten (2023), *Skolbarns hälsovanor 2021/2022 – Nationella resultat*. Artikelnummer: 22228.
- Folkhälsomyndigheten (2023), *Utvecklingsbehov inom psykisk hälsa och suicidprevention. Sammanställning av analyser från myndigheter och organisationer och föreningar*. Artikelnummer: 22164.
- Folkhälsomyndigheten (2022), *Nationella Folkhälsoenkäten 2022 – Hälsa på lika villkor*.
- Folkhälsomyndigheten (2022), *Utvecklingsbehov inom psykisk hälsa och suicidprevention. Sammanställning av analyser från myndigheter och organisationer och föreningar*. Artikelnummer: 22164.
- Folkhälsomyndigheten (2020), *Nationella Folkhälsoenkäten 2020 – Hälsa på lika villkor*.
- Folkhälsomyndigheten (2018), *Nationella Folkhälsoenkäten 2018 – Hälsa på lika villkor*.

- Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (2023), *Fritidens betydelse för ungas psykiska hälsa – rättigheter, möjligheter och hinder. Kunskapsläge och forskningsbehov.*
- Funktionsrätt Sverige (2023-11-11), *Debatt: Krisberedskapen måste inkludera personer med funktionsnedsättning.* [Debatt: Krisberedskapen måste inkludera personer med funktionsnedsättning - Funktionsrätt Sverige \(funktionsratt.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Funktionsrätt Sverige (2023-05-04), *Nyhet: Ny tillgänglighetslag med olyckliga undantag.* [Nyhet: Ny tillgänglighetslag med olyckliga undantag - Funktionsrätt Sverige \(funktionsratt.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Förordning (2017:462), *Om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.* Arbetsmarknadsdepartementet.
- Försäkringskassan (2023), *Användning av assistansersättningen: Hur assistansanvändarna förlägger sin assistansersättning.* Socialförsäkringsrapport 2022:3. Stockholm.
- Försäkringskassan (2023), *Statistikdatabas – Antal personer som har fått bilstöd.* [Statistikdatabas - Försäkringskassan \(forsakringskassan.se\)](#)
- Försäkringskassan (2023-08-31), *Vilka får assistansersättning? Vilka får assistansersättning? - Försäkringskassan (forsakringskassan.se)* (Hämtad 2024-01-17).
- Försäkringskassan (2022-05-17), *Indikatorer för att följa utvecklingen av assistansersättningen.* Diarienummer: FK 2023/002100.
- Hellman, F. (2023), *Hindrad: Om negativt bemötande av assistans- och ledarhundsförare.* Göteborgs universitet. Göteborg.
- Info Express (2023-03-31), *Europaparlamentet godkänner nya produktsäkerhetsregler.* [Europaparlamentet godkänner nya produktsäkerhetsregler | Tidningen Info Express](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Internetstiftelsen (2023), *Svenskarna och internet 2023.* Stockholm.
- Justitieombudsmannen (2023-06-08), *Arbetsförmedlingen får allvarlig kritik för passiv och bristfällig handläggning i ett ärende som gäller en person med funktionsnedsättning.* Diarienummer: 5394-2022.
- Justitieombudsmannen (2023-06-08), *Arbetsförmedlingen kritiserar för passiv och bristfällig handläggning i ett ärende som gäller en person med funktionsnedsättning.* Diarienummer: 3476-2022.
- Kolada (2023), *Brukarbedömning funktionsnedsättning.* [Jämföraren - Kolada](#) (Hämtad 2024-01-26).
- Konsumentverket (2023-06-20), *KO har ordet: Dysfunktionell kundvård.* [KO har ordet: Dysfunktionell kundvård | Konsumentverket](#) (Hämtad 2024-02-07).

Kronofogden (2023-22-09), *Barn och unga som lever i familjer med skulder eller har egna skulder*. [Samordningsforum - Barnombudsmannen](#) (Hämtad 2024-02-06).

Kulturrådet (2023), *Tillgängligt kulturliv. Kulturorganisationers arbete med funktionshindersfrågor*.

Kulturrådet (2023), *Tillgängligt kulturliv - bilagor. Kulturorganisationers arbete med funktionshindersfrågor*.

Livsmedelsverket (2023-12-28), *Ledarhundar utgör ingen hygienrisk i matbutiken eller på krogen*. [Ledarhundar utgör ingen hygienrisk i matbutiken eller på krogen \(livsmedelsverket.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).

Mediemyndigheten (2023), *Regler för tillgänglighet i medier*. [Regler för tillgänglighet i medier - Mediemyndigheten](#) (Hämtad 2024-02-07).

Mediemyndigheten (2023), *Tillgänglighetsuppföljning 2022. Tillgängliggörande av tv-sändningar och beställ-tv under perioden 1 september 2021–31 augusti 2022*.

Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av kommuner 2023*. Artikelnummer: 2024:8. Stockholm.

Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av regioner 2023*. Artikelnummer: 2024:9. Stockholm.

Myndigheten för delaktighet (2024), *Resultat från uppföljning av myndigheter 2023*. Artikelnummer: 2024:7. Stockholm.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning. Samhällets kunskap, åtgärder och insatser*. Artikelnummer: 2023:11. Sundbyberg.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Statistik om förekomst av våld mot personer med funktionsnedsättning. Bilaga 2*. Artikelnummer: 2023:15. Sundbyberg.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Uppföljning av funktionshinderspolitiken, Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2022*. Sundbyberg.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 40*.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 38*.

Myndigheten för delaktighet (2023-10-19), *Vägledning om hundar och andra husdjur*. Remissvar. [Vägledning om hundar och andra husdjur - MFD](#) (Hämtad 2024-02-07).

Myndigheten för delaktighet (2023-08-18), *Flera remisser från Boverket*. Remissvar. [Flera remisser från Boverket - MFD](#) (Hämtad 2024-01-15).

- Myndigheten för delaktighet (2023-05-12), *Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap*. [Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap - MFD](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Myndigheten för delaktighet (2022), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 36.
- Myndigheten för delaktighet (2022), Undersökningspanelen Rivkraft, enkätundersökning nummer 35.
- Myndigheten för digital förvaltning (2023), *Digitala Sverige 2022: En samlad analys av samhällets digitalisering*, Diarienummer: 2023–0715.
- Myndigheten för digital förvaltning (2022), *Sammanställning av resultat 2022: Bilaga 3 till Uppföljning av statliga myndigheters digitalisering 2022 – en enkätundersökning*. Diarienummer: 2022-3075. [Bilaga 3 Sammanställning av resultat 2022 \(digg.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Myndigheten för digital förvaltning (2021), *Sammanställning av resultat 2021: Bilaga 3 till Uppföljning av statliga myndigheters digitalisering 2021 – en enkätundersökning*. [Bilaga 3 Sammanställning av resultat 2021 \(digg.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Folkhälsomyndigheten (2023), *Att inte bara överleva, utan att faktiskt leva också. En kartläggning om ungas psykiska hälsa*.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2023), *Skolval i samband med riksdagsvalet*. Slutrapport av uppdraget KU2021/01889.
- Proposition 2022/23:132. *Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk*. Utbildningsutskottet.
- Proposition 2016/17:188, *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*. Socialdepartementet.
- Regeringen (2024), *Krisberedskap*. [Krisberedskap - Regeringen.se](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Regeringen (2023-12-22), Pressmeddelande: *Förbättrat stöd för funktionsnedsatta på arbetsmarknaden*. [Förbättrat stöd för funktionsnedsatta på arbetsmarknaden - Regeringen.se](#) (Hämtad 2024-01-11).
- Riksförbundet Sällsynta diagnoser (2023-06-22), *Ung och sällsynt: 79 unga sällsynta röster om hälsa och fritid*. [Ung och sällsynt: 79 unga sällsynta röster om hälsa och fritid : Sällsynta Diagnoser \(sallsyntadiagnoser.se\)](#) (Hämtad 2024-02-07).
- Selander, H., Wallhagen, S., Nyberg, J. (2023), *Bilförare och passagerare med behov av bilanpassning. Kartläggning av användning, säkerhet och bilstödsprocessen*. VTI resultat 2023:4.

SFS 2023:815, Lag (2016:1145) om offentlig upphandling

SFS 2023:816, Lag (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna.

SFS 2023:951, Skollag (2010:800).

Skolinspektionen (2023), *Skolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska svårigheter: Fokus på årskurs 7 till 9*. Tematisk kvalitetsgranskning 2023. Diarienummer: 2022:6164.

Skolinspektionen (2022), *Årsredovisning 2022*. Diarienummer: 2022:11555.

Skolverket (2023), *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*. Rapport 2023:9. Solna.

Skolverket (2023), *Särskilt stöd i grundskolan: Läsåret 2022/23*. Diarienummer: 2022:2513. Stockholm.

Socialdepartementet (2021-09-23), *Uppdrag att ge stöd vid uppföljning av funktionshinderspolitiken*. Diarienummer: S2021/06596.

Socialdepartementet (2021-09-23), *Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031*, Diarienummer: S2019/02213 och S2021/06595.

Socialstyrelsen (2023), *Bilaga – Öppna jämförelser socialtjänst 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*.

Socialstyrelsen (2023), *Nationellt stöd för rehabilitering, habilitering och hjälpmedel. Förutsättningar för nationella riktlinjer för områdena rehabilitering, habilitering och hjälpmedel*. Artikelnummer: 2023-2-8373.

Socialstyrelsen (2023), *Förändringar av ledsagning över tid: Rapport till regeringen som svar på uppdrag*. Artikelnummer: 2023-6-8641.

Socialstyrelsen (2023), *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2023*. Artikelnummer: 2023-4-8476.

Socialstyrelsen (2023), *Stärkt beredskap inom kommunal hälso- och sjukvård och socialtjänst*. Artikelnummer: 2023-2-8333.

Socialstyrelsen (2023), *Statligt ansvar för försörjningsberedskapen inom hälso- och sjukvården. Vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap inklusive ytterst krig*. Artikelnummer: 2023-12-8885.

Socialstyrelsen (2023-10-05), *Öppna jämförelser 2023: Enhetsundersökningen LSS*. Artikelnummer: 2023-10-8791.

Socialstyrelsen (2023), *Öppna jämförelser 2023 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. Artikelnummer: 2023-6-8631.

Socialstyrelsen (2022), *Ett nationellt kompetenscentrum för frågor om intellektuell funktionsnedsättning och autism Socialstyrelsens bedömningar och förslag*. Artikelnummer: 2022-10-8177.

- Socialstyrelsen (2022), *Kartläggning av den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap*. Delrapportering. Artikelnummer: 2022-3-7800.
- Socialstyrelsen (2022), *Långsiktig plan för den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap*. Delredovisning. Artikelnummer: 2022-6-8045.
- Socialstyrelsen (2020-11-27), *Analys av första covid-19-vågen – produktion, köer och väntetider i vården*. Diarienummer: 5.7-30021/2020.
- SOM-institutet (2023), *Funktionsnedsättning i Sverige: Levnadsförhållanden, opinion och deltagande*. SOM-rapport nr. 2023:36.
- Statistiska Centralbyrån (2023), *Deltagandet i de allmänna valen 2022*. ME09 – Demokratistatistik 2023:1. Solna.
- Statistiska Centralbyrån (2023), *Personer med funktionsnedsättning i bostad med särskild service - Sysselsättning och inkomster*. Arbetsmarknad och funktionsnedsättning. Rapport 2023:3. Örebro.
- Statistiska Centralbyrån (2023), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Solna.
- Statistiska Centralbyrån (2023), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2022*.
- Statistiska Centralbyrån (2023), *Uppföljning av allmän kurs på folkhögskolan. I studier eller arbete bland de som fått grundläggande behörighet*. Örebro.
- Statistiska Centralbyrån (2022), *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021*.
- Statistiska Centralbyrån (2019), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2018*. Solna.
- Statistiska Centralbyrån (2016), *Demokratins representanter – en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget*. Demokratistatistik, rapport 23.
- Svenska dagbladet (2023-12-01), *Debatt: Sårbar grupp blir nu ännu fattigare. [Fattigdomsspiral för intellektuellt funktionsnedsatta, skriver debattörer | SvD Debatt](#)* (Hämtad 2024-02-06).
- Sveriges Television (2023), *Sveriges Televisions public service-redovisning 2022*. Tryckservice i Ängelholm AB.
- Sveriges Radio (2023), *Public service-redovisningen 2022*. Stibo Complete: Katrineholm.
- Sveriges Utbildningsradio (2023), *Public service-redovisningen 2022*. Tryckservice i Ängelholm.
- Sydsvenskan (2023-12-09), *Etnisk sortering via AI förbjuds i Europa. [Etnisk sortering via AI förbjuds i Europa – Sydsvenskan](#)* (Hämtad 2024-02-07).

Trafikanalys (2023-06-16), *Färdtjänst och riksfärdtjänst 2022*. Statistik 2023:21.

Trafikanalys (2023-05-25), *Resvanor i Sverige 2022*. [Resvanor \(trafa.se\)](https://trafa.se) (Hämtad 2023-11-22).

Trafikanalys (2023-03-09), *Kollektivtrafikens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning 2023*. PM 2023:2. Stockholm.

Trafikanalys (2022), *Måluppföljningens indikatorer och mått 2022*. PM 2022:6. Stockholm.

Upphandlingsmyndigheten (2024), *Göra affärer med offentlig sektor*. [Göra affärer med offentlig sektor | Upphandlingsmyndigheten](#) (Hämtad 2024-01-24).

Upphandlingsmyndigheten (2023), *Nationella upphandlingsrapporten 2023*. Rapport 2023:1.

Valmyndigheten (2023), *Erfarenheter från valen 2022*. Diarienummer: VAL-686.

Årsredovisningar 2023 för Folkbildningsrådet och samtliga strategimyndigheter: Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Boverket, Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, ESF-rådet, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för språk och folkminnen, Konsumentverket, Kriminalvården, Kulturrådet, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Skolinspektionen, Skolverket, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Trafikverket, Transportstyrelsen, Universitetskanslersämbetet, Upphandlingsmyndigheten.